

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΕΝ Τῇ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝῃ ΨΕΥΔΟΣΥΝΟΔῶ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΥΠΕΡΦΥΗ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΜΑΡΚΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΕΦΕΣΟΥ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΚΟΥ.

Προστεθείσης ἐν τῇ τέλει τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ἀκολουθίας

ΣΥΝΤΑΧΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΕΝ ΜΟΝΑΧΟΙΣ

ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

ΤΟΥ ΕΦΕΣΙΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΣΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΗΣ.

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΔΑΠΛΗΝ

ΧΑΒΒΑ ΠΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ

ΚΑΡΠΑΘΙΟΥ.

Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· ὁ ποιμὴν
ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθειν ὑπὲρ
τῶν προβάτων·.

Εὐαγγ. Ἰωάν. Κεφ. Ι'. 44.

Ἀποστείλατε ἑαυτοὺς καὶ παντὶ τῷ ποι-
μνίῳ ἐν ᾧ ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον
ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν Ἐκ-
κλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιποιήσατο
διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος·.

Πράξ. Ἀποστόλ. Κεφ. Κ'. 28.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ «ΤΗΣ ΘΕΜΙΔΟΣ»,

1897.

ΤΗ:

ΣΕΒΑΣΤΗ: ΚΑΙ ΙΕΡΑ: ΧΟΡΕΙΑ:

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ: ΑΓΙΩΝΥΜΩ: ΟΡΕΙ

ΤΟΥ ΑΘΩΝΟΣ

ΟΣΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΑΚΡΑΙΦΝΟΥΣ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΑΠΕΙΡΟΥ

ΤΟ ΠΟΝΗΜΑ ΤΟΔΕ

ΕΥΛΑΒΩΣ ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

Ο ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

ΜΗΝΟΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ ΙΘ'.

Μνήμην ἐπιτελοῦμεν τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μάρκου
Ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ.

Ἐσπέρας, ἐν τῇ μικρῇ ἐσπερινῇ ἱστῶμεν στίχους δ'.

καὶ ψάλλομεν στιχηρὰ προσόμοια.

Ἦχος β'. Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου σὲ νεκρόν.

Ὅτε πρὸς ἀγῶνας ἀνδρικῶς, τοὺς ἀσκητικούς μάκαρ,
χαίρων ἐχώρησας, καὶ σαρκὸς καὶ αἵματος ὠφθης ἀνώτε-
ρος, καὶ Θεῷ μόνῳ ἠνώσας, σαυτόν θεῖε Πάτερ, διὰ καθα-
ροτήτος καὶ ἐκτενοῦς προσευχῆς· τότε Θεοφόρος ἐγένου, καὶ
προεχαλκεύθης ὡς ξίφος ἵνα δυτικῶν συγκόψῃς φάλαγγας.

Ὅτε ἐπινεύσει Θεϊκῇ, εἰς τὸν τῆς Ἐφέσου προέβης θρό-
νον ἀοίδιμε, καὶ Δύσιν κατέλαβες ὑπὲρ ἐνώσεως, καὶ προσ-
θήκην διήλεγχες τὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ· τότε οἱ ἀκούοντες
σοφίαν λόγων σου, ταῦτα πρὸς ἀλλήλους ἐβόων ὄντως διὰ
στόματος τούτου, φθέγγεται τὸ Πνεῦμα τὸ πανάγιον.

Ὅτε ἐπειθάρχησαν κακῶς, καὶ ψευδοῦς ἐνώσεως ὄρον
πάντες ὑπέγραψαν, σὺ δὲ οὐκ ἐνέδωκας Μάρκε Θεόσοφε,
ἀλλ' ἀντέσχες στεῤῥότατα, ὁ μόνος πρὸς πάντας· τότε ὁ
μεγάλαυχος Πάπας Εὐγένιος, λύπη ἐν μεγίστῃ καὶ στέ-
νων, καὶ ἐν ἀπογνώσει τελείᾳ οὐδὲν ἐποίησαμεν ἐβόησεν.

Ὅτε ἐκοιμήθης ἱερῶς τὸν ἀγίοις πρόποντα ὕπνον, Μάρκε
ἀοιζήμε, τότε Θεολόγων σε δῆμοι προέπεμψαν, ὡς αὐτῶν
στεῤῥὸν πρόμαχον, καὶ πάντων Ἀγγέλων τάγματα ἐκρό-
τησαν ἐν τῇ ἀνόδῳ σου τότε καὶ Τριάς ἡ ἀγία, ὑπὲρ ἧς
στεῤῥῶς ἡγωνίσω δόξης σε στεφάνοις ἐστεφάνωσεν.

Δόξα. ἤχος α΄.

Χρεωστικῶς ἐκτελοῦμεν τὴν μνήμην σου, Μάρκε παναοίδιμε, τῆς ἀκραίφονος τῶν πατέρων δόξης ὑπέρμαχε, ἀπροσμάχητε, καὶ πάντων Ὁρθοδόξων τερπνὸν ἀγαλλίαμα· τῆς γὰρ θείας πίστεως, τοῖς παραχαράκταις Λατίνοις λυμαιομένης, τῇ κιβδηλεύσει τοῦ θειοτάτου Συμβόλου καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν ἡμετέρων, τὴν κακοδοξίαν τῆς Δύσεως παραδεξαμένων, σὺ μόνος ὦφθης ἀνένδοτος, ὡ πρᾶγμα ξενηκουστον, ταῖς παρὰ τῶν ἐναντίων ἐπιφοραῖς καὶ μόνος τὴν Παπικὴν τιάναν κατεπάτησας. Διὸ σὲ προστάτην ἄμαχον τῆς Ὁρθοδοξίας μονώτατον γινώσκοντες, εὐεργέτην ἐπιγραφόμενοι, εἰς τοὺς αἰῶνας μελωδικῶς σε γεραίρομεν.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Εἰς τὰ ἀποστίχου, ἤχος β΄. οἶκος τοῦ Εὐφράβα.

Ἄρμα τῆς παντουργοῦ χάριτος ἀνεδείχθης, καὶ οἶκος τῆς Τριάδος, τερπνός τε καὶ ὠραῖος, Πατὴρ Υἱὸς καὶ Πνεύματος.

Στίχ. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν.

Χάριτας προσφώνει σοὶ Μάρκε ὀρθοδόξων ἅπαντα Ἐκκλησία ὀρθοδοξεῖν πεισθεῖσα ἐκ σοῦ Ὁρθοδοξότατε.

Στίχ. Στόμα δικαίου μελετήσκει σοφίαν.

Μάχαιρα τμητική, καὶ πέλεκυς ἀμφήκης, ἐγένου Θεε Μάρκε, φυτὰ Λατίνων πλόνης ἐκτέμνων θεῖα χάριτι.

Δόξα καὶ νῦν Θεοτοκίον.

Δέσποινα ἀγαθὴ, ἅμα τῷ θεῷ Μάρκω, καὶ πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τὸν σὸν Υἱὸν δυσώπει, σωθῆναι τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Ἀπολυτίκιον Θεῆς πίστεως. ἤχος γ΄.

Θείας πίστεως ὁμολογία, μέγαν ἔρατο ἡ Ἐκκλησία, ζήλωτήν σε Θεε Μάρκε πανεύφημε, ὑπερμαχοῦντα πατρώου φρονήματος, καὶ καθαιροῦντα τοῦ σκότους ὑψώματα· ὅθεν ἀφ᾽ ἐσθλὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκέτευε, δωρήσασθαι ἡμῖν τοῖς σὲ γεραίρουσι. — Σὲ τὴν μεσιτεύσασαν.

Ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ Ἑσπερινῷ, ἐν τῇ Ἀγροπνία, μετὰ τὸν προοιμιακόν, στιχολογοῦμεν τὸ Μακάριος ἀνὴρ. Εἰς δὲ τὸ Κύριε ἐκέκραξα ἱστώμεν στίχους ἡ. καὶ ψάλλομεν στιχηρὰ προσόμοια.*

Ἦχος δ΄. Ως γενναῖον ἐν μάρτυσιν.

Τὸν πυρίπνοον ῥήτορα, Θεολόγον τὸν ἄριστον, στύλον τὸν ἀκράδαντον θείας πίστεως, ὀρθοδοξίας μονώτατον, προμαχον καὶ φύλακα, ὀπλοθήκην τὴν καινὴν, τῶν δογμάτων τοῦ Πνεύματος.

Δεῦτε σήμερον τὸν αἰοίδιμον Μάρκον ἡ καθόλου Ὁρθοδόξων Ἐκκλησία μελωδικῶς εὐφημήσωμεν.

Ἀστραπή ἡ τοῦ Πνεύματος, ἡ βροντὴ ἡ τῆς χάριτος, οὐρανὸς ὁ πάγχρυσος ἐξηγούμενος, Ὁρθοδοξίας τὰ δόγματα· φωστὴρ ὁ λαμπρότατος Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης ὁ δεῦτερος ἐπιστήθιος· οὗ καὶ θρόνον ἐκόσμηε τῆς Ἐφέσου· παρὰ πάντων εὐφημείσθω Μάρκος ὁ θεὸς ἐν ἁσμάσιν.

Δανιὴλ μὲν τὸ πρότερον, θεοσῶφ τεχνάσματι, δράκοντα διέρρηξε Βαβυλώνιον· σὺ δὲ ὦ Μάρκε τοῖς λόγοις σου, τὸν Ρώμης Εὐγένιον, Ἰταλίας τὸν δεινόν, καταβέβληκας δράκοντα, λυμαινόμενον, τῇ προσθήκῃ τὴν πίστιν τῶν Πατέρων· καὶ Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς αὐτοῦ λύμης διέσωσας.

Ἦχος β΄. Ποίους εὐφημιῶν στέμμασιν.

Ποίους μελωδικοῖς ἄσμασιν ἐπαινέσωμεν τὸν θεῖον Μάρκον, ῥήτορα ῥητόρων τὸν ἐνθεον, καὶ τὸν δημηγόρον τῆς χάριτος; λιγυρὰν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας; τὸ στόμα, τῆς εὐσεβείας τὸ θεσπέσιον; τὰ χεῖλη, τὰ οὐρανόβροντα τῆς πίστεως; γλῶσσαν τὴν ἐκδικὸν δόξης, ὀρθῆς τῶν Πατέρων; ὑφ' ἧς ἄφωνοι καὶ προηγεῖς, εἰς γῆν κατεβλήθησαν αἱ τῆς Δύσεως ὡς ἐμβρόντητοι.

Ποίους νικητικοῖς ἄνθεσι, στεφανώσωμεν τὸν θεῖον Μάρκον; τῆς ὀρθοδοξίας τὸν πρόμαχον; καὶ κακοδοξίας ἀντί-

* Πρῶτον βάλε εἰς τύπον τὰ τοῦ β΄. ἤχου προσόμοια. Ποίους εὐφημιῶν στέμμασιν, καὶ ἔπειτα τὰ τοῦ δ΄. ἤχου, ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν.

μαχον; τὸν λαμπρὸν Χριστοῦ τρισαριστέα; τὸν πύργον ὀρθῶν δογμάτων τὸν ἀκλόνητον; τὸν μέγαν παγκρατιάρχην τὸν ἀήττητον; τὸν ἀληθῆ μονομάχον, Ὁρθοδόξων πάντων; τὸν δι' οὗ ὄφρυν Δυτικῶν, Χριστὸς καταβέβληκεν ὁ ἔχων τὸ μέγα ἔλεος.

Ποίοις ἱεραρχῶν στέμμασιν ἀναδήσωμεν τὸν θεῖον Μάρκον, τῆς Ἐφέσου πρῶτην τὸν πρόεδρον; νῦν δὲ οἰκουμένης διδάσκαλον, τοποτηρητὴν ἐφ' ὧς θρόνων; τὸν μέγαν Ἀρχιερέα τε καὶ ὄσιον; προβάτων, τῶν λογικῶν ποιμένα ἄριστον; τὸν μιμητὴν τοῦ Δεσπότου; τὴν ψυχὴν ἰδίαν ἐκτιθέμενα ὑπὲρ αὐτῶν; καὶ πᾶσιν αἰτούμενον, ἰλασμόν καὶ μέγα ἔλεος.

Δόξα Ἦχος πλῆγιος β'.

Σήμερον ἀνέτειλεν ἐν τῷ στερεώματι τῆς Ἐκκλησίας ἡ σεβάσμιος πανήγυρις τοῦ Ἱεράρχου, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας ἡμῶν προμάχου καὶ φύλακος. Δότε οὖν φιλέοργοι πάντες τὰ χαριστήρια τούτῳ προσάγοντες, ἐν φωναῖς ἀλαλαγμοῦ, τὴν μνήμην αὐτοῦ ἑορτάσωμεν λέγοντες. Χαίροις, Μάρκε ἀοίδιμε, τῆς ἐφ' ὧς φωστήρ ὁ λαμπρότατος, καὶ τῆς δύσεως πρῆστῆρ φλογερώτατος. Χαίροις τῶν Ὁρθοδόξων ἡμῶν τὸ μέγα ἐκνίκημα, καὶ τῶν κακοδόξων Λατίνων τὸ παντέλειον ἡττήμα. Χαίροις ὁ ὑπὲρ τῆς δόξης τῶν Πατέρων, μυρίους πόνους καταβαλλόμενος, καὶ πρὸς τὴν αἵρεσιν μέχρ' αἵματος ἀνταγωνισάμενος. Αἰτῆσαι πρεσβεΐαις σου ἀσαλεύτους ἡμᾶς ἐν τῇ πίστει τηρηθῆναι, καὶ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Καὶ νῦν τίς μὴ μακαρίσει σε.

Εἰτα τὰ ἀναγνώσματα.

Γενέσεως τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἀκούσας Ἀβραμ, ὅτι ἡχημαλώτεται Λὼτ ὁ ἀδελφιδὸς αὐτοῦ, ἠρίθμησε τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς αὐτοῦ, τριακασίους δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν ἕως Δάν· καὶ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοὺς τὴν νύκτα αὐτός, καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς, καὶ κατεδίωξεν αὐτοὺς ἕως Χοβάλ, ἣ ἐστὶν ἐν ἀριστερᾷ Δαμασκοῦ. Καὶ ἀπέστρεψε πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων· καὶ Λὼτ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτοῦ ἀπέστρεψε, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ καὶ

τὰς γυναῖκας καὶ τὸν λαόν. Ἐξῆλθε δὲ βασιλεὺς Σοδόμων εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, μετὰ τὸ ὑποστρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοπῆς τοῦ Χοδολλογόαορ, καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετ' αὐτοῦ, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σαβῆ· τοῦτο ἦν πεδίον Βασιλέων. Καὶ Μελχισεδὲκ Βασιλεὺς Σαλήμ· ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον· ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου· καὶ εὐλόγησε τὸν Ἀβραμ, καὶ εἶπεν. Εὐλογημένος εἰ Ἀβραμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σου.

Παροιμιῶν τὸ ἀνάγνωσμα.

Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, καὶ εὐλογία Κυρίου ἐπὶ κεφαλὴν αὐτοῦ. Μακάριος ἄνθρωπος ὃς εὑρε σοφίαν, καὶ θνητὸς ὃς οἶδε φρόνησιν. Κρεῖσσον γὰρ αὐτὴν ἐμπορεύεσθαι, ἢ χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου θησαυρούς. Τιμιωτέρα δὲ ἐστὶ λίθων πολυτελῶν, πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστίν. Ἐκ γὰρ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη, νόμον δὲ καὶ ἔλεον ἐπὶ γλώσσης φορεῖ. Τοιγαροῦν ἀκούσατέ μου, ὦ τέκνα, σεμνὰ γὰρ ἐρῶ, καὶ μακάριος ἄνθρωπος, ὃς τὰς ἐμὰς ὁδοὺς φυλάξει. Αἱ γὰρ ἐξοδοί μου ἐξοδοὶ ζωῆς, καὶ ἐτοιμάζεται θέλῃσι παρὰ Κυρίου. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ ὑμᾶς, καὶ προΐεμαι ἐμὴν φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων. Ὅτι ἐγὼ ἡ Σοφία κατεσκεύασα βουλήν καὶ γνῶσιν καὶ ἐννοίαν ἐγὼ ἐπεκαλέσάμην. Ἐμὴ βουλή καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ ἰσχὺς. Ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ, οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες εὐρήσουσι χάριν. Νοήσατε τοίνυν ἄκακοι πανουργίαν οἱ δὲ ἀπαίδευτοι ἐνθεσθε καρδίαν. Εἰσακούσατέ μου, καὶ πάλιν, σεμνὰ γὰρ ἐρῶ, καὶ ἀνοίγων ἀπὸ χειλέων ὀρθά· ὅτι ἀλήθειαν μελετήσῃ ὁ λάρυγξ μου, ἐβδελυγμένα δὲ ἐναντίον ἐμοῦ, χεῖλη ψευδῆ. Μετὰ δικαιοσύνης πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου, οὐδὲν ἐν αὐτοῖς σχολιὸν οὐδὲ στραγγαλιῶδες. Πάντα εὐθέα ἐστὶ τοῖς νόσοις, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὐρίσκουσι γνῶσιν. Διδάσκω γὰρ ὑμῖν ἀληθῆ, ἵνα γένηται ἐν Κυρίῳ ἡ ἐλπίς ὑμῶν καὶ πλησθῆσθε Πνεύματος.

Σοφία Σολομώντος τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἐγκωμιαζομένου δικαίου, εὐφρανθήσονται λαοί· ἀθανα-

σία γάρ ἐστιν ἡ μνήμη αὐτοῦ, ὅτι καὶ παρὰ Θεῷ γινώσκει-
ται καὶ παρὰ ἀνθρώποις, καὶ ἀρεστὴ Κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐ-
τοῦ. Ἐπιθυμήσατε τοιγαροῦν, ὦ ἄνδρες, σοφίαν, καὶ ποθή-
σατε καὶ παιδεύθησεσθε. Ἀρχὴ γάρ αὐτῆς ἀγάπη, καὶ τη-
ρησις νόμων. Τιμῆσατε σοφίαν, ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύ-
σητε. Ἀπαγγελῶ ὑμῖν, καὶ οὐ κρύψω ἀφ' ὑμῶν μυστήρια
Θεοῦ. Ὅτι αὐτὸς καὶ τῆς σοφίας ὁδηγὸς ἐστί, καὶ τῶν σο-
φῶν διορθωτής. Καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ πᾶσα φρόνησις καὶ
ἐργασιῶν ἐπιστήμη. Ἡ πάντων τεχνίτης ἐδίδαξέ με σοφία,
ἐστὶ γάρ ἐν αὐτῇ Πνεῦμα νοερὸν ἅγιον. Ἀπαύγασμα φω-
τὸς αἰδίου, καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Αὕτη φί-
λους Θεοῦ καὶ προφῆτας κατασκευάζει. Εὐπρεπεστέρα δ'
ἐστὶν ἡλίου, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀστέρων θέσιν φωτὶ συγκρι-
νομένη, εὐρίσκεται προτέρα. Αὕτη τοὺς θεραπεύοντας αὐτήν,
ἐκ πόνου ἐρρύσατο καὶ ὠδήγησεν ἐν τρίβοις εὐθείαις. Ἐ-
δωκεν αὐτοῖς γινῶσιν ἁγίαν καὶ διεφύλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ ἐ-
νεδρευνόντων, ἀγῶνα ἰσχυρὸν ἐβράβευσεν αὐτοῖς, ἵνα γινῶσι
πάντες, ὅτι δυνατωτέρα παντός ἐστὶν ἡ εὐσέβεια. Καὶ οὐ
μὴ κατισχύσῃ ποτὲ κακία σοφίας, οὐδ' οὐ μὴ παρελεύσεται
πονηροῦς ἐλέγχουσα ἡ δίκη. Εἶπεν γάρ ἐν ἑαυτοῖς λογισά-
μενοι οὐκ ὀρθῶς. Καταδυναστεύσωμεν τὸν δίκαιον, μὴ φει-
σόμεθα τῆς ὁσιότητος αὐτοῦ, μηδὲ ἐντραπώμεν πολιὰς πρε-
σβυτοῦ πολυχρονίου. Ἔστω δὲ ἡμῶν ἡ ἰσχύς νόμος. Καὶ
ἐνεδρεύωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστί, καὶ
ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν, καὶ ἐπιφημίζει ἡμῖν ἀμαρ-
τήματα παιδείας ἡμῶν. Ἐπαγγέλλεται γινῶσιν ἔχειν Θεοῦ,
καὶ παῖδα Κυρίου ἑαυτὸν ὀνομάζει. Ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἐλεγ-
χὸν ἐννοιῶν ἡμῶν. Βαρὺς ἐστὶν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος, ὅτι
ἀνόμιος τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ, καὶ ἐξηλλαγμέναι αἱ
τρίβοι αὐτοῦ. Εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν αὐτῷ, καὶ ἀπέ-
χεται τῶν ὁδῶν ἡμῶν ὡς ἀπὸ ἀκαθαρσιῶν, καὶ μακαρί-
σει ἔσχατα δικαίων. Ἰδωμεν οὖν, εἰ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀλη-
θεῖς, καὶ πειράσωμεν τὰ ἐν ἐκβάσει αὐτοῦ. Ὑβρεῖ καὶ βα-
σάνφ' ἐτάσωμεν αὐτόν, ἵνα γινῶμεν τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ, δο-
κιμάσωμεν τὴν ἀνεξιχνίασιν αὐτοῦ. Θανάτῳ ἀσχήμενοι κα-
ταδικάσωμεν αὐτόν, ἔσται γάρ ἐπισκοπὴ ἐκ λόγων αὐτοῦ.
Ταῦτα ἐλογίσαντο καὶ ἐπλανήθησαν· ἀπετύφλωσε γὰρ αὐ-

τοὺς ἡ κακία αὐτῶν. Καὶ οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια Θεοῦ, οὐ-
δὲ ἔκριναν ὅτι σὺ εἶ Θεὸς μόνος, ὁ ζῶης ἔχων καὶ θανά-
του τὴν ἐξουσίαν, καὶ σώζων ἐν καιρῷ θλίψεως, καὶ ρυό-
μενος ἐκ παντός κακοῦ· ὁ οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων, καὶ δι-
δούς τοῖς ὁσίοις σου χάριν, καὶ τῷ σῶ βραχίονι, τοῖς ὑπε-
ρηφάνοις ἀντιτασσόμενος.

Εἰς τὴν Λιττὴν ἤχος α'.

Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ πόλις ἡ Κωνσταντίνου, ἡ γόνον ἡ-
νέγκασα, πάντας διενεγκόντα Μάρκον τὸν ᾠοῖδιμον, ἕως
τὸν ἀήττητον ἀριστέα, ἄριστα καὶ λαμπρῶς, τὸν ὑψιστον
Πάπαν καθελόντα, τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος. Ἀνάλαβε
τῶν ἁσμάτων, τὴν λιγύφθογον κινῦραν, καὶ μέλπε τὸν
αἰσχύναντα τῶν Λατίνων τὰ στίφη, περικροτοῦσα φαιδρῶς
τούτου σήμερον, τὴν μνήμην τὴν ἐνδοξον.

Ὁ αὐτός.

Ὡς μέγα ὑπάρχει σου τὸ κατόρθωμα, ἀγιώτατε Μάρκε·
ὡς θαυμαστή σου καὶ ξενίκουστος ἡ ἐνσπασίς· τῶν γὰρ ἡ-
μετέρων, τῶν μὲν βία, τῶν δὲ πειθοί, ἀπλῶς ἀπαξάπαντων,
τῇ τῆς πίστεως ὑπαχθέντων καινοτομία, σὺ μόνος καρτε-
ρόφυγε, ὑπὲρ τῆς πατρῴας δόξης μέχρι τέλους ἀντέσχες
πρὸς ἅπαντας, Λατίνους τε φημί καὶ Λατινόφρονας. Καὶ
γὰρ τοὺς ὀφείλοντάς σοι συμμαχεῖν ὡς ἀδελφούς, πολεμί-
ους ἔσχες, καὶ δεινῶς ἀντιβαίνοντας. Διὰ τοῦτο ἀπὸ ἀνατο-
λῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, αἰνετὸν τὸ ὄνομά σου, Ἱεράρχα
πανθαύμαστε, ὡς μόνος σου τὴν τοῦ μονογενοῦς θεολογίαν
ἀπαράτρωτον φυλάξαντος. Διὸ καὶ νῦν παρῴρησάν σου
αὐτὸν κεκτημένος, δέόμεθα πρέσβευε ὑπὲρ τοῦ φυλάττε-
σθαι ἡμᾶς ἀτρώτους, ἐκ παντοίας αἰρέσεως.

Ἦχος δ'.

Τῶν ὀρθοδόξων τὰ συστήματα, χρεωστικῶς σε μακαρί-
ζει Μάρκε τῆς Ἐφέσου πρόεδρε, ὡς εὐσεβείας στύλον στε-
ρεόν, καὶ πρόμαχον ἀήττητον. Σὺ γὰρ ἐν Φεβρᾶρᾳ καὶ
Φλωρεντία, ἀναφανδὸν ἐξήλεγξας τῶν κακοδόξων Ἰταλῶν,
τὴν ἀντίχριστον καινοτομίαν τῆς θείας πίστεως, Πνευματο-
μάχους τοῖς πᾶσι γνωρίσας, ὡς τὴν μοναρχίαν τῆς Θεότη-
τος, εἰς διαρχίαν τέμνοντας. Γρηγόριον δὲ Βησσαρίωνα, ὡς

Παπολάτρως ἀναφανέντας καὶ ἀλλοτριόφρονας, πανταχοῦ ὡς μιջοθήρας στηλιτεύσας, τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν σαλευομένην ἐκράτυνας. Ἦν καὶ ἡμᾶς διαφυλάττειν μέχρι τέλους ἀπαράτρωτον, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ ὡς ἔχων πρὸς αὐτὸν παρρησίαν πολλήν, πάτερ ἀγιώτατε.

Δόξα ἡχος πλάγιος β'.

Ἀδαμάντινε τὴν ψυχὴν, Μάρκε παναοίδημε, φωστήρ δι-
αυγέστατε, τοῦ γοητοῦ τῆς Ἐκκλησίας στερεώματος· στυλε
ἀπερίστρεπτε τῆς εὐσεβείας, τίς σου κατ' ἀξίαν δυνηθήσε-
ται παραστήναι τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τοὺς τε πρὸς ἄλ-
λοτρίους, καὶ μὴν καὶ τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως; μεθ' ὧν
ἀνδρικώτατα συμπλεκόμενος, τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος,
τὸ ὑπερθαύμαστον τῆς νίκης κατὰ πάντων ἀνέστησας τρέ-
παῖον, ὡς ἡ ἐκ τοῦ Πατρικοῦ στόματος προελθοῦσα ἀπόφα-
σις τρανῶς ἐμαρτύρησε λέγουσα. Ἐποίησαμεν οὐδὲν πάν-
τως οὐδεὶς. Ὡς νέον δὲ Ζωραβάβελ σὲ κηρύττομεν, ὅτι τὴν
ἐν Ἰταλίᾳ πεπτωκυῖάν πως ὀρθόδοξον ἡμῶν πίστιν, οἴκαδε
ἐπιστρέφει ἀνὼρθωσας, καὶ ἀπανταχοῦ ταῖς Θεοσόφοις σου
διδασκαλίαις συνέστησας. Διὸ καὶ εἰς αἰῶνας εὐφημοῦμεν
τὴν ἐνδοξον μνήμην σου.

Καὶ νῦν Θεοτόκε οὐ ἡ ἄμπελος.

Εἰς τὸν στίχ προσόμ. Χαίροις ἀσκητικῶν ἄλ.

Χαίροις ὁ Ἱερώτατος νοῦς, Θεολογίας ὁ κανὼν ὁ εὐθύ-
τατος, Τριάδος τῆς ὑπερθέου, ὁ συντηρήσας καλῶς ἀσυγ-
χύτους θείας ιδιότητας. Πατὴρ μὲν τὸν αἴτιον, μόνον
εἶναι Θεότητος· αἰτία τὸν δέ, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος,
θεοῖς δόγμασι, Θεολόγων ἐπόμενος τὸ αἴτιον ὁ πόρρω
βαλλόμενος, ὡς σύγχυσιν ἐπεισάγων, καὶ σμῆνος ἄλλων
αἱρέσεων, Χριστὸν ἐκδυσώπει, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δοθῆναι
τὸ μέγα ἔλεος.

Στίχ. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν.

Χαίροις ὁ Ἱερός γραμματεὺς, τῆς ὑψηλῆς θεοσοφίας τῆς
χάριτος· τὸ στόμα τῶν Θεολόγων, τῆς Ἐκκλησίας Χρι-
στοῦ, ὁ μέγιστος γίγας καὶ ἀήττητος. Ἐφέτου τὸ καύ-
χημα, Ζωροβάβελ ὁ δεῦτερος· ὁ ἀναστήσας τὸ ὀρθόδοξον

φρόνημα. ὁ κατέπεσεν, ἐν τῇ Δύσει τὸ πρότερον. Ἀνθρωπε
ἐπουράνιε, ἐπίγειε ἄγγελε, τῶν Ὁρθοδόξων ἡ δόξα, σκευὸς
χαρίτων τοῦ Πνεύματος, Χριστὸν μὴ ἐλλίπης, ἱκετεύων ὑ-
πὲρ πάντων τῶν εὐφημούντων σε.

Στίχ. Στόμα δικαίου ἀποστάζει σοφίαν χεῖλη δὲ ἀνδρῶν ἐπίσταν.

Χαίροις Ἱεραρχῶν καλλονή, τῶν ἀσκητῶν περιφανὲς σε-
μνολόγημα· ὁ πράξει καὶ θεωρίᾳ κεκοσμημένος λαμπρῶς
ἀρετῶν τὸ θεῖον τὸ θησαύρισμα· πρᾶότητος σκήνωμα, προ-
σευχῆς ἐργαστήριον τῆς ἀεινᾶου, τῆς σοφίας κειμήλιον, τα-
πεινώσεως τὸ τερπνὸν ἐνδιαίτημα· ἥλιε διακρίσεως· εἰρή-
νης τὸ τέμενος· διπλῆς ἀγάπης ὁ οἶκος, τῆς πρὸς Θεὸν
καὶ τὸν ἐγγίστα. Χριστὸν ἐκδυσώπει, τοῦ δωρήσασθαι τῷ
κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Δόξα ἡχος δ'.

Δεῦτε οἱ Ὁρθόδοξοι πάντες καὶ εὐσεβείας ζηλωταί, δεῦτε
καὶ θεάσασθε τοῦ Θεοῦ Μάρκου, πάλιν καὶ νίκην ξενήκου-
στον, τοὺς ὄρους ὑπερβαίνουσιν τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως.
Ὡ τοῦ θαύματος εἰς ἀνὴρ μονώτατος, τὴν πανοπλίαν ἐν-
δεδυμένος τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος, ἐν τῇ καρδίᾳ ἵστα-
ται τῆς Ἰταλίας, Ἰουλιανὸν καὶ Ἰωάννην, καὶ πάντας τοὺς
ἐναντίους, ἀλλοτρίους τε καὶ τοὺς ἡμετέρους, γενναίως ἐ-
λέγχων καὶ κατὰ κράτος νικῶν. Ὡς αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη,
ἡ τὸν κόσμον νικήσασα, ἡ ὀρθόδοξος πίστις ἡμῶν· καὶ ὁ
ἐν αὐτῇ καὶ κατ' αὐτὴν πιστευόμενος, Χριστὸς ὁ Θεός,
καὶ σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν ἐκ παντοίων.

Εἰς τὸν ὄρθρον Κάθισμα μετὰ τὴν α. στιχολογίαν.

Τὸν τάφον σου σωτήρ.

Ἡξιὸν μυστικὸν καὶ θεόγραφον πλάκα, καὶ βιβλὸν νοη-
τὴν σὲ κηρύττομεν, Μάρκε· ἐν αἷς ἀναγινώσκουμεν, τὸ τῆς
πίστεως σύμβολον, ἀπαράτρωτον, καὶ τῶν Λατίνων προσ-
θήκην ἀποβάλλομεν τῶν Ὁρθοδόξων οἱ δῆμοι, οἱ σὲ μα-
καρίζοντες.

Δόξα τὸ αὐτό. Καὶ νῦν Θεοτοκίον.

Μαρία ἡ τὰς τρεῖς ἀνηκούστους ἐνώσεις, ἐνώσασα φρικτῶς, παρθενίαν καὶ τόκον, Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον, πίστιν τε καὶ πιστεύουσαν, τοῖς ξενίζουσι τούτοις καρδίαν ἀνθρώπου· ἡμᾶς ἐνωσον, τῇ τοῦ Υἱοῦ σου ἀγάπῃ, καὶ σῶσον πανύμνητε.

Μετὰ τὴν β'. στιχολ. Κατεπλάγη Ἰωσήφ.

Κατεπλάγησαν ὁμοῦ, πάντες οἱ Δύσεως σοφοί, καὶ ἐώας τὴν ἰσχύν, τῶν διαλέξεων τῶν σῶν, παρισταμένου ἐν μέσῳ τοῦ συνεδρίου ὅπως ἐξ ἐτοίμου πρὸς ἅπαντας ἐδίδου ἀποκρίσεις, θεόσοφε, ἐξ ὀπλοθήκης θείας τῶν Πατέρων, καὶ γραφικῶν παραστάσεων δι' ὧν τὴν τούτων, ἐξω σοφίαν, ἐδειξας μωρανθείσαν.

Δόξα τὸ αὐτό. Καὶ νῦν Θεοτοκίον.

Ἀπειρόγαμε ἀγνή, πῶς συλλαμβάνεις ἐν γαστρὶ, τῶν ἀπάντων τὴν πνοήν, περικρατοῦντα ἐν χερσὶ; φράσον ἡμῖν τὸν λόγον τοῦ μυστηρίου σου. Πανάληθές ἐστι τοῦτο, ὃ ἄνθρωπε· καὶ παῦσε ἐρευνῶν τὸ δυσθεώρητον, ὕψος καὶ βάθος, μῆκος καὶ πλάτος, τῆς ἀπορρήτου λοχείας μου. Νικᾷ γὰρ ὄντως, ἐννοίαν πᾶσαν ἀνθρώπων τε καὶ Ἀγγέλων.

Μετὰ τὸν Πολυέλ. τὴν Σοφίαν καὶ λόγον.

Ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις τοῦ παντουργοῦ, καθαρῶτατον σκεῦος καὶ ἱερόν, εὐροῦσά τε θεόσοφε, ἐξεχύθη σοῖς χεῖλεσι, καὶ ὄργανον εἰργάσατο πληρῶσαι ἃ ὤρισε τὴν Ἐκκλησίαν πᾶσαν, θανεῖν κινδυνεύουσαν, τῇ κακοδοξίᾳ τῶν Λατίνων ζῶσαι. Διὸ οἱ Ὀρθόδοξοι, ὡς ζῶν οἰκουμένης σε εὐφημοῦντες κραυγάζομεν: Πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ τῶν πταισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι τοῖς ἐορτάζουσι πόθῳ τὴν ἁγίαν μνήμην σου.

Δόξα τὸ αὐτό. Καὶ νῦν Θεοτοκίον.

Ἡλιόμορφον ἄρμα τὸ τοῦ Δαβὶδ, πορφυρόστρωτος κλίνη τοῦ Σολομῶν, τόμος θεοχάρακτος, Ἡσαΐου καὶ ἔμφυχος, σκηνὴ τοῦ Μωϋσέως, καὶ τείχος ἀδάμαντος, σὺ τοῦ Ἀμὼς ὑπάρχεις, λυχνία χρυσήλατος, ἡ τοῦ Ζαχαρίου, Δανιὴλ τε τὸ ὄρος, πυξίον χροκόλευκον Ἀββακούμ, καὶ τὸ ἐξοχόν,

προφητῶν περιήχημα, πρέσβευε τῷ σῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ, τῶν πταισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι, τοῖς προσκυνοῦσιν ἐν πίστει, τὸν πανάγιον τόκον σου.

Οἱ Ἀναβαθμοί. τὸ α'. ἀντίφωνον τοῦ δ'. ἤχος.

Τὸ προκείμενον. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν. Στίχ. Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη. Εἶτα μετὰ τὸ Ἐλέησόν με ὁ Θεός, λέγε παρόν.

Ἦχος πλάγιος β'.

Τῆς ἐμποθοῦς δυάδος ὑπεραρθείς, καὶ τῆς ὕλικῆς τετραδὸς ἤδη λυθείς, τῆς ἐν μονάδι τριάδος, καὶ ἐν τριάδι μονάδος, σὺ τριαδικὸς καὶ μοναδικός, ἐπόπτης γέγονας ἁμεσος, καὶ τῇ τῶν πρωτοτόκων συναυλιζόμενος πανηγύρει τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν, πάτερ ἁγιώτατε.

Ὁ Κανὼν τῆς Θεοτόκου εἰς στ'. καὶ τοῦ Ἁγίου οἱ β'. εἰς ἡ'. ὁ πρῶτος Κανὼν. ἤχος δ'. Ἀνοίξω τὸ στόμα μου, οὗ ἡ ἀκροστιχίς:

Μάρκον γεραίρω, ὀρθοδοξίας στύλον. Ὡδὴ α'.

Μονὰς τρισυπόστατε, Πάτερ, Υἱέ, Πνεῦμα Ἅγιον, Θεέ ὑπερούσιε, χάριν μοι δώρησαι, τοῦ ὑμνησαί σου τὸν θεῖον Ἱεράρχην τὸν σὲ ἀληθέστατα θεολογήσαντα.

Ἀνοίξας τὸ στόμα σου μέσον Φερβάρας θεόσοφε, ἐδείχθης τῆς πίστεως γενναῖος πρόμαχος, τὴν ἀντίθεον προσθήκην τῶν Λατίνων, ἐλέγξας σοφώτατα λόγοις καὶ γραμμασι.

Ρήτωρ μεγαλόφωνος, σὺ γεγονὼς τῆς Θεότητος, τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐθελόγησας, ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ μόνου, πατέρων ἐπόμενος, τοῖς θεοῖς δόγμασι.

Θεοτοκίον.

Κυρίως σὲ Δέσποιναν, καὶ Θεοτόκον κηρύττομεν, Θεὸν γὰρ ἐγέννησας κατὰ ἀλήθειαν, γνωριζόμενον, μιᾷ ἐν ὑποστάσει καὶ δύο ἐν φύσεσιν, ἀγνή πανάμωμε.

Ἔτερος πλάγιος δ'. Ἀρματηλάτην Φαραώ.

Τὸ μελουργὸν τοῦ Παρακλήτου ὄργανον, ἡ λιγυρὰ καὶ τερπνὴ, πάγχροδος κιθάρα, τῆς ἐνθέου γνώσεως, κιννύρα

θεοκρότητε, ὀρθοδόξων δογμάτων, ἡ τοὺς πιστοὺς κατα-
θέλγουσα, ἐμπνευσὸν μοι λόγον ὑμνοῦντί σε.

Ὁ ποταμὸς θεολογίας σήμερον, ἐκ τῆς Ἐδὲμ πλημμυ-
ρεῖ, καὶ εἰς ἀρχὰς κόσμου, τέτταρας μερίζεται, εὐφραίνων
τοῖς ὁρμήμασι, τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· δευτε ἀντλήσατε
ἄνθρωποι, τούτου τὰ ζωήρρυτα νάματα.

Ναὸς Θεοῦ ἡγιασμένος γέγονας, Μάρκε θεόσοφε, τὴν καρ-
δίαν ἔχων, ὡς ἁγίαν τράπεζαν· τὸν νοῦν ὡς Ἱερέα δέ, τὴν
δὲ θέλησιν πάτερ, ὡς ἱερεῖον ἀμώμητον, τοῦ πιστοῦ λαοῦ
προθυόμενον.

Εὐκλεεστάτῃ Βασιλὶς γεγέννησας, τὸν Βασιλέα Χριστὸν,
οὗ ἡ βασιλεία, βασιλεία πέφυκε, πάντων αἰώνων ἄχραντε,
ἐκ πατρὸς Βασιλέως, ὡς αἰδίου ἐκλάμφαντος ἐν ταῖς σαῖς
ἀγκάλαις βαστάσασα.

Καταβάσιχ. Χέρσον ἄβυσσος·

ᾠδὴ γ'. Τοὺς σοὺς ὑμνολόγους.

Ὅρθαις ἀποδείξεων ἐφόδοις, Λατίνους ὡς Ἀκινδυνιστάς,
γενναίως ἐστηλίτευσας, καὶ μὴ ταυτὸν ἐδίδαξας οὐσίαν καὶ
ἐνέργειαν, ἐπὶ Θεοῦ εἶναι πάνσοφε.

Νοήσας καλῶς τοὺς Θεολόγους, ὡς ἄριστος τούτων μα-
θητὴς, τὴν μὲν θείαν ἐνέργειαν μετέχεσθαι τοῖς κτίσμασι,
τὴν φύσιν δὲ ἀμέθεκτον, μένειν ὀρθῶς ἐδογματίσας.

Γραφῶν παραστάσει γενναίαις, τὴν χάριν τοῦ Πνεύμα-
τος σοφέ, μερίζεσθαι ἀπέδειξας, καὶ Πνεῦμα ὀνομάζεσθαι,
φύσιν δὲ καὶ ὑπόστασιν, τούτου μηδόλως μερίζεσθαι.

Θεοτοκίον.

Ἐγέννησας κόρη ἀνωδύνως, ἀκόπως ἐβάστασας ἀγνή, ἀ-
σπόρως δὲ συνέλαβες, Θεὸν τὸν ὑπερούσιον· ὦ τέρατα πα-
ράδοξα· τίς νοῦς βροτῶν οὐκ ἐξίσταται.

Ἄλλος. Οὐρανίης ἀψίδος.

Ἦφ' Ὅσιων τιμᾶσθαι, σὲ θεμιτὸν Ὅσιε, ὑπὸ Θεολόγων,
ὡς Θεοῦ Θεολόγον ἀκρότατον, διερμηνεύοντα, θεολογίας
τάς τούτων, θεολόγῳ γλώττῃ σου, καὶ νῦν θεόφρονι.

Γίγας ὥσπερ γενναῖος, δραμεῖν ὁδὸν ἔχαιρες, οὐρανοῦ
ἀπ' ἄκρου, οὐρανοῦ ἕως ἄκρου τῆς Δύσεως, ἐν παραστήματι

γιγαντιαίῳ τῶν λόγων, κρατύνων τῆς πίστεως τὰ θεῖα
δόγματα.

Εὐγενείας τὸ ἄκρον, πεπλουτικῶς ἄωτον, Εὐγενικὸς Μάρ-
κος, φερωνύμως ἐκλήθης μακάριε, ὅπερ γεγέννησαι, πρῶην
κληθεὶς καταλλήλως, ἡ ὅπερ προέκκλησαι, γεγονῶς ὕστερον.

Θεοτοκίον.

Νύμφη ὥφθης ὠραία, Θεοῦ Πατρὸς ἄχραντε, τοῦ Υἱοῦ δὲ
μήτηρ, καὶ θυγάτηρ τοῦ Πνεύματος πάγκαλος· κατοικητή-
ριον τῆς ἀρχιφώτου Τριάδος, ὅλης τῆς Θεότητος ἐμψυχον
τέμενος.

Κάθισμα. Τὴν σοφίαν καὶ λόγον.

Τοὺς λειμῶνας τῶν θείων Μάρκε γράφων, καὶ Πατέρων
Ἀγίων τῶν συγγραφῶν, σοφῶς περιενόστησας, φιλεργὸς
ὥσπερ μέλισσα, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας τὰ ἄνθη δρεψάμενος, ἐν
μέλι ἐξ ἀπάντων, γλυκὺ κατεσκεύασας, καὶ παρέθου πᾶσι,
τοῖς πιστοῖς θεοφόρε. Διὸ εἰ γευόμενοι, γλυκασμοῦ ἐν τῷ
φάρυγγι, τῆς διανοίας βοῶμέν σοι. Πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ
τῶν πταισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι, τοῖς ἐορτάζουσι πόθῳ
τὴν ἁγίαν μνήμην σου.

Δόξα τὸ αὐτό. Καὶ νῦν Θεοτοκίον.

Χαῖρε θρόνε πυρίμορφε τοῦ Θεοῦ, χαῖρε κόρη καθέδρα
βασιλική· κλίνη πορφυρόστρωτε· χρυσοπόρφυρε θάλαμη· χλα-
μὺς ἀλουργόχροε· τιμαλφέστατον τέμενος· ἀστραπηφόρον ἄρ-
μα· λυχνία πολύφωτε. Χαῖρε Θεοτόκε, δωδεκάτειχε πόλις,
καὶ πύλη χρυσήλατε, καὶ παστὰς ἀγλαόμορφε, ἀγλαόχρυ-
σε τράπεζα, θεοκόσμητον σκηνώμα. Χαῖρε ἐνδοξε νύμφη ἡ-
λιοστάλακτε. Χαῖρε μόνη ψυχῆς μου εὐπρέπεια.

ᾠδὴ δ'. Τὴν ἀνεξιχνίαστον.

Ρώμην θείου Πνεύματος ἀναλαβών, Ρώμης παλαιᾶς ἐπε-
στόμισας, τοὺς ἀπογόνους, βλασφημοῦντας εἰς τὸ φῶς, τὸ
τῆς μεταμορφώσεως, κατὰ Βαρλαάμ τὸν παράφρονα.

Ἀκτιστον αἰδίου τοῦτο τὸ φῶς, δόξα φυσικῇ τῆς Θεό-
τητος, ὄντως ὑπάρχει, κατὰ σὲ Μάρκε σοφέ, οὐ κτίσμα ὑ-
στερόχρονον, κατὰ τὰ Λατίνων ληρήματα.

Εἶδον οἱ ἀπόστολοι τὸ θεῖον φῶς, ὀφθαλμοῖς ὑλαίοις τὸ

αὐλον, ἀλλ' ἐν δυνάμει, καὶ ῥοπῇ ὑπερφυεῖ, ἐνισχυθεῖσι πνεύματος, κατὰ τοὺς σοὺς λόγους Θεόσοφε.

Θεοτοκίον.

Ρύπον ἀποκάθαρρον ἐμῆς ψυχῆς, ὕλην τῶν παθῶν μου κατὰφλεξον, ἀνθρακος θείου, ὡς πυράγρα μυστική, ἵνα νοῦ αὐλῶ σὲ ἀνυμνολογῶ τὴν πανύμνητον.

Ἄλλος. Σὺ μου ἰσχύς.

Ἱεραρχῶν, τὸ θεῖον ὄντως ἐντρύφημα Ἐφεσίων, τὸ ἔξοχον αὐχέμα, χριστιανῶν Ἀνατολικῶν, ὕψωμα γενναῖον, καὶ Δυτικῶν τὸ κατὰπτωμα, καύχημα ἀληθείας, ἐξουθενήμα πλάνης, τῆς Ἐφέσου ὁ Μάρκος ὑμνεῖσθω μοι.

Καταγελαῖ, πόλις δεινῶν ἐλεοπόλεων, πύργον σχοῦσα, προβλήτην στερέμνιον· ἡ δὲ Χριστοῦ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, πύργον προβαλλομένη σὲ ἄρρηκτον, στρουθὸν ὥσπερ ἐμπαίξει, ἐκκρούουσα ἐνέδρας, καὶ δεινὰ τῶν Λατίνων σοφίσματα.

Ὁ παμφαῆς, σήμερον ἔλαμψεν ἥλιος, ἐξ ἐώας Μάρκος ὁ πανάριστος, καὶ τοῦ δρυμοῦ ψαλμικῶς εἰπεῖν, συνήχθη θηρία, τῆς Δύσεως οἱ ἀπόγονοι, καὶ μάνδρας εἰς ἰδίᾳς, ἐκοιτάσθη αὐτίκα, ἀστραπὴν τοῦ φωτὸς μὴ ἐνέγκαντα.

Θεοτοκίον.

Νέος Ἀδάμ, ἀντὶ τοῦ πάλαι γεγένηται, ὁ υἱός σου· σὺ δὲ μήτερ ἄχραντε, ἀντὶ τῆς Εὐας· ὁ δὲ Σταυρός, ἀντὶ γνωστοῦ ξύλου· ὁ Γαβριὴλ ἀντὶ ὄψεως· ἀντὶ Ἐδὲμ ὁ πόλος· ἡ χαρὰ ἀντὶ λύπης· ὦ καλῶν θημωνία ἀντίστροφος.

Ῥδὴ ε'. Ἐξέστη τὰ σύμπαντα.

Ὡς στρατοπεδάρχην σε, προβάλλει ἱερώτατε, πᾶσα ἡ ἐὼα Ἐκκλησία, Πνεύματος ὅπλοις κατεδαφίζοντα, πύργον μοναρχίας Παπικῆς, τοῦ εἰς ὕψος ἄδικα, καὶ λαλοῦντος καὶ πράττοντος.

Ὅρους ἐδικαίωσας, κρατεῖς Μάρκε Θεόσοφε, Πατέρων ἐνθέων θεσπιζόντων, τῇ τάξει μόνη τὸν Ρώμης λέγεσθαι, πρῶτον τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν, ἀλλ' οὐχὶ μονώτατον, Ἐκκλησίας δεσπόζοντα.

Ρίζα διαστάσεως, Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, πάσης τε πηγῇ καινοτομίας, ἡ ἀρχὴ Πάπα ὄντως ἐγένετο, Συνόδοις ταῖς

οἰκουμενικαῖς, καὶ Γραφαῖς μὴ εἰκους ἀντιχρίστῳ φρονήματι.

Θεοτοκίον.

Θεὸν μὲν τὸ βρέφος σου, ὑπάρχει παναμώμητε, σὺ δὲ πάλιν ἔμεινας παρθένος, μετὰ τὸν τόκον ἀγνή Θεόνυμφε. Ποῖον ἄλλο μείζον ἐπὶ γῆς, τοῦ τοιοῦτου θεάματος, κόσμος ἅπας τεθέεται;

Ἄλλος. Ἴνα μὴ τι ἀπόσω.

Μόνος μέσῳ Λατίνων ὑπερασπιζόμενος ἐγένου πάνσοφε, τῆς πατρίου δόξης καὶ ἀντὶ συμμαχούντων ἐκέχρησο, φεῦ, ὡς πολεμίοις, τοῖς ἡμετέροις ψευδαδέλφοις. ὦ ψυχῆς στερροτέρας ἀδάμαντος.

Ἀπαθείας εἰς ὕψος, πρώην δι' ἀσκήσεως Μάρκε ἀνέδραμες, καὶ σεαυτὸν καθάρας, θεωρία καὶ πράξει μακάριε, τῆς Θεολογίας, ὕστερον σάλπιγξ ἀνεδείχθης, διηχοῦσα τοῦ κόσμου τὰ πέρατα.

Ρητορεύουσα γλῶσσα, ρυθμῷ καὶ μεθόδοις τῆς τέχνης βρενθύουσα, οὐκ ἰσχύει πάτερ ἐγκωμίου σοὶ πλέξασθαι στέφανον σὺ γὰρ μόνος ὦφθης, τῆς ἀκραιφνοῦς πατέρων δόξης, καὶ ταμίας καὶ φύλαξ καὶ πρόμαχος.

Θεοτοκίον.

Κέντρον ὦφθης χαρίτων, σφαῖρά τε πολύαστρος θεοχαρίτωτε, τῶν ζωδίων κύκλος, δι' οὗ μέσον διέβη ὁ ἥλιος, τῆς δικαιοσύνης, καὶ τῆς φρικτῆς οἰκονομίας, τὴν περίοδον πᾶσαν ἐπλήρωσε.

Ῥδὴ ε'. Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάντιμον.

Ὁ καταπύλτης ὁ κράτιστος, τῆς ἀζυμοβυστίας ἐπέφανε, Μάρκος ὁ πάνσοφος, τὸ τῆς Ἐφέσου καλλώπισμα· οἱ παῖδες τῶν Λατίνων πάντες κρυβήτωσαν.

Δεῖπνον Χριστὸς τὸν θειότατον, ἐνζύμου δι' ἄρτου τετέλεκε· καὶ γὰρ καιρὸς οὐκ ἦν, τῆς τῶν ἀζύμων ἐνάρξεως, κατὰ τὰς ἀποδείξεις σου, Μάρκε πάνσοφε.

Ὁ θνεῖον δόγμα καὶ ἐκφυλον, τῶν Ἐβιωνιτῶν καθιστόρηται· προσφέρειν ἄζυμα, ἀρχαῖον δὲ νομοθέτημα, χριστιανῶν ὑπάρχει προσφέρειν ἐνζυμα.

Θεοτοκίον.

Ξενίζει πανάγιε Δέσποινα, Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων διά-

νοϊαν, τὸ ξένον θαυμά σου· σὺ γὰρ τὸν κτίστην καὶ Κύριον, Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ξένως ἐγέννησας.

Ἄλλος. Ἰλάσθητί μοι Σωτήρ.

Ὁ στύλος μὲν τοῦ πυρός, τὸν Ἰσραὴλ καθωδήγησε, πρὸς Χαναναίαν ποτέ· σὺ δὲ καθωδήγησας, ταῖς θεολογίαις σου, τὸν λαὸν Κυρίου πρὸς τὴν πίστιν τὴν ὀρθόδοξον.

Νέος Δαβὶδ ἀληθῶς, ἐδείχθης Μάρκε ἀοίδιμε, ὡς δεύτερον Γολιάθ, τὸν Ρώμης Εὐγένιον, κτείνας τῇ σφενδόῃ σου ὅτι Θεοῦ ζῶντος, παρατάξεις προσεξύβρισε.

Ἀγάλλου ἢ τοῦ Χριστοῦ, νῦν Ἐκκλησία καὶ χόρευε, πλουτήσασα ἐκ Θεοῦ Μάρκον τὸν σοφώτατον, ἀήττητον πρόμαχον, τῆς ὀρθοδοξίας, δι' οὗ τρέπεις πολεμίους σου.

Θεοτοκίον.

Σὲ γενεαὶ γενεῶν, Θεόνυμφε μακαρίζομεν, ὡς τετοκυῖαν Θεόν, τὸν ὄντως μακάριον, καὶ τοὺς τὰ προστάγματα αὐτοῦ ἐκπληροῦντας, μακαρίου ἐργαζόμενον.

Κοντάκιον. Ἡ Παρθένος σήμερον.

Πανοπλίαν ἄμαχον ἐνδεδυμένος θεόφρον, τὴν ὄφρυν κατέσπασας, τῆς Δυτικῆς ἀνταρσίας, ὄργανον τοῦ παρακλήτου γεγεννημένου, πρόμαχος ὀρθοδοξίας προβεβλημένος. Διὰ τοῦτο σοὶ βοῶμεν, χαίροις, ὦ Μάρκε, ὀρθοδόξων καύχημα.

Ὁ Οἶκος.

Τίς ἀμοιβή; τίς ἀνταπόδοσις ἀξία παρ' ἡμῶν σοὶ προσενεχθήσεται, Μάρκε ἀγιώτατε; σὺ γὰρ δι' ἀσκήσεως προκαθαρίθης θεολογίας γέγονας ὄργανον καὶ ἱεράρχης χρηματίσας, ὑπὲρ τῆς πατρῴας δόξης, πρὸς Δυτικούς ἡγωνίσω μέχρις αἵματος· τῶν τῇ κακοδοξίᾳ καταπεσόντων, ἀνάστασις γέγονας· τῶν παραπесεῖν κινδυνευόντων ἀσφάλεια· τῶν διεστῶτων ἐνώσις· καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν Ἀνατολικῶν, ὀρθοδοξίας ἀνεδείχθης διδάσκαλος. Διὰ τοῦτο κατὰ χρέος ἐκβοῶμέν σοι ἀπαύστως, χαίροις ὦ Μάρκε ὀρθοδόξων καύχημα.

Τῷ αὐτῷ μηνὶ ιθ'. Μνήμη τοῦ ἐν Ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν, Μάρκου Ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας προμάχου καὶ φύλακος.

Στίχ. Κρατεῖ μὲν Ἀτλας μυθικῶς ὅμοιος πόλον,
Κρατεῖ δ' ἀληθῶς, Μάρκος ὀρθοδόξιαν.

Τὸ μεῖναι ἐντὸς Ὀρθοδοξίας ὄρων,
Ἀνατολικοῖς κληρὸς ἐκ Μάρκου μόνου.
Εἰ μὴ Σαβαὼθ σπέρμα Ὀρθοδοξίας,
Ἐδωκε Μάρκον, οὐκ ἂν ἠύσεσθ' ἡμεῖν.
Τῇ δ' ἐννάτῃ δεκάτῃ νόες ἐνθεν Μάρκον ἄειραν.

ὥδ' ἑ. Οὐκ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει.

Ἴδου ἥστραφεν ἡ μνήμη τοῦ τρισμακάρος, Μάρκου ὡς ἥλιος, Ἀνατολῆς τοὺς πιστοὺς, φωτίζουσα ἅπαντας, τὸ δὲ τῆς Δύσεως πῦρ καθάρσιον, ἀποσβευνῶσα τέλεον, καὶ μὴ ὄν ἀποδεικνύσα.

Ἀκουέτωσαν Λατίνων οἱ ἀπόγονοι, τοῦ θεοῦ ῥήτορος τῆς στεντορείας φωνῆς, ὅτι ἡ μετάνοια πλήρης ὑπάρχουσα οὐκ εἰς βάσανον, πρὸς τοὺς ἐκδημήσαντας, εἰς τρυφήν δὲ παραπέμπει.

Σιγησάτωσαν Λατίνων τὰ παλίμφημα, στόματα σήμερον· ἀντιβροντᾷ γὰρ αὐτοῖς, τὸν τρίτον εἰσάγουσα τόπον κακῆς δοξᾶς, ἡ πανεύσημος γλῶττα Μάρκου κηρύττουσα, ὀρθόδοξως δύο τόπους.

Θεοτοκίον.

Σωματώσασα, τὸν λόγον τὸν ἀσώματον, κόρη Θεόνυμφε, τοὺς ἐνσωμάτους βροτοὺς, ἀσωμάτους ἔδειξας, Ἀγγέλους ψάλλοντας, ὑπερύμνητε, ὁ τῶν Πατέρων Κύριος καὶ Θεὸς εὐλογητὸς εἰ.

Ἄλλος. Οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Μαργαρίτους τιμίους, πολυτάλαντον ὄλθον καὶ ἀναφαίρετον, Χριστοῦ τῆς Ἐκκλησίας, τὰ θεολογικά σου καταλείσεις συγγράμματα· δι' ὧν πλουτίζεις ἡμῶν, τὰς πενομένης φρένας.

Ἄλλον Κύριλλον, Πάτερ, ἄλλον Ἀθανάσιον ἢ Θεολόγον τε, νέον σὲ Ἰωάννην οἱ πολῖται ἐκάλουν, ὑποστρέψαντα βλέποντες, ὡς ἀριστεὰ λαμπρόν, καὶ μιμητὴν ἐκείνων.

Σὲ ἐμίσησαν μάκαρ, ὡς ἐν πύλαις ἐλέγχοντα, καθὼς γεγραπται, Λατῖνοί τε συμφώνως, μετὰ Λατινοφρόνων, καὶ καλῶς μὴ πειθόμενον, ψευδεῖ ἐνώσει αὐτῶν ὡς Θεοῦ χωρίζουσα.

Θεοτοκίον.

Ἰητήρα τῶν νόσων, ἐλατῆρα τῶν πόνων, δοτῆρα πάντων

καλῶν, φωστῆρα τῶν ἐν σκότει, σωτῆρα τῶν ἐν πλάνῃ ἢ γεννήσασα Δέσποινα νοσοῦντά με ψυχικῶς ἰάτρευσον καὶ σῶσον.

Ἡδὴ ἡ. Παιδας εὐχαίς.

Τιμὰ σου τὴν μνήμην Ἱεράρχα, Χριστοῦ ἢ Ἐκκλησία ἢ ὁρθόδοξος, ὑπὲρ ἧς κατεβαλες, πόνους μέχρις αἵματος, καὶ τὴν αὐτῆς ἐκράτυνας δόξαν Θεόσοφε, Ἀγίων τὴν ἀπολαυσιν δείξας μὴ τελείαν εἶναι, πρὸ κρίσεως τρισμάχαρ.

Ὑδατος ζωῆς καὶ ἀφθαρσίας, εἰς κόρον οἱ δίκαιοι πληθύνονται, καὶ τῆς νίκης τέλειον, λείπονται τὸν στέφανον, μετὰ τὴν ἐξανάστασιν, οἱ δὲ ἀδόκιμοι, κομίσοντα ποινὴν τὴν τελείαν, κατὰ τοὺς σοὺς λόγους πάνσοφε Ἱεράρχα.

Ἀἴσιος ἀποδείκνυται σοῖς λόγοις, Λατίνων ἢ δόξα ἢ προσβεύουσα, πρὸ τῆς ἀναστάσεως, λαμβάνειν τὸ τέλειον, τῆς θείας ἀπολαύσεως, δικαίους ἅπαντας· τελείαν δὲ, τὴν δίκην ἀδίκους· πῶς γὰρ ἔσται δίκη πρὸ κρίσεως δικαίας;

Θεοτοκίον.

Ὁ πᾶσιν ἀνέκφαντος τοῖς οὖσιν, ἐκ σοῦ ἐπεφάνη παναμώμητε, τοῖς βροτοῖς δι' ἄφατον ἔλεον, ὡς ἄνθρωπος· ἐν τῇ ἐκφάνσει δ' ἔμεινε, καὶ μετὰ ἐκφανσιν, ὡς ἦν πρὸ τῆς ἐκφάνσεως πάλιν, οἷα Θεὸς πέλων ἀνέκφαντος τοῖς πᾶσι.

Ἄλλος. Ἐπταπλασίως κάμινον.

Στήλην σε ζῶσαν πίστεως, ὁρθοδόξου κηρύττομεν, ὅρον ἀκραιφνοῦς, Θεολογίας πάνσοφε· κανόνα εὐθύτατον, τῶν θείων παραδόσεων, στάθμην ἀκριβῆ, τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας, ἐκκλίνουσιν ἐπίσης, περιττὸν καὶ ἐλλείπον, ὡς ἐκ τοῦ ἀντιθέτου κακίας ὁμοτίμου.

Τῶν διεστώτων ἐνωσις, τῶν πεσόντων ἀνόρθωσις, καὶ τῶν κλονουμένων, στηριγμὸς γεγένησιν, ἀρμόσας τοὺς ἅπαντας, διὰ Συνόδου Μάρκε σοφὲ, ἐν τῷ ἀσφαλεῖ, ὁρθοδόξιας κανόνι, βοῶντας εὐχαρίστως, ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε, λαὸς ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἐστενοχώρει ἅγιε, τὴν πλατεῖαν καρδίαν σου, ἢ διηνεκῆς τῆς Ἐκκλησίας μέριμνα, ὑφ' ἧς ἐκκαίόμενος, ὥσπερ ὁ μέγας Παῦλος ποτὲ, πόθῳ ἐκζητεῖς, τὸν προστησόμενον ταύτης, μετὰ τὴν κοίμησίν σου· καὶ εὐρὼν ὡς ἐπόθεις, Γεννάδιον τὸν πάνυ, ἡδέως ἐκοιμήθης.

Θεοτοκίον.

Φῶς ἢ τὸ πρῶτον τέξασα, τὸ Ἀγγέλους τὰ δεύτερα, φῶτα ὑποστήσαν, καὶ φῶς τὸ πρωτάγονον, δημιουργήσαν, αὐθις τε φωστῆρας δύο παραγαγόν, ἐπὶ πᾶσι δὲ, ψυχὴν ὡς φῶς οὐσιώσαν, καὶ φῶτα ὑποδείξαν, προστάγματα οἰκεία, φώτισον τοῦ νοός μου, τὸν ζόφον Θεοτόκε.

Ἡδὴ Θ'. Ἀπας γηγενής.

Νίκην κατ' ἐχθρῶν, Λατίνων ἀνέστησας, καὶ τούτῳ Ἀγίε, καὶ τὰ τούτων πρόσωπα, αἰσχύνῃς πάσης ὄντως ἐπλήρωσας, δείξας ἐνθέοις λόγοις σου, ὡς οὐ τὰ ῥήματα, τοῦ Κυρίου, τὰ φάγετε, πίετε, μεταβάλλουσι δῶρα τὰ τίμια.

Ἱερατικαῖς, εὐχαῖς ἀγιάζεται καὶ ἐπικλήσεις, δῶρα τὰ προκείμενα, καθὼς σύ Μάρκε λαμπρῶς ἀπέδειξας, ταῖς μυστικαῖς ἐπόμενος, ἱεουργίαις καλῶς, Βασιλείου καὶ τοῦ Χρυσορρήμονος, ὧν τὸν βίον καὶ λόγον ἐξήλωσας.

Δέχου τὴν ἡμῶν, ὡδὴν ὡς χρυσόπλοκον προσφερομένην σοι, στέφανον ἀήττητε, παγκρατιάρχα Χριστοῦ νικήσαντι, οὐχὶ τὸ ἔξω πένταθλον, τὸ δὲ ὀκτάεθλον, τῆς Λατίνων δυσσεβοῦς αἱρέσεως, μονομάχε στερερὲ μυριόνικε.

Θεοτοκίον.

Ὑψος οὐρανοῦ, καὶ γῆς βάθος ἄπειρον τίς ἐρμηνεύσει; κόρη ἀειπαρθένη; οὕτω καὶ ὕψος τοῦ μυστηρίου σου, πῶς νοῦς σμικρὸς δυνήσεται καὶ περιερμηνεύσαι, βάθος τε τὸ ἄπειρον, τῆς ἀσπόρου λοχείας σου πανάγιε.

Ἄλλος. Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανός.

Ὡς ὄντως θαυμαστή σου παμβασιλεῦ, καὶ μεγίστη ἦν εἰδείξας πρόνοιαν, περὶ τὸν σόν, Μάρκον προαιρέσεως φονικῆς, Λατίνων λυτρωσάμενος, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ σου ἀποδοὺς, ἀπήμαντον καὶ σῶον, ὁρβοτομοῦντα ταύτης, θείων δογμάτων τὴν ἀκρίβειαν.

Ἐνώπιον Τριάδος τῆς ἀρχικῆς, ὑπὲρ ἧς ἡγωνίσω Θεόσοφε, περιστηκῶς, δόξης ἀπολαύεις Θεοειδοῦς, θέσει Θεὸς γενόμενος, καὶ φωτὸς πληρούμενος τριλαμποῦς λυθέντων τῶν ἐσόπτρων, σκιῶν τε παρηγμένων, τῆς ἀληθείας ταῖς ἐμφάσεις.

Νικῶσαν τὰς αἱρέσεις νεανικῶς, Δυτικῶν ἀενάως ἀπό-

φαινε, Μάρκε σοφέ, πᾶσαν Ἐκκλησίαν Ἀνατολῆς, ἥτις εὐχαριστοῦσά σοι ψῆφω διορίζει Συνοδικῇ, τιμᾶσθαι ἐτησίως, τὴν μνήμην σου Θεόφρον, ὀρθοδοξίας ὡς προΐστορος.

Θεοτοκίον.

Ἵμνω σε τὴν πανύμνητον ἀληθῶς, μεγαλύνων σε τὴν πολυύμνητον· ἦν ὕμνεϊ, ὕμνοις ἀσιγήτοις πᾶσα πνοὴ τεκοῦσαν ὑπερώμνητον, λόγον ὃν ὕμνουσιν ἐν οὐρανοῖς, χίλια χιλιάδες, μυρία μυριάδες, ἐν φλογεροῖς αὐλοῖς στόμασι.

Ἐξικοστειλάριον. Τοῖς μαθηταῖς συνέλθωμεν.

Ὁ αἰσθητὸς μὲν ἥλιος, τῆς ἑω ἐξανίσχων, φωτίζει κόσμον ἅπαντα, φθάσαν δὲ Δύσιν ὅμως, ἰδίας κρύπτει ἀκτῖνας· σὺ δὲ ὦ θεῖε Μάρκε, καὶ ἐν τῇ ἑω ἔλαμψας, καὶ τὴν Δύσιν δὲ φθάσας, λόγοις σοφοῖς, ἐν αὐτῇ ἐξέλαμψας πολλῶ μᾶλλον· ὅθεν ὥφθης λαμπρότερος τοῦ ἡλίου Θεόφρον.

Ἔτερον. Γυναῖκες ἀκουτίσθητε.

Τὸν τῆς Ἐφέσου πρέδρον, καὶ οἰκουμένης μέγιστον, διδάσκαλον καὶ σωτῆρα, ἀνευφημήσωμεν Μάρκον· στύλος γὰρ ἀπερίτρεπτος, ὀρθοδοξίας γέγονε, καὶ καταπέλτης κράτιστος, καὶ κεραυνὸς καταφλέγων κακαδοξίας Λατίνων.

Θεοτοκίον.

Μαρία ὁ χρυσόपाστος, τῆς Θεότητος θάλαμος, εὐγένεια ἢ τοῦ Γένους, ἢ κοσμήσασα κόσμου, τὴν ἀκοσμίαν κόσμησον τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄκοσμον, τῆς ἐκ πόθου καὶ πίστεως κοσμοῦσης σε ἐν εὐκόσμοις, ὕμνολογίαις παρθένε.

Εἰς τοὺς αἰῶνες. Ἦχος α΄. Τῶν οὐρανίων ταγματῶν.

Τῆς ὑπερθέου Τριάδος, νῦν ἐλαμπόμενος, ταῖς φωτουργοῖς ἀκτίσιν, ὅλως φῶς χρηματίζεις· ὅλως ἐξαστράπτων· ὅλος Θεός, κατὰ χάριν μακάριε, φῶς καθορὸν τὸν Πατέρα, φῶς τὸν Υἱόν, φῶς τὸ Πνεῦμα τὸ πανάγιον.

Μάρκε τοῦ λέοντος Μάρκου, πλουτήσας ὄνομα, καὶ θρόνον αὐτοῦ τόπον, Θεοφόρε ἐπέχων, ἴσον καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ τὴν ἰσχύν, ἀκολούθως ἐπλούτησας. Ὅθεν ὡς λέων βρυχήσας τοὺς δυσμενεῖς Παπολάτρας διεσχόρπισας.

Τοῦ ἐωσφόρου τῆς Ρώμης, φυσιωθέντος δεινῶς, καὶ θρόνον αὐτοῦ θέντος, ὑπεράνω τῶν ἄστρον, σὺ μόνος ζηλῶ-

σας ὡς Μιχαὴλ, ἀνεβόησας ἐνδοξε· στῶμεν καλῶς· στῶμεν πάντες ἐν ταῖς σεπταῖς, τῶν Πατέρων παραδόσεσι.

Τοῖς Θεολόγοις συνήφθης, Μάρκε αἰοῖδημε, ὡς Θεοῦ Θεολόγος· τοῖς ὁσίοις δὲ πάλιν, ὡς ὁσιος παμμάκαρ· τοῖς ἀθληταῖς, ἀθλητῆς ὡς ἀναίμακτος· καὶ τὸν Θεὸν ἱκετεύεις ὑπὲρ ὡμῶν, τῶν ἐκ πόθου εὐφημούντων σε.

Δόξα ἤχος πλάγιος α΄.

Σαλπίσσωμεν ἐν σάλπιγκι ἁσμάτων καὶ χορεύσωμεν τῷ Πνεύματι, καὶ κροτήσωμεν εὐφραινόμενοι, ἐν τῇ πανδήμῳ πανηγύρει, τοῦ θεοφόρου Πατρός· Βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες συντρεχέτωσαν, καὶ τῶν δι' ἀγώνων τῶν λογικῶν γενναίως, τοὺς γόνους τῆς Δύσεως, ἀντιλέγοντας δυσεβῶς ἐν σοφίᾳ νικήσαντα εὐφημείτωσαν· ποιμένες καὶ διδάσκαλοι, τὸν τῆς ὀρθοδοξίας ἀήττητον προστάτην, συνδραμόντες μακαρίσωμεν· οἱ ὅσιοι τὸν ἀσκητήν· οἱ ἱερεῖς τὸν ποιμένα, οἱ ἐν συμφοραῖς τὸν σωτῆρα· οἱ φιλόσοφοι τὸν Σοφόν· οἱ ἁμαρτάνοντες, τὴν θερμὴν πρεσβείαν· οἱ ἀσθενούντες τὸν ἰητῆρα· οἱ θεολόγοι, τὸν θεολόγον· ἅπαντες οἱ ὀρθόδοξοι, τὸν κοινὸν εὐεργέτην, κατὰ χρέος ἐγκωμιάζοντες ἀνακράζωμεν· Μάρκε ἀγγνώτατε μεσίτευσον ὑπὲρ ἡμῶν, πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Δεσπότην, καὶ ρῦσαι κολάσεως ταῖς ἱκεσίαις σου.

Καὶ νῦν. Μακαρίζομέν σε.

Δοξολογία μεγάλη, καὶ ἀπόλυσις. Δίδεται καὶ ἅγιον ἔλαιον τοῖς Ἀδελφοῖς.

Εἰς τὴν λειτουργίαν τυπικὰ, καὶ ἐκ τοῦ Κανόνος. Ὡδὴ γ΄. Γ΄. Ἀπόστολ. καὶ Εὐαγγέλ. ζῆτει εἰς τὴν τοῦ Ἀγ. Ἰωάν. Χρυσοστόμ. τῆς λειτουργίας τῇ Π΄. τοῦ Νοεμβρίου.

Κοινωνικόν. Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον.

Μεγαλυνάρια τοῦ Ἀγίου.

Χάρις Ἐκκλησίας στύλος στερρὸς χαίροις οἰκουμένης ὁ ἀνέσπερος ἥλιος, χαίροις τῆς Ἐφέσου ποιμὴν καὶ μέγα κλέος, Μάρκε θεοφόρε, θεολογίας πηγῇ.

Τὸν ἐξ εὐλαβείας βίον τὸν σὸν, Μάρκε θεοφόρε, συγγραψάμενον σαῖς λιταῖς, ἀπέργασαι οἶκον τῆς Τριάδος, ἐμὲ λιτάζω ὁ δοῦλός σου ἐνδοξε.

ΤΑ ΕΝ ΤΗΣ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΝΗΣ ΨΕΥΔΟΣΥΝΟΔΟΥ
ΥΠΕΡΦΥΗ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ
ΗΜΩΝ
ΜΑΡΚΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΦΕΣΟΥ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΚΟΥ.

Συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ ἐν Μοναχοῖς ἐλαχίστου Καλλι-
στου Ζωγράφου Ἀγιορείτου τοῦ Ἐφεσίου.

Περὶ ἑνὸς μεγάλου καὶ ἀξιοθαυμάστου πράγματος τὸ Γέ-
νος ἡμῶν ἐκαυχᾶτο καὶ ἐσεμνύνετο, ἀδελφοί, διὰ τὴν Ὁρ-
θοδοξίαν. Ἀλλὰ χεῖμαρρος ὀρμητικὸς ἐκ Δύσεως πλημμυ-
ρίσας ἡπείλει τὸ Γένος ἡμῶν καὶ κατέπληττεν αὐτό, ὥς
θέλων κατακλῦσαι ποτὲ τὸ εἰρημένον αὐτὸ ἀγαθόν, καὶ ἀ-
φανὲς ποιῆσαι αὐτὸ ἀπὸ προσώπου τῆς Γῆς, καὶ παντοιο-
τρόπως ἡγωνίζετο νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ποθομένου, καὶ παρα-
σύρῃ τὴν τοῦ Γένους Ὁρθοδοξίαν, ἀλλὰ δὲν ἠτύχησε καθ'
ὅλα τὰ διάφορα καὶ ποικίλα αὐτοῦ δοκίμια, καὶ παρ' ὀλί-
γον ὁμως ἤθελεν ἐπιτύχει, εἰμὴ εὕρισκετο ἐν τῇ ἐποχῇ ἐ-
κείνῃ ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ τῶν ἐν Βυζαντίῳ Εὐγενικῶν
ὁ ἔσχατος καὶ εὐγενικώτατος κλάδος ὁ Μάρκος ὁ τῆς Ἐ-
φέσου φωστήρ.

Ὅποια μὲν εἶναι τὰ κατορθώματα καὶ οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ
ὅσους κατέβαλεν ἐναντίον τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου χειμάρ-
ρου, ὅστις μικροῦ δεῖν νὰ καταπνίξῃ τὸ ἱερόν τῆς Ὁρθοδο-
ξίας πεδῖον· ὅποια δὲ καὶ γενναῖα χαρακώματα, ἅπερ μετὰ
ταῦτα πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν κινδυνευόντων ὁμογενῶν αὐ-
τοῦ ἀνῆγειρον, ταῦτα πάντα σοφοὶ κάλαμοι ἐξύμνησαν. Ὁ
μέγας ἐκκλησιάρχης Σύλβιστρος ὁ Συρόπουλος, Θεόδωρος
ὁ Ἱερομνήμων, Ἰωάννης ὁ Νομοφύλαξ, Γεώργιος ὁ καὶ
Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, Νεκτάριος καὶ Δοσίθεος οἱ Πατρι-
άρχαι Ἱεροσολύμων καὶ Ἀθανάσιος ὁ Πάριος· οὗς Διδα-
σκάλους κυριωτέρους ἔχων ὑπ' ὄψιν μου, ἀναλαμβάνω ὁ ἐ-

λάχιστος νὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὰ ἡρωικὰ παλαίσματα, καὶ τῶ
ὄντι ὑπερφυῆ κατορθώματα πρὸς ἐλαχίστην ἐνδείξιν τῶν
τοῦ ἥρωος ἡμῶν μεγάλων κατορθωμάτων, καὶ ὅπόσον πρὸς
αὐτὸν εἴμεθα ὀφειλέται. Διότι ἐάν οὗτος ἤθελεν ἐνδώσῃ εἰς
τοὺς ἀγρίους τοῦ μεγάλου χειμάρρου ροβερισμούς, καὶ τὰς
ἄλλας αὐτοῦ μεθοδείας, ὥς ἐκπροσωπίζων καὶ τὰς ἄλλας
Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, καὶ Ἐξάρχος ὢν τῆς Συνό-
δου, ἀφανὴς μὲν ἡ Ὁρθοδοξία ἤθελε γένει, καὶ ἡ θεσπεσία
γλῶσσα τοῦ Ἐθνους, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοῦ παιδεία, καὶ
ὁ ἐθνικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ ἤθελε συμμιχθῇ μετὰ τοῦ χει-
μάρρου τὰ θολερὰ ρεύματα· ἤθελεν ὄντως συγχρωμασθῇ
καὶ ἀμαυρωθῇ μετὰ αὐτὰ καὶ ἡ διαύγεια τῶν ἡθῶν καὶ ἐθῶν
αὐτοῦ· καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἤθελεν ἐκλείψει, μέινασα ἀδιάκρι-
τος καὶ εἰς τὰ πλεόν ἰσχυρὰ τῶν κριτικῶν τηλεσκόπια καὶ
μικροσκόπια.

Οὗτος ὁ πανάριστος καὶ κατ' ἀλήθειαν μέγας Διδάσκα-
λος τῆς Ἀνατολικῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας Μάρκος ὁ Εὐγε-
νικὸς, γέννημα μὲν καὶ θρέμμα ἐτύγχανε τῆς Βασιλίδος
τῶν πόλεων δηλ. τῆς ὄντως λαμπρᾶς καὶ μεγάλης Κων-
σταντινουπόλεως. Γονεῖς δὲ κατὰ σάρκα ἔσχε, κατὰ μὲν
τὸν βίον περιφανεῖς οὕτω καὶ λαμπρούς, ὥστε καὶ εὐγεγι-
κοὺς ἐπικαλεῖσθαι· κατὰ δὲ τὴν πίστιν εὐσεβεστάτους καὶ
ὀρθοδοξοτάτους. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Γεώρ-
γιος, Διάκονος ὢν καὶ Σακελλίων τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας
ἡ δὲ μήτηρ Μαρία, τὴν οἶκῃσιν ἔχοντες ἐν Γαλατᾷ. Παι-
δευθεὶς δὲ τὴν ἐξω τε καὶ ἔσω σοφίαν, ἐγένετο ἐγκρατὴς
ἀμφοτέρων· διότι καίπερ τῆς Βασιλείας πνεύσεως τὰ λοί-
σθια, καὶ τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἐσχάτῃ καχεξίᾳ εὕρισχο-
μένων, καὶ τῶν κινδύνων ἐπὶ κεφαλῇ αὐτῶν ὄντων, ἤκ-
μαζον ὁμως ἄνδρες ἐπὶ σοφίᾳ καὶ συνεσεὶ διακρινόμενοι καὶ
τοιούτοι ἦσαν Μανουὴλ ὁ Χρυσολωρᾶς, Γεννάδιος ὁ Σχο-
λάριος, Γεώργιος ὁ Θεμιστός, Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος, Θεόδω-
ρος ὁ Γαζής, Ἰωάννης ὁ Ἀργυρόπουλος καὶ πλείστοι ἄλ-
λοι. Τότε δὴ καὶ ἡ εὐγενικὴ αὐτῇ ξυνωρίς, ὁ Ἱερὸς Μάρκος
λέγω καὶ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Ἰωάννης ὡς δύο ἀστέρες
φαεινοὶ ἀνέτειλαν, καὶ τὰ πρωτεῖα μετὰ αὐτῶν εἶχον,
οὗς καὶ πολλῶ τῶ μέτρῳ ὑπερέβαινον ἄκροι φιλόσοφοι καὶ

ἐπιστήμονες θεωρούμενοι καθὰ πολλοὶ τῶν συγγραφέων τὴν σοφίαν τοῦ θείου Μάρκου διαμαρτυροῦσι καὶ ὑπερθεματίζουσιν· ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης ὁμολογεῖται εἰς ἄκρον πεπαιδευμένος ὥστε καὶ φιλόσοφος ἐπονομάζεσθαι, καὶ κατ' ἐξοχὴν οὕτω ἐκαλεῖτο καὶ ἐγνωρίζετο, ὡς μαρτυροῦσι καὶ πολλὰ αὐτοῦ πρὸς Θεὸν εὐχαὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Φιλοσόφου ἐπιγραφὴν φέρουσαι· ἐτι δὲ καταφανὴς ἡ σοφία αὐτοῦ γίνεται ἐκ τῆς εὐστοχωπάτης καὶ λίαν ἐπιδεξίου ἀντιρρήσεως τοῦ ψευδωνύμου ὅρου τοῦ Φλωρεντιανοῦ συνεδρίου. (ἀ.) Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τοῦ φιλοσόφου Ἰωάννου, ὃν καὶ Διάκονον καὶ Νομοφύλακα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας εὐρίσκομεν ἐπιγραφόμενον ἐχέτωςαν τέλος ἐνταῦθα, τὰ δὲ περὶ τοῦ Ἱεροῦ τούτου Μάρκου φέρωμεν εἰς μέσον ἐξ ἀρχῆς ὁ λόγος ὑπέσχετο.

Ἐρωτι τοίνυν οὗτος τρωθεὶς τῆς μακαρίας ἡσυχίας, τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ τῆς περὶ ταῦτα μανίας τε καὶ τύρβης ἀποστάς, καὶ τοῖς τότε δοκίμοις τῶν Μοναχῶν προσελθὼν, ἐν τῇ τοῦ Μεγαλομ. Γεωργίου Μονῇ τῶν Μαγγάνων, τῇ τῆς ὑποταγῆς ἐπιπόνῳ τε καὶ σκληροτέρᾳ διαίτῃ, προθύμως τὸν εὐγενικὸν ὑπέστρωσεν αὐχένα διὰ Χριστὸν, ὃν ἐπόθησε. Καλῶς δὲ καὶ ἀξίως τῆς ὑποταγῆς τοὺς ἀσκητικούς διανύσας διαύλους, καὶ ὄργανον χρηματίσας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑπὲρ οὗ καὶ ἀγωνίζεσθαι ἐμελλε, εἰκοσιπενταετῆς ἐκάρη μοναχὸς καὶ ἀπὸ Μανουήλ, ὡς πρότερον ὠνομάζετο, μετωνομάσθη Μάρκος· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης δέχεται χρίσμα.

Τόσον δὲ ἦτον περιφανὴς διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς τε ἀρετῆς καὶ σοφίας αὐτοῦ, οὐ μόνον εἰς τοὺς ἐκ τοῦ πλησίον βλέποντας αὐτόν, ἀλλ' ἐτι καὶ εἰς τοὺς μακρὰν ὄντας, καθὼς λέγει καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Ἱερομνήμων ἐν διαλόγῳ μετὰ μοναχοῦ τινος· «Θαυμάσιος ὁ ἄνθρωπος (ὁ θεὸς » Μάρκος) πᾶσι Πνευματικοῖς χαρίσμασι κεκοσμημένος, πρὸ » τῆς Ἀρχιερωσύνης βίον ἀσκήσας ὀσιώτατον» (β). Ὅθεν καὶ ἱερομόναχον ἐτι ὄντα ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Πατριάρχ.

(ἀ) Τὰ ἀντιρρητικὰ αὐτοῦ εὐρήσεις ἐν Τόμ. Καταλλαγῆς σελ. 206.

(β) Ὁρα ἐν τῷ τόμ. χαρᾶς σελ. 611.

χης τοὺς ἐγκρίτους Μητροπολίτας, καὶ τοὺς ὑπερτίμους τῶν ὑπερτίμων παραδραμῶν ἅπαντας, τοῦτον ἐξελέξατο τοποτηρητὴν ἑαυτοῦ εἰς τὴν μελετωμένην σύνοδον· τοσαύτης καὶ τοιαύτης ὑπολήψεως καὶ φήμης, ἐτι καὶ πρὸ τῆς Ἀρχιερωσύνης ἐτύγχανε παρὰ πᾶσιν ὁ ἱερός Μάρκος, ὥστε ψήφῳ μὲν κανονικῇ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀξιῶσαι δὲ ἐπιμόνῳ, μᾶλλον δὲ ἐπιταγῇ ἀπαραιτήτῳ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀνάγεται καθέδραν τῆς τῶν Ἐφεσίων Μητροπόλεως, καὶ τίθουσιν ἡ ἱερὰ Σύνοδος τὸ μέγα τοῦτο φῶς, τῆς τοῦ Ἁγίου Μάρκου λέγω ἀρετῆς καὶ σοφίας, εἰς τὴν ὑψηλὴν λυχνίαν τῆς Ἐφεσίων Μητροπόλεως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πυρσὸν ὅλης τῆς οἰκουμένης καὶ στύλον ἄλλον φωτὸς τοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ προηγούμενον.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ρηθεὶς Βασιλεὺς ἐξ ἀπονοίας μωρανθεὶς, καὶ τὰς πατρικὰς αὐτοῦ νοθεσίας τοῦ Μανουήλ (ἀ.) εἰς οὐδὲν θέμενος, Θεὸν μὲν τὸν ποιήσαντα καὶ βασιλεύσαντα αὐτόν ἐγκατέλιπε, βουλὴν δὲ ὀλεθρίαν ἐθετο ἵνα μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Συνόδου, εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὡς μὴ ὤφειλε, παρὰ τὸν ἀντίθεον Πάπαν ἀπελθὼν, οἰκουμενικὴν ποιήσῃται μετὰ τῶν Λατίνων Σύνοδον, καὶ τὰς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐσχισμένας Ἐκκλησίας ἐνώσῃ, ὡς ἂν δῆθεν μιᾶς ἤδη γενομένης τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ὁμοδοξίας, προτρέψῃται ὁ Πάπας τοὺς ὑπ' αὐτὸν τελοῦντας Βασιλεῖς, νὰ δώσωσι βοήθειαν στρατιωτικὴν, ἵνα τοὺς βαρβάρους ἀπελάσῃ, ὅσον οὐπω μέλλοντας, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καὶ αὐτὴν τὴν Βασιλίδαν τῶν πόλεων ὑποδουλῶσαι.

Καλὸν δὲ μοὶ φαίνεται πρὸς γνῶσιν τῶν ἀπλουστέρων νὰ ἀναβιδάσωμεν ἀνωτέρω τὸν λόγον ὅπως γένηται αὐτοῖς σαφέστερος καὶ πληρέστερος. Τὸ τῶν Λατίνων ἔθνος τὸ ὀποῖον ἡ συνήθεια ὀνομάζει Φράγγους, οὐκ ἦν οὕτω κεχωρισμένον ἐξ ἀρχῆς ἀπ' ἡμῶν, οὐδὲ ἦσαν δύο Ἐκκλησίαι ἀντιστρατευόμεναι ἡ Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ ὡς μετὰ τὸ σχίσμα, ἀλλ' ἦν καὶ ἐλέγετο μία ἡ ἐκκλησία, περιλαμβάνουσα τὰς τε ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τὰς ἐν τῇ Δύσει τοπικὰς ἐκ-

(ἀ.) Ὁρα ἐν τῇ Ἐκκλησιασ. Ἱστ. Μελετ. Ἀθηνῶν σελ. 268. τόμ. 3.

κλησίας, ὡσεὶ μία νύμφη ἐκλεκτή, ἔχουσα νυμφίον οὐράνιον, καὶ κεφαλὴν ἀθάνατον τὸν Θεάνθρωπον Ἰησοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεόν· διετηρήθη δὲ αὕτη ἡ καλὴ ἐνότης τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἡ ἀδελφικὴ σύμπνοια ἄχρι τοῦ ὀκταχοσιοῦ τοῦ ἐτους καὶ ἐπέκεινα ἀπὸ Χριστοῦ.

Ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας τῶν αὐτοκρατόρων οἱ Πάπαι τῆς Ρώμης φιλαρχίᾳ κινούμενοι ἀφώρισαν τοὺς ἡμετέρους Ἀνατολικούς καὶ εἰς καθαιρέσεις προέβησαν τῶν Πατριαρχῶν· δηλ. τῶν οἰκουμενικῶν· ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι δικαίως ὡς οὐδὲν ἐλογίσαντο τοὺς κεραυνούς τοὺς ριφθέντας ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς καθέδρας. Πρὸς τούτοις δὲ ἐκεῖνοι μοναρχίαν φαντασθέντες προσεκάλουν εἰς τὸ δῆθεν ὑπέρτατον αὐτῶν κριτήριον τοὺς ἡμετέρους Πατριάρχας, καὶ ἡγωνίσθησαν παντοίοις τρόποις καθυποτάξαι τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν· οὗτοι δὲ διεκδικοῦντες ἀρχαῖα ἔθη, μὴ ἀναγνωρίζοντες τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν τοῦ Πάπα ἀπέναντι τῆς καθόλου Ἐκκλησίας δὲν ἐπείθοντο εἰς τὰς Παπικὰς προσταγὰς· ἐντεῦθεν ἀρχὴ γίνεται σχίσματος πρώτη τῶν δύο φιλτάτων Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὅχι τέλειον σχίσμα· ἐπειδὴ ἐν ὅσῳ ἦν ὁ λόγος περὶ ἐθίμων καὶ τάξεων Ἐκκλησιαστικῶν, ὡς ἦσαν τὰ τότε συμβάντα, καὶ δόγμα πίστεως οὐδὲν μετεβάλλετο, καὶ σκάνδαλον καθολικὸν οὐκ ἤκολούθει, καὶ τέλειος χωρισμὸς οὐκ ἐγίνετο.

Ἐν τοῖς καιροῖς δὲ τούτοις καθ' οὓς ἡ τῆς Ρώμης Ἐκκλησία διεφαίρετο πρὸς τὴν Ἀνατολικήν, προσετέθη παρ' ἐκείνης φοβερὰ βλασφημία ἐντὸς τοῦ ἁγίου Συμβόλου τῆς Πίστεως, ὅτι δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Οὐκ ἦν πλέον ὁ λόγος περὶ χειροτονιῶν καὶ προτιμήσεως θρόνων, ἀλλ' ἦν καὶ ἐγίνετο δι' αὐτὰ τὰ δόγματα τῆς Πίστεως· ὅθεν ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν Σύνοδον συγκροτήσας οἰκουμενικὴν, εἰς ἣν παρήσαν καὶ τοποτηρηταὶ τοῦ Πάπα Ἰωάννου τοῦ ὀγδόου, ἐπρόσταζεν αὐτὸς οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ νὰ βεβαιωθῇ ὁ ὅρος, ἥτοι τὸ Ἅγιον Σύμβολον τῆς Πίστεως ἀπαράλλακτα· τὰ δὲ πρακτικὰ τῆς Συνόδου ἐκείνης ἐν τῇ Γ'. συνελεύσει αὐτολεξεῖ ἔχουσιν οὕτως·

«Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς Πρεσβυτέρας Ρώμης εἰ-

»πον, ὡς ἐκέλευσεν ὁ ἐκ Θεοῦ μέγας Βασιλεὺς ἡμῶν, πρέ»πον ἐστὶ μὴ ἕτερον ὅρον καινουργηθῆναι ἀλλ' αὐτὸν τὸν »ἀρχαῖον, καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κρατούμενόν τε »καὶ δοξαζόμενον ἀναγνωσθῆναι καὶ ἐπιβεβαιωθῆναι » καὶ ἀνεγνώσθη εἰς ἐπήκοον πάντων τὸ ἅγιον Σύμβολον, ἡγουν τὸ Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν καὶ τὰ ἐξῆς ἄχρι τέλους χωρὶς καμμίαν προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν, ἀλλ' ἀπαράλλακτως ὡς καὶ ἡμεῖς ἀναγινώσκομεν αὐτὸ σήμερον· μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ὁ παρὼν σύλλογος ἐξεβόησε· «πάντες οὕτω φρο»νουμέν· οὕτω πιστεύομεν· ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ ἐβαπτί»σθημεν, καὶ τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἡξιώμεθα· τοὺς ἐτέρως »δὲ παρὰ ταῦτα φρονούντας, ὡς ἐχθροὺς Θεοῦ καὶ τῆς ἀ»ληθείας ἡγούμεθα· ἥτις παρὰ τοῦτο τὸ ἱερὸν Σύμβολον, »τολμήσει ἕτερον ἀναγράψασθαι, ἢ προσθεῖναι ἢ ἀφελεῖν, »καὶ ὅρον ὀνομάσας ἀποθρασυνθεῖ, κατὰκριτος καὶ πάσης »χριστιανικῆς ὁμολογίας ἀπόβλητος· τὸ γὰρ ἀφαιρεῖν, ἢ »προσθεῖναι ἀτελῇ τὴν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα μέχρι τῆς »σήμερον ὁμολογίαν δείκνυσι, καὶ τῆς τε ἀποστολικῆς πα»ραδόσεως, καὶ τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας καταγινώ»σκει· εἴτις τοίνυν εἰς τοῦτο ἀπονοίας ἐλάσας τολμήσει, »ὡς ἀνωτέρω λέλεκται ἕτερον ἐκθέσθαι σύμβολον, καὶ ὁ»ρὸν ὀνομάσαι, ἢ προσθήκην, ἢ ὑφαίρεσιν ἐν τῷ παραδε»δομένῳ ἡμῖν παρὰ τῆς Ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἐν Νι»καίᾳ τὸ πρῶτον μεγάλης Συνόδου, ποιῆσαι, Ἀνάθεμα ἔστω.

Πῶς δὲ ἐνῶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἔχη παραδεχθῇ τὴν βλασφημίαν ἐκείνην οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Πάπα ἐν τῇ παρούσῃ Συνόδῳ, πρῶτοι ἀποφασίζουν νὰ μένῃ ἀμετακίνητον, καὶ ἀπαρασάλευτον τὸ Ἅγιον Σύμβολον τῆς Πίστεως, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Πατέρων ἐκείνης τῆς Συνόδου ὄντων τριακοσίων ὀγδοήκοντα πέντε τὸν ἀριθμὸν ἀνεθεμάτισαν ἐκεῖνον ὅστις καὶ ἂν προσθέσῃ ἢ ἀφαιρέσῃ, ἢ ἄλλην τινὰ μεταβολὴν ποιήσῃ εἰς τὸ τῆς πίστεως Ἅγιον Σύμβολον, ἐκδηλὸν ὅτι ἡ αἵρεσις αὕτη (ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται) ἀνεφύη ἔπειτα ὅτι ὁ Πάπας Νικόλαος ἔστειλε θεολόγους εἰς Βουλγαρίαν ὡς ἀμέσως ὁ λόγος θέλει δείξει.

Ἐν ἔτει 861 συνέβη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βουλγάρων μεγάλη

εὐορία· ἐκ ταύτης δὲ τῆς εὐκαιρίας ὠφελήθεις ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτούς· οὗτοι δὲ ἀναγκασθέντες παρεδόθησαν μετὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν Βογορέως ἐπὶ συνθήκῃ νὰ δεχθῶσι τὸν Χριστιανισμόν. (ἀ.) Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ, τούτους μὲν ἐβάπτισεν ἐκεῖ διὰ ἱερέων, οὓς μεθ' ἑαυτοῦ εἶχε, τὸν δὲ ἄρχοντα αὐτῶν Βόγορη ἀγαγὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ βαπτίσας ἐπωνόμασε Μιχαὴλ. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἀποστείλας εἰς Βουλγαρίαν ἐπισκόπους τε καὶ ἱερεῖς, ἵνα διδάξωσι τὸν νεόφυτον ἐκείνον λαὸν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως τὰ δόγματα ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς Βουλγαρίας Μιχαὴλ στηρίζων αὐτὸν εἰς τὰ δόγματα τὰ Χριστιανικά, ἐν ᾗ καλεῖ αὐτὸν «καλὸν ἄγαλμα τῶν ἐν ἡμῶν πόνων, τῶν ἐμῶν πνευματικῶν ὠδίνων εὐγενὲς καὶ ἀγνήσιον γέννημα.» Ἐκ τῶν λόγων τούτων δηλοῦται ὅτι ὁ Ἅγιος Φώτιος ἐκατήχησε καὶ ἐβάπτισε τὸν Μιχαὴλ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ δὲ Πάπας Νικόλαος ἐπιθυμῶν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Βουλγαρίαν ἐν τῷ παπικῷ θρόνῳ, νὰ θερίσῃ δηλαδὴ ὅπου οὐκ ἔσπειρεν, ἐπεμψεν ἐκεῖ ἐν ἔτει 866 ἰδίους ἐπισκόπους ἀπὸ τῆν Ρώμην διὰ νὰ διδάσκουν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ νὰ φέρουν αὐτοὺς εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Πάπα. Οἱ τοῦ ἀντιχρίστου δὲ οὗτοι πρόδρομοι καὶ ψευδοεπίσκοποι, ὄντες ἀγγεῖα τοῦ Σατανᾶ ὡς ἔχοντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἐρριζωμένην τὴν ἐν λόγῳ αἵρεσιν, πρώτην ἤδη φοράν καὶ δὴ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξήμεσαν καὶ διέσπειρον αὐτὴν, μὴ ἔχουσαν ἰσχὺν ἐτι ἐντὸς τῆς Ρώμης, καὶ ὡς πολεμουμένην δραστηρίως ὑπὸ τῶν Παπῶν ὡς ἐν ταῖς ἱστορίαις ἀναγινώσκουμεν μαρτυρούσας τοῦτο, καὶ τῆς πρὸς τὸν Φώτιον ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα Ἰωάννου, δι' ἧς πληροφορεῖ αὐτόν, ὅτι οὐ μόνον δὲν δέχεται αὐτὴν τὴν βλασφημίαν, ἀλλὰ μάλιστα καὶ μετὰ τὸν Ἰούδαν συναριθμοῦμεν ἐκείνους οἵτινες πρώτην ἤδη φοράν ἐτόλμησαν τὰ ἐκαστομίσωσιν αὐτὴν, (β') ἐν τῷ καιρῷ δὲ τῆς ἁγίας ἐκείνης Συνόδου ἐν ᾗ οὐκ ἦν ἐτι ἡ βλασφημία αὕτη ἐρριζωμένη ἐν τῇ Ρώμῃ, ὡς γίνεται δὴ-

(ἀ.) Τόμ. Ἀγαπ. Δοσιθ. Ἱεροσολύμ. εἰς τὰ προλεγόμενα σελ. 4.

(β') Νεκταρ. Ἱεροσολύμ. σελ. 55.

λον ἐκ τῆς ἀναθεματίσεως τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Πάπα εὐσεβῶν τότε ὄντων. Ἐν ὅσῳ οὖν τὸ κακὸν τοῦτο ἔξω τοῦ θρόνου σποράδην διεδίδετο, ἐσκανδάλιζε μὲν τοὺς Ἀνατολικούς καὶ κατὰ πολλὰ ἐτάραττεν αὐτούς, ἀν καὶ αἱ Ἐκκλησίαι εἰσέτι ἦσαν ἡνωμένοι, ὡς ὑγιαίνουσας ἐτι τῆς Ρώμης καὶ ἀπεχούσης τῆς σκανδαλώδους ἐκείνης ρήσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐπὶ μακροῦς χρόνους ἐδείκνυε μεγάλην προθυμίαν καὶ ἀδελφικὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν Δυτικὴν· ἀφοῦ ὅμως διασπαρεῖσα μετ' ὀλίγον ἡ αἵρεσις αὕτη προσεχώρησεν ἐπομένως καὶ εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τῆς Ρώμης, ἐν ᾗ εὔρε πολλοὺς τοὺς ὁπαδοὺς καὶ δὴ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῆς, οἵτινες διὰ φιλοδοξίαν καὶ φιλαρχίαν ἠσπάσθησαν τὴν αἵρεσιν ταύτην, καίτοι οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι καὶ οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν πρόεδροι πολλάκις ἐνουθέτησαν αὐτοὺς καὶ ἐξήλεγξαν διὰ τὴν κακὴν ταύτην καινοτομίαν, τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην, τελευταῖον ἀπὸ τὰ ἱερὰ δίπτυχα ἀπέξεσαν καὶ ἀνεθεμάτισαν αὐτοὺς ὡς ἀμέσως ὁ λόγος θέλει δείξει.

Βασιλευόντων ἐν τῇ Ἀνατολῇ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου τῶν Πορφυρογεννητῶν, καὶ ὄντος Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου ἐκ τοῦ γένους τοῦ Φωτίου καταγομένου, ὅστις πρῶτος ἐστοχάσθη τὴν ἐν τῇ κοινῇ ὁμολογίᾳ προσθήκην, ἥτις προσθήκη τολμηρῶς καὶ ἀσυστόλως εἰσέχθη ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Πάπα, καταστήσαντος αὐτὴν καὶ δόγμα στερεὸν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὅστις μάλιστα καὶ Εὐαγγελίον καταφρονήσας καὶ οἰκουμενικὰς συνόδους ἀθετήσας καὶ πάντα εἰς οὐδὲν λογισάμενος ἐτόλμησε νὰ προσθέσῃ ἐγγράφως εἰς τὸ Ἅγιον Σύμβολον τὴν πανάθεσμον προσθήκην καὶ ἔστειλε μετὰ τῆς αὐτοῦ ὁμολογίας πρὸς τοὺς τέσσαρας Πατριάρχας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τότε συνεκροτήθῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος, προεδρεύοντος τοῦ Πατριάρχου Σεργίου, ἥτις τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Φωτίου κατὰ τῶν καινοτομιῶν τῶν Λατίνων προσεθεδαίωσε καὶ ἀπὸ τῶν ἱερῶν διπτύχων τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοφόρου Πάπα ὡς αἰρετικὸν ἐξήλειψε, σημείον ἀποδεικνύον τὴν ἀγανάκτησιν, ἣν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκ-

κλησία ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ὑπέφερε, δεικνύουσα ἐπὶ ἑκατὸν περίπου ἔτη μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ ἐν τῇ ἐλπίδι ἀναμένουσα τὴν σβέσιν τοῦ πυρὸς ἐκείνου καὶ τὴν διόρθωσιν τῶν Δυτικῶν ἐφ' ᾧ καὶ ἀπέκοψεν αὐτὴν ὡς μέλος σεσηπός.

Οὕτω δὲ αἱ δύο Ἐκκλησίαι σχισθεῖσαι ἀπ' ἀλλήλων ἔμνον εἰς μῖσος καὶ ἀντιπάθειαν ἄκραν πρὸς ἀλλήλας· καὶ ἡμεῖς μὲν διατηροῦμεν καὶ διατηρήσομεν τοὺς ὅρους τῶν οἰκουμενικῶν Ἀγίων Συνόδων καὶ τοὺς θεσμούς τῶν Πατέρων ἡμῶν, ἐκεῖνοι δὲ ἔκτοτε ἐξοκειλάντες μένουσιν ἐν τῇ πλάνῃ τῆς κακοδόξου αὐτῶν αἱρέσεως.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκειμένον ἐπανέλθωμεν. Βασιλεύοντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ τοῦ ρηθέντος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ μαθόντος ὅτι οἱ τῆς Δύσεως ἡγεμόνες προτίθενται νὰ θέσωσι φραγμὸν εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἐναντίων, τὴν Πολωνίαν καὶ Οὐγγαρίαν, νὰ ἐγκαταλείψωσι δὲ ἀπροστάτευτον τὴν Ἑλληνικὴν βασιλείαν, ταχέως ἐπιλαθομένου τῶν πατρικῶν νοθεσιῶν, βασιζομένων ἐπὶ παλαιᾷ τῶν πραγμάτων πείρᾳ, ἀπεφασίσεν ἵνα ἀνανεώσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μανουὴλ διαπραγματεύσεις περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν διὰ συνόδου οἰκουμενικῆς καὶ τύχῃ οὕτω τῆς ὑπὲρ τοῦ Γένους βοηθείας τῇ συμπράξει τοῦ Πάπα Εὐγενίου. Πρὸς τοῦτον τὸν Παλαιολόγον Ἰωάννην καὶ Ἰωσήφ τὸν Πατριάρχην ἀπέστειλεν ἡ συγκροτηθεῖσα σύνοδος ἐν τῇ πόλει Σενῶν τῆς Ἰταλίας, κατὰ τὸ ἔτος 1423, Ἀντώνιον τὸν Μασανᾶν ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Ἐλασσόνων προκειμένου περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν δι' ἣν αἰτίαν ἡ σύνοδος αὐτὴ συνεκροτήθη, ὅστις ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διηγηθεὶς τὰ προσταχθέντα εἰς αὐτόν, ἐπέσπρεψε κομίσας ἐπιστολὰς Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου πρὸς τὴν σύνοδον ἐνθα ἐφανέρωσεν ὅτι εἶναι ἑτοιμος πρὸς τὴν ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Τῆς συνόδου δὲ διαλεχθείσσης, ὁ Ἰωάννης πάλιν ἐπρεσβεύσατο πρὸς τὸν Ρώμης Πάπαν Εὐγένιον, ἵνα ἐλθῇ εἰς ἐν μέρος καὶ ἐγείρῃ τὴν διαφορὰν τῆς Πίστεως, δοκιμάζων τὴν γνώμην τῶν Δυτικῶν, ὡς λέγει ὁ Καλκοκονδύλης, ἂν τῷ ὄντι θέλωσιν αὐτὸ οἱ Ἕλληνες,

νὰ ἀκολουθήσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ μέσου αὐτῆς τῆς ἐνώσεως ἐστοχάζετο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παρὰ τῶν Δυτικῶν βοήθειαν.

Αὕτη λοιπὸν ἡ τοῦ Ἰωάννου πρεσβεία μετέβη καὶ εἰς τὴν ἐν Βασιλείᾳ σύνοδον, πόλει τῆς Γερμανίας, συγκροτηθεῖσαν ἐν ἔτει 1431, ἣτις Σύνοδος ἀνέφερεν αὐτῇ τὴν ἐνωσιν πρὸς τὸν Εὐγένιον, κρίνασα ὡς πολλὰ συμφέρον πρὸς σύστασιν ἐντελῇ καὶ μεγαλειτέραν τῆς Συνόδου αὐθεντίαν τὸ νὰ σύρῃ πρὸς αὐτὴν Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον μετὰ τὴν περὶ αὐτὸν Γερουσίαν· ὅθεν τὴν τε πρεσβείαν αὐτοῦ ἐδέχθη, καὶ πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ σύνοδος ὁμοῦ μετὰ τοὺς βασιλικοὺς ἀνταπέστειλε μετὰ τριήρεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἀνὴρ συνετός καὶ δεξιώτατος.

Τοῦτο μαθὼν ὁ Πάπας Εὐγένιος δεινὸν ἐνόμισε τὸ πρᾶγμα εἰς αὐτόν καὶ εἰς τὴν φιλαρχίαν τοῦ θρόνου ἐπικίνδυνον, ἐὰν εἰς αὐτὴν τὴν σύνοδον προστεθῶσι καὶ οἱ ἀνατολικοί, ἐπειδὴ κατ' αὐτοῦ ἦσαν συνηγμένοι ὑπερεπτακόσιοι Λατινεπίσκοποι, μετὰ συνδρομὴν ὅλων τῶν Βασιλέων καὶ Ρηγάδων τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ συστείλωσι καὶ νὰ διορθώσωσι τὰ ἄτοπα τῆς Ἰταλίας, καὶ μάλιστα τὰ σχάνδαλα δι' ὧν ἐτάραττον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως οἱ τρεῖς Πάπαι, ὧν τελευταῖος ἦν ὁ Εὐγένιος, οἵτινες διὰ πολλοὺς χρόνους εἰς διαφόρους τόπους ἐπαρουσιάζοντο ὡς νόμιμοι Πάπαι χωρὶς νὰ παραχωρῇ ὁ εἰς εἰς τὸν ἄλλον τὸ παπάτον τοῦ καὶ τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου. Αὕτῃ λέγω ἡ σύνοδος ἐμήνυσε τῷ Πάπᾳ Εὐγενίῳ ἵνα πορευθῇ ἐκεῖ προσωπικῶς, ἢ νὰ στείλῃ ἐγγράφως τὴν γνώμην του ἀποφαινόμενος ὅτι ἡ σύνοδος εἶναι νόμιμος καὶ κανονικὴ καὶ ὅτι ἤθελεν ἀποφασίσαι εἶναι ἑτοιμος νὰ ἀποδεχθῇ ὑποτασσόμενος εἰς αὐτὴν, ὡς δὴθεν (ἐκεῖνοι ἐφρόνουν) οἰκουμενικὴν. Ταῦτα ἔγραψαν οἱ συνοδικοὶ ἐπὶ ποινῇ, ὅτι, ἐὰν δὲν πράξῃ ἐν ἐκ τῶν δύο, ἐξάπαντος θέλει δοκιμάσαι τὴν δικαίαν ὁργὴν τῆς ρηθείσης συνόδου μετὰ τὴν τελείαν αὐτοῦ καθαίρεσιν.

Ὁ Πάπας Εὐγένιος μὴ θέλων νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν σύνοδον ἥτις ἐτύπου καὶ ἀπεφάσιζε τὰ ἐναντία εἰς τὴν φαντασίαν αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἄλλου πάλιν φοβούμενος τὴν ὀργὴν μιᾶς συνόδου τόσοῦ μεγάλῃς καὶ φοβεράς, μὲ τὴν ὁποίαν ἔσταντο ὅλοι οἱ Βασιλεῖς τῆς Εὐρώπῃς καὶ οἱ περισσότεροι καὶ οἱ ἐκλεκτότεροι ἀπὸ τοὺς Καρδινάλιους, εὗρέθη καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος Βασιλεὺς εἰς δύο στενά· ἐσυλλογίσθη μὲ τὴν βίαν νὰ μετατοπίσῃ τὴν σύνοδον εἰς Φερραρίαν, πόλιν τῆς Ἰταλίας, τὸ ὁποῖον καὶ πρότερον ἐμνηχάνατο· ὅθεν καὶ εὐθὺς τριῆρεις ὠπλισμένας πέμψας ὡς πρὸς πόλεμον κατὰ τῶν ἀπὸ Βασιλείας τριήρων καὶ πρέσβειων, καὶ ναύαρχον εἰς αὐτὰ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Κουτλουμέραν διώρισε, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπρόσταξε νὰ διαφθείρῃ μὲ χρήματα τὸν προεστῶτα τῶν ἐπὶ τῶν ἐκ Βασιλείας τριήρων, τὸν ὁποῖον οἱ Πατέρες τῆς ἐν αὐτῇ συνόδου ἐπεμψαν ἵνα λάβωσιν εἰς αὐτὰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς ὁ Πλάτινας μαρτυρεῖ· εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας ὑπέσχετο, ἂν ἔλθωσι πρὸς αὐτόν, νὰ στείλῃ μεγάλην βοήθειαν εἰς αὐτούς, μάλιστα δὲ μὲ ἴδια αὐτοῦ ἐξοδα νὰ μισθώσῃ δύο χιλιάδας δυνατούς ἄνδρας ἵνα διαφυλάττωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βασιλέως εἰς τὴν πόλιν. Μεγάλῃν δὲ προθυμίαν δείξας ὁ Πάπας ὡς πρὸς τοῦτο, πάντα τὰ ἀργυρὰ καὶ χρυσὰ αὐτοῦ σκευὴ ἐξώδευσε, καὶ τὴν Παπικὴν αὐτοῦ μίτραν ἐνέχυρον εἰς τοὺς Φλωρεντινοὺς ἔδωκε, δανεισθεὶς ἀπὸ αὐτοὺς φλωρία νομίσματα τεσσαράκοντα χιλιάδας, διὰ νὰ ἔχῃ μὲ αὐτὰ λαμπρῶς νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Βασιλέα καὶ τὸν κλῆρον τῶν Ἑλλήνων, ὅταν ἔλθωσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν· ὅθεν καὶ οἱ συγγραφεῖς τὴν ἐλευθεριότητα ἐκείνου πολὺ ἐπαινοῦσι.

Τὸν δὲ βασιλέα Ἰωάννην τὸ πρῶτον ἐμποδιζόμενον, καὶ ἀπὸ διαφόρους συμβουλὰς κατατηκόμενον, ποῖον ἐκ τῶν δύο συμφέρει, εἰς τὴν ἐν Φλωρεντία σύνοδον νὰ ὑπάγῃ, ἢ εἰς τὸν Πάπαν Εὐγένιον τὴν ἐν Φερραρία σύνοδον καταγγεῖλαντα; ἐξαίρετα συνεβούλευσεν ὁ προρρηθεὶς φράτωρ Ἰωάννης λέγων, ἂν ζητῇς συμβουλήν, ὦ βασιλεῦ, ἀπὸ ἐμὲ

νουθετοῦντα τὰ ὠφέλιμα, σὲ συμβουλεύω νὰ μένης εἰς τὰ ἴδια, διότι βλέπεις ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἀσυμφώνους καὶ διαμαχομένους, καὶ νὰ μὴ ἐλπίζῃς καλὸν τι ἐκ τῆς Ἰταλίας· (α) ἀλλὰ δὲν ἠκούσθη διότι ὁ αὐτοκράτωρ χρειάζομενος μίαν ταχεῖαν βοήθειαν, καὶ πιστεύσας εἰς τὰς ψευδεῖς ὑποσχέσεις τοῦ Πάπα Εὐγενίου, τὸ μὲν ταξίδιον αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Βασιλείᾳ σύνοδον παρητήσατο, καὶ εἰρηνικῶς ἀπέπεμψε λέγων, ὅτι εἰς τοὺς Ρωμαίους πρότερον εἶναι ὑπόχρεως νὰ ὑπάγῃ ὡς καὶ οἱ Οὐνετοί, καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία κρίνουσιν εὐλογον. Αἱ μὲν δὲ ἀπὸ τῆς Βασιλείας τριῆρεις ἀπρακτοὶ ὑποστρέψασαι, τὰ προαχθέντα τοῖς πέμψασιν ἀνήγγειλαν, οὗτοι δὲ ὀργισθέντες τὸν Πάπαν Εὐγένιον καθῆρον ἐπὶ πολλοῖς ἀτοπήμασιν ἐγκαλούμενον, καὶ ἀπαντῆσαι εἰς ἀπολογία μὴ θέλοντα· καὶ προεβίβασαν ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν Παπικὴν ἀξίαν Φίλικα λεγόμενον· ὅπερ δὴ ὡς ἐν παρόδῳ χρησιμεύει εἰς τὸν φιλιαναγνώστην ὅτι ἡ ψευδοσύνοδος ἐκείνη, μολονότι ἐστάθη παράνομος διὰ τὰ δυσεβῆ αὐτῆς δόγματα, εἶχε προσέτι καὶ τοῦτο τὸ ἐλάττωμα, ὅτι ὁ Πάπας αὐτῆς ἦν καθηρημένος, ἀπὸ μίαν τόσοῦν μεγάλην ἰδικήν των σύνοδον. Ὁ δὲ Πάπας Εὐγένιος ἰδὼν τὸν ἑαυτὸν τοῦ συστημένου καθὼς ἠθέλησε μὲ τὴν ἰδικήν του σύνοδον, ἀπεκήρυξεν ἐκείνην ὡς ἀποστατικὴν καὶ παράνομον· μετὰ δὲ τῶν δύο τούτων συνόδων τόση διχόνοια ἦν ὥστε ἡ μία τὴν ἄλλην συναγωγὴν τοῦ Σατανᾶ ἐπωνόμαζον· βλέποντες ὅμως οἱ ἡμέτεροι ταῦτα ἔλεγον σχεδὸν πάντες ὅτι οὐ συμφέρει τῷ Βασιλεῖ ἀπελθεῖν εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν, διότι ἐκεῖνοί εἰσιν ἐσχισμένοι καὶ ἀλλήλοις μάχονται· ταῦτα συνεβούλευσεν αὐτῷ καὶ ὁ τῆς Γερμανίας βασιλεὺς Σιγισμόνδος διὰ τοῦ Δισυπάτου Μανουήλ. (β) Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης μὴ παραδεχθεὶς τὰς συμβουλὰς ταύτας προητοιμάζετο, ἵνα μεταβῇ εἰς Ἰταλίαν καὶ συγκροτήσῃ σύνοδον μετὰ τοῦ Πάπα, παρ' οὗ ἠλπίζε νὰ λάβῃ τὴν παρ' αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ὑποσχεθεῖσαν βοήθειαν.

(α.) Συνταγμ. Νεκταρ. Ἱερουσαλ. σελ. 36.

(β.) Συρόπουλ. σελ. 57.

Ταῦτα δὴ φαντασθεῖς καὶ μάτην ὀνειροπολήσας ὁ δέι-
λαιος, γράφει ἐπιστολὰς εἰς τοὺς ἀπόντας Ἀρχιερεῖς νὰ
εὐρεθῶσιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, φανερόναι καὶ εἰς τοὺς λοι-
ποὺς Πατριάρχας τὴν βουλὴν του καὶ ζητεῖ παρ' αὐτῶν νὰ
διωρῇσιν τοποτηρητὰς καὶ ἀντιπροσώπους των· ἔστειλε δὲ
καὶ πρέσβεις εἰς τὸν Μέγε τῆς Ἰβηρίας, καὶ εἰς τὸν μέγαν
Κνέζην Ρωσσίας, καὶ εἰς τὸν βασιλέα Τραπεζούντος, καὶ εἰς
τὸν αὐθέντην Βλαχίας, ἵνα ἀποστείλωσιν ἐκ μέρους αὐτῶν
ἀνθρώπους διὰ τὴν σύνοδον. Συνήχθησαν κατὰ τὸ βασιλι-
κὸν πρόσταγμα οἱ Ἀρχιερεῖς, διωρίσθησαν τοποτηρηταὶ
ἄλλοι ἄλλων· καὶ δὴ καὶ ὁ Ἱερὸς Μάρκος κατὰ πρώτην
φορὰν Ἱερομόναχος ἔτι ὢν καὶ ἐν τῇ τοῦ Μεγαλομάρτυρος
Γεωργίου Μονῇ τῶν Μαγγάνων ἡσυχάζων ἐκλέγεται ὑπὸ
τοῦ Ἀλεξανδρείας κατὰ δεύτερον ὑπὸ τοῦ Ἱεροσολύμων·
καὶ τρίτον Ἀρχιερεὺς τῆς Ἐφέσου γενόμενος (τὸν γὰρ
ὄντα τότε Ἐφέσου Ἰωάσαφ τοῦνομα καὶ πρὸς τὴν Σύνο-
δον ἐτοιμαζόμενον εἰς τὰς ἐκεῖσε μετέστη μονάς·) ἐκλέγε-
ται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀντιοχείας· τόσον ἦτον ὀνομαστός ὁ ἁ-
γίος Μάρκος καὶ κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν αὐτοῦ, ὥς
καὶ πρότερον εἶπομεν, ὥστε καὶ μακρὰν ὄντα, εἰς τοῦτον
ἀπέβλεψαν καὶ οἱ τρεῖς Πατριάρχαι.

Ἐκ τῶν κελεύσει τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ Κωνσταντι-
νουπόλει συναθροισθέντων ἀρχιερέων ἐξελέχθησαν, ἵνα ἐν τῇ
συγκροτηθησομένῃ συνόδῳ συνεδριάσωσιν οἱ ἑξῆς· ὁ ἅγιος
Μάρκος Μητροπολίτης Ἐφέσου ὁ Εὐγενικός καλούμενος,
ὥς καὶ ἑξαρχος τῆς συνόδου διωρίσθη, ὁ Ἡρακλείας Ἀν-
τώνιος, ὁ Τραπεζούντος Δωρόθεος, ὁ Κυζίκου Μητροφάνης,
ὁ Νικομηδείας Μακάριος, ὁ Νικαίας Βησσαρίων, ὁ Σάρδεων
Διονύσιος, ὁ Τορνόβου Ἰγνάτιος, ὁ Μονεμβασίας Δοσίθεος,
ὁ Λακεδαιμονίας Μεθόδιος, ὁ Ἀμασειας Ἰωάσαφ, ὁ Μιτυ-
λήνης Δωρόθεος, ὁ Σταυρουπόλεως Ἡσαΐας, ὁ Μολδοβλα-
χίας Δομιανός, ὁ Ρόδου Ναθαναήλ, ὁ Μελενίκου Ματθαῖος,
ὁ Δράμας Δοσίθεος, ὁ Γάνου Γεννάδιος, ὁ Δρίστρας Κάλ-
λιστος, ὁ Ἀγχισίου Σωφρόνιος, ὁ Ρωσσίας Ἰσίδωρος μεθ'
ἐνὸς ἐπισκόπου καὶ ὁ Γεωργίας μεθ' ἐνὸς ἐπισκόπου· τοὺς
δὲ λοιποὺς κατέλιπεν ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἐκ δὲ τῶν ἀρ-
χόντων τῆς Ἐκκλησίας ἐξελέχθησαν ὁ μέγας σκευοφύλαξ

διάκονος Θεόδωρος ὁ Ξανθόπουλος, ὁ μέγας χαρτοφύλαξ
καὶ ἀρχιδιάκονος Μιχαήλ ὁ Βαλσαμών, ὁ μέγας ἐκκλησι-
άρχης καὶ δικαιοφύλαξ Σίλβεστρος ὁ Συρόπουλος, ὁ πρω-
τέδικος διάκονος Γεώργιος ὁ Καππαδόξ, ὁ μέγας σακελ-
λάριος Μανουήλ ὁ Χρυσοκόκης, ὁ νομοφύλαξ Ἰωάννης ὁ
Εὐγενικός καὶ πάντες οἱ λοιποὶ πλὴν τοῦ ἀσθενούντος Ἱ-
ερομνήμονος· τὸν δὲ αὐτοκράτορα ἠκολούθησαν πλὴν τοῦ
ἀδελφοῦ του Δημητρίου καίτινων ἄλλων συγκλητικῶν καὶ
οἱ ἐπὶ σοφία διαπρέποντες Γεώργιος Γεμιστός ὁ Λακεδαι-
μόνιος, Γεώργιος ὁ Σχολάριος, καὶ Γεώργιος Ἀμηροῦτζης
ὁ Τραπεζούντιος.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὅτε ἐμελετᾶτο αὕτη ἡ σύνοδος κα-
θήμενος ὁ Πατριάρχης ἐν τῷ κελίῳ αὐτοῦ μετὰ ἐκκλη-
σιαστικῶν ἀρχόντων, καὶ δύο ἐκ τοῦ παλατίου ἀρχόντων
ἔκαμε μίαν ἀξιοθαύμαστον κρίσιν λέγων οὕτως «λέγουσι
»γενέσθαι τὴν σύνοδον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, καὶ ἀπελθεῖν τοὺς
»ἡμετέρους ἐκεῖσε, καὶ καρτερῆσαι ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ ἔχειν
»τὰς ἐξόδους καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῶν σιτηρεσιῶν παρ' ἐκεῖ-
»νων. Ἐν γοῦν τῷ ἀπελθεῖν οὕτω καὶ ἐκδέχεσθαι καὶ τὴν
»ἡμερησίαν τροφὴν ἐξ ἐκείνων ἤδη γίνονται δοῦλοι καὶ μι-
»σθωτοί, ἐκεῖνοι δὲ κύριοι· καὶ περ ὁ δοῦλος τὸ θέλημα
»τοῦ κυρίου αὐτοῦ ὀφείλει ποιεῖν, καὶ πᾶς μισθωτὸς τὴν
»ἐργασίαν τοῦ μισθούντος αὐτὸν ἐργάζεται· καὶ περ ὁ μι-
»σθὼν τινα τούτου χάριν τὸν μισθὸν παρέχει ἵνα ὁ μισθού-
»μενος πληροῖ πᾶν ὅπερ ὁ μισθὼν αὐτὸν προστάξει, εἰ δὲ
»μὴ γὰρ οὐ παρέχει τὸν μισθόν. Εἰ γοῦν ἐκεῖνοι κρατήσου-
»σι τὸ σιτηρέσιον, τί ποιήσουσιν οἱ ἡμέτεροι; καὶ εἰ οὐ θε-
»λήσουσιν ὑποστρέψαι τοὺς ἡμετέρους δι' ἰδίων ἐξόδων τε
»καὶ πλευσίμων τί ἄρα ἔξουσιν οὗτοι ποιῆσαι; Κατὰ τί οὖν
»συμφέρει τοὺς τοὺς ὀλίγους, τοὺς ξένους, τοὺς πένη-
»τας ἀπελθεῖν εἰς τοὺς πολλούς, τοὺς πλουσίους, τοὺς ὑ-
»περηφάνους, τοὺς ἐντοπίους καὶ εἰς αὐτοὺς δουλωθῆναι;
»εἴτα καὶ περὶ πίστεως καὶ εὐσεβείας συζητεῖν καὶ διδά-
»σκειν αὐτούς, οὐκ ἐνὶ τοῦτο καλόν, οὐκ ἐνὶ ἐμοὶ δοκεῖ, ὅ-
»τι οὐδόλως συμφέρει ἡμῖν τοῦτο.» (α)

Ὁ γὰρ τὰ καλὰ ἐκεῖνα προλέγων Ἰωσήφ ὁ Πατριάρχης, ἀφ' οὗ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ παρὰ τοῦ Πάπα σταλέντες ἰδία καὶ μυστικῶς μετ' αὐτοῦ συνωμίλησαν, καὶ ἐπρόβαλον εἰς αὐτὸν ὅτι θέλει λάβῃ ὅλα ἐκεῖνα ὅσα δύνανται νὰ εὐχαριστήσουν μίαν φιλόδοξον ψυχὴν, ἐξαίφνης μεταβαλλόμενος καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζηται καὶ τοὺς μὴ θέλοντας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν σφοδρῶς ἐπαρακίνηει καὶ παντοίοις τρόποις ἠνάγκαζε λέγων πρὸς αὐτούς. «Ἐγὼ ἔχω πολλὴν θάρρος καὶ πληροφορίαν, καὶ ἀπὸ γραμμάτων καὶ ἀπὸ λόγων τῶν ἐρχομένων ἐκείθεν, ὡς ἀπελθόντας ἡμᾶς νῆκεισαι σὺν Θεῷ ὑποδέξονται πάντας μετὰ πολλῆς τιμῆς καὶ ἀγάπης, καὶ μεγάλως θεραπεύσωσι καὶ ἔξομεν πᾶσαν ᾠδὴν καὶ ἐλευθερίαν λέγειν, ἅπερ ἂν ἐθέλωμεν, καὶ ἀποδείξωμεν τὴν ἡμετέραν δόξαν τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, καθαρωτάτην καὶ λαμπροτάτην καὶ ὅσον εἰς τὰ περὶ τῆς δόξης διδάσκαλοι ἐκείνων φανήσονται οἱ ἡμέτεροι καὶ πεισθήσονται καὶ στέρεῶσι τὴν ἡμετέραν δόξαν καὶ οὕτως ἐνωθησόμεθα καὶ ὑποστρέψωμεν νικηταὶ τροπαίουχοι.» ὅθεν καὶ οἱ λοιποὶ πάντες σιωπῇ φερόμενοι ἐπηκολούθησαν.

Ὁ δὲ Βασιλεὺς διὰ τὰς ματαίας ἐλπίδας ἃς ἔτρεφεν εἰς τὴν ἀσυλλόγιστον ψυχὴν αὐτοῦ, ἐσπούδαζε νὰ φθάσῃ ὡς διψῶσα ἐλαφὸς εἰς τὴν θαλερὰν πηγὴν τῆς Ἰταλίας, τέλος δ' ἀνεχώρησε μετὰ τῶν λοιπῶν συνεπαγόμενος καὶ τὸν Ἀγίου Μάρκον Ἐφέσου, πλὴν ὅχι ἐκουσίως, καθὼς θέλομεν ἀκούσῃ αὐτὸ ὕστερον ἀπὸ τὸν ἴδιον.

ΘΕΟΣΗΜΕΙΑΙ ΔΕΙΚΝΥΟΥΣΑΙ ΜΗ ΚΑΤΑ ΘΕΙΑΝ ΒΟΥΛΗΣΙΝ
ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΝ.

Ὅταν ἦλθον αἱ τριήρεις τοῦ Πάπα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ καπετανικὴ τριήρης τοῦ Κουτλουομέρα ἔστη εἰς τὸν ναύσταθμον, εὐθὺς σεισμὸς μέγας ἐγένετο· καὶ ὅτε πάλιν ὁ Βασιλεὺς ἐπέβαινε τῆς ἰδίας τριήρεως βρασμὸς μέγας ἐν τῇ θαλάσῃ ἐγένετο· ἀναχωρήσαντες δὲ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ 27 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1437 καὶ διερχόμενοι τὴν Καλλιούπολιν ἐφθασαν εἰς τὴν Μάδουτον καὶ ὀλίγης διελεύσεως τῆς ὥρας σεισμὸς πάλιν

μέγας ἐγένετο. Ὅμως αὐτὰ μὴ διανοομένου οὔτε στοχαζομένου τοῦ ἀσυνέτου Βασιλέως, ἐφθασαν εἰς Βενετίαν μετὰ πολλοὺς κινδύνους καὶ ταλαιπωρίας τῇ 8 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1438. Ἐξελθόντες δὲ εἰς Βενετίαν ἀσπασίως ἐδέξαντο οἱ Βενετοὶ τὸν Βασιλέα, τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀρχιερεῖς. Ἐδωκαν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς καὶ ἱερὸν τέμενος καὶ εἰσῆλθον ἐκτελέσοντες τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. Ἐσυνάχθησαν δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἅπαντες οἱ ἐν τῇ πόλει ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἵνα ἴδωσι καὶ ἀκούσωσι τὴν θείαν καὶ ἱερὰν μυσταγωγίαν κατὰ τὸ ἔθος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· καὶ ἰδόντες καὶ δακρύσαντες καὶ ἐκ βάθους ψυχῆς κράξαντες τὸ Κύριε, σὺ φύλαξον τὴν ἐκκλησίαν σου ἀπὸ τῶν βελῶν τοῦ πονηροῦ, σὺ εἰς ἐν σύναψον, σὺ τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου διάρρηξον· ἡμεῖς γὰρ οἱ μὴπω ἐωρακότες Γραικοὺς, οὔτε τὴν αὐτῶν τάξιν οἰδόντες, ἠκούομεν ἐξ ἄκρας φωνῆς καὶ ὡς βαρβάρους ἐλογιζόμεθα· νῦν δὲ οἶδαμεν καὶ πεπιστεύκαμεν, ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ πρωτότοκοι τῆς Ἐκκλησίας υἱοί, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐστὶ τὸ λαλοῦν ἐν αὐτοῖς.(α.)

Ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ εἰχοσιν ἡμερῶν διατριβὴν ἐν Βενετία ἀνεχώρησεν εἰς Φερραρίαν ἐνθα ἐμελλε νὰ συγκροτηθῇ ἡ Σύνοδος, καὶ ἐνθα ὁ Πάπας εὕρισκετο· ἀνήγγειλε δὲ ἐκείθεν δια τοῦ Καρυστινοῦ τῷ ἐτι ὁδοιποροῦντι Πατριάρχῃ, ὅτι ὁ Πάπας τῆς Ρώμης ἀπαιτεῖ, ἵνα ὁ Πατριάρχης ἀσπασθῇ τὸν πόδα αὐτοῦ. Αὕτη εἶνε ἡ πρώτη ἀγάπη. Αὕτη εἶνε ἡ πρώτη τιμὴ ἀδελφοὶ ἀπὸ ὅσα ἐφαντάσθη νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Πάπα ὁ ματαιοφρων Πατριάρχης· καὶ ὁ Πάπας αὐτὸς ἔστειλεν ἐξ τῶν ἑαυτοῦ ἐπισκόπων καὶ εἶπον τῷ Πατριάρχῃ, ὅτι ἐφείλει ν' ἀσπασθῇ τὸν πόδα αὐτοῦ.(β.) ἄλλ' ὅταν ἤκουσε τὸν τοῦ ποδὸς ἀσπασμὸν ἐξεπλάγῃ ὁ δειλαῖος· ἐταράχθησαν καὶ ἀπώλλυντο οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ· ἐμεινεν ὡς λύκος μετὰ τὸ στόμα ἀνοικτὸν κατὰ τὴν παροιμίαν. Ἀλλ' ὅμως ὅσον διὰ τὴν ἰδικὴν του τιμὴν ἀντέστη ὅλαις δυνάμεσιν, ἐστάθη εἰς τὸ πλοῖον ἐν ὀλόκληρον ἡμε-

(α.) Ἀρχιμ. Ἀνδρόνικ. Κ. Δημητράκ. σελ 109 ἐκδοσ. Λειψίας.

(β.) Δωδεκάβιβλ. Δοσιθέου σελ.

ρονύκτιον· ἐπῆγαν καὶ ἦλθον οἱ τῆς παπικῆς μεγαλειότητος σπουδασταὶ ἀγωνιζόμενοι καὶ πάντα ποιοῦντες καὶ πράττοντες νὰ μὴ ζημιωθῇ ὁ ἱσόθεος Πάπας τὴν ὥραν ἐκείνην, ἣ ὁποία ἤθελε παραδῶσει μίαν αἰοδήμον ἐποχὴν εἰς τὰ χρονικά τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὅταν ὁ οἰκουμενικός Πατριάρχης, μὲ ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν πεσόντες προσεκύνησαν τὸν πόδα τοῦ Πάπα. Ἀλλ' ὅμως, ὡς εἶπον καὶ ἀνωτέρω, εἰς τοῦτο ἔδειξε τόσῃν ἀνδρείαν, ὥστε ἀπελογήσατο μετὰ τῆς ἀνηκούσης ἐνστάσεως. « Πόθεν, ἔφη, ἔχει τοῦτο ὁ Πάπας; ἢ ποία τῶν Συνόδων δέδωκεν αὐτῷ τοῦτο; δεῖξατε πόθεν ἔχει αὐτὸ καὶ ποῦ καταγράφεται; ὅμως ὁ Πάπας λέγει ὅτι ἐστὶ διάδοχος τοῦ Ἀγίου Πέτρου· καὶ οὖν ἐκεῖνός ἐστι τοῦ Πέτρου διάδοχος ἐσμέν καὶ ἡμεῖς » διάδοχοι τῶν λοιπῶν ἀποστόλων. Ἠσπάσαντο οὖν οἱ Ἀποστόλοι τὸν πόδα τοῦ Ἀγίου Πέτρου; τίς ἤκουσε τοῦτο; Ἀπεκρίθησαν δὲ οἱ ἐπίσκοποι ὅτι ἀρχαῖον ἔθος ἐστὶ τοῦ Πάπα, καὶ πάντες ἀπονέμουσιν αὐτῷ τὸν τοιοῦτον ἀσπασμὸν καὶ ἐπίσκοποι, καὶ ρῆγες, καὶ ὁ Βασιλεὺς τῷ Ἀλαμανῶν καὶ οἱ καρδινάλιοι· καὶ ὁ Πατριάρχης εἶπεν, ὅτι τοῦτο εἶνε καινοτομία, καὶ δὲν στέργω τοῦτο ποτέ. Ἀλλ' εἰ ἡμὲν θέλει ὁ Πάπας ἵνα ἀσπάσωμαι ἀδελφικῶς κατὰ τὸ ἡμέτερον ἔθος τὸ ἀρχαῖον καὶ ἐκκλησιαστικόν, οὕτω πρὸς αὐτὸν ἀπελεύσομαι, εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἀποδέχεται, παραιτοῦμαι πάντα καὶ ὑποστρέφω». Ἀπήτησε δὲ τοῦτο ὁ Πατριάρχης οὐ δι' ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντας τοὺς περὶ αὐτόν. (α.) « Εἰ μὴ παραιτήσῃται λέγων, ὁ Πάπας καὶ καὶ τοὺς ἡμετέρους ἀρχιερεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀρχοντάς μου καὶ εἰς τοὺς σταυροφόρους τὸν τοῦ ποδὸς ἀσπασμὸν ἀδύνατόν ἐστιν ἐκ τοῦ πλοίου με ἐξελθεῖν. Δοκεῖ γὰρ μὴ » προβαίνειν κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Θεοῦ τὴν παροῦσαν » συνάθροισιν καὶ συζήτησιν, διὸ καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς τὸν » τοιοῦτον ἐμποδισμόν, ὅθεν καὶ ὑποστρέφω ἀπαραιτήτως. » Ὁ Πάπας ἐδέχθη μὲν ἐξ ἀνάγκης τὴν ἐνστασιν τοῦ Πατριάρχου, ἀλλ' ὑπεδέξατο αὐτόν τῇ 8 Μαρτίου οὐχὶ ἐπισήμως ἀλλ' ἐν ἰδίῳ κελλίῳ ἵνα κρύψῃ ἐκ τοῦ λαοῦ τὴν κατ'

ἀνάγκην αὐτοῦ ὑποχώρησιν. Διαγενομένων δὲ ἡμερῶν τινων, ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ ἀπῆτει, ἵνα ἐν τῇ Συνόδῳ παρούσασιν οὐ μόνον πάντες οἱ Λατίνοι ἐπίσκοποι, ἀλλὰ καὶ οἱ Βασιλεῖς καὶ οἱ Δούκες ἢ αὐτοπροσώπως ἢ διὰ τοποτηρητῶν· ὁ δὲ Πάπας ἔλεγεν, ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀδύνατον διὰ τὰς μεταξὺ τῶν Λατίνων διχονοίας καὶ ἀλληλομαχίας. Ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέμενε ἀπαιτῶν τοῦτο ὡς συμπεφωνημένον, ὁ Πάπας ἀπήτησε προθεσμίαν τεσσάρων μηνῶν. Δοθείσης οὖν τῆς διορίας, ὁ Πάπας ἔστειλε πανταχοῦ ἐπιστολάς καλῶν πάντας τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὴν σύνοδον· ἀλλ' ὀλίγοι μόνον ὑπήκουσαν εἰς τὰς παραγγελίας τοῦ Πάπα. Ὁ ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τιμώμενος ναὸς τῆς Φερράρας ὀρισθεὶς πρὸς συγκρότησιν τῆς συνόδου διεκοσμήθη, καὶ ἑδραὶ παρεσκευάσθησαν ἐν αὐτῷ. Περὶ δὲ τῆς τάξεως τῶν ἐδρῶν ἐγένοντο μεγάλαι φιλονεικίαι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων· διότι οἱ Λατίνοι ἐζήτουν, ἵνα εἰς μὲν τὸ ἐν μέρος τοῦ ναοῦ καθίσωσιν αὐτοί, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ὁ Πάπας ἐπὶ θρόνου ἐπηρμένου ὡς σύνδεσμος καὶ κεφαλὴ τῶν μερῶν ἀμφοτέρων. Μετὰ πολλοὺς δὲ λόγους καὶ πολλὰς ἐνστάσεις ὠρίσθη, ἵνα ὁ μὲν Πάπας μετὰ τὸν περὶ αὐτὸν καθίσῃ ἐξ ἀριστερῶν, ἐκ δεξιῶν δὲ ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Οὕτως οὖν καθημένων ἀνεκυρῦχθη ἡ σύνοδος τῇ 9 Ἀπριλίου, τοῦ ἔτους 1438 ἥτις συνέπιπτε τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ τετάρτῃ. Τὸ ἐγγράφον δὲ τῆς ἀνακηρύξεως ἀνεγνώσθη ἀπ' ἁμβωνος, Ἑλληνιστὶ μὲν ὑπὸ τοῦ Δωροθέου Μιτυλήνης, Λατινιστὶ δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γραδένης. Αἱ συζητήσεις ἐγένοντο Ἑλληνιστὶ μὲν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐχόντων εἰς διερμηνείαν Νικόλαον Σεκουνδινὸν ὅστις ἦτο δοκιμώτατος εἰς τε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν, λατινιστὶ δὲ ὑπὸ τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων ἐχόντων εἰς διερμηνείαν τὸν Ρόδου λατῖνον ἐπίσκοπον Ἀνδρέαν. Ἐν μέσῳ δὲ ἔκειτο τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καθ' ὃ ἔπρεπεν αἱ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων διαφοραὶ νὰ διακριθῶσιν. Οὕτως οὖν καθημένων, ἀναστὰς ὁ Ἅγιος Μάρκος ἐπέδωκε τὸν ἐξῆς λίβελλον.

ΛΙΒΕΛΛΟΣ ΟΝ ΕΔΩΚΕ ΤΩ ΒΑΣΙΛΕΙ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩ ΠΑΠΑ
ΛΑΤΙΝΩΝ Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ ΕΦΕΣΟΥ Ο ΕΥΓΕΝΙΚΟΣ ΕΚ
ΜΕΡΟΥΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ, ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΕΝΩΣΙΝ
ΕΛΕΓΧΩΝ ΤΗΝ ΚΑΚΟΦΡΟΣΥΝΗΝ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ, ΚΑΙ
ΜΑΛΙΣΤΑ ΤΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΖΥΜΩΝ.

«Τμεῖς ἐστέ σῶμα χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους.»

«Σήμερον τῆς Παγκοσμίου χαρᾶς τὰ προοίμια, σήμερον
καὶ νοηταὶ ἀκτίνες τοῦ τῆς εἰρήνης ἡλίου τῇ οἰκουμένῃ πά-
σῃ προανατέλουσιν· σήμερον τὰ τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος
μέλη, πολλοῖς πρότερον χρόνοις διεσπαρμένα τε καὶ ἐρ-
ρηγμένα πρὸς τὴν ἑνωσιν ἀλλήλων ἐπείγεται, οὐ γὰρ ἀ-
νέχεται ἡ κεφαλὴ πάντων Χριστὸς ὁ Θεὸς ἐφιστάναί διη-
ρημένῳ τῷ σώματι, οὐδὲ τὸν τῆς ἀγάπης δεσμὸν ἐξ ἡμῶν
ἀνῆρῆσθαι παντάπασιν ἡ ἀγάπη βούλεται· διὰ τοῦτο ἐξή-
γειρε σε τὸν τῶν Ἱερῶν αὐτοῦ πρωτεύοντα, πρὸς τὴν
ἡμετέραν ταύτην κλῆσιν, καὶ τὸν εὐσεβέστατον ἡμῶν Βα-
σιλέα πρὸς τὴν σὴν ὑπακοὴν διανέστησε, καὶ τὸν ἀγιώτα-
τον ἡμῶν Ποιμένα καὶ Πατριάρχην, γήρως ἐπιλαθέσθαι,
καὶ ἀσθενείας μακρὰς παρεσκεύασε, καὶ ἡμᾶς τοὺς ὑπ' αὐ-
τῷ ποιμενομένους ἀπανταχόθεν συνήθροισε, καὶ μακρὰς
ὁδοῦ καὶ πελάγους, καὶ κινδύνων ἐτέρων κατατολμῆσαι
ἐπεποίηκεν, ἀφ' οὗ προφανῶς Θεοῦ δυνάμει καὶ κρίσει γε-
γνήηται· καὶ τόπερ ὅποιον ἔσται καλὸν καὶ Θεῷ φίλον,
ἐντεῦθεν ἤδη προοιμιάζεται· δεῦρο δὴ οὖν, ἀγιώτατε πά-
τερ, ὑπόδεξαι τὰ σὰ τέκνα μακρόθεν ἐξ ἀνατολῶν ἔχοντα,
ἐπεριπτύξαι τοὺς ἐκ μακροῦ διεστώτας τοῦ χρόνου, πρὸς
πᾶς σὰς καταφυγόντας ἀγκάλας· θεράπευσον τοὺς σκαν-
δαλισθέντας, ἅπαν σκῶλον καὶ πρόσκομμα τῆς εἰρήνης
ἐκωλυτικὸν ἐκ μέσου γενέσθαι κέλευσον· εἰπέ καὶ αὐτὸς
πρὸς τοὺς ἀγγέλους ὡς τοῦ Θεοῦ μιμητῆς, ὁδοποιήσατε τῷ λαῷ
μου, καὶ τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ διαρρίψατε· μέχρι τί-
νος οἱ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτῆς πίστεως βάλ-
λομεν ἀλλήλους καὶ κατατέμνομεν; μέχρι τίνος οἱ τῆς
αὐτῆς Τριάδος προσκυνοῦνται δάκνομεν ἀλλήλους καὶ κα-
τεσθίομεν, ἕως ἂν ὑπ' ἀλλήλων ἀναλωθῶμεν, καὶ ὑπὸ τῶν
ἐξωθεν ἐχθρῶν εἰς τὸ μηκέτι εἶναι χωρίσωμεν; Μὴ γένοιτο,
Χριστέ βασιλεῦ τοῦτο, μηδὲ νικήσῃ τὴν σὴν ἀγαθότητα

ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἢ πληθὺς, ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς
πρότερον χρόνοις ὅτε τὴν κακίαν εἶδες ὑπερταθεῖσαν, καὶ
ἐπὶ μέγα χωρήσασαν, διὰ σαυτοῦ καὶ τῶν σῶν Ἀποστό-
λων ἀνέστειλας αὐτὴν τῆς πρόσω φορᾶς, καὶ πρὸς τὴν
σὴν ἐπίγνωσιν ἐπέστρεψας ἅπαντας, οὕτω καὶ νῦν διὰ
τῶν σῶν θεραπόντων, οἱ μὴδὲν τῆς σῆς ἀγάπης προυρ-
γειαίτερον ἔθεντο· σύναψον ἡμᾶς ἀλλήλοις, καὶ σεαυτῷ,
καὶ τὴν εὐχὴν ἐκείνων ἐπιτελῇ ποίησον, ἣν ἤνικα πρὸς
τὸ πάθος ἀπίης εὐχόμενος ἔλεγες. «Δὸς αὐτοῖς ἵνα ὦσιν
λέν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμέν,» ὁρᾶς κύριε τὴν διασπορὰν ἡ-
μῶν ὡς ἐλεεινὴ, καὶ ὡς οἱ μὲν αὐτονομία καὶ αὐθαδεία
πυνευσθέντες, εἰς ἀφορμὴν τῆς σαρκὸς τὴν ἐλευθερίαν
ἐκατεχρησάμεθα, καὶ δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὸ ὄλον
ἐσάρκες γεγόναμεν· οἱ δὲ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ σταυροῦ σου
πρὸς διαρπαγὴν καὶ δουλείαν ἐκδοτοὶ καθεστήκαμεν, καὶ
ὡς πρόβατα σφαγῆς ἐλογίσθημεν· ἰλάσθητι, Κύριε, πρό-
σχες, Κύριε, ἀντιλαβοῦ ἡμῶν, Κύριε. Τὸ πάλαι θυλλού-
μενον ὡς οἰκουμένης συνόδου χρεῖα τοῖς πράγμασι, σή-
μερον ἡμεῖς ἐπληρώσαμεν, καὶ τὸ ἡμέτερον ἅπαν εἰση-
νόχαμεν, δὸς δὲ καὶ αὐτὸς τὰ πρὸς τελείωσιν ὧν ἡρξάμεθα,
ἰδύνασαι γὰρ εἰ θελήσεις μόνον, καὶ τὸ θέλημά σου πρᾶ-
ξις ἐστὶ συντετελεσμένη· εἰπέ καὶ ἡμῖν ὡς πρότερον διὰ
τοῦ Προφήτου σου· «ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν, καὶ τὸ Πνεῦ-
μά μου ἐφέστηκε ἐν μέσῳ ὑμῶν·» σοῦ γὰρ παρόντος, ἅ-
παντα λοιπὸν εὐδοα καὶ λεία γενήσεται. Καὶ ταῦτα μὲν
ἐγὼ πρὸς γε τὸ παρὸν ἡὔχθω· πρὸς δὲ σὲ λοιπὸν ἀγιώ-
τατε πάτερ τὸν λόγον ποιήσωμαι. Τίς ἡ τοσαύτη φιλο-
νηκία περὶ τὴν καινοτόμον ταύτην προσθήκην ἥτις τὸ
σῶμα Χριστοῦ κατέταμε καὶ διέσχισε, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ
ἐκαλούμενους ἐπὶ τοσοῦτον ταῖς γνώμας διέσχισε; τίς ἡ
μακρὰ καὶ χρονία ἔνστασις, καὶ ἀφίλος ὑπεροψία τῶν ἀ-
δελφῶν, καὶ τῶν σκανδαλιζομένων ἢ ἀλλοτρίωσις; τί τῶν
πατέρων κατέγνωμεν, ὅτι παρὰ τὰς κοινὰς αὐτῶν παρα-
δόσεις, ἕτερα φρονοῦμεν καὶ λέγομεν; τὴν ἐκείνων ἑλλει-
πὴν τιθέμεθα πίστιν καὶ τὴν ἡμετέραν ὡς τελειοτέραν· εἰ-
σάγομεν; τί παρὰ τὸ εὐαγγέλιον ὃ παρελάβομεν ἕτερον
εὐαγγελιζόμεθα; τίς ἡμῖν ἐδάσκαλε πονηρὸς δαίμων τῆς

» ὁμονοίας καὶ τῆς ἐνώσεως; τίς τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην
 » ἐξ ἡμῶν ἀφείλε, τὴν διάφορον θυσίαν εἰσαγαγὼν τὴν οὐκ
 » ὀρθῶς προσφερομένην, ἐπὶ μὴ διαιρομένην ἄρα ψυχῆς ἀ-
 » ποστολικῆς ταῦτα, καὶ Πατρικῆς γνώμης, καὶ ἀδελφικῆς
 » διαιρέσεως; ἢ τοῦναντίον σκαιοῦ ἂν καὶ διεστραμμένου καὶ
 » αὐθεκάστου, καὶ οὐδὲν ἡγούμενος δεινὸν εἰ πάντες ἀπόλ-
 » λυντο; Ἐγὼ μὲν οἶμαι τὸν τὴν διαίρεσιν ταύτην εἰσαγα-
 » γόντα, καὶ τὸν ἄνωθεν ὕφαντόν χειτῶνα τοῦ δεσποτικοῦ
 » σώματος διασχίσαντα μείζων τῶν σταυρωτῶν ὑποστήσα-
 » σθαι δίκην, καὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀπάντων ἀσεβῶν καὶ αἰ-
 » ρετικῶν. Ἀλλὰ σοι τοῦναντίον ἐξέσται, μακαριώτατε Πά-
 » τερ, ἡβουλήθης μόνον τὰ διεστῶτα συνάψαι, καὶ τὸ με-
 » σότοιχον τοῦ φραγμοῦ καθελεῖν, καὶ Θεοῦ οἰκονομίας ἐρ-
 » γον ἐργάσασθαι, τούτου καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸς κατεβάλου,
 » καὶ ταῖς λαμπραῖς φιλοτιμίαις, καὶ μεγαλοδωρίαις ἐπηύ-
 » ξησας, καὶ τόπερ ἐπιθεῖναι εὐδόκησον, οὐ γὰρ εὐρήσεις
 » ἐπιτήδειον μᾶλλον, ἢ ὃν ὁ Θεὸς σοι παρέσχετο σήμερον·
 » ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἴδε, πολὺς αἰδε-
 » σίμους, καὶ ἱεροπρεπεῖς κλίνης ἤδη τὸ πλεόν, καὶ ἀναπαύ-
 » σεως δεομένας, ἐκ τῶν οἰκείων ὄρων ἐπαναστάσας, καὶ
 » προσδραμούσας τῇ σῇ τελειότητι, μόνῃ τῇ εἰς Θεὸν ἐλ-
 » πίδι, καὶ τῇ πρὸς ὑμᾶς ἀγάπῃ συνεχομένους· ἴδε τὸν στέ-
 » φανον τὸν πλακέντα τῆς δόξης ὃν περιθέσθαι μὴ ἀνα-
 » θάλῃ· κατέτεμεν ἕτερος, αὐτὸς συνούλῳσεν· διέσχι-
 » σεν ἕτερος, καὶ ἀδιόρθωτον τὸ κακὸν ἐσπευσεν ἐρ-
 » γάσασθαι· σὺ φιλονείκισον ἐπανορθῶσαι τὸ γεγονός·
 » ὥς εἰμὴ δὲ ὁλως ἐγένετο τὴν ἀρχὴν· ἤκουσα τῶν παρ' ὑ-
 » μῖν φιλοσόφων, οἰκονομίας χάριν καὶ διορθώσεώς τινων,
 » οὐχ' ὑγιῶς περὶ τὴν πίστιν ἐχόντων, τὴν προσθήκην ταύ-
 » την ἐξ ἀρχῆς ἐπινοηθῆναι, οὐκ οὖν οἰκονομίας χάριν ἀ-
 » φαιρεθῆτω πάλιν, ἵνα προσλάβῃσθαι ἀδελφούς, ὧν τῷ χω-
 » ρισμῷ σπαράττεσθαι πάντας ὑμᾶς εἰκός, εἰμὴ ἀναλγῆτως
 » ἐχέτε· λάβε μοι κατὰ νοῦν τὰ τῶν χριστιανῶν αἵματα, τὰ
 » καθ' ἐκάστην ἐκχεόμενα τὴν ἡμέραν, εἰς τὴν ὑπὸ βαρβά-
 » ρων πικρὰν δουλείαν, καὶ τὸν ὀνειδισμόν τοῦ σταυροῦ τοῦ
 » Χριστοῦ· προσέτι δὲ θυσιαστηρίων ἀνατροπὴν, κατὰσχέσιν
 » ἱερῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων διανομήν· ἅπαντα λυθῆναι διὰ

» τῆς ἡμῶν ὁμονοίας εἰκός, τοῦ Θεοῦ συνεργούντος, ἣν ἐ-
 » θελήσετε μόνον τὸ τραχὺ τοῦτο καὶ ἀνένδοτον ἀποθέμε-
 » νοι συγκαταβῆναι τοῖς ἀσθενέσιν ἡμῖν, καὶ τὰ σκανδαλίζον-
 » τα ἡμᾶς ἐκ μέσου περιελεῖν· εἰ γὰρ βρῶμα σκανδαλίζει
 » τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέας εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ
 » ἡμὴν οὐ κεκώλυται τὸ κρέας φαγεῖν· οὕτω καὶ νῦν ἀγιώ-
 » ντατε Πάτερ. Καλὸς μὲν ὡσανεὶ εἶπωμεν· καὶ ὁ ἐνζυμος
 » ἄρτος, καλὸς καὶ ὁ ἄζυμος, ἀλλ' ὁ ἄζυμος σκανδαλίζει
 » καὶ ἥττον εἰς θυσίαν λογίζεται, καὶ ἀτελής, καὶ νεκρός,
 » καὶ ἄρτος κακώσεως παρὰ τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ καλεῖται· τί
 » μὴ ὁ ἐνζυμος αἰρετέος, καὶ περιαιρετέος ὁ ἄζυμος· ὅτι εἰς
 » ἄρτος ἐν σώμα οἱ πολλοὶ ἐσμέν φησὶν ὁ Θεὸς ἀπόστο-
 » λος· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου, (καὶ οὐκ ἄζυμου
 » φησὶν) μετέχομεν· ὅπου ἄρα μὴ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχο-
 » μεν, εἰκότως, οὐδὲ σῶμα σύνεσμεν, οὐδὲ συμπνέομεν ἀλ-
 » λήλοις, καὶ τὴν αὐτὴν ποιούμεθα κίνησιν. «Παρακαλῶ ὑ-
 » μᾶς (ὁ αὐτὸς φησὶ) διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 » Ἰησοῦ Χριστοῦ ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ἢ ἐν
 » ὑμῖν σχίσματα»· ὅπου μὴ τὸ αὐτὸ λέγομεν εἰκότως τὸ
 » σχίσμα τοῦτο τὸ μέγα καὶ ἀθεράπευτον ἐν ἡμῖν ἐστὶ καὶ
 » μεῖχρι τῆς σήμερον· ποῦ δὲ οὐ τὸ αὐτὸ λέγομεν; οὐκ
 » ἐν γωνίᾳ καὶ παραβύστῳ τινί, καὶ κατ' αὐτοὺς συνιόν-
 » τες, ὅπου καὶ λαθεῖν ἐστὶ τοὺς πολλούς, ἀλλ' ἐν τῷ κοι-
 » νῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως, ἐν τῇ τοῦ βαπτίσματος ὁμολο-
 » γίᾳ· ἐν τῇ χριστιανικῇ σφραγίδι. Καὶ εἰ ὁ βασιλικὸν πα-
 » ραχαράττων νόμισμα, μεγάλης ἐστὶ τιμωρίας ἄξιος, ὁ τὴν
 » κοινὴν σφραγίδα τῆς χριστιανῶν ὁμολογίας μεταποιῶν τί-
 » νη ἂν ὑποσχὼν τὴν δίκην, οὐκ ἐλάττω δόξειε δοῦναι τοῦ
 » πλημμελήματος; σκόπει δὲ οὕτως· ἐλέγομέν ποτε τὸ αὐ-
 » τὸ δηλονότι καὶ οὐκ ἦν ἐν ἡμῖν σχίσματα, τότε δήπου
 » καὶ τοῖς πατρᾷσι συνεφωνοῦμεν ἀμφοτέρω· νῦν δὲ ὅτε μὴ
 » πτό αὐτὸ λέγομεν, ὅπως ἄρα ἐκάτερος ἐχομεν, ἡμεῖς μὲν
 » πτό τὰ αὐτὰ λέγομεν, ἅπερ καὶ τότε καὶ ὑμῖν αὐτοῖς συνε-
 » φωνοῦμεν, καὶ τοῖς πατρᾷσιν ἡμῶν, καὶ ὑμῖν ἂν ἐθέλητε
 » τ' ἀληθῆ λέγειν· ὑμεῖς δὲ ἐπεισαγαγόντες καινότερα, πρῶ-
 » τον μὲν πρὸς ὑμᾶς αὐτούς, εἶτα πρὸς τοὺς κοινούς πα-
 » τέρας, ἔπειτα δὲ γε καὶ πρὸς ἡμᾶς διαφωνεῖν ἀναγκάζε-

»σθαι· καὶ τί μὴ πρὸς τὴν καλὴν ἐκείνην συμφωνίαν ἐπά-
ννιμεν; ἢ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ ἀλλήλοις, καὶ τοῖς πατρά-
»σιν ὁμολόγους ἀποφανεῖ, καὶ τὸ σχίσμα περιελεί, καὶ
»συνάψει τὰ διστώτα, καὶ πᾶν ἀγαθὸν ἐργάσεται· ναὶ πρὸς
»τῆς Τριάδος αὐτῆς, ναὶ πρὸς τῆς κοινῆς ἐλπίδος ἐφ' ἧς
»πεποίθαμεν καὶ πεποίθατε· μὴ περιϊόητε κενούς καὶ ἀ-
»πράκτους ἡμᾶς ἀπελθόντας· ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν,
»ὡς τοῦ Χριστοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν· μὴ ἀτιμάσῃτε
»τὴν πρεσβείαν, μὴ τὰς εὐχὰς ἀκάρπους ἐξελέγξῃτε, μὴ
»τὸ θέλημα τῶν ἐχθρῶν ἐκπληρώσῃτε, μὴ τὸν κοινὸν ἡ-
»μῶν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἐπιγελάσαι ἡμῖν ὡς πρότερον
»συγχωρήσῃτε· μὴ τὸν Θεὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον λυ-
»πηθῆναι παρασκευάσῃτε· μετέωρός ἐστι πᾶσα ψυχὴ, καὶ
»ῥακοὴ πᾶσα τὴν ὑμῶν ἀναμένουσα γνώμην, ἣν ἐβελήσῃτε
»νεῦσαι πρὸς τὴν ἀγάπην, καὶ τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου πε-
»ριελείν· ἦρθη τὰ τῶν Χριστιανῶν, πέπτωκε τὰ τῶν ἀσε-
»βῶν· ἐπτήξαν οἱ μισοῦντες ἡμᾶς, καὶ τὸν οἰκεῖον προεγνώ-
»κασιν ὄλεθρον· εἰδ' ὃ μὴ γένοιτο τούναντίον ἐκβαίῃ, καὶ
»τὸ πονηρὸν ἔθος τῆς διαστάσεως ἐπικρατήσῃ τοῦ κοινοῦ
»καὶ συμφέροντος, ἐγὼ μὲν οὐκέτι δύναμαι περαιτέρω λέ-
»γειν, καὶ τῷ πάθει συγγέομαι. Θεὸς δὲ ὁ πάντα δυνάμε-
»νος ἐπανορθώσει τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἣν τῷ ἰδίῳ ἐξ-
»ρηγόρασεν αἵματι καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ὡς ἐν οὐρανῷ
»καὶ ἐπὶ τῆς γῆς γενέσθαι παρασκευάσειεν· ὅτι αὐτῷ πρέ-
»πει δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
»ώνων Ἀμήν.»

Παρελθουσῶν δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ πάσχα, οἱ μὲν Λατί-
»νοι ἐξήτουν ἵνα συνέρχωνται μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξε-
»τάζωσι τὰς δογματικὰς διαφοράς, οἱ δὲ Ἑλληνες ἔλεγον
»ἄδικον εἶναι νὰ διαλέγωνται περὶ δογμάτων μὴ παρόντων
»τῶν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Βασιλείας συνελθόντων ἀρχιερέων·
»κατένευσαν ὅμως ἵνα συνέρχωνται ἰδίᾳ εἰς ἓνα Ναὸν καὶ ἐξ-
»ετάζωσι τὴν δόξαν περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς καὶ ἄλλας
»τινάς διαφοράς. Καὶ ἐξελέξαντο ἵνα συνέρχωνται τρεῖς τῆς
»ἐβδομάδος ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ συσκέπτων-
»ται περὶ πῶν διαφορῶν τούτων, οἱ μὲν Ἑλληνες τὸν Ἅ-
»γιον Μάρκον, τὸν Μονεμβασίας, τὸν Νικαίας, τὸν Λακεδαι-

μονίας, τὸν Ἀνχιάλου, τὸν μέγαν Χαρτοφύλακα, τὸν μέ-
»γαν Ἐκκλησιάρχην, τὸν ἡγούμενον τοῦ Παντοκράτορος,
»τὸν ἡγούμενον τοῦ Καλέως, καὶ τὸν Ἱερομόναχον Μωϋσῆν,
»ἐξ ὧν διέταξεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ διαλέγωνται τοῖς Λατί-
»νοις μόνον ὁ Ἅγιος Μάρκος, καὶ ὁ Νικαίας, διότι πάντας
»ὑπερέβαλεν ἐπὶ πολυμαθείᾳ, καὶ μάλιστα στερεότητι χα-
»ρακτῆρος καὶ ζήλῳ ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἐκκλησίας
»δογμάτων ὁ Ἅγιος Μάρκος. Ὁ δὲ Βησσαρίων Νικαίας ἦν
»καὶ αὐτὸς πολυμαθέστατος, ὑπερβάλλων τῇ εὐγλωττίᾳ καὶ
»αὐτὸν τὸν Ἅγιον Μάρκον, ἐστερεῖτο δὲ τῆς σταθερότητος
»τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀγνῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἀλήθει-
»αν, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐνεπνέετο ἡ τοῦ Ἁγίου Μάρκου εὐσε-
»βεια. Οἱ δὲ Λατίνοι ἐξελέξαντο δύο Καρδινάλιους, δύο μη-
»τροπολίτας, δύο ἐπισκόπους καὶ τέσσαρας κληρικούς, καὶ
»οὕτως ἤρξαντο αἱ μερικαὶ συνελεύσεις τῇ 4ῃ Ἰουνίου, ἵνα
»μὴ καθῇται ἄργοι· ταῦτόν εἰπεῖν διὰ νὰ μὴ τρώγωσιν
»ἄργοι τα τοῦ Πάπα φλωρία οἱ Ἀνατολικοὶ ἕως νὰ συνα-
»χθῶσιν οἱ τῶν Λατίνων ἐπίσκοποι κατὰ τὸ γράμμα, δ' ἐστει-
»λεν ὁ Πάπας. Ἐσυμφωνήθη γὰρ καθ' ἕκαστον μῆνα ὁ βα-
»σιλεὺς νὰ λαμβανῇ 30, ὁ Πατριάρχης 25, ὁ ἀδελφὸς τοῦ
»Βασιλέως 20, οἱ συμπαραγενόμενοι μετὰ τοῦ Βασιλέως καὶ
»τοῦ Πατριάρχου ἀνὰ 4, οἱ δὲ ὑπηρεταὶ καὶ ὑποχείριοι ἀνὰ
»3 καὶ ὠνομάσθη σιτηρέσιον.

Εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν ἐνεκρίθη νὰ θεωρηθῇ τὸ Πουρ-
»γατόριον, ἥτοι τὸ καθαρτήριο πῦρ, ὅπερ οἱ Ἑλληνες ἀρ-
»νούμενοι οὐδαμῶς ἔλεγον νὰ ᾤναι. Τί δ' ἐστὶ τοῦτο, εἶναι χρεῖα
»νὰ τὸ φανερώσωμεν εἰς τοὺς μὴ εἰδότας.

Τρεῖς τόπους φρονοῦσιν οἱ Λατίνοι διὰ τὰς ψυχὰς αἰτι-
»νες ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ὁ μὲν εἰς εἶναι
»ὁ Παράδεισος δηλ. ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν· ὁ δὲ δεύτε-
»ρος, ἡ αἰώνιος κόλασις τοῦ Ἄδου· καὶ ὁ τρίτος, ὡς αὐτοὶ
»λέγουσιν, εἶναι πῦρ καθαρτήριο, τὸ ὁποῖον ἡ Ἁγία τοῦ
»Χριστοῦ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ὀρθοδόξων, οὔτε πα-
»ρέλαβεν, οὔτε δέχεται αὐτὸ παντελῶς.

Δογματίζουσι λοιπὸν αὐτοὶ οὕτως, ὅτι, μετὰ τὸν θάνα-
»τον, αἱ μὲν καθαρὰ καὶ πάσης κηλίδος ἐλεύθεραι ψυχαί,
»ἡγουν τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁγίων, εὐθὺς ἀπέρχονται εἰς

τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Παραδείσου, καὶ κληρονομοῦσι τοὺς προ-
ητοιμασμένους αὐτοῖς στεφάνους· αἱ δὲ ψυχαὶ αἱτίνες ἐτε-
λείωσαν μὲ θανάσιμον ἁμαρτίαν ἢ μὲ τὴν προπατορικὴν
καθὼς οἱ ἔθνηκοι εὐθὺς ἀπέρχονται εἰς τὴν αἰώνιον κόλα-
σιν. Ὅσαι δὲ ψυχαί, μετὰ τὸ βάπτισμα, ἐπῆσαν μὲν εἰς δι-
αφόρως ἁμαρτίας, ἐξωμολογήθησαν δὲ γνησίως, ἀλλὰ δὲν
ἐξῆσαν νὰ τελειώσουν τὸν κανόνα, ὃν ἔδωκεν ὁ πνευματι-
κός των, καὶ νὰ κάμωσι καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας πρὸς
ἐξιλέωσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, αὗται αἱ ψυχαί, καθὼς λέ-
γουσι, πέμπονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ἓν πῦρ. ἔξω ἀπὸ τὸ
αἰώνιον πῦρ τῆς Κολάσεως, καὶ δι' ἐκείνου τοῦ πυρὸς κα-
θαρίζονται, αἱ μὲν ὀλιγώτερον, αἱ δὲ ἀργότερον καὶ περισ-
σότερον, κατὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἅπερ ἔχουσι, καὶ κατὰ τὰς
ἐλεημοσύνας καὶ λειτουργίας, οἵτινες γίνονται δι' αὐτάς.

Τοῦτο δὴ τὸ Πουργατόριον ἢ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία
παντελῶς δὲν τὸ δέχεται, μάλιστα τὸ στοχάζεται δι' ἓνα μῦ-
θον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, δι' ἓν πλούσιον μεταλλεῖον, ἀπὸ τὸ
ὁποῖον ἐκ περιουσίας συγκροτεῖται καὶ συνίσταται ἡ Τρά-
πεζα τοῦ Πάπα καὶ τῶν περὶ τὸν Πάπαν· τοῦτο λέγω δι-
ωρίσθη ὑπόθεσις καὶ ὕλη τῶν μερικῶν ἐκείνων διαλέξεων.
τοῦτο ἐστάθη ἡ πρώτη ὑπόθεσις τῶν ἀγώνων τοῦ ἱεροῦ
Μάρκου, καὶ τοῦτο τὸ ἴδιον ἐστάθη πρώτη ἀφορμή, ἵνα
δείξῃ τὴν μικροψυχίαν, διὰ νὰ μὴ λέγω εὐθὺς τὸν φθόνον
ἄλλων τινῶν, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ὦσι βοηθοὶ του· ὁ πρῶτος
βέβαια ὅστις διωρίσθη εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐκ μέρους
τῶν Ἀνατολικῶν ἦν ὁ ἱερὸς Μάρκος Ἐφέσου ἀλλὰ δεύ-
τερος ἀπὸ τὸν Ἅγιον Μάρκον ἦν ὁ Νικαίας Βησσαρίων,
νεώτερος τὴν ἡλικίαν, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω.

Εἰς μερικάς διαλέξεις, αἱτίνες ἐγίναν διὰ στόματος, ὁ Ἅ-
γιος Μάρκος ἀπεκρίνετο καὶ ἔλυε τὰς ἀπορίας αὐτῶν, δὲν
ἔλειπε δὲ νὰ βοηθῇ καὶ ὁ Νικαίας ἀλλὰ ὀλίγον ἀμυδρῶς.
Ἡθέλησαν οἱ Λατῖνοι καὶ ἐγγράφως νὰ ἐξηγήσουν καὶ νὰ
παραστήσουν τὴν δόξαν αὐτῶν, ὁ δὲ Βασιλεὺς κελεύει νὰ
γράψουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἀντίρρῃσιν, καὶ ταῦτα λέγων ἀπέ-
βλεπεν εἰς τὸν Ἅγιον Μάρκον· τοῦτο ἐστάθη πρώτη ἀφορ-
μὴ διχονοίας καὶ σκανδάλου, τοῦ Νικαίας πρὸς τὸν ἄνθρω-
πον τοῦ Θεοῦ Μάρκον, ὅχι μόνον διότι ὁ Βασιλεὺς ἀπέτεινε

τοὺς ὀφθαλμοὺς του εἰς τὸν Ἅγιον, δηλ. προκρίνων αὐτὸν
ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν ἀδό-
μη, τὴν ὁποίαν εὐθὺς θέλετε ἀκούσῃ. Ὁ Νικαίας οὗτος εἰς
τὴν ἀρχὴν καθ' ἣν οἱ Λατῖνοι προέβαλον τὸ ζήτημα τοῦτο
καὶ εἶπον ὅτι εἰς τοῦτο νὰ γίνωνται αἱ διαλέξεις, ὡμολό-
γησεν ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως ὅτι ἐγὼ οὐκ ἔχω τι λέγειν
περὶ αὐτοῦ· εἰς μὲν γὰρ τὰ περὶ τῆς δόξης ἔχω τι λέγειν
ἴσως, εἰς τοῦτο δὲ οὐκ οἶδα τί λέξω· ἀλλ' ἐν τῇ συνόδῳ ἐ-
κείνῃ ἦτο εἰς πνευματικός, σατανικός δὲ μᾶλλον, Γρηγόρι-
ος τοῦνομα, ἄνθρωπος πονηρότατος καὶ κακοτροπώτα-
τος, καθὼς ἀρκετὰ περιγράφει τὰ κακομήχανα αὐτοῦ ἡ-
θη ὁ ἱστορικός Συρόπουλος· οὗτος ἀπὸ μηδαμινὰς καὶ φαύ-
λας αἰτίας εἶχεν ἔχθραν μεγαλωτάτην πρὸς τὸν Ἅγιον
Μάρκον· ὅθεν διὰ τὸν φθόνον του παρακινεῖ τὸν Νικαίας
μὲ κάθε τρόπον εἰς τὸ νὰ γράψῃ· πείθεται ὁ φιλότιμος ἐ-
κείνος καὶ γράφει, ὁ δὲ κακομήχανος Γρηγόριος λαμβάνει
αὐτὸ καὶ παρευθὺς τρέχει εἰς τὸν Βασιλέα, καὶ δεικνύει
τοῦτο εἰς αὐτόν, ὅπερ ἐπαινεῖ, ὑπερυψώνει καὶ παρακινεῖ
σφοδρῶς τὸν Βασιλέα αὐτὸ νὰ στείλῃ πρὸς τοὺς Λατίνους
ὡς δῆθεν φιλοτιμότερον κατὰ τὴν φράσιν καὶ ρητορικώτε-
ρον· ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν ὁ δόλιος καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Βασι-
λέως, κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὁ Βασιλεὺς εἶδε καὶ
τὰ δύο, ἐπήνεσε μὲν καὶ τὸ τοῦ Νικαίας, ἀλλὰ κατὰ τι, καὶ
μόνον κατὰ τὸ προοίμιον, ὑπερύψωσε δὲ τὸ τοῦ Ἁγίου
Μάρκου, διὰ τὰ ἰσχυρὰ αὐτοῦ ἐπιχειρήματα, διὰ τὰς ἐντέ-
χους αὐτοῦ κατασκευάς, καὶ διὰ τὰς πολλὰς παραστάσεις
αὐτοῦ καὶ μαρτυρίας, ὅθεν καὶ αὐτὸ εἰς τοὺς Λατίνους πρὸς
ἀπόκρισιν ἔστειλεν. (α.) Ἐντεῦθεν ὁ Νικαίας συνέλαβε πό-
νον κατὰ τοῦ Ἁγίου· καὶ ὁ φθόνος τοῦ πνευματικοῦ ἀνερ-
ρίπιζε καὶ ἐξήναπτεν εἰς μείζονα φλόγα τὸν τοῦ Νικαίας,
ὅθεν λέγων καὶ πράττων ἀεὶ κατὰ τοῦ δικαίου καὶ ἀρίστου
ἀνδρός.

(α.) Τρεῖς ἀπαντήσεις τοῦ Ἁγίου Μάρκου πρὸς τοὺς παρὰ Λατίνων
εἰρημένους λόγους περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς ἀπόκεινται ἐν τῇ τῆς Μό-
σχας Βιβλιοθήκῃ ὑπ' ἀριθμὸν 268 καὶ 394. Αἱ δύο τῶν ἀπαντήσεων
τούτων καὶ ἐν τῇ τῶν Παρισίων βιβλιοθήκῃ αἱτίνες ὁμοῦς ἐσφαλμένως
ἐπιγράφονται εἰς ὄνομα Γεωργ. τοῦ Σχολαρίου. Συρόπουλ. σελ. 135.

Συνελθόντες πάλιν οἱ Ἕλληνες, τὸν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Μάρκου συντεθέντα λόγον ἀνέγνωσαν πρὸς τοὺς Λατίνους, καὶ ἐκεῖνοι πάλιν ἕτερον ἔγραψαν, πρὸς ὃν αὖθις ἔγραψεν ὁ Ἅγιος Μάρκος ἀνασκευαστικὸν καὶ ἐτέρους λόγους περὶ τῆς τοιαύτης δόξης. Ὁ δὲ κακεργάτης καὶ πανοῦργος Γρηγόριος πάντοτε τὸν Νικαίας ὑπερεπαινῶν, καὶ ὑπερυψῶν ἐπιτηδὲς ὁ τοῦ πρώτου διαβολοῦ μιμητής, εἰς τὴν διχόνοιαν ἔφερεν αὐτούς, καὶ τόσον δὲν ἤθελεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ συμφωνῇ ὁ Νικαίας μετὰ τὸν Ἅγιον Μάρκον, ὥστε ἐμπράκτως ἐδείξε τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφὴν ἣν πρὸς τὸν Ἅγιον εἶχεν, ἐπειδὴ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς διαλέξεις ἐκείνας (ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν ἄφηκε τὸν Ἅγιον Μάρκον νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τοὺς Λατίνους καὶ τὴν δόξαν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας) τοῦ βασιλικοῦ καταφρονήσας προστάγματος ὁ Νικαίας, ἐγὼ εἶπεν ἔχω ἐξουσίαν νὰ εἰπῶ καθὼς θέλω τὴν γνώμην μου, καὶ λέγων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην καθὼς ἐδόξαζε περὶ τῶν ψυχῶν, ὀλίγον τι ἀναμείνας ἀνεχώρησεν ἀπὸ πλησίον τοῦ Ἁγίου, καὶ ἀπελθὼν ἐκάθισεν εἰς ἄλλον τόπον ὅπου ἐκάθηντο ἄρχοντες συγχλητικοὶ πρὸς εὐταξίαν τῶν διαλέξεων, δεικνύων ἐμπράκτως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐκ τοῦ τόπου, τὴν ὁσὴν διχόνοιαν καὶ ἀπεχθειαν εἶχε κατὰ τοῦ Ἁγίου Μάρκου· καὶ ἂν προτήτερα ὀλίγη ἦτον ἡ βοήθειά του, τότε ὅμως καὶ παντελῶς λειποτακτῆσας, ἄφησε μόνον τὸν μέγαν τοῦτον ἀθλητὴν ἐν μέσῳ τῶ σταδίου ἀγωνιζόμενον. Ὁ δὲ Ἅγιος δὲν ἐσυγχίσθη διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ συναγωνιστοῦ του, οὐδὲ ἐδειλίασε τὴν ἔφοδον τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ τότε ἐσύναξε τὰς δυνάμεις του, καὶ ἐδείξε τὴν σταθερότητα τῆς ψυχῆς του· μάλιστα ἐνίκησε καὶ κατέβαλεν ἐκείνον ὃν ὡς ἀκρόπολιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὡς ἄλλον Γολιάθ εἰς μονομαχίαν ἐπρόβαλον οἱ ἐναντίοι του.

Βλέποντες δὲ οἱ ἐν Φερράρᾳ Ἕλληνες τὴν μεταξὺ τοῦ Ἐφέσου καὶ τοῦ Νικαίας διχόνοιαν, καὶ στοχαζόμενοι ὅτι τὰ τῆς τοιαύτης διχονοίας ἀποτελέσματα ἔσονται πρόξενον πολλῶν κακῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας, διὰ τοῦτο ἀπῆλθον εἰς τὸν Πατριάρχην ὁ μέγας Ἐκκλησιάρχης Σύλβεστρος ὁ Συρόπουλος, καὶ ὁ Μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Μεθόδιος, παρακαλοῦντες αὐτὸν ἵνα μετὰ λόγους παραινετικούς ἀπε-

λάσῃ τὴν διχόνοιαν ἣν εἶχεν ὁ Νικαίας πρὸς τὸν Ἅγιον Μάρκον καὶ ἐνώση αὐτούς· ὁ δὲ Πατριάρχης, ὁ δυνάμενος διὰ συμβουλῆς νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν, ὑπέσχετο μὲν νὰ εἰρηνεύσῃ αὐτούς, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ λόγον ἕνα εἶπεν εἰς αὐτούς, καὶ ἔκτοτε εἶχε μεγάλην ἔχθραν ὁ Νικαίας κατὰ τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Ἀπὸ τοὺς διωρισμένους δέκα εἰς τὰς διαλέξεις ἐκ μέρους τῶν Λατίνων ἦν καὶ εἰς Καρδινάλιος Ἰουλιανὸς ὀνομαζόμενος· οὗτος εἶχε τὴν δύναμιν εἰς τοὺς λόγους, καὶ μετὰ τόσον ἐνθυμητικὸν τὸν ἐστόλισεν ἡ φύσις, ὥστε καθὼς λέγουσιν οἱ Ἕλληνες, κατὰ τὸν νοῦν ἦν δαιμόνιος, ἤγουν ὑπερφυῆς καὶ παράδοξος· ἐπειδὴ ὅταν ἤθελεν ἀκούσει ἕνα ὀλόκληρον λόγον, ὕστερον ἀπὸ τὸ τέλος ἀποκρινόμενος ἔλεγεν ὅλα τὰ κεφάλαια τοῦ λόγου ὄντα δέκα ἢ δεκαπέντε, τὸ πρῶτον εἶχε τότε τὸ νόημα, τὸ δεύτερον τότε, τὸ τρίτον τότε καὶ καθεξῆς ἄχρι τοῦ τέλους· ἔπειτα ἔκαμνεν ἀρχὴν ἀπὸ τὸ πρῶτον λέγων· εἰς τὸ πρῶτόν σου κεφάλαιον, ἐν ᾧ εἶπες τότε, ἀποκρίνομαί σοι τοῦτο· εἰς τὸ δεύτερον, ἐν ᾧ εἶπες τοῦτο, σοὶ ἀποκρίνομαι τότε· καὶ οὕτως ἔκαμνεν ἄχρι τοῦ τέλους ἐνὸς ἐκάστου κεφαλαίου· ἀλλ' οὗτος ὁ τοσαύτος καὶ ἀσύγκριτος νοῦς, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς διαλέξεις, δὲν ἔκρινεν ἱκανὸν τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους μετὰ τὸν ἱερὸν Μάρκον, λέγων οὕτως πρὸς τοὺς Λατίνους· μέχρι τοῦ παρόντος εἶπον, ὅσα δῆτα καὶ εἴρηκα· τοὺς δ' ἐφεξῆς ἀναδέχεται λόγους ὁ τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου διδάσκαλος Ἰωάννης· καὶ ἐρεῖ καὶ ἀποδώσει τούτους ἀρκούντως καὶ καλῶς, κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ σύνεσιν καὶ σοφίαν· καὶ ἀγωνιεῖται ἱκανῶς τὸν περὶ τούτου ἀγῶνα· ἐγὼ γὰρ οὐκ εἰμι ἱκανὸς κατ' αὐτόν· καὶ ἐπαύσατο. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἦτο πολὺς τὴν σοφίαν, ἦτο δεινὸς ἐν τῇ διαλέγεσθαι, ποιητὴς καὶ πανοῦργος τὸν νοῦν, καὶ εἰς τὴν τῶν λόγων μεταχείρισιν εὐστροφος. Ἀλλ' ἡ σοφία αὐτοῦ, ἀδελφοί, ἦν κοσμική, καθὼς ὀνομάζουν αὐτὴν οἱ θεῖοι διδάσκαλοι· δὲν ἦτο θεία καὶ πνευματική, ἣν καὶ μόνην ἀπὸ ὅλους εἶχεν ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ τῆς Ἐφέσου ποιμὴν. Ὅθεν ἐξ ἀνάγκης ἡ σοφία τοῦ Κόσμου ἔπρεπε νὰ φανῇ μωρία καὶ ἀφροσύνη, παρουσιαζομένης διὰ τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς σοφίας τοῦ

πνεύματος· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀπεστόμισεν ὁ Ἅγιος· διὸ καὶ φιλονεικότερον διελέγετο ὁ ρηθεὶς Ἰωάννης, ὁ τῶν Λατίνων διδάσκαλος, μὲ τὸν Ἅγιον· καὶ ἀπὸ τῆς προκειμένης ὕλης τῶν λόγων (ὅπου ἦτο τὸ Πουργατόριον) ἐφ' ἑτέρα μετέβαινε (μὴ ἔχων δηλονότι ὡς κατυσχημένος τί νὰ ἀποκριθῇ) καὶ προβλήματα προέτεινε, μηδόλως τῷ προκειμένῳ σκοπῷ ἀνήκοντα· ὁ δὲ Ἅγιος εὐθὺς ἐδίδε τὰς λύσεις μετὰ παραστάσεων γραφικῶν, μήπω εἰδὼς τί ἐμελλε προτείνειν ὁ Ἰωάννης. Δέκα ἦσαν οἱ διορισθέντες, ὡς εἵπομεν, εἰς τὰς διαλέξεις ταύτας· ἐκ τούτων ἀπεφάσισεν ὁ Βασιλεὺς, οἱ δύο μόνον νὰ διαλέγωνται, ἦτοι ὁ Ἅγιος Μάρκος καὶ ὁ Νικαίας, καὶ ἂν τύχῃ καμμία ἀπορία, τότε νὰ συμβουλευῶνται καὶ νὰ συζητοῦν καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ὁκτώ, διὰ νὰ εὐρίσκουν τὴν προσήκουσαν ἀπόκρισιν ἐκ τῆς κοινῆς σκέψεως. Ὁ Βησσαρίων, ὡς εἵπομεν, φθόνῳ κεντούμενος ἀπέστη, ἐλειποτάκτησε, καὶ οὐδὲ παραμικρὰν βοήθειαν προσέφερεν εἰς τὸν συναγωνιστὴν του· μάλιστα καὶ εἰρωνεύετο παράμερα καθήμενος, καὶ ἀποκρύφως περιεγέλα ὁμοῦ μὲ μὲ τὸν σατανικὸν Γρηγόριον, τὸν τῆς ἀληθείας ἀθλητὴν ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ ἀγωνιζόμενον· οἱ δὲ λοιποὶ, καθὼς εἶπεν ὁ ἱστορικὸς Συρόπουλος (ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἰς ἡτὸ καὶ αὐτὸς ὡς ἀρκετὰ πεπαιδευμένος καὶ λόγιος) ὄχι μόνον δὲν ἐβοήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐθαύμαζον· διατί ἐθαύμαζον; διότι καίτοι ὁ τόσον περιβόητος ἐκεῖνος ἀντίπαλος πειραστικῶς καὶ κακοτρόπως μετεχειρίζετο τὰς διαλέξεις του, καίτοι δὲν ἔστεκεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν λόγων του, καίτοι προέβαλεν αὐτῷ αἰφνης πολλὰ καὶ διάφορα ζητήματα καὶ προβλήματα, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν εἶδῃ τί εἶχε νὰ τῷ προβάλλῃ, ὅμως καὶ μὲ ὅλα ταῦτα, ὁ πάνσοφος καὶ θαυμάσιος Μάρκος εἰς ὅλα ἐδίδε τὰς λύσεις παρ' εὐθὺς μετὰ παραστάσεων γραφικῶν· ὄχι ἀπὸ τὴν ἑξω σοφίαν καὶ μωρὰν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν ἐνθα εἶναι ὁ θησαυρὸς τῆς ἀληθείας· ἐκεῖθεν λαβὼν λίθους ἀπεσφενδόνισε καὶ κατέβαλεν ὁ νέος Δαβὶδ τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος, τὸν δυτικὸν ἐκεῖνον καὶ ἀλαζόνα Γολιάθ· ἐπειδὴ τὸ νὰ μεταβαίνει ἀπὸ τὴν προκειμένην ὕλην εἰς ἄλλα, καὶ τὸ νὰ προτείνῃ ζητήματα, μηδόλως τῷ προκειμένῳ σκοπῷ συντείνοντα, καὶ τὸ νὰ ἐρωτᾷ

πῶς πετοῦν οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀπὸ ποίαν ὕλην ἔχει νὰ ἀνάψῃ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῆς Κολάσεως, ὅπερ μέλλει νὰ δεχθῇ τοὺς ἀμαρτωλοὺς· διὰ τὰ τοιαῦτα λοιπὸν ἀνόητα καὶ δυσεβῆ ἐρωτήματα, εἰς ἃς ποῖος Ἰάγαρις ὀνομαζόμενος τῶν παρακαθημένων Συγκλητικῶν, εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν πολλήν· γινώσεται τοῦτο ὁ ἐρωτῶν, ὅταν ἐκεῖσε παραγένηται, θέλει καταλάβῃ ἀπὸ ποίαν ὕλην ἀνάπτει ἐκεῖνο τὸ πῦρ, ὅταν πέσῃ εἰς αὐτό.

Ὁ ἀσύνητος αὐτοκράτωρ διαμηνύσας τῷ ἄρχοντι τῆς Φερράρας, ὅτι οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ εἰς αὐτὸν ἄδειαν βασιλικήν, ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ κατώκησεν εἰς ἐν Μοναστήριον ἀπέχον ἀπὸ τῆς πόλεως ὥσθι ἐξ μίλια, καὶ ἐκεῖ ἐνησχολεῖτο εἰς κυνήγια μηδένα λόγον περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ποιούμενος· ὁ δὲ ἡγεμὼν τῶν Τούρκων ἡτοίμαζε στόλον καὶ στρατόν, ἵνα κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέλθῃ, οἱ δὲ ἐκλεκτότεροι τῶν Ἑλλήνων ἐκάθηντο ἐν Φερρᾷ συγκεκλεισμένοι καὶ ταλαιπωρούμενοι· ὅθεν προσελθόντες εἶπον εἰς τὸν Πατριάρχην, ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταναλίσκωμεν τὸν καιρὸν ἡμῶν ματαίως εἰς ξένην χώραν, ἀλλὰ πρέπει νὰ σκεφθῶμεν περὶ τῆς καθολικῆς συνόδου (διότι ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀρχίσῃ ἡ καθολικὴ Σύνοδος). Τὴν αἴτησιν ταύτην τῶν Ἑλλήνων ἀνήνεγκεν ὁ Πατριάρχης τῷ αὐτοκράτορι, ὅστις ἀπεκρίθη, «ὅτι ἡμεῖς ἐκδεχόμεθα πρέσβεις ἐκ τῶν ρηγῶν καὶ τῶν αὐθεντῶν, ἐκδεχόμενοι καὶ πλείονας ἐπισκόπους καὶ Καρδινάλιους· πῶς οὖν ποιήσομεν σύνοδον μὴ ἐλθόντων ἐκείνων; οὐ γὰρ ἤλθομεν ποιῆσαι τὴν οἰκουμένην σύνοδον μετὰ μόνων τῶν Φερραρίων.» Ὁ δὲ Πάπας γνωρίζων καλῶς ὅτι οὐδεὶς τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου ἐμελλε νὰ ἐλθῇ, ἐλεγεν· «ἐνθα εἰμὶ ἐγὼ μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου· ἐκεῖ ἐστὶν ἡ σύνοδος ἅπασα τῶν χριστιανῶν, καὶ μάλιστα ὅτε πάρεσιν οἱ Πατριάρχαι πάντες καὶ Καρδινάλεις ἡμῶν.» (α.)

Μόλις λοιπὸν μετὰ πολλὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Πάπα ἦλθεν ὁ αὐτοκράτωρ, καταλιπὼν πρὸς και-

ρὸν τὸ κυνήγιον, ἐκ τοῦ Μοναστηρίου εἰς τὴν Φερράραν, καὶ συσχεφθέντες ὥρισαν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν συνελεύσεων τὴν 6 τοῦ Ὀκτωβρίου.

Ἐξελέξαν δέ, ἵνα προσδιαλέγωνται ἐν τῇ Συνόδῳ, οἱ μὲν Ἕλληνες τὸν Ἅγιον Μάρκον Ἐφέσου, τὸν Ρωσσίας Ἰσίδωρον, τὸν Νικαίας Βησσαρίωνα, Γεώργιον τὸν Γεμιστόν, τὸν μέγαν Χαρτοφύλακα Μιχαήλ τὸν Βαλσαμῶνα, τὸν μέγαν Ἐκκλησιάρχην Συρόπουλον καί, τούτου παραιτηθέντος, τὸν μέγαν Σχευοφύλακα Θεόδωρον τὸν Ξανθόπουλον· ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ προσέταξεν, ἵνα μόνον ὁ Ἅγιος Μάρκος καὶ ὁ Νικαίας, οἵτινες ἦσαν οἱ σοφώτεροι τῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ψευδοσυνόδῳ παρουσιασθέντων Ἑλλήνων, διαλέγωνται μετὰ τῶν Λατίνων· οἱ δὲ Λατῖνοι τὸν Καρδινάλιον τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου Ἰουλιανὸν Καισαρίνην, καὶ τοῦ ἁγίου Σταυροῦ Νικόλαον Ἀλβεργάτον Φιρμάνον, τοὺς ἐπισκόπους Ρόδου Ἀνδρέαν καὶ Φορολιβιένους Ἰωάννην, καὶ δύο διδασκάλους τῆς θεολογίας ἱερομονάχους.

Ἦρξαντο λοιπὸν αἱ συνελεύσεις ἐν τῇ ὁρισθείσῃ ἡμέρᾳ οὐχὶ ἐν τῷ Ναῷ τῆς ἐπισκοπῆς, ἐνθα ἡ ἀνακήρυξις τῆς Συνόδου ἐγένετο, καθὼς ἦτο σύνηθες, διότι πᾶσαι αἱ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἐν ἱεροῖς ναοῖς συνηθροίζοντο· ἀλλ' ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Πάπα. «Ἀπᾶδον γάρ ἐστι καὶ ἀνάρμοστον, εἰλεγον οἱ Καρδινάλιοι, τῇ μεγαλειότητι καὶ ὑπεροχῇ τοῦ Πάπα ἀπέρχεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν καὶ διέρχεσθαι πλήθη ἀνθρώπων μετὰ τεσσάρων ἢ πέντε Καρδινάλιων καὶ ὀλίγων Ἐπισκόπων.» (α.) Ἐκεῖ λοιπὸν γενομένης τῆς συνελεύσεως οὔτε τοποτηρητὰι τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης ἦλθον, οὔτε οἱ ἐν Βασιλείᾳ συνεδριάζοντες Καρδινάλιοι καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ λοιποὶ πολυάριθμοι κληρικοὶ ἐπαρουσιάσθησαν, οἵτινες καθεῖλον μάλιστα τὸν Πάπαν Εὐγενιον ὡς ἐπίορκον, σχισματικόν, σιμωνιακόν, καὶ αἰρετικόν. Εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν ἐδημηγόρησεν ὁ Νικαίας Βησσαρίων καὶ ὁ Ρόδου Ἀνδρέας, ὁ μὲν Ἑλληνιστί, ὁ δὲ λατινιστί, ἐγκώμια πλέξαντες εἰς τὸν Πάπαν, τὸν Αὐτοκράτορα, τὸν Πατριάρχην, καὶ τὴν σύνοδον· εἰς δὲ τὰς ἐφεξῆς συνελεύσεις

(α) Συρόπουλ. σελ. 162.

ἤρχισαν περὶ τῆς ἐν Συμβόλῳ προσθήκης νὰ διαλέγωνται, καὶ πρῶτος ὁ Ἅγιος Μάρκος ἔκαμε τὴν ἀρχὴν τοῦ διαλόγου καὶ εἶπε, πρῶτον μὲν ὅτι ἐστὶν ἀναγκασιότατὴ ἡ εἰρήνη, ἣν κατέλειπεν ἡμῖν ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστός· δεύτερον ὅτι παρέβλεψεν ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία τὴν ἀγάπην καὶ διελύθη ἡ εἰρήνη· τρίτον ὅτι ἀνακαλουμένη νῦν ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία τὴν τότε καταλειφθεῖσαν ἀγάπην ἐσπούδασεν ἵνα ἔλθωμεν ἐνταῦθα καὶ ἐξετάσωμεν τὰς μεταξὺ ἡμῶν διαφοράς· τέταρτον ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἀνακαλέσασθαι τὴν εἰρήνην, ἐὰν μὴ λυθῇ τὸ τοῦ σχίσματος αἷτιον· καὶ πέμπτον ἵνα καὶ οἱ ὅροι τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀναγνώσθωσιν, ὥς ἂν φανῶμεν καὶ ἡμεῖς σύμφωνοι τοῖς ἐκείναις πατρᾷσι καὶ ἡ παρούσα σύνοδος ἐκείναις ἀκόλουθος. Ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ Ἅγιος Μάρκος Ἐφέσου πεπλατωμένως καὶ λογικῶς.» (α.)

Καὶ οἱ μὲν Λατῖνοι ἠγωνίζοντο παντὶ τρόπῳ μὴ ἀναγνωσθῆναι τοὺς ὅρους τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, διότι οἱ τῶν Συνόδων ὅροι ἤθελον ἐλέγξει τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐν τῷ ἁγίῳ Συμβόλῳ γενομένην προσθήκην, μάλιστα μὲ καθεστῶν ἐσπούδαζον νὰ κάμουν ἀπολογία, καὶ νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁρθῶς καὶ εὐσεβῶς ἔκαμαν εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τὴν προσθήκην. Ὅχι ἔλεγεν ὁ Ἅγιος Μάρκος· ἡμεῖς ἐσμεν οἱ ἐγκαλοῦντες, ἡμεῖς πρέπει νὰ εἴπωμεν πρῶτον, ὅσα εἶναι ἀρμόδια εἰς τὸν ἐγκαλοῦντα νὰ εἴπῃ, καὶ τότε μένει εἰς ὑμᾶς νὰ φέρητε εἰς τὸ μέσον τὰς ἀπολογίας σας· καὶ λοιπὸν γίνεται λογοτριβὴ μεγάλη, τοῦ θείου Μάρκου ζητοῦντος νὰ εἴπῃ εἴτι ἐβούλετο κατὰ τῆς προσθήκης, καὶ τοὺς ὅρους ἀπαιτοῦντος τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, τῶν δὲ Λατίνων ὅλαις δυνάμεσι πρὸς ἀπολογία ὁρμώντων, καὶ τὴν ἀνάγκωσιν τῶν ὁρῶν μὴδ' ἄκροις ὡσεὶ παραδεχομένων. Τόσον δὲ βαρὺ καὶ κακὸν ἐφαίνετο ἡ ἀνάγκωσις τῶν συνοδικῶν ὁρῶν εἰς τοὺς Λατίνους, ὥστε, ἂφ' οὗ ἐλύθη ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἡ συνέλευσις, ἔδραμον εὐθὺς οἱ Καρδινάλιοι καὶ πολλοὶ Λατινιστὶκοὶ εἰς τὸν βασιλεῖα καὶ τὸν Πατριάρχην εἰς τὸ κελεῖον τοῦ Πατριάρχου, παρόντων καὶ τῶν Ἀνατολικῶν ἀρ-

(α) Συρόπουλ. σελ. 167.

χιερέων, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τῶν συνοδικῶν ὄρων τὴν ἀνάγνωσιν· καὶ τί θέλετε κερδίσει, ἔλεγον πρὸς αὐτούς, ἀνίσως ἀνακηρύξετε ἐναντίον ἡμῶν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων τὸ ἀνάθεμα; τοῦτο δὲ ἔλεγον ἐπειδὴ, κηρυχθείσης τῆς συνοδικῆς συνελεύσεως, συνέδραμον ἐν πλήθει ἀνθρώπων, καὶ ὅλα τὰ μέρη τοῦ Παλατίου ἄνω τε καὶ κάτω, καὶ πανταχοῦθεν ἦσαν πλήρη ἀνθρώπων· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις ἐκείνη ἦτον περιττὴ καὶ ἀνωφελής, ἀλλὰ καὶ σκανδάλων πρόξενος· ἀλλ' ἐὰν θέλητε, εἶπον, ἀναγνώσατε αὐτοὺς ἀναμεταξύ σας εἰς τὴν ἰδικὴν σας συνέλευσιν. Οἱ ἡμέτεροι βλέποντες ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ θεοσόφου Μάρκου ὅτι ἦτο ὁ ἐγκρεμισμὸς τῆς λατινικῆς ἐπάρσεως καὶ αὐθαδείας, ἀντέστησαν καὶ αὐτοὶ συμφώνως μὲ αὐτόν· καὶ τόσον τοὺς ἡνάγκασαν νὰ ἀναγνωσθοῦν οἱ ὅροι εἰς τὴν κοινὴν συνέλευσιν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Πάπα, ὥστε ἀπεφάσισαν ὅτι ἂν δὲν ἀναγνωσθοῦν πρῶτον οἱ ὅροι, ἀδύνατον εἶναι νὰ γίνῃ ἄλλη συνέλευσις.

Βλέποντες δὲ οἱ λατῖνοι τὴν πολλὴν ἐπιμονὴν τῶν ἡμετέρων ἔστεργαν καὶ μὴ θέλοντες νὰ γίνῃ παρρησία εἰς τὰ ὧτα τοῦ πλήθους ἡ τούτων ἀνάγνωσις, ἀλλ' ὅμως διὰ νὰ δείξουν πόσον ἦτο λυπηρὸν καὶ πικρὸν εἰς αὐτοὺς τὸ τοιοῦτον ἔργον, τί ἐπενόησαν; Πρῶτον μὲν ἐξεύρον τρόπον νὰ μὴ ἦναι ἐκεῖ ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος, ὅπερ καὶ πρότερον ἐσυνάζετο. Δεύτερον δὲ τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον ὅπερ εἰς τὰς ἄλλας συνελεύσεις ἔκειτο εἰς τὸ μέσον ἀνοικτόν, τότε ἔκαμαν νὰ εὗρεθῇ κεκλεισμένον· τρίτον αἱ λαμπάδες ἦσαν ἐσβεσμέναι καὶ ὅχι ἀνημμέναι καθὼς πρότερον· καὶ τέταρτον τὰ ἀγάλματα τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου δὲν ἦσαν ὀρθία ἱστάμενα εἰς τὸ ἀλτάριον, καθὼς πάντοτε, ἀλλὰ γυρισμένα ὑπτία ἤγουν ἀνάσκελα.

Ἄλλ' ὡς ἰδόμεν λοιπὸν τί κατώρθωσεν ὁ Ἱερὸς Μάρκος μὲ τῶν συνοδικῶν ὄρων τὴν ἀνάγνωσιν· Ἦτο βέβαια ἀρκετὴ μόνη καὶ γυμνὴ ἡ τῶν ὄρων ἀνάγνωσις νὰ ἐπιφέρῃ κατὰ Λατίνων τὴν τελείαν κατάνγνωσιν· ἀλλὰ δὲν ἐστάθῃ εἰς τόσον μόνον ὁ πνευματικὸς ἐκεῖνος ρήτωρ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας· ἐβγαλεν εἰς τὸ μέσον καὶ ἀπὸ τὸν πνευματικὸν θησαυρόν, ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα, ἤγουν ἐπροοιμιάζεν εἰς κά-

θε ὄρον μὲ τὰ ἀρμόδια προλεγόμενα· ἔκαμνεν εἰς τὸ τέλος τοῦ καθενὸς χρεωδεσπότητος καὶ ὠφελιμωτάτας ἐπεξεργασίας καὶ στοχασμοὺς δικαίους, ἀκολούθως δὲ ἐξηγῶν καὶ σαφηνίζων τὴν ἀνάγκην, ἣν ἔλαβε κάθε μία ἀπὸ ἐκείνας τὰς συνόδους νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον, καὶ ὅμως ὅχι μόνον νὰ προσθέσῃ δὲν ἐτόλμησε καμμίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ περιετείχισαν μάλιστα ὅλαις ὁμοφώνως μὲ τρομερὰς κατάραις καὶ ἀναθέματα· καὶ ταῦτα λέγων ὁ Ἅγιος, ὅσοι παρέρτυχον ἐκεῖ τῶν ἐγκρίτων Λατίνων καὶ μοναχῶν ἔλεγον, ὅτι ἡμεῖς οὔτε εἶδομεν, οὔτε ἠκούσαμεν ποτε τοιαῦτα· οὐδὲ οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν ἐδίδαξαν ἡμᾶς περὶ τούτων· νῦν δὲ ὁρῶμεν ὅτι οἱ Γραικοὶ λέγουσιν ὀρθότερον, ἢ ἡμεῖς, καὶ πάντες τὸν Ἅγιον Μάρκον ἐθαύμαζον. Κατὰ ἀλήθειαν ἂν ἡ ἐωσφορικὴ ὑψηλοφροσύνη καὶ τὸ σατανικὸν παπικὸν πείσμα δὲν ἔστεκον ἐμπόδιον, τίποτε δὲν ἔλειπε διὰ νὰ γίνῃ ἐκείνην τὴν ἡμέραν, θεοφιλῶς καὶ ἀποστολικῶς ἡ τόσον μυριοπόθητος ἔνωσις, διότι ἀπέδειξεν ὁ θεόσοφος Ἅγιος Μάρκος τρανώτατα μὲ τὸ μέσον τῶν συνοδικῶν ὄρων, ὅτι κάθε προσθήκη εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον, ἂν καὶ ἀληθινὴ ἦναι, ὅμως εἶναι ἡμποδισμένη ἀπὸ τὰς ἱερὰς Συνόδους, καὶ ὁ ποιῶν τοῦτο εἶναι αὐτοκατάκριτος· πολλῶ μᾶλλον, ὅταν ἡ προσθήκη ἦναι ψευδὴς καὶ βλάσφημος. Καὶ διὰ τοῦτο πάντες τὸν Ἐφέσου ἐθαύμαζον, καθὼς λέγει ὁ ἱστορικὸς Συρόπουλος· καὶ δικαίως ἐθαύμαζον, διότι σχεδὸν πενταχοσίους χρόνους ὕστερον, ἐντὸς τῆς καρδίας τῆς Ἰταλίας, εἰς τὸ κέντρον τοῦ λατινισμοῦ, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἰσοθέου Πάπα, ὁ θεόσοφος οὗτος ρήτωρ ἐστηλίτευσε τὸν παπισμὸν, ἐκύρηξε καὶ ἐξεθέρσε κατὰ τῶν Λατίνων ὅλων τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων τοὺς ἀναθεματισμοὺς καὶ ἀπέδειξε σαφέστατα καὶ ἀναντίρρητα, ὅτι φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν. Τοῦτο δὲ προσέβλεπον πολὺ εἰ προστάται τοῦ ψεύδους, καὶ διὰ τοῦτο ἠγωνίσθησαν νὰ τὸ ἐμποδίσουν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἡσθάνθησαν ἔτι περισσότερον ὅταν ἔμαθον καὶ ἤκουον πῶς ἐσκανδαλίζοντο τὰ πλῆθη· διὰ τοῦτο ἐσπούδαζον τὸ ὀγληγορώτερον νὰ ἀπολογηθοῦν εἰς ἐκεῖνα τὰ ἀναντίρρητα δίκαια· ἀλλ' αἱ ἀπολογίαι αὐτῶν δὲν ἐχρησίμευσαν, παρὰ νὰ καταβαρύνουν τὰς ἀκοὰς τῶν πολλῶν· ὅθεν οἱ διωρισμένοι ἐκεῖσε

γραμματεῖς διὰ νὰ γράψωσι τοὺς λόγους τῶν διαλεγομένων, βλέποντες ὅτι τὰ λεγόμενα δὲν ἐχρησίμευον παντελῶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, οὐτε νὰ τὸ γράψουν ἐκρίναν εὐλογον.

Μετὰ τὰς μακρὰς δὲ ταύτας φλυαρίας ἤρξατο ὁ ἐν ταῖς διαλέξεσιν ἀγὼν καὶ δὴ ἀναστάς ὁ ἀνωτέρω διαληφθεὶς Ἰουλιανὸς προσεπαθεὶ διὰ σαθρῶν ἀποκρίσεων νὰ κατακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' εὐτυχῶς ἡττήθη καὶ οὗτος, ὥς μὴ δυνάμενος νὰ ἀποκριθῇ εἰς τὰς θεοπνεύστους ἐρωτήσεις τοῦ Ἀγίου καὶ συνεπεία τούτου ἐξῶ τῆς ὑποθέσεως ἀποκρινόμενος· διότι ὁ Ἅγιος Μάρκος ἐπτενοχώρει αὐτὸν παντὶ σθένει ἵνα εἰς τὸ περὶ οὗ λόγος ἀπεκρίνηται, ὥς καὶ ὁ Ἰωάννης σοφιστικῶς ἐξέφευγε, καὶ ἄλλα ἀντ' ἄλλων ἀπεκρίνατο, καὶ εἰς μῆκος ἄπειρον ἐξεμάκρυνε τὰς ἀποκρίσεις του· οἱ δὲ ἐκείσε παρόντες ἀκροαταὶ διακρίνοντες ὥς λογικοὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ μάλιστα οἱ ἐρημίται καὶ ἐγκλειστοὶ μοναχοί, οἵτινες, ἀφέντες τότε τὴν ἡσυχίαν των, ἐτρεχον ἐκεῖ πρὸς διατήρησιν τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ μάλιστα τορῶς καὶ παρρησίᾳ ἔλεγον, ὅτι ὁμολογουμένως οἱ Γραικοὶ (Γραικοὺς ὀνομαζοῦν ἐξ ἀρχῆς οἱ Λατῖνοι ἡμᾶς τοὺς Ἀνατολικούς) τῆς ἀληθοῦς ἀντέχονται πίστεως καὶ τὰ ὑγιῆ τετηρήκασι δόγματα· διὰ τοῦτο οἱ αὐτικοὶ τοῦ Πάπα, μεγάλως ἀγανακτοῦντες, ἐκράξαν τοὺς Μοναχοὺς καὶ ἄλλους μὲν ἀπεδίωξαν, ἄλλους δὲ ἐκακοσίγησαν καὶ ἄλλους μὲ διαφόρους ἀπειλὰς καὶ προσταγὰς ἐποιοῦν σιωπᾶν, λέγοντες πρὸς αὐτοὺς ὅτι εἶναι ἀπαίδευτοὶ καὶ θεολογίας ἀμέτοχοι, καὶ τούτου ἐνεκα ἐπεβάλετο αὐτοῖς σιωπὴ ὅπως μὴ διαταράττωσι τὸν λαόν.

Ἄλλ' οἱμοι, ἀδελφοί· συνοχὴν καὶ θλίψιν αἰσθάνομαι εἰς τὴν ψυχὴν μου διὰ τὸ ἐξῆς τῆς διηγήσεως. Ἀχρι τοῦ σημείου τούτου καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἦσαν μετὰ τοῦ Ἀγίου Μάρκου καίτοι οὗτος ἦν ὁ ἐξοχος ἀγωνιστὴς πάντων τῶν ἄλλων ἐξ ὧν οὐκ ἀνέμενέ τινα βοήθειαν, εἶχεν ὅμως αὐτοὺς ὥς συμμεριζομένους τὴν ιδεάν του· ἀπὸ τοῦδε ὅμως καὶ εἰς τὸ ἐξῆς αὐτοὶ οὗτοι, φεθ, ἐξηγέρθησαν ὥς ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι ἐναντίον αὐτοῦ, μάλλον δὲ τῆς ἀληθείας.

Ὁ Νικαῖας Βησσαρίων ἀφοῦ εἶπε λόγον τινὰ σύνθεμα

τοῦ Σχολαρίου ἔπαυσε μείνας ἄφωνος τοῦ λοιποῦ τῆς διαλέξεως ὥς ἔχων ἐν τῷ νῷ του ὁ ὑπέσχετο αὐτῷ ὁ Πάπας Εὐγένιος διὰ νὰ ἐμπαίξῃ τὴν φιλόδοξον αὐτοῦ Καρδιναλικὴν πορφύραν. Ὁ εἰρημένος Γρηγόριος ὁ σατανικὸς μᾶλλον ἢ πνευματικὸς, καὶ Ἀμηροῦτζης τις διδάσκαλος φθόνῳ τηκόμενοι πρὸς τὸν Ἅγιον εἰς μίαν συνέλευσιν, καθ' ἣν ὁ Ἅγιος τὸν σοφιστὴν καὶ ἀπεραντολόγον Ἰουλιανὸν ἐπνιγε τῇ ἀκαταμαχίτῳ δυνάμει τῶν λόγων του, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Συνόδου, ἐνῶ ἐθριάμβευε, καὶ τοὺς καλοὺς ἐκείνους κρότους παρὰ τῶν ἐγκρίτων Λατίνων καὶ Μοναχῶν, ταυτὸν εἰπεῖν παρὰ τῶν ἐναντίων ἐδέχετο, καὶ πνευματοφόρος ἐγνώριζετο καὶ ἐκηρύττετο, τότε λέγω οἱ τρισκακοδαίμονες ἐκεῖνοι, ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ Ἀμηροῦτζης, καθίσαντες καὶ οἱ δύο ὁμοῦ, ἤγουν ὅπισθεν μὲν πάντων καὶ οὐχ' ἤττον μακρὰν, εἰρωνεύοντο ἐμπαίζοντες καὶ ὥς ἀπόκρυφα τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα περιγελῶντες. «Οὕτω συνηγόρου καὶ συνηγωνίζοντο οἱ ἡμέτεροι τῷ τῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας προασπιστῇ ἐν τῷ σταδίῳ ἀγωνιζομένῳ.» Αὐτολεξεὶ λέγει ταῦτα ὁ φιλαλληθέσιμος Συρόπουλος, ὅστις ἐκεῖ παρὼν ὢν, καὶ τὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀγωνιστὴν καὶ προασπιστὴν ἤκουε, καὶ τῶν προδοτῶν ἐκείνων τὰς εἰρωνείας καὶ τὰ ἄσεμνα σχήματα ἐβλεπεν· ὅθεν ἀγανακτῶν ὁ δυστυχὴς καὶ σφόδρα λυπούμενος ὁρῶν τὴν τότε ἀθλιότητα μὲ δάκρυα καὶ ἀναστεναγμοὺς ἄφησεν εἰς ἡμᾶς τὸ προρρηθὲν ἐπιφώνημά του.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ὥς εἶπον, ὑπὸ τοῦ διαβολικοῦ φθόνου κεντούμενοι οὕτως ἐφέροντο πρὸς τὸν Ἅγιον, πολλοὶ δὲ πόλιν ἄλλοι, τὸ καῦμα τῶν πειρασμῶν, ἤγουν τὰς ἐκεῖ κακοπαθείας μὴ φέροντες, ἄλλοι δὲ καὶ τὰ νεύματα τοῦ Βασιλέως θεραπεύοντες, ἤρχισαν κατ' ὀλίγον νὰ προδίδωσι τὴν πατρῶαν εὐσέβειαν καὶ νὰ ἐκκλίνωσιν ἄκοντες ἐκόντες εἰς τὸν παπισμόν· ὅτε δὲ ταῦτα ἐγένοντο, προστίθησιν ὁ Συρόπουλος. (α.) οἱ ἡμέτεροι ἐστεροῦντο τῶν ἀναγκαίων· διότι ἔπρεπε νὰ συγκατανεύσωσι πρῶτον εἰς ὅ,τι ἤθελον οἱ Λατῖνοι, καὶ τότε νὰ δοθῇ τὸ σιτηρέσιον, ἀλλὰ καὶ τότε ἐλ-

λιπές καὶ ἔχι τέλειον. Καὶ ποτὲ μὲν δύο μῆνες, ποτὲ δὲ τρεῖς, ποτὲ δὲ καὶ πέντε παρήρχοντο καὶ μνήμη σιτηρεσίου παρὰ τοῖς ὑπασχημένοις λαμπρὰς ποιεῖν τὰς ἐξόδους παντελῶς δὲν ἐγένετο· ἐζητεῖτο ἐπιμόνως καὶ μετὰ πολλῶν δεήσεων ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἀλλ' εἰς μᾶτην ἐγένοντο αἱ δεήσεις ἐφ' ᾧ καὶ ἡναγκάζοντο οἱ δυστυχεῖς καὶ οἱ μὲν ἐπίπρασκον ἂν εἶχόν τι ἀξιόλογον, οἱ δὲ ἐνεχειρίαζον τὰ ἴδια μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐνδυμάτων· ἀφῆνω τὰς χαυμενίας, καὶ χαμαικοιτίας τῶν περισσοτέρων, οἵτινες δὲν εἶχον οὔτε κράβατον διὰ νὰ ἀναπαυθῶν μικρὸν καὶ τὸν καιρὸν τῶν παγετῶν.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν· πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Ἀ. Μάρκου λεχθέντα ἀπήντησαν, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, οἱ ἐκλεκτοὶ τῶν Λατίνων ἐν περιτολογίαις, ὅτε μὲν διαστρέφοντες ρητὰ τινὰ τῶν Ἀγίων Πατέρων, ἄλλοτε δὲ νενοθευμένα ἀναγινώσκοντες, δι' ὧν ἐσπούδαζον τὸ σαθρὸν τῆς πλάνης αὐτῶν δόγμα βεβαιῶσαι· καὶ ἐν μιᾷ συνελεύσει ἔλεγον οἱ Λατῖνοι ὅτι διὰ τοὺς Ἀρειανούς ἐγένετο ἡ προσθήκη, (προφανῶς ψευδόμενοι, διότι δὲν ἦσαν οἱ Ἀρειανοὶ ὅταν ἐγένετο ἡ προσθήκη) ὅμως ὁ Ἅγιος Μάρκος εἶπεν, εἰ δὴ οἰκονομίαν ἐβλήθη, καθὼς λέγετε, δι' οἰκονομίαν ἀφαιρεθῆτω, ὅπως εἰρήνῃ ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπεισαχθῇ, οἱ Λατῖνοι πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμενοι ἔλεγον, οὐ δυνάμεθα, σωζομένης τῆς ἡμετέρας τιμῆς, καὶ οὕτως προετίθουν τὴν τιμὴν τῶν ἀνθρώπων τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς. Τοῦ ὅρου δὲ τῆς ἐβδόμης οἰκουμένης Συνόδου ἀναγινωσκομένου παρὰ τῶν ἡμετέρων, προεκόμισαν οἱ Λατῖνοι βιβλίον νενοθευμένον, ἔχον δῆθεν τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου ταύτης, ἐν ᾧ προσέκειτο ἐν τῷ Συμβόλῳ ἡ προσθήκη καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἰπόντος τοῦ Ρόδου Ἀνδρέου ὅτι οὕτως ἀνεγνώσθη τὸ Σύμβολον ἐν τῇ Ζ' οἰκουμένηῃ Συνόδῳ· ὁ δὲ Ἅγιος Μάρκος ἐγέλασε μεγάλως καὶ εἶπεν· Ἡ γὰρ τοῦ Ταρασίου ὁμολογία ταῖς πράξεσιν ἐγκειμένη «ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ λέγει ἐκπορεύεσθαι, οὐκ ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.» Ἐν τῇ ἱ.ε. συνελεύσει ἥτις ἐγένετο τῇ 8 Δεκεμβρίου καὶ ἥτις ἦν ἡ τελευταία τῶν ἐν Φερραρίᾳ συνελεύσεων, ἤρξατο ὁ Ἅγιος Μάρκος προτροπῇ τοῦ Βασιλέως μετὰ παρρησίας λέγειν:

(α) «Ἐγὼ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι δόγμασιν ἐντραφεὶς εὐσεβέσι, καὶ τῇ Ἀγίᾳ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ πάντων ἐπόμηνος, πιστεύω καὶ ὁμολογῶ τὸν Θεὸν Πατέρα, μόνον ἄναρχον καὶ ἀναίτιον, πηγὴν δὲ καὶ αἰτίαν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος· ὁ γὰρ υἱὸς ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύεται· μηδὲν τοῦ Υἱοῦ συμβαλλομένου πρὸς τὴν ἐκπόρευσιν, ὡς περ οὐδὲ τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν γέννησιν· κατὰ τὸ ἅμα τὰς προόδους εἶναι καὶ συναλλήλοις, ὡς οἱ θεολόγοι Πατέρες διδάσκουσι· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι δι' Υἱοῦ λέγεται, τοῦτ' ἐστὶ μετὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὡς ὁ Υἱὸς· εἰ καὶ μὴ γεννητῶς ὡς ἐκεῖνος· ὁ δὲ υἱὸς οὗ λέγεται γεννησθαι καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος, διὰ τὸ σχετικὸν εἶναι, τὸ τοῦ Υἱοῦ νόμον· ἵνα μὴ δόξῃ υἱὸς εἶναι τοῦ Πνεύματος· ἐντεῦθεν καὶ πνεῦμα μὲν υἱοῦ λέγεται διὰ τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον· καὶ τὸ δι' αὐτοῦ πεφηκέναι καὶ δίδασθαι τοῖς ἀνθρώποις· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Πατρὸς λέγεται, τοῦ δὲ Πνεύματος ὁ υἱὸς οὗ λέγεται κατὰ τὸν Νύσσης Γρηγόριον. Εἰ δὲ τὸ δι' υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὴν αἰτίαν ἐδήλου, καθάπερ οἱ νέοι θεολόγοι ἠφασάν, ἀλλ' οὐ τὸ δι' αὐτοῦ ἐκλάμπειν καὶ πεφηκέναι, καὶ ὁλῶς τὸ συμπορεύεσθαι, καὶ συμπαρομαρτεῖν κατὰ τὸν θεηγόρον Δαμασκηνόν, οὐκ ἂν οἱ θεολόγοι πάντες ἐξῆς ρητῶς ἀφήρουν τοῦ υἱοῦ τὴν αἰτίαν· ὁ μὲν Διονύσιος λέγων, ἡ μόνη πηγὴ τοῦτ' ἐστὶν αἰτία, τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὁ Πατήρ, καὶ τούτῳ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος διακρίνεται. Ὁ δὲ Ἀθανάσιος, μόνος ἀγέννητος καὶ μόνος πηγὴ θεότητος ὁ Πατήρ, τοῦτ' ἐστὶ μόνος αἰτία καθάπερ καὶ ἡ μόνος ἀναίτιος· ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ θεολόγος, πάντα ὅσα καὶ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ πλὴν τῆς αἰτίας. Ὁ δὲ Μάξιμος ὅτι καὶ οἱ Ρωμαῖοι τὸν Υἱὸν οὐ ποιοῦσιν αἰτίαν τοῦ Πνεύματος· ὁ δὲ Δαμασκηνὸς καὶ ἐν ἄλλοις, ὅσα ἀρμόζει πηγῇ, καὶ αἰτία γεννήτορι· τῷ Πατρὶ μόνῳ προσαρμοστέα, οὐκ ἂν ὁ θεολογικώτατος οὗτος Δαμασκηνὸς τὴν ΔΙΑ τιθεὶς ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, τὴν ΕΚ ἀπηγόρευεν, ἐν μὲν τῷ ὁγδῶ τῶν

(α.) Εἰς ταύτην τὴν ὁμολογίαν πρόσθετε καλῶς ἀναγνώστα, διότι εἶναι ἀκριβεστάτη καὶ ἀρκεῖ ἀντὶ πάντων κατὰ τῶν κακοδόξων παπιστῶν.

»θεολογικῶν λέγων, ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, »Υἱοῦ δὲ ὀνομάζομεν καὶ δι' Υἱοῦ φανεροῦσθαι ἡμῖν ὁμο- »λογοῦμεν· ἐν δὲ τῷ ιγ'. πάλιν ὁ αὐτὸς πνεῦμα υἱοῦ οὐχ' »ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευ- »όμενον, μόνος γὰρ αἴτιος ὁ Πατήρ, ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἰορ- »δάνην ἐπιστολῇ πρὸς τῷ τέλει· πνεῦμα ἐνυπόστατον ἐκ- »πόμενον καὶ πρόβλημα, δι' υἱοῦ δέ, καὶ οὐκ ἐξ υἱοῦ, ὡς »πνεῦμα στόματος Θεοῦ λόγου ἐξαγγελτικόν· ἐν δὲ τῷ εἰς »τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου λόγῳ, πνεῦμα ἅγιον τοῦ »Θεοῦ καὶ πατρός, ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, ὅπερ καὶ »τοῦ υἱοῦ λέγεται, ὡς δι' αὐτοῦ φανερούμενον καὶ τῇ κτί- »σει μεταδιδόμενον· ἀλλ' οὐκ ἐξ αὐτοῦ ἔχον τὴν ὑπαρξιν· »δηλον γάρ, ὡς ἐνθα μεσιτείαν αἰτιώδη δηλοῖ ἡ ΔΙΑ, καὶ »πρὸ προσεχέος αἴτιον ὡς οἱ Λατῖνοι βούλονται, πάντως ἰσο- »δυναμεῖ τότε τῇ ΕΚ, καὶ ἡ ἑτέρα τῆς ἑτέρας τὴν χρῆσιν »ἀντιλαμβάνει· ὡς τὸ ἐκτεσάμεν ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ, »ἡ αὐτὸν τῷ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Ἄνθρωπος ΔΙΑ, Γυναικός· τοῦτ' »ἔστιν ἐκ Γυναικός, ἐνθα τοίνυν ἡ ΕΚ, ἀπηγγόρευται δηλον »ὅτι καὶ ἡ αἰτία ταύτη συναπηγγόρευται· λείπεται ἄρα τὸ »ἐκ τοῦ πατρὸς δι' υἱοῦ ἐκπορευέσθαι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον »οὕτω λεγεσθαι κατὰ τὸν τῆς συνεπτυγμένης θεολογίας »τρόπον, ὡς ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, δι' οὗ φανεροῦσθαι, »ἢ γνωρίζεσθαι, ἢ ἐκλάμπειν, ἢ πεφηκέναι νοεῖσθαι· τοῦτο »γὰρ φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος γνωριστικὸν τῆς κατὰ τὴν »ὑπόστασιν ιδιότητος σημεῖον ἔχει τὸ μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ σὺν »αὐτῷ γνωρίζεσθαι, καὶ οὐκ ἄλλη τις πρὸς τὸν πατέρα, ἢ »πρὸ ἐξ αὐτοῦ ὑφεστᾶναι· τοῦτ' ἄρα καὶ τὸ διὰ τοῦ υἱοῦ »βούλεται, τὸ μετ' αὐτοῦ γνωρίζεσθαι, καὶ οὐκ ἄλλη τις »πρὸς τὸν Πατέρα, ἢ τὸ ἐξ αὐτοῦ ὑφεστᾶναι· οὐκ ἄρα ἐκ »τοῦ υἱοῦ ὑφεστήκεν, οὐδὲ τὸ εἶναι ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἅ- »γιον· ὡς περ δι' υἱοῦ τὰ πάντα γεγενῆσθαι λέγεται· ἀλλ' »ἐκεῖνο μὲν λέγεται τῆς ΔΙΑ· κειμένης ἀντὶ τῆς ΕΚ, τοῦ- »το δὲ οὐδαμῶς. Οὐδ' ἂν εὔροι τις οὐδαμοῦ κείμενον οὕτω »χωρὶς τοῦ Πατρὸς ἀλλ' ἐκ πατρὸς δι' υἱοῦ λέγεται· τοῦτο »δὲ τὴν αἰτίαν οὐκ ἐξ ἀνάγκης τῷ υἱῷ δίδωσι· διὰ τοῦτο καὶ »τὸ ἐξ υἱοῦ καὶ παντελῶς οὐχ' εὔρηται καὶ καθαρῶς ἀπη- »γόρευται. Τὰς δὲ τῶν Δυτικῶν Διδασκάλων φωνάς, αἱ τὴν

»αἰτίαν τῷ υἱῷ δίδωσιν, οὔτε γνωρίζω, οὔτε παραδέχομαι, »τεκμαιρόμενος ὅτι διεφθαρμένοι εἰσὶ καὶ παρέγραπτοι »διὰ τε πολλῶν ἄλλων καὶ διὰ τοῦ χθές καὶ πρώην προ- »σενεχθέντος παρ' αὐτῶν βιβλίου τῆς οἰκουμένης ἐβδό- »μης συνόδου τὸν ὅρον ἔχοντος μετὰ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ »προσθήκης, (α) ὅπερ ἀναγνωσθὲν ὁπόσῃν αὐτῶν αἰσχύνῃν »κατέχειν, ἴσασιν οἱ τότε παρόντες, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἐναντία »ταῖς οἰκουμένικαῖς συνόδοις καὶ τοῖς κοινοῖς αὐτῶν δόγμασιν, »οὐδ' ἂν ὅλως ἀσύμφωνα τοῖς Ἀνατολικοῖς διδασκάλοις ἔ- »γραψαν οἱ πατέρες ἐκεῖνοι, οὐδὲ αὐτοῖς ἀνακόλουθα, καθά- »περ δι' ἄλλων πολλῶν ἐκείνων ρητῶν ἀποδείκνυνται. Διὰ »τοῦτο τὰς τοιαύτας ἐπικινδύνους φωνάς περὶ τῆς τοῦ Ἀ- »γγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως ἀθετεῖ καὶ συμφωνῶν τῷ Ἀ- »γγίῳ Δαμασκηνῷ, ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα οὐ λέγω, κἀν ὁ- »ριστὶς οὖν ἕτερος τοῦτο λέγειν δοκῇ. Οὔτε λέγω τὸν υἱὸν »αἴτιον, οὐδὲ προβολέα, ἵνα μὴ δεύτερος αἴτιος ἐν τῇ τρι- »τάδι, κἀντεῦθεν δύο αἴτιοι καὶ δύο ἀρχαὶ γνωρισθῶσιν· οὐδὲ »γὰρ οὐσιώδεις ἐνταῦθα τὸ αἴτιον κοινὸν καὶ ἐν τοῖς τρισὶ »προσώποις ὑπάρχει, καὶ διὰ τοῦτο τὰς δύο ἀρχάς οὐδα- »μοῦ οὐδαμῶς οἱ Λατῖνοι φεύζονται μέχρις ἂν τὸν υἱὸν »λέγωσιν ἀρχὴν τοῦ πνεύματος. Ἡ δὲ ἀρχὴ προσωπικὸν »ὑπάρχει καὶ διακρίνων τὰ πρόσωπα, κατὰ πάντα τοίνυν ἐ- »πόμενος ταῖς ἀγίαις καὶ οἰκουμένικαῖς ἐπτὰ συνόδοις καὶ »τοῖς ἐν αὐταῖς διαλάμψασιν θεοσόφοις πατράσι, πιστεύω »ρεῖς ἓνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ »γῆς ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων· καὶ εἰς ἓνα Κύριον »Ἰησοῦν Χριστόν· καὶ λέγεται ὅλον τοῦτο τὸ ἱερὸν τῆς πί- »στεως μάθημά τε καὶ σύμβολον, τὸ μὲν παρὰ τῆς πρώ- »της συνόδου καὶ τῆς δευτέρας ἐκτεθέν, παρὰ δὲ τῶν λοι- »πῶν καὶ βεβαιωθέν, ὅλη ψυχῇ δεχόμενος καὶ φυλάττων, »ἀποδέχομαι καὶ ἀσπάζομαι πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἐπτὰ συν- »όδοις, καὶ τὴν μετ' αὐτὰς ἀθροισθεῖσαν ἐπὶ τοῦ εὐσεβοῦς »Βασιλείου βασιλέως Ρωμαίων καὶ τοῦ Ἀγιωτάτου Πατρι-

(α) Διηγείται τοῦτο καὶ ὁ μέγας Ἐκκλησιάρχης ὁ Συρόπουλος, λέ- »γων ὅτι ἐγάλασαν οἱ Ἀνατολικοὶ μέγας καὶ ὅτι δεύτερον παντελῶς »δὲν ἀνέφερον αὐτὸ εἰς καμμίαν διάλεξιν.

ἡάρχου Φωτίου, τὴν καὶ οἰκουμενικὴν ὁγδόην ὀνομασθεῖσαν·
 ἢ καὶ τῶν τοποτηρητῶν παρόντων Ἰωάννου τοῦ μακαρίου
 ἡπάπα τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, Παύλου καὶ Εὐγενίου τῶν
 ἡἐπισκόπων καὶ Πέτρου πρεσβυτέρου καὶ Καρδηνάλιου, ἐ-
 κκύρωσε μὲν καὶ ἀνεκήρυξε τὴν ἐβδόμην οἰκουμενικὴν Σύ-
 νοδον καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς συντάττεσθαι διωρίσατο. Ἀπο-
 κκατέστησε δὲ τῷ οἰκείῳ θρόνῳ τὸν Ἀγιώτατον Φώτιον,
 κκατέκρινε δὲ καὶ ἀνεθεμάτισε, καθάπερ καὶ αἱ πρὸ αὐτῆς
 οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, τοὺς τολμῶντας προσθήκην τινὰ
 κκαινοτομεῖν ἢ ὑφαίρειν· εἴ τις γάρ, φησί, παρὰ τοῦτο τὸ
 κκίερὸν σύμβολον τολμήσει ἕτερον ἀναγράψασθαι, ἢ προσθεῖ-
 ναι ἢ ὑφελεῖν καὶ ὅρον ὀνομάσαι ἀποθρασυνθεῖν κατὰκρι-
 ντος καὶ πάσης χριστιανικῆς πολιτείας ἀπόβλητος. Τὰ δ' αὖ-
 κκτὰ καὶ ὁ Πάπας Ἰωάννης πρὸς τὸν ἅγιον Φώτιον ἐπιστέλ-
 λων φησί πλατύτερόν τε καὶ καθαρώτερον περὶ τῆς ἐν τῷ
 κκσυμβόλῳ ταύτης προσθήκης. Αὕτη ἡ σύνοδος καὶ κανό-
 κκνα ἐξέθετο τοὺς ἐν πᾶσι τοῖς κανονικοῖς βιβλίοις εὕρισκο-
 κκμένους, κατὰ τοὺς ὅρους τοίνυν αὐτῆς καὶ τῶν πρὸ αὐ-
 κκτῆς συνόδων, τὸ κκίερὸν τῆς πίστεως σύμβολον ἀκίνητον
 κκδεῖ φυλάττεσθαι κκρίνω ὥς ἐξεδόθη καὶ οὐς ἀποβάλλονται
 κκσυναποβαλλόμενοι, οὐδέποτε εἰς κοινωνίαν προδέξομαι, τοὺς
 κκτολμήσαντας ἐν τῷ συμβόλῳ τὴν καινοτομίαν προσθεῖναι
 κκπερὶ τῆς τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, ἕως ἂν ἐμ-
 κκμένωσι τῇ τοιαύτῃ καινοτομίᾳ. Ὁ γὰρ κοινωνῶν φησί τῷ
 κκἀκοινωνήτῳ καὶ αὐτὸς ἀκοινωνήτος ἔστω· καὶ ὁ θεῖος Χρυ-
 κκσόστομος ἐξηγούμενος τό, εἴ τις εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ'
 κκδὲ παρελάβετε, ἀνάθεμα· οὐκ εἶπε, φησιν, ἐάν ἐναντία κα-
 κκταγγέλλωσιν, ἢ τὸ πᾶν ἀνατρέπωσιν, ἀλλά, κκὰν μικρόν τι
 κκεὐαγγελίζωνται, παρ' ὃ παρελάβετε, κκὰν τὸ τυχὸν παρα-
 κκκινήσωσιν, ἀνάθεμα ἔστωσαν. Καὶ ὁ αὐτὸς αὖτις· οἰκονο-
 κκμητέον ἐνθα μὴ παρανομητέον. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν
 κκτοῖς ἀσκητικοῖς φανερά ἐκπτώσις πίστεως καὶ ὑπερηφανίας
 κκκατηγορία, ἢ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων ἢ ἐπεισάγειν
 κκτῶν μὴ γεγραμμένων, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ εἰπόντος,
 κκτὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς φωνῆς μου ἀκούει· καὶ πρὸ τούτου
 κκεἰρηκότος, ἀλλοτρίῳ δε μοι ἀκολουθήσουσιν, ἀλλὰ φεύξον-
 κκται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τὴν φωνὴν τῶν ἀλλοτρίων,

κκκαὶ ἐν τῇ πρὸς μονάζοντας ἐπιστολῇ· οἵτινες τὴν ὑγιὴ
 κκπίστιν προσποιούντες ὁμολογεῖν, κοινωνοῦσι δὲ τοῖς ἑτε-
 κκρόφροσι, τοὺς τοιούτους, εἰ μετὰ παραγγελίαν μὴ ἀπο-
 κκστῶσι, μὴ μόνον ἀκοινωνήτους ἔχειν, ἀλλὰ κκὲ ἀδελφούς
 κκὸνομάζειν. Καὶ πρὸ τούτου ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος ἐν τῇ
 κκπρὸς τὸν θεῖον Πολύκαρπον Σμύρνης ἐπιστολῇ· πᾶς ὁ λέ-
 κκγων φησί παρὰ τὰ διατεταγμένα, κκὰν ἀξιώπιστος ἦ, κκὰν
 κκνηστεύῃ, κκὰν σημεῖα ποιεῖ, κκὰν προφητεύῃ, λύκος σοι φαι-
 κκνέσθω ἐν προβάτου δορᾷ, προβάτων φθορὰν κατεργαζόμε-
 κκνος· καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν, ἅπαντες οἱ τῆς Ἐκκλησίας
 κκδιδάσκαλοι, πᾶσαι αἱ σύνοδοι, πᾶσαι αἱ θεῖαι γραφαὶ φεύ-
 κκγειν τοὺς ἑτερόφρονους παραινοῦσι, καὶ τῆς αὐτῶν κοινω-
 κκνίας διίστασθαι. Τούτων οὖν ἐγὼ πάντων καταφρονήσας,
 κκἀκολουθήσω τοῖς ἐν προσχήματι πεπλασμένης εἰρήνης ἐ-
 κκγνωθῆναι κελεύουσι, τοῖς τὸ θεῖον σύμβολον κκιδόηλεύσασι,
 κκκαὶ τὸν υἱὸν ἐπεισάγουσι δεύτερον αἷτιον τοῦ Ἀγίου Πνεύ-
 κκματος· τὰ γὰρ λοιπὰ τῶν ἀτοπημάτων ἐκ τόγε νῦν ἔχον,
 κκὼν καὶ ἐν μόνον ἱκανὸν ἦν ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν διαστῆσαι, μὴ
 κκπάθοιμι τοῦτό ποτε, παρακλήτε ἀγαθέ, μὴ δ' οὕτως ἐμαυ-
 κκτοῦ καὶ τῶν καθηκόντων λογισμῶν ἀποπέσοιμι· τῆς δὲ
 κκσῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ὑπὸ σοῦ ἐμπνευσθέντων μαχα-
 κκρίων ἀνδρῶν ἐχόμενος, προστεθείην πρὸς τοὺς ἐμούς πα-
 κκτέρας, τοῦτο εἰμὶ τι καὶ ἄλλο ἐντεῦθεν ἀποφερόμενος τὴν
 κκκευσέβειαν».

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ, ΟΝ ΕΙΠΕΝ ΕΝ ΤΗ
 ΣΥΝΟΔΩ ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΒΩΝ ΟΛΟΝ ΤΟ ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ
 ΦΡΟΝΗΜΑ, ΕΙΤΑ ΕΣΙΩΠΗΣΕΝ.

«Τοῦτο τὸ Σύμβολον ἀπαιτοῦμεν ὑμᾶς, ὦ φίλοι, τὴν κα-
 κκλὴν παρακαταθήκην τῶν ἡμετέρων Πατέρων, τῶν ἐν τῇ ἡ-
 κκμετέρᾳ βασιλίδι πόλει συναθροισθέντων. Ἀπόδοτε τοίνυν
 κκτοῦτο, καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν. Εἴ τις ὑμῖν ἐνεπίστευ-
 κκσε παρακαταθήκην, οὐκ ἂν αὐτήν, ὥς παρελάβετε, παρε-
 κκδώκατε; Ἀπόδοτε τοίνυν καὶ τὸ τῶν πατέρων Σύμβολον,
 κκὼς ἐλάβετε. Οὐδέχεται προσθήκην, οὐδέχεται μείωσιν·
 κκκέχλεισται παρ' αὐτῶν καὶ ἐσφράγισται καὶ τοὺς τολμῶν-
 κκτας τοῦτο καινοτομεῖν ἀποπέμπονται, καὶ τοὺς ἕτερον παρ'

αὐτὸ ποιοῦντας εὐθύναις ὑπάγουσι. Μικρὸν ὑμῖν ἡ γενε-
 »μένη τῆς λέξεως προσθήκη εἶναι δοκεῖ, καὶ ὀλίγος ὁ πε-
 »ρὶ ταύτης λόγος; οὐκοῦν καὶ ἐξαιρεθεῖσα μικρὸν ἀν βλά-
 »ψειεν ἡ οὐδέν, μᾶλλον δὲ ὠφελήσῃ τὰ μέγιστα· συνάφει
 »γὰρ Χριστιανούς ἅπαντας. Ἀλλὰ μέγα τὸ γεγονὸς καὶ
 »πολὺς ὁ περὶ τούτου λόγος· οὐκοῦν οὐδὲ ἡμεῖς ἁμαρτά-
 »νομεν πολὺν ποιοῦμενοι τὸν περὶ τούτου λόγον. Δι' οἰκονο-
 »μίαν τινὰ προσετέθη; δι' οἰκονομίαν ἀφαιρεθῆτω πάλιν, ἵνα
 »προσλάβῃσθε ἀδελφοὺς σπαρattoμένους καὶ τὴν ἀγάπην
 »οὕτω περὶ πολλοῦ ποιοῦμένους. Παρακαλοῦμεν τοίνυν ὑ-
 »μᾶς, ὡ πατέρες καὶ ἀδελφοὶ καὶ κύριοι τιμιώτατοι, ὡς
 »καὶ πρότερον παρεκαλέσαμεν, διὰ τὰ σπλάγχνα τοῦ Κυ-
 »ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς, ἀχρεΐ-
 »ους ὄντας καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀπεγνωσμένους, καὶ τὴν
 »ψυχὴν αὐτοῦ θέντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἐπανέλθωμεν πρὸς τὴν
 »καλὴν συμφωνίαν τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἁγίους
 »Πατέρας, ἣν εἶχομεν πρότερον, ὅτε τὸ αὐτὸ πάντες ἐλέ-
 »γομεν, καὶ οὐκ ἦν ἐν ἡμῖν σχίσμα τι· ἐπιγινῶμεν ἀλλήλους
 »ἀδελφικῶς· αἰδεσθῶμεν τοὺς κοινούς Πατέρας ἡμῶν· τι-
 »μήσωμεν αὐτῶν τοὺς ὄρους· φοβηθῶμεν αὐτῶν τὰς ἀπει-
 »λάς· φυλάξωμεν τὰς παραδόσεις, ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ
 »στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάσωμεν τὸ πάντιμον καὶ με-
 »γαλόπρεπες ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀ-
 »γίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
 »ώνων. Ἀμήν.»

Ἐπειδὴ δὲ ἔβλεπον οἱ Λατίνοι, ὅτι τὰ παρὰ τοῦ Ἀγίου
 Μάρκου λεχθέντα ἦσαν ἀναντίρρητα, ἐξητήσαντο παρὰ τῶν
 Ἑλλήνων ἵνα καταλειφθῶσιν αἱ περὶ τῆς προσθήκης διαλέ-
 ξεις καὶ διαλεχθῶσι περὶ τῆς δόξης, ἡγουν εἰ ἀληθές ἐστι
 τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι. Μεθ'
 ἡμέρας δὲ τινὰς ἀπῆλθεν ὁ Βασιλεὺς πρὸς τὸν Πατριάρχην
 καὶ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς κλη-
 ρικοὺς εἶπεν, ὅτι οἱ Λατίνοι ζητοῦσιν ἵνα καταλειφθῶσιν αἱ
 περὶ τῆς προσθήκης διαλέξεις καὶ νὰ διαλεχθῶσι περὶ τῆς
 δόξης· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοὶ εἶπον, «ὅτι οἱ Λατίνοι
 »ὀρῶντες τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἰσχυρὸν ὄν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ
 »μὴ ἔχοντες πρὸς τοῦτο προσφόρους ἀπολογίας, ἀποδέ-

»χονται ἐκβαλεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τούτου, τὸ ἴδιον συμφέρον
 »πραγματευόμενοι. Δεῖ οὖν καὶ ἡμᾶς ἀντέχεσθαι τοῦ ἡμε-
 τέρου συμφέροντος καὶ μὴ παραιτήσασθαι τὴν ἡμετέραν ἰ-
 σχύν.» (α.) Καὶ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ἐσπούδαζε καταπεῖσαι
 τοὺς ἀρχιερεῖς νὰ καταλείβουν τὰς περὶ τῆς προσθήκης
 διαλέξεις καὶ νὰ διαλέγωνται περὶ τῆς δόξης, τοὺς μὲν
 δι' ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ δι' ἄλλων συμβουλευῶν καὶ ἐλκων εἰς
 τὸ ἴδιόν του θέλημα· ὁ δὲ Πατριάρχης συνάξας πάντας
 τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς εἶπεν· «Ἐγὼ
 »οἶδα ὅπως οἱ ἡμέτεροι εἶπον περὶ τῆς προσθήκης πολλὰ
 »καὶ ἰσχυρὰ καὶ σχεδὸν ἀναντίρρητα καὶ ἀπέδειξαν ὅτι
 »οὐκ ἐξῆν προσθεῖναι ἐν τῷ Συμβόλῳ. Ὅσα δὲ εἶπον οἱ
 »Λατίνοι εἰσι σαθρὰ καὶ ἀνίσχυρα. Διὸ φαίνεται μοι καλόν,
 »ἵνα στῶμεν μέχρι τούτου καὶ δηλώσωμεν τῷ Πάπα, ὅτι
 »οἱ ἡμέτεροι ἀπέδειξαν διὰ πολλῶν καὶ συνοδικῶν πράξεων
 »καὶ ῥήσεων Ἀγίων Πατέρων, ὅπως οὐκ ἐξῆν ὑμῖν προ-
 »σθεῖναι ἐν τῷ συμβόλῳ· διὰ τοῦτο ζητοῦμεν ἐκβληθῆναι
 »τὴν προσθήκην. Πλὴν γὰρ τούτου οὐ προχωρήσομεν πε-
 »ραιτέρω· καὶ μετὰ τὸ ἐκβληθῆναι αὐτὴν χωρήσομεν καὶ
 »πρὸς ἐξέτασιν τῆς δόξης, εἰ θελήσῃτε. Μὴ ἐκβαλόντων
 »δὲ ὑμῶν τὴν προσθήκην, ἡμεῖς περὶ ἐτέρου τινὸς οὐ ποι-
 »ησόμεθα λόγον, ἀλλ' οἴκαδε ἀπελευσόμεθα.» (β.) Καὶ
 πάντες μὲν οἱ ἄλλοι συμφώνησαν μετὰ τὴν γνώμην τοῦ Πα-
 τριάρχου, ὁ δὲ Νικαίας Βησσαρίων εἶπεν, ὅτι πρέπει γενέ-
 σθαι διαλέξεις περὶ τῆς δόξης· ὅτι ἔχομεν εἰπεῖν πολλὰ
 καὶ καλὰ περὶ τῆς δόξης καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβώμεθα
 τοὺς Λατίνους. Παρελθουσῶν δὲ ἡμερῶν τινων, ὁ Βασιλεὺς
 ἐσπούδαζεν ἵνα ἐλκύσῃ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς κληρικοὺς
 ἐκόντας ἄκοντας, ὅπως χωρήσωσιν εἰς τὰς περὶ τῆς δόξης
 διαλέξεις. Προσκαλεσάμενος λοιπὸν αὐτοὺς ἐδημηγόρησεν
 εἰς πλάτος καὶ κατεσκεύασεν, ἵνα χωρήσωσιν εἰς τὰς περὶ
 τῆς δόξης διαλέξεις. Μετὰ δὲ τὰς δημηγορίας τῶν αὐτῶν
 συνηγορησάντων Νικαίας καὶ Ρωσσίας ἐπρόσταξεν, ἵνα ἐκ-
 φράσῃ ἕκαστος τὴν γνώμην του. Ὅθεν πρῶτος εἶπεν ὁ Πα-

(α) Συρόπουλ. σελ. 178.

(β) Συρόπουλ. σελ. 193.

τριάρχης τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἔχουσαν οὕτω: «Ὁρῶ τοὺς Ἰατίνους, ὅτι εἰσὶν ἄνθρωποι φιλόδοξοι καὶ μακάταπειστοι· τὸ δὲ κεφάλαιον τοῦτο τὸ περὶ προσθήκης πᾶστιν ἰσχυρὸν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ εἶπον οἱ ἡμέτεροι λόγους πολλοὺς καὶ καλοὺς καὶ γενναίους εἰς αὐτό· οἱ δὲ Ἰατῖνοι οὐ δυσωποῦνται τοῖς λόγοις τῶν ἡμετέρων, οὐδὲ πεισθῆναι θέλουσι τῆς ἀληθείας. Τί οὖν ἐλπίζομεν εὐρῆσειν πᾶς αὐτῶν, εἰ πρὸς ἕτερον μεταβαίημεν κεφάλαιον; Διὰ τοῦτο οὕτω μοι δοκεῖ καλὸν καταλιπεῖν τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἰσχυρὸν, ὁποῖόν ἐστιν οἱ περὶ τῆς προσθήκης λόγοι, καὶ μεταβῆναι εἰς τὸ περὶ τῆς δόξης.» (α.) Ἀλλὰ πλὴν τοῦ Πατριάρχου, τοῦ μεγάλου Ἐκκλησιάρχου Συμβέστρου τοῦ Συροπούλου, τοῦ μεγάλου Χαρτοφύλακος Μιχαὴλ τοῦ Βαλσαμώνος καὶ τοῦ Πρωτοδίκου Γεωργίου, πάντες οἱ λοιποὶ ἄρχιερεῖς καὶ κληρικοί, ἂν καὶ πρότερον συνεφώνησαν μετὰ τὴν γνώμην τοῦ Πατριάρχου, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, ὕστερον ὅμως ἐνέδωκαν μεταβῆναι εἰς τὰς περὶ τῆς δόξης δι-
αλέξεις.

Ὅτε ταῦτα ἐγένοντο, ἔμαθον οἱ ἄρχιερεῖς, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ συνεσκέπτετο κρυφίως μετὰ τοῦ Πάπα, ἵνα μεταθέσῃ τὴν σύνοδον ἐκ Φερράρας εἰς Φλωρεντίαν. Ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρακλείου τὸν αὐτοκράτορα, εἰ ἀληθὲς τοῦτό ἐστιν, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεκρίθη, ὅτι οὐδὲν περὶ τοῦτου γινώσκει. Διότι κληρικοὶ τινες ὑπὸ τῆς ἀνάγκης στερήσεως χρημάτων καὶ ὑπὸ διαφορῶν ταλαιπωριῶν βιαζόμενοι ἐφεύρον τρόπον καὶ ἀνεχώρησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν· μαθὼν λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἀπόκρυφον φύγην αὐτῶν καὶ φοβηθεὶς μὴ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμα ἐκείνων τῶν κληρικῶν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, διὰ τοῦτο βουλευέται μετὰ τοῦ Πάπα ἵνα μεταθέσῃ τὴν σύνοδον ἐκ Φερράρας εἰς Φλωρεντίαν, ἅμα δὲ θέλων νὰ στενοχωρήσῃ ἐτι περισσότερον τοὺς ἐναντιουμένους εἰς τοὺς ἰδικούς του σκοπούς.

Συναχθέντων δὲ μετὰ τινος ἡμέρας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Πατριάρχου τῶν ἄρχιερέων καὶ κληρικῶν, προστάζει τοῦ αὐτοκράτορος, ἦλθε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ καὶ εἶπε πᾶσι τοῖς παροῦ-

σιν, ὅτι ὁ Πάπας στερεῖται χρημάτων· ἐμήνυσε δὲ εἰς ἡμᾶς, ὅτι συνεβιάσθη μετὰ τῶν Φλωρεντινῶν, ἵνα δανείωσιν αὐτῷ χρήματα· ζητεῖ λοιπὸν ἵνα μεταβῶμεν καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτοῦ εἰς Φλωρεντίαν. Οἱ δὲ ἄρχιερεῖς δυσχεραίνοντες εἶπον: «διατί μέλλομεν ἀπελθεῖν ἐκεῖ; τί δύνανται οἱ Ἰατῖνοι ποιῆσαι ἐν Φλωρεντίᾳ ὃ οὐ δύνανται ὧδε; τί δὲν εἰπομεν ὧδε, ἵνα εἰπώμεν αὐτὸ ἐκεῖ; Ἄρα ἐστὶν ἐλπίς, ὅπως ἐκβάλωσι τὴν προσθήκην ἀπὸ τοῦ Συμβόλου; ἢ ἡμᾶς βούλονται πείσαι δέξασθαι αὐτὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ ἡμῶν; Ταῦτά εἰσιν ἀδύνατα ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι· διὸ οὐ πρέπει ἡμᾶς ἀπελθεῖν ἀλλαχοῦ.» Ἀλλ' ὁ Πάπας ἀπειλῶν τρόπον τινὰ αὐτοὺς ἔλεγεν: «Ἐπίστασθε ἀκριβῶς, ὅτι τίποτε οὐδὲν ἔχω δώσειν ὑμῖν ἐν Φερραρίᾳ, ἐπειδὴ ἐξ ὧν ἡλπίζομεν οὐδὲ ἐν εὐδοῦται. Λοιπὸν οἱ Φλωρεντινοὶ δανείζουσιν ἡμῖν τεσσαράκοντα χιλιάδας χρυσίνων, ὅπως μεταθέσωμεν ἐκεῖσε τὴν σύνοδον. Ἀκολουθήσατέ μοι γοῦν, ἵνα ἀπέλθωμεν εἰς Φλωρεντίαν καὶ ὑπόσχομαι δώσειν ὑπὲρ βοήθειας τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρυσίνων χιλιάδας δώδεκα καὶ τριῆρεις δύο· ὑμῖν δὲ ὅσα φλωρία χρεωστῶ (ἐχρεώσται δὲ σιτηρέσιον πέντε μηνῶν) καὶ μπάγκον εἰς τὸ ἐξῆς λαμβάνειν ἀνελλιπῶς κατὰ μῆνα τὸ διατεταγμένον ὑμῖν.» Μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Βασιλεὺς αὐτοῖς, ὅτι πῶς δυνάμεθα νὰ ζητήσωμεν ἔξοδον καὶ τριῆρεις παρ' αὐτῶν, ἐὰν μὴ ἀκολουθήσωμεν αὐτοῖς, ἐνθα εἰσὶν αἱ ἔξοδοι καὶ τὰ ἀναλώματα; δότε γνώμην ἐπὶ τοῖς προκειμένοις ἢ νὰ λάβωμεν τὴν δόσιν ταύτην τοῦ Πάπα καὶ ἀπέλθωμεν εἰς Φλωρεντίαν, ἢ νὰ παραιτησώμεθα αὐτὸν καὶ ἀπέλθωμεν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν· πλὴν σκέψασθε πῶς μέλλομεν ἀπελθεῖν καὶ ἐὰν ἔχωμεν ἔξοδον καὶ ἐὰν ἔχη βοήθειαν ἡ Κωνσταντινούπολις.

Ὅθεν ἡ ἀπόπειρα αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Πάπα πολὺ ἐστενωχώρησε τοὺς περισσότερους ὡς μὴ θέλοντας ἵνα περάσῃ πάλιν εἰς ἄλλην πόλιν καὶ ἐκεῖ νὰ διατρίβωσιν εἰς μάτην τὰς ἡμέρας των. Ἀλλ' ὕστερον ἀναγκασθέντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ πάντες οἱ κληρικοὶ ἐνεκὰ τῆς παντελοῦς στερήσεως χρημάτων, ἐκύρωσαν τὴν ἐκ Φερράρας εἰς Φλωρεντίαν μετάθεσιν τῆς Συνόδου, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ

Φλωρεντινή σύνοδος ὠνομάσθη τὸ ἀποστατικὸν ἐκεῖνο καὶ ἀντίχριστον συνέδριον· ἐφ' ᾧ καὶ ἐδόθη αὐτοῖς τὸ σιτηρέσιον ὅχι ὁμῶς τὸ ὅλον καθυστερούμενον ἀλλὰ τεσσάρων μόνον μηνῶν. Ἰδοὺ, ἀδελφοί, μὲ ποίους τρόπους προεχώρει ἡ μι-
αρά ἐκεῖνι σύνοδος. Ἐζήτησαν δὲ ἔτι οἱ Λατῖνοι ἵνα ἡ με-
τάθεσις βεβαιωθῇ δι' ὅρου συνοδικοῦ ἀναγνωσθησομένου ἐν
τῷ Ναῶ τῆς ἐπισκοπῆς· συνέθεσαν λοιπὸν γραμμάτιον καὶ
συναθροισθέντων πάντων ἐν τῷ Ναῶ τῆς ἐπισκοπῆς τῇ 16
Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1439 ἀνέγνωσαν αὐτὸ ὅπῃ τοῦ ἁμ-
θωνος ὁ μὲν Δωρόθεος Μιτυλήνης Ἑλληνιστί, ὁ δὲ Γραδέν-
σης ἀρχιεπίσκοπος Λατινιστὶ ἔχον ὧδε:

«Εὐγένιος ἐπίσκοπος δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ εἰς
»διήνεκῃ μνήμην.

»Γέγονε σύνοδος οἰκουμενικὴ ἐν τῇ Φερραρίᾳ καὶ ἐμέλ-
»λομεν πληρῶσαι ταύτην καὶ τελειῶσαι ἐν αὐτῇ. Ἐπειδὴ
»δὲ λοιμὸς θανάτου συνέχει αὐτήν, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ χει-
»μῶνος μὴ ποτε ἐπικρατήσῃ καὶ ἐν καιρῷ ἔαρος κατὰ τοὺς
»νόμους καὶ κανόνας ἡμῶν μετατιθέαμεν τὴν σύνοδον ταύ-
»την ἀπὸ τῆς Φερραρίας εἰς τὴν Φλωρεντίαν, πόλιν ἐλευ-
»θέραν καὶ εἰρηνικὴν, εὐαερόν τε καὶ ὑγιή.»

Ταῦτα τῶν ἀρχιερέων ἀναγνωσάντων, ἐλύθη ἡ ἐν Φερ-
ράρᾳ σύνοδος, ὅπως μετατεθῇ εἰς Φλωρεντίαν, οὐχὶ διότι
τὴν Φερράραν κατεῖχε λοιμὸς θανάτου, ὡς ὁ Πάπας ψευ-
δόμενος ἔλεγεν· ὁ γὰρ λοιμὸς ἔπαυσε, λέγει ὁ Συρόπουλος,
δύο μῆνας πρὸ τῆς μεταθέσεως· ἀλλ' ἵνα διὰ στερήσεων καὶ
ταλαιπωριῶν ἀναγκάσῃ τοὺς Ἑλλήνας νὰ δεχθῶσι τὴν
ἐνωσιν, καθὼς τὰ πράγματα ἀκολούθως ἀπέδειξαν. (α.)

Μετὰ τὴν εἰς Φλωρεντίαν ἀποδημίαν ἀναπαυθέντες ἐπὶ
τινα χρόνον, συνῆλθον ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Πάπα τῇ 26
Φεβρουαρίου τῇ πέμπτῃ τῆς δευτέρας ἐβδομάδος τῶν νη-
στειῶν· ἤρχισαν τὰς διαλέξεις ὅχι πλέον περὶ τῆς προσθή-
κης τῆς γενομένης καλῶς ἢ κακῶς εἰς τὸ ἁγ. σύμβολον,
ἀλλὰ περὶ τῆς δόξης, ἣν πρὸ πολλῶν ἡμερῶν μετ' ἄκρας
σπουδῆς οἱ παπιστοὶ ἐζήτησαν, ἡγοῦν ἂν ἀληθῶς ἐκπορεύη-
ται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἢ οὐχὶ ἀληθῶς·

(α) Συρόπουλ. σελ. 211.

οἵτινες καίτοι φανερά καὶ ὁμολογουμένως κατησχύνθησαν
καὶ ἔγειναν ἀναπλόγητοι καὶ αὐτοκατάκριτοι ὑπὸ τῶν ὁ-
ρων τῶν οἰκουμενικῶν ἁγίων συνόδων, ἐν αἷς ἐθεσπίσθη δι'
ἀναθέματος ἵνα μηδεὶς τολμήσῃ νὰ προσθέσῃ οὐδὲ ἐν ἰῶτα
εἰς τὸ ἅγιον Σύμβολον· καὶ τοὶ ἀπεστομίσθησαν ὑπὸ τῶν θε-
σοφῶν λόγων τοῦ ἁγίου Μάρκου, ὡς οἱ ἴδιοι ὁμογενεῖς
τῶν παρρησία τὸ ὁμολόγησαν· οὐχ ἥττον ὁμῶς ἡγωνί-
σθησαν μετὰ σφοδροῦ πόθου οἱ Λατῖνοι διὰ νὰ ὑπερτερήσωσι
εἰς τὰς περὶ τῆς δόξης διαλέξεις, διότι τὸ μέρος τοῦτο εἶ-
ναι ὕλη εὐρυχωροτάτη, διὰ τῆς ὁποίας ἐδύναντο νὰ παρεξ-
ηγῇσιν τὰ τῆς θείας γραφῆς ρητὰ, κράτιστον καὶ ἰσχυ-
ρότατον αὐτῶν βοήθημα ἦν τὸ προτείνειν ὅτι ἔχουσι δυτι-
κῶν ἁγίων παλαιῶν ρητὰ λέγοντα ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅ-
γιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

Τὴν ἀνασκευὴν καὶ τὴν λύσιν τῆς προτάσεως ταύτης ἔ-
δωκε πάλιν ὁ ἅγιος Μάρκος, ὁ καλὸς καὶ λαμπρὸς καὶ μό-
νος ἄξιος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστής, ὅστις καὶ διὰ τῆς
λαμπρότητος τῆς εὐαγγελικῆς του ζωῆς, καὶ διὰ τῆς ἐπι-
σημότητος τῶν διπλῶν του χαρακτήρων, τῆς ἱεραρχίας,
λέγω, καὶ τῆς τοποτηρησίας ὅλων τῶν τῆς Ἀνατολῆς θρό-
νων, καὶ ἐξαιρέτως διὰ τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς ἀκαταμα-
χήτου ἰσχύος τῶν λόγων του ἑξαρχος καὶ προηγμένων καὶ
κορυφαῖος τῆς τῶν ἀνατολικῶν συνελεύσεως ἐγνωρίζετο.
Εἶναι ἀδύνατον ἐνταῦθα νὰ περιγράψῃ τις καὶ νὰ ἐξηγήσῃ
κατὰ μέρος τὰ τότε γεγνημένα, διό συντομίας ἔνεκεν φέρο-
μεν εἰς μέσον τοὺς ἐπιτυχεῖς θριάμβους τοῦ μεγίστου ἡ-
ρώος· ἐπὶ συνελεύσεις ἐγένοντο καθολικαὶ εἰς τὸ τοῦ Πά-
πα παλάτιον, εἰς ὅλας ἐν γένει ὁ ἅγιος Μάρκος ἐφαίνετο ἁ-
γωνιζόμενος, αὐτὸς μόνος ἀπεκρίνετο, αὐτὸς ἡλεγε τὰ
σοφίσματα καὶ τὰς παρεξηγήσεις, καὶ ὑπέρμαχος τῆς πα-
τροπαραδότου πίστεως, ὡς λέγει ὁ σοφώτατος Σχολάριος,
«ὑπερήσπιζε, λέγει, τῆς πατρὶου δόξης, ἐν μέσοις Λατίνοις
μόνος· ἡμῖν γὰρ τοῖς ὀφείλουσι συμμαχεῖν ἀντὶ τοιοῦτων
φεύ! πολέμοις ἐκέχρητο.» Βλέπων δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τὸν
μὲν Ἅγιον Μάρκον καὶ τὸν Ἡρακλείας Ἀντώνιον ἰσχυρῶς
διαλεγομένους καὶ λύοντας πᾶσαν πρότασιν τῶν Λατίνων,
ἀποροῦντας δὲ τοὺς Λατίνους ἀποκριθῆναι αὐτοῖς εἰς τὰς

ἐρωτήσεις, κατέλιπε τὰς διαλέξεις καὶ μόνον τρόπον ἐνώσεως ἐστοχάζετο, ὅθεν ποτὲ μὲν ἄφηγε τὸν ἅγιον Μάρκον ἐλευθέρως νὰ διαλέγηται, ἀλλ' ὅμως καθὼς ἐκεῖνος ἤθελε, ποτὲ δὲ προσέττατε σιωπᾶν αὐτὸν παντελῶς.

Παυσαμένων τῶν διαλέξεων, παρουσίασαν οἱ Λατίνοι τὰ ρητὰ ἐκεῖνα τῶν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς Ἐκκλησίαις δεκτῶν δυτικῶν Ἀγίων, τὰ λέγοντα ὅτι δῆθεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν εἰπον εἰς τοὺς ἡμετέρους· δότε ἀπολογίαν εἰς αὐτὰ καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια ἀναμένοντες τὴν ἀπολογίαν αὐτῶν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς κατὰ πρῶτον εἶπεν, ὅτι δέον νὰ κάμουν τὴν ζητουμένην ἀπολογίαν, ἀλλὰ τὸ βάρος τοῦτο πάλιν εἰς τὸν μέγαν τοῦτον διδάσκαλον ἀνέθηκεν· ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη εἰς τὸν Βασιλέα: «Ὁρῶ, λέγει, ὡς αἱ τοιαῦται »διαλέξεις πέρας οὐχ' ἔξουσιν ποτε, οὔτε τι ἀγαθὸν προξενήσουσιν ἡμῖν, διὸ οὐδὲ προαιροῦμαι λέγειν εἰκὴ καὶ μάτην διαμάχεσθαι· ἐπεὶ καὶ χάριν τοῦτο ἔλαβον παρὰ τῆς Ἁγίας σου Βασιλείας ἐνδοσιν ἵνα εἶπω, ὅσα ἐν τῇ τελευταίᾳ ὁμιλίᾳ εἶρηκα καὶ παύσομαι· εἰ οὖν ὀρίζεις, καὶ ἑτέρος τις δότῳ ἀπολογίαν.» Ἀλλὰ ποῖος εὐρίσκετο ἱκανός, ἀδελφοί, καὶ ἐφάμιλλος αὐτοῦ, ὥστε νὰ καθέξη τὸν ἐκεῖνου τόπον; Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὅστις ὅλως διόλου ὑπέβλεπε πρὸς ἐνώσιν καὶ ὄχι πρὸς διάστασιν καὶ χωρισμόν, ἐπειδὴ ἐσκέφθη, ὅτι, ἐὰν ἀναγκάσῃ τὸν Ἅγιον ἵνα κάμῃ τὴν ἀπόκρισιν, θελεῖ οὗτος γράφει ὡς ἐγίνωσκε καὶ ἤθελεν ἀποκριθῆ ὅτι τὰ ρητὰ ἐκεῖνα ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν παραδέχεται ὡς ψευδεπίγραφα καὶ διεφθαρμένα, διὰ τοῦτο δὲν ἔδωκεν ἄδειαν τοῦ λοιποῦ νὰ ἔλθουν εἰς διαλέξεις καὶ μόνον τρόπον ἐνώσεως ἐζήτει νὰ εὕρῃ, ἐφ' ᾧ καὶ ἤρχισαν τὰ ἡμερήσια μυστικὰ συμβούλια.

Παυσαμένων τῶν κοινῶν συνελεύσεων, ἤρξαντο αἱ μερικαὶ, γινόμεναι ἐν τῷ κελίῳ τοῦ Πατριάρχου, ἐν αἷς παντοίῳ τρόπῳ ἐξητεῖτο παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τρόπος ἐνώσεως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν λατινοφρόνων, ὅτε μὲν μετὰ τὸν Ρωσσίας Ἰσίδωρον καὶ Νικαίας Βησσαρίωνα, τοὺς ὕστερον εἰς τὸ τοῦ Καρδιναλίου ὑψωθέντας βάραθρον, ὅτε δὲ μετὰ τὸν πνευματικὸν Γρηγόριον ὃν καὶ μέγαν πρωτοσύγγελον ἀνέ-

δείξεν, ἵνα ἔχῃ περισσοτέραν ἰσχὺν ὁ λόγος αὐτοῦ. Μετὰ αὐτοὺς λοιπὸν συμβουλευόμενος διὰ νὰ εὕρῃ τοὺς ἐνωτικούς τρόπους καὶ τὰς μεσότητας, ἡγάπα αὐτοὺς καὶ ἐτίμα καὶ πάσης εὐμενείας καὶ ἀποδοχῆς ἡξίου· οἱ δὲ λέγοντες ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλο μέσον εἰς τὸ νὰ ἐνωθῶμεν ἐκτὸς τῆς ἀπὸ τοῦ συμβόλου ἀφαιρέσεως τῆς προσθήκης, ὠνειδίζοντο καὶ κατεφρονεῦντο καὶ θυμοῦ βάρους ἐδέχοντο ὑβρεῖς, ὡς δῆθεν ἀπειθεῖς καὶ μὴ συνεργοῦντες εἰς τοὺς ἐνωτικούς τρόπους καὶ μηδὲ τὸ καλὸν ἀγαπῶντες, ὅπερ δῆθεν μετὰ τὴν ἐνώσιν ἐμελλε νὰ γείνῃ παρὰ τοῦ Πάπα εἰς τὴν πατρίδα. Ὅθεν καὶ συναχθέντων πάντων ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκ προστάγματος Βασιλικοῦ, ὁ Βασιλεὺς ἐδημηγόρησε λέγων, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς, ἐὰν ἐναντιωθῇ τις εἰς τὸν τῆς ἐνώσεως τρόπον, ἔχει νὰ λάβῃ τὴν πρέπουσαν ποινὴν διὰ τὴν αὐθάδειάν του.

Ἀλλὰ τίς νὰ μὴ θαυμάσῃ καὶ νὰ μὴ ἐκπλαγῇ, ἀδελφοί, διὰ τὴν τε παρρησίαν καὶ γενναιότητα τοῦ Ἁγίου Μάρκου; Εὐθύς μετὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνην οὐστηράν καὶ φοβεράν δημηγορίαν, εὐρέθη ὁ Ἅγιος ἐναντίος εἰς τὰς τοῦ Βασιλέως βουλὰς· ἠρώτησε γάρ ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς παρόντας λέγων, ἂν οἱ Λατίνοι δέχωνται τὸ ρητὸν τοῦ Ἁγίου Μαξίμου ἐκ τῆς πρὸς Μαρίνον ἐπιστολῆς καὶ ἂν δὲν ᾔναι καλὸν ἵνα δι' αὐτοῦ ἐνωθῶμεν μετ' αὐτῶν; Καὶ παρευθὺς τὰ τοῦ Σατανᾶ δοχεῖα, ὁ Ρωσσίας Ἰσίδωρος καὶ ὁ Νικαίας Βησσαρίων καὶ ὁ μέγας πρωτοσύγγελος, καὶ εἶπον, Βασιλεῦ, κάλλιστον καὶ ἡγωνίζοντο νὰ συστήσωσιν αὐτὸ ὡς καλὸν καὶ προσεπάθουν παντὶ σθένει ἵνα καταπείσωσι πάντας νὰ ζητήσωσι τὴν παραδοχὴν αὐτοῦ· ἀλλ' ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ Ἅγιος· δὲν εἶναι τοῦτο καλόν, ὅτι οἱ Λατίνοι δοξάζουσι μετὰ ταῦτα τὸ ἐναντίον, μᾶλλον δὲ ἀπ' ἐκκλησιαστικῶν τῶν φρόνημα νὰ κηρύττωσιν; Ὁχι, τοῦτο δὲν γίνεται, ἀλλὰ πρέπον ἐστὶ πρῶτον αὐτοὶ νὰ ὁμολογήσωσιν τὴν ἡμετέραν δόξαν σαφῶς καὶ ἀνενδοιάστως, καὶ οὕτω νὰ ἐνωθῶσι μετ' ἡμᾶς· διότι ἡμεῖς δὲν ἐξεκλίναμεν ἐκ τῆς πατροπαράδοτου εὐσεβείας, ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἐκκλινάντες, ἀποσχισθέντες καὶ πλανηθέντες μακρὰν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνοι νὰ ἐπιστρέψωσιν, ἐκεῖνοι νὰ ἐνωθῶσι μεθ' ἡμῶν. Ἀλλὰ καίτοι

ἀκριβέστατα καὶ ἀγιώτατα ἐλάλησεν ὁ θεὸς οὗτος διδάσκαλος, ἰσχυσαν ὁμῶς οἱ περὶ τὸν βασιλέα, ὡς λέγοντες, ὅτι, ἐάν δεχθῶν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἁγίου Μαξίμου ἐλλειπῇ οὖσαν, ἐνούμεθα δι' αὐτῆς μὲ αὐτοὺς, καὶ ἐπειδὴ ἀμβολία εὐρίσκετο μεταξύ αὐτῶν, μήπως οἱ Λατῖνοι δὲν τὴν δεχθῶσιν, ἤρξαντο, ἵνα σκέπτονται καὶ δι' ἄλλας τινὰς μεσότηας καὶ τρόπους ἐνωτικούς, ἀλλ' ὁ θεὸς διδάσκαλος γινώσκων καλῶς, ὅτι ἄλλο μέσον ἀκίνδυνον πρὸς ἐνωσιν δὲν ὑπάρχει, ἢ ἡ ἀπὸ τοῦ συμβόλου ἀφαίρεσις τῆς προσθήκης, ἀντέλεξεν αὐτοὺς φανερά καὶ ἀνυποστόλως εἰς τοὺς τρόπους οὓς ἐκεῖνοι ἐφεύρισκον. Ὅθεν οἱ ἀντιλέγοντες καθήμενοι ἀντικρυ αὐτοῦ ἐδείκνυνον τὸ ὅπερ κατ' αὐτοῦ εἶχον πάθος φερόμενοι μὲ ὁρμὴν ἄκραν καὶ μὲ πάθος ἄμετρον.

Βλέπων δὲ ὁ Ἡρακλείας τὸ ἐμπαθὲς καὶ φιλόνοικον τῶν ἀντιλεγόντων, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι μετ' ἀληθείας πρὸς πάθος λέγετε πάντες ὑμεῖς, καὶ εὐθὺς ὁ Νικαίας καὶ ὁ Ρωσσίας μὲ θυμὸν ἀπεκρίθησαν· σκόπει ὡς ὑβρίζεις ἡμᾶς καὶ τί κακὸν λέγομεν καὶ ὑβριζόμεθα παρὰ σοῦ; καὶ ὁ Ρωσσίας ἐπεχείρησε νὰ φέρηται ὀχληρῶς κατὰ τοῦ Ἡρακλείας, καὶ τοῦ βασιλέως σιωπὴν ἐπιτάξαντος τῷ Ρωσσίας, ὅλος αὐτὸς φέρεται κατὰ τοῦ Ἡρακλείας ὀνομάζων αὐτὸν ἄγνωστον, ἀπαίδευτον, χωρίτην καὶ ἄλλα πάμπολλα, δις καὶ τρίς αὐτὰ λέγων δεικνύων μὲ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους φοβηρισμούς τὴν ὁρμὴν ἣν εἶχε πρὸς τὴν ἐνωσιν ὅπως καὶ ἂν ἐγίνετο, καὶ πόσον δυσηρεστεῖτο καὶ ὠργίζετο ἐναντίον ἐκείνων οἵτινες ἡμπόδιζον αὐτήν.

Ἐν ἐτέρᾳ δὲ συνεδριάσει θελήσας ὁ Γεμιστὸς νὰ εἴπῃ τι ὑπὲρ τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐσκώφη ἀναιδῶς ὑπὸ τοῦ Τραπεζουντίου Ἀμυρούτζη, καὶ οὕτως ἐσιώπησεν. Οἱ αὐθάδεις οὗτοι ἐγίνοντο καθ' ἑκάστην αὐθαδέστεροι· διότι οὔτε ὁ Αὐτοκράτωρ οὔτε ὁ Πατριάρχης ἐπέπληξεν αὐτοὺς διὰ τὸν ἀναιδῆ τρόπον αὐτῶν. Ἐν ἐτέρᾳ συνελεύσει ἀνέγνω ὁ Νικαίας ρητὰ τινὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου καὶ Ἐπιφανίου, τῶν μὲν τὰς ἀρχὰς ἀφαιρῶν, τῶν δὲ περικόπτων τὰ τέλη, θέλων διὰ τούτων ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ἐδημηγόρησε δὲ καὶ ὁ Βασιλεὺς εἰπών, ὅτι τὴν ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἤρξατο πραγματεύε-

σθαι ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐφθασεν ἰδεῖν ταύτην τετελεσμένην, ἀφῆκεν αὐτὸν ἵνα αὐτὴν τελειώσῃ. Οὐ μόνον ὁ πατὴρ μου, εἶπεν, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ λόγιοι καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐξ ὧν ἐφθασα καὶ ἐγὼ τὸν Πατριάρχην Εὐθύμιον καὶ τὸν διδάσκαλον κύριον Ἰωσήφ τὸν Βρυέννιον, ἐπῆνουν καὶ ἐπεθύμουν ἰδεῖν τὸ τῆς ἐνώσεως ἔργον, ὡς ἀγαθὸν καὶ ἀριστον. Ὁ πατὴρ τοῦ ἀσυνέτου τούτου αὐτοκράτορος Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὁ Πατριάρχης Εὐθύμιος καὶ Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος, οἵτινες ἐγραψαν καὶ κατὰ τῶν καινοτομιῶν τῶν Λατίνων, καὶ ὅλος ὁ χορὸς τῶν διδασκάλων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τῶν ὁποίων ὡμοφώνει καὶ ὁ ἅγιος Μάρκος, ἐπεθύμουν τὴν ἐνωσιν καὶ εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Λατίνων εἰς τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἐκκλησίας δόγματα, οὐχὶ ὁμῶς καὶ διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῇ Λατινικῇ. Πολλάκις ἐνουθετήθησαν οἱ Λατῖνοι παρὰ πολλῶν διδασκάλων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἵνα ἐγκαταλιπόντες τὰς καινοτομίας ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ δόγματα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀλλ' οὐκ ἐγνώσαν οὐδὲ συνήκαν· ἐν γὰρ σκότει διεπορεύοντο.

Ἀλλὰ πάλιν ἐγένετο βία ἰσχυρωτάτη ὑπὸ τοῦ Πάπα, λιμοκτονοῦντος τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐκλείσθη ἐπὶ πολὺ ὁ οὐρανὸς τοῦ Πάπα, καὶ δὲν ἐβρεχε τὸ σιτηρίσιον καὶ ἅπαντες μὲν ἔπασχον, ἀλλὰ πλέον τῶν ἄλλων οἱ τοῦ βασιλέως δορυφόροι, οἵτινες, ὡς ἐνδεέστεροι καὶ πένητες, ἔβαλον ἐνέχυρον ἄλλος μὲν τὰ πτωχικά του φορέματα, ἄλλος δὲ ἐπώλησε τὰ ὅπλα αὐτοῦ, καὶ ἄλλος ἄλλο τι ἠναγκάσθη νὰ μεταχειρισθῇ ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ. Ὅθεν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης βιαζόμενοι προστρέχουσιν εἰς τὸν μέγαν πρωτοσύγγελλον, ἐπειδὴ ἐβλεπον τὴν μεγάλην παρρησίαν ἣν εἶχεν εἰς τὸν βασιλέα, πρὸς ὃν νὰ μεσιτεύσῃ ὅπως ἐλεήσῃ αὐτοὺς μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐξοδα· ὁ δὲ παρακαλέσας δις καὶ τρίς, οὐδὲν κατώρθωσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πάλιν προσήρχοντο, μὴ δυνάμενος νὰ ὑπομένῃ τὴν ἐνόχλησιν, ὑπάγετε τοῖς ἀπεκρίθη εἰς τὸν Ἐφέσου καὶ εἰς τὸν μέγαν Σακελλάριον, καὶ κάμετε μὲ αὐτοὺς καλῶς ἡξεύρετε, διότι ἐκεῖνοι ἐμποδίζουσι τὴν ἐνωσιν καὶ ἐνεκεν αὐτῶν πάσχετε καὶ ὑμεῖς καὶ

ἡμεῖς ὅλοι· καὶ οὐδὲ θέλομεν δυνηθῆναι νὰ ὑποστρέψωμεν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν· ἀλλ' ὁ ἐπίβουλος καὶ κακομήχανος ἐκείνος ὁμοῦ μὲ τὸν Ἐφέσου καὶ τὸν Σακελλάριον, ὃν προσείλκυσε ἰσως διὰ καμμίαν ἄλλην ἔχθραν πρὸς αὐτόν, ἀναχωρήσαντες μὲ θυμὸν δὲν ἐπέτυχον τὸν ἅγιον εἰς τὸ κατάλυμά του διὰ νὰ τὸν ἐκδικηθοῦν καθὼς ἤθελον. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανεέλθωμεν.

Ἡμέραι παρήλθον πολλαί, καὶ οὔτε ἀπολογία εἰς τὰ λατινικά ἐκεῖνα ρητὰ ἐδίδετο, οὔτε τρόπος καὶ μέσον ἐνώσεως ἡδύνατο νὰ εὑρεθῇ· ὁ δὲ Βασιλεὺς ἔλεγε πρὸς τοὺς ἡμετέρους· εὐρωμεν τρόπον ἐνώσεως, ὅτι τὸ ἀπελθεῖν ἡμᾶς χωρὶς βοηθείας γίνεται εἰς τὴν πόλιν χεῖρονα τοῦ Διοκλήτιανου καὶ Μαξιμιανοῦ κακὰ· τὰ αὐτὰ ἔλεγε καὶ ὁ Ρωσσίας ἐν τῇ αὐτῇ συνελεύσει, τὸ ἀπελθεῖν ἀπράκτους εὐκολον ἐστὶ, τὸ δὲ πῶς καὶ ποῦ, ἢ πότε μέλλομεν ἀπερχεσθαι, οὐκ ἐπίσταται.

Ὅθεν ἐξεβόησεν ὁ Μονεμβασίας Δοσίθεος καὶ τί βούλεσθε; διὰ τὸ ἀπελθεῖν ἡμᾶς ἐν τῇ πατρίδι διὰ τὰν δαπανῶν τοῦ Πάπα, θέλετε ἵνα προδώσωμεν τὸ δόγμα ἡμῶν; ἐγὼ βούλομαι ἀποθανεῖν ἢ λατινισαί ποτε. Εἰς ἄλλην δὲ πάλιν συνέλευσιν εἶπεν ὁ Πάπας Εὐγένιος· ἀδελφοί τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας λογάδες, εἰς τί ὠφελήσῃ ἡ διαίρεσις ὑμᾶς; ὅμως εἰ τοῦτο μὴ γενήσῃται (ἡγουν εἰ μὴ ἐνωθῇτε πᾶσι τρόποις Λατίνοις) πῶς μέλλετε ἀπελευθεῖσθαι ὑμεῖς ἐν τῇ πατρίδι ὑμῶν; τῆς ἐνώσεως δὲ γεγεννημένης, καὶ οἱ Ρῆγες οἱ Δυτικοὶ καὶ ἡμεῖς πάντες μεγάλως βοηθήσομεν ὑμῖν κατὰ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐθνικῶν.

Ἀλλὰ μὲ ὅλα ταῦτα δὲν ἠμπόρεσε νὰ εὑρεθῇ ἄλλο μέσον πρὸς τὴν ἐπιθυμητὴν ἐνωσιν τοῦ Βασιλέως, διότι δὲν ἐφρόντιζεν αὐτὸς περὶ τῶν δογμάτων ἀλλ' ἐζήτει τρόπον ἐνώσεως ὡς ὁ πρόπαππος αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ πρῶτος, διδάσκαλος τῆς ἀσεβείας, ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπερ ἔλεγεν ὁ μέγας διδάσκαλος, ἡγουν τὸ νὰ ἀποβληθῇ ἡ προσθήκη ἀπὸ τὸ Ἅγιον Σύμβολον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ μέρους τῶν Λατίνων ἦτο τὸ πλέον ἀδύνατον (διότι ἀποφασιστικὰ ἔλεγον λείψετε ἀπὸ τοῦτο τὸ ζήτημα διότι ἅπαξ προστεθὲν ἀδύνατον ἔχει νὰ ἐκβληθῇ), διὰ τοῦτο ἤρχισαν οἱ Ἀνατολικοὶ ἐπιμόνως νὰ

ζητοῦν καὶ μετὰ δακρύων καὶ θερμῶν δεήσεων πρὸς τὸν Βασιλέα νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ ἴδια. Ἐταράχθη ὁ Πάπας, μαθὼν τοῦτο καὶ ἔστειλε παρευθὺς Καρδινάλιους καὶ Ἐπισκόπους εἰς τὸν Βασιλέα, συνηγμένων δὲ πάντων ἐκεῖσε ἐκ προστάγματος βασιλικοῦ, ἐδημηγόρησαν πλεον τῶν δύο ὥρων, πικρῶς καὶ αὐστηρῶς ὀνειδίζοντες τοὺς ἡμετέρους καὶ καταριθμοῦντες ὅσα ἀπ' ἀρχῆς ἕως τότε τοῖς ἔκαμεν ὁ Πάπας· ἡγουν ὅτι ἔφερεν αὐτοὺς δι' ἐξόδων ἰδικῶν του, ὅτι τοὺς ἔτρεφε μὲ καθημερινὰ σιτηρέσια ἡδὴ ὑπὲρ τοὺς δύο χρόνους καὶ ἄλλα πολλά· καὶ τέλος εἶπον καὶ ἀπεφάσισαν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη, ἢ νὰ δεχθοῦν τὰς μαρτυρίας τῶν ἁγίων ἃς προέβαλον αὐτοῖς καὶ οὕτω νὰ ἐνωθῶσιν ἢ εἴ γε ἀμφιβάλλουν ἐπ' αὐτῶν, εἶπον ὅτι πρέπει νὰ διαλέγωνται, ἄχρις ὅτου λυθῶσιν αἱ ἀπορίαι τῶν καὶ πληροφορηθῶσι περὶ τῆς λατινικῆς ἀληθείας καὶ οὕτω πάλιν νὰ ἐνωθῶσιν· αὐτὰ εἶπον, ὡς θέλοντες νὰ δώσουν εἰς τοὺς ἡμετέρους νὰ ἐννοήσουν, ὅτι χωρὶς νὰ γίνῃ ἐνωσις, εἰς μάτην ἐφαντάζοντο καὶ ἐζήτουν τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπάνοδον. Ἐν τούτοις ἔγραψαν καὶ τινες φίλοι ἀπὸ τοῦ Ἀγκῶνος εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὅτι κατενόησατε ὅτι ἐστὲ περιωρισμένοι; Ὁ δὲ Πατριάρχης πλ' ἀνηθὺς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως λέγοντος, ὅτι ἡ ἐνωσις ἐμελλε νὰ προξενήσῃ μέγα καλὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ θέλων καὶ αὐτὸς ὅπως ὅποτε νὰ γένῃ ἡ ἐνωσις διότι πάντοτε ἠκολούθει ὡς ἀργυρώνητος, ὑπεκρίνατο ἀσθένειαν. Ὁ Βασιλεὺς ἡσχολεῖτο εἰς τὰ κυνηγέσια, οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ ὅλοι οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐπείνων καὶ ταῦτα πάντα ἐγένοντο ἵνα βιασθῶσι ποιῆσαι τὴν ἐνωσιν. Ἦθελον καὶ ἄλλοι τρεῖς ἢ τέσσαρες καὶ περισσότεροι, οἱ ὅποισι καὶ πρὸ καιροῦ ἔσπευδον εἰς τὸν λατινισμόν καὶ τὸν ἴδιον Βασιλέα ἔτι μᾶλλον αὐτοὶ οὗτοι ὥθουν εἰς τὸ βδραθρον, ἀλλὰ δὲν ἦτο εὐκολον καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας νὰ διαστρέψουν, ἰδίᾳ μάλιστα τὴν ἀδαμάντινον τοῦ Ἀγίου Μάρκου ψυχὴν, ἐξ ἧς καὶ ἄλλοι ἐνισχύοντο καὶ ἀνθίσταντο εἰς τὰς προσβολὰς μέχρι τινός. Ὅθεν ἤρχισαν νὰ γίνωνται συχνότερα τὰ μυστικά συμβούλια μεταξὺ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν σσπουδαστῶν αὐτῶν. ἤρχισεν ὁ Πατριάρχης νὰ ὁμιλῇ πρὸς τοὺς ἄλλους περὶ

συγκαταβάσεως καὶ νὰ ἐπαινῇ τὴν ἑνωσιν καὶ εἰρήνην τῶν Ἑκκλησιῶν ὡς ἀναγκαίαν καὶ ὠφελίμον εἰς τὸ γένος· ὁθεν παρεκίνησε αὐτοὺς πατρικῶς νὰ μεταχειρισθῶν ἐξ ἀνάγκης οἰκονομίαν τινὰ καὶ συγκατάβασιν, ἵνα εὕρωσιν ἐκ τῆς ἐνώσεως μαγάλην βοήθειαν τῆς πατρίδος καὶ σύστασιν. Οἱ δὲ παρόντες καὶ ἀκούοντες τοὺς τοιοῦτους προβιδασμούς καὶ προδιαθέσεις εἰς τὸν Λατινισμόν παρρησίᾳ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίθησαν, ὅτι δὲν χωρεῖ εἰς τὰ τῆς πίστεως συγκατάβασις· αὐτὸς πάλιν ἀπεκρίθη, ὅτι δύναται νὰ γένη καὶ τοῦτο ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ μέγα κέρδος, ὅπερ θέλομεν ἀποκτήσει διὰ τῆς συγκαταβάσεως.

Τούτων λεγομένων, ἰδοὺ στέλλουσιν οἱ Λατίνοι πρὸς τὸν Βασιλέα ἐκθεσιν πίστεως, λαμπρῶς καὶ τρανῶς ἀνακηρύττουσαν τὴν ἰδικὴν των δόξαν, λέγοντες ὅτι ἐσὶν δεχθῆ καὶ ὁμολογήσητε τὰ ἐν αὐτῇ, εὐθὺς ἐνώθησόμεθα.

Τοῦ Βασιλέως ὄντος ἀσθενοῦς καὶ ἡμερῶν τινων παρελθουσῶν, ἠκούσθησαν τὰ ἐν αὐτῇ καὶ πάντες ἐξεπλήττοντο καὶ ἐταράσσοντο, ἀκούοντες, ὅτι θέλει κρᾶξει αὐτοῦς ὁ Βασιλεὺς νὰ λάβῃ ἐγγράφως τὴν γνώμην των· καὶ διὴ συνήχθησαν μετὰ τοῦ Πατριάρχου, ὁρισμῶ βασιλικῶ, εἶτα ἐκ προστάγματος ἀνεγνώσθη τὸ λατινικὸν ἐκεῖνο γράμμα καὶ παρῆν ἅπαντες, πλὴν τῶν τεσσάρων ἐκείνων, τοῦ Ρωσσίας, λέγω, τοῦ Νικαίας, τοῦ Μιτυλήνης Δοσιθέου καὶ τοῦ μεγάλου πρωτοσυγγέλου, ἅπαντες, λέγω, οἱ ἄλλοι μετὰ πολλοῦ θορύβου καὶ ταραχῆς ἐβόησαν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν τοιαύτην ἐκθεσιν, ἢ ὅποια διαλαμβάνει ὅλον τὸ ἐναντίον τῆς δόξης τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησίας; τότε ἀπεκρίθησαν καὶ οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι, ἀλλ' ἐν ἀλλάξωμέν τινι τῶν ἐν αὐτῇ, δὲν θέλομεν καὶ αὖθις δεχθῆ αὐτὴν καὶ ποία ποτὲ ἐναλλαγὴ, ἀπεκρίθησαν οἱ ἡμέτεροι, δύναται νὰ διορθώτῃ αὐτὴν οὕσαν κατ' ἀρχὴν ἀδιόρθωτον; Ἄλλ' ὁ Ρωσσίας καὶ ὁ Νικαίας ἤρχισαν εὐθὺς νὰ τὴν ὑπερασπίζωνται καὶ νὰ ἀποδεικνύουν ὅτι δυνάμεθα νὰ τὴν δεχθῶμεν· ἐπειδὴ εἶπον ὅτι τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Οἱ Ἀνατολικοὶ Ἅγιοι λέγουσιν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ, οἱ δυτικοὶ λέγουσιν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· καὶ οἱ μὲν

διὰ τοῦ Υἱοῦ λέγοντες, οἱ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ συμφωνοῦσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, ἐκεῖνοι μὲ τὴν ΔΙΑ πρόθεσιν καὶ οὗτοι μὲ τὴν ΕΚ. Ἐντεῦθεν ἐρράγη ὁ πόλεμος ὁ μέγας καὶ σκληρὸς· ἐντεῦθεν ἐξήφθη εἰς ὕψος μέγα ἡ φλόξ τῶν διαλέξεων, ὅχι πρὸς τοὺς Λατίνους ἀλλὰ πρὸς τοὺς λατινόφρονας· ἀλλὰ τίς ἐξ ἐκείνων ὄλων ἀνεδέχθη τὸν φοβερὸν τοῦτον ἀγῶνα; ναί, εἶπον ὅλοι ὁμοῦ ὅτι δὲν ἐδέχοντο τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν· εἶπον ὅλοι ὁμοῦ ὅτι εἶναι ἀδιόρθωτος· ἀλλὰ κατ' ἰδίαν τίς ἐδειξε τοσαύτην γενναιοτήτα, ὥστε εἰς μόνος νὰ παλαίῃ μὲ πολλοὺς καὶ μάλιστα ἐναντίος εἰς τὴν βουλὴν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Βασιλέως, ὅστις δὲν ἐβλεπε τὴν ὥραν τῆς ἐνώσεως, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἐντεῦθεν τὴν παπικὴν βοήθειαν; ἀλλὰ τίς ἄλλος πλὴν ἐκείνου ὅστις ἦν ὁ ἀκριβὴς γνώμων τῆς θεολογίας, καὶ γνησιώτατος τῶν ἁγίων Πατέρων ἐξηγητὴς, ὅχι ἀπεκρίθη ὁ ἅγιος Μάρκος ἀνυποστόλως ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως, δὲν λεγουσὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας οἱ ἅγιοι· ἄλλην ἔννοιαν δηλοῖ ἡ ΕΚ, καὶ ἄλλην ἡ ΔΙΑ καὶ λοιπὸν πίπτουσιν εἰς ταύτην τὴν διαφορὰν, καὶ γίνεται λόγος πολὺς καὶ ἀγῶν μέγας ἐπ' αὐτῆς καὶ τρεῖς μὲν ἐξ αὐτῶν ὁ Νικαίας, ὁ Ρωσσίας καὶ ὁ πρωτοσύγκελος ἔλεγον καὶ διίσχυρίζοντο, ὅτι τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἔννοιαν, ὁ δὲ ἅγιος ἀπεδείκνυνεν, ὅτι ἄλλο καὶ ἄλλο σημαίνουν. Ὁ μὲν Πατριάρχης ἀνεχώρησεν ὡς νοσῶν, ὁ δὲ βασιλεὺς κλινήρης ἐθεώρει καὶ μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν καὶ προσοχὴν ἐβλεπεν εἰς τοὺς λέγοντας, καὶ τὰς διαθέσεις τῶν ἀκούοντων περιεργάζετο· ὁ δὲ λόγος ὁ περὶ τῶν προθεσεων ἐπλατύνετο καὶ ἀγῶνα μέγαν προέβαινε καὶ ἐπ' ἀπειρον ἐχώρει καὶ μόνῃ ἡ ὥρα τοῦ γεύματος ἐδυνήθη νὰ ἐπιφέρῃ τὴν διακοπὴν, ἐδόθη δὲ συνάμα καὶ ὁρισμὸς ὅπως μετὰ τὸ γεῦμα συναχθῶσιν, ὁπότε διὰ προσταγματος συνήλθον καὶ οἱ τοῦ Πατριάρχου γραμματικοὶ ἵνα ἦται καὶ αὐτοὶ πολέμιοι τοῦ ἁγίου Ἐφέσου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῆς ἀληθείας, ἐπειδὴ ριφέντων πάλιν εἰς τὸ μέσον τῶν αὐτῶν λόγων, συνεμάχουν καὶ ἐβοήθουν τότε τὸν Ρωσσίας, τὸν Νικαίας, τὸν μέγαν πρωτοσύγκελον καὶ ἄλλοι πολλοί, ἐξαιρέτως μάλιστα ὁ προειρημένος Ἀμηρουτζής, διδάσκαλος καὶ φιλόσοφος οὐχὶ εὐκαταφρόνητος.

Ἀπαντες οὗτοι ἐν σύνταγμα, μία φάλαγξ γενόμενοι καὶ ἀλλήλοις συνασπίζοντες πρὸς τὸν ἅγιον μὲ πολὺν θυμὸν ἐφέροντο· ὁ δὲ μόνος πρὸς τοσοῦτους ἀντιπαρατασσόμενος, χωρὶς νὰ ταραχθῇ, χωρὶς νὰ δειλιάσῃ παντελῶς, ἀλλὰ ἐρειδόμενος μάλιστα ἐπὶ τῆς θείας ἐλπίδος, καὶ τῇ δυνάμει πεφραγμένος τοῦ Πνεύματος, ὦ τοῦ θαύματος! ἱλιγγιὰ μου ὁ νοῦς, ὑπερίσχυε πάντων καὶ πλείστας μαρτυρίας τῶν ἁγίων εἰς σύστασιν τῶν ἑαυτοῦ λόγων εἰς μέσον προέφερε καὶ τῶν ἐναντίων τὰ ἀπύλωτα στόματα ἔφραττε· εἰπόντος τοῦ ἁγίου σὺν τοῖς ἄλλοις ρητοῖς, καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Μαξίμου, περὶ οὗ ἀνωτέρω εἵπομεν, ὁ Νικαίας ὅλος λατινισμὸν πνέων, δὲν τὸ δεχόμεθα ἀπεκρίθη ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκεται τελεία ἡ ἐπιστολή. Τοὺς προέβαλεν ἔπειτα ρητὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἐγνώρισεν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν θεολόγων, καὶ ἡ ἁγία οἰκουμένη ἐδόξῃ Σύνοδος τὸν ἀνακηρύττει κοινὸν διδάσκαλον, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν εὐχεται νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἀκολουθῇ καὶ νὰ φυλάττῃ πάντοτε τὰ θεῖα αὐτοῦ φρονήματά τε καὶ δόγματα· ἐκείνου λέγω, τοῦ τοιοῦτου καὶ τοσοῦτου θεολόγου ἔφερεν εἰς τὸ μέσον ρητὸν καὶ σαφέστατον καὶ συντομώτατον τὸ λέγον· οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, μόνος γὰρ αἴτιος ὁ Πατήρ.» Τοῦτο εἰπὼν, μὲ ἀρίστην ἐξηγήσιν καὶ θαυμάσιον πλατυσμὸν ἐδείκνυε τὴν διαφορὰν τῆς ΕΚ καὶ τῆς ΔΙΑ. Ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλον τοῦτο, πάλιν ὁ ἀναίσχυντος Βησσαρίων καὶ αὐτὴν τὴν ἀπαράγραπτον μαρτυρίαν ἀπεδοκίμασε λέγων· ἀπὸ ἐνὸς μαρτυρίαν δὲν ἀποκρεμάμεθα, εἶπε καὶ ἄλλων μαρτυρίας, ἂν ἔχῃς· τότε πάλιν ὁ καλὸς Ἡρακλείας ζήλω κινηθεὶς λέγει πρὸς τὸν Βασιλέα, ὅτι ἡμεῖς ἀκούομεν καὶ καταλαμβάνομεν τὰς διαθέσεις τῶν λεγόντων, καὶ γνωμοδοτήσομεν ὅταν δεῇσῃ. Ἐγὼν δὲ ἁγίων πολὺς καὶ μέγας μέχρι τῆς ἐσπέρας, τότε δὲ μόλις διελύθη ὁ σύλλογος· καὶ πάλιν ἐκ προστάγματος συνελθόντες τῇ ἐπαύριον, οἱ αὐτοὶ καὶ αὖθις ἐκινήθησαν λόγοι, ὅλη λοιπὸν ἡ σπουδὴ αὐτῶν ἦν ἡ νὰ καταπείσωσιν, ἢ νὰ κατασιγῶσιν τὸν ἅγιον Μάρκον Ἐφέσου· ὁ δὲ ἐτι μᾶλλον ἀνθίστατο ῥήσεις προκομίζων τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλων καὶ δι' αὐτῶν συνιστῶν τὰ παρ' αὐτοῦ λε-

γόμενα· διὰ νὰ δείξῃ δὲ πῶς οἱ ἅγιοι μάλιστα μεταχειρίζονται τὴν ΔΙΑ καὶ τὴν META εἰς μίαν ἔννοιαν, εἶπε τὸ θεολογικώτατον ρητὸν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης τὸ λέγον οὕτω· «Πατήρ μὲν ἀναρχος καὶ ἀγέννητος, καὶ ἡ αἰ πατὴρ νοεῖται· ἐξ αὐτοῦ δὲ κατὰ τὸ προσεχές ἀδιστάκτως ὁ μονογενὴς υἱὸς τῷ πατρὶ συνεπινοεῖται ΔΓ' ΑΥ·» ΤΟΥ καὶ ΜΕΤ' ΑΥΤΟΥ πρὶν τι κενὸν καὶ ἀνυπόστατον ἢ διὰ μέσου παρεμπεσεῖν νόημα εὐθὺς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἄγιον συνημμένως καταλαμβάνεται, οὐχ ὑστερίζον τὴν κατὰ τὴν ὑπαρξιν μετὰ τὸν Υἱόν, ὥστε ποτὲ τὸν μονογενῆ ἢ διὰ τοῦ Πνεύματος νοηθῆναι. Ἀλλ' ἐκ μὲν τοῦ Θεοῦ τῶν ὁλῶν καὶ αὐτὸ τὴν αἰτίαν ἔχον τοῦ εἶναι, ὅθεν καὶ τὸ μονογενὲς ἐστὶ φῶς, διὰ δὲ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἐκλάμψαν, οὔτε διαστήματι, οὔτε φύσεως ἐτερότητι τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ μονογενοῦς ἀποτέμνεται.» Τοῦτο εἰπόντος τοῦ ἁγίου Μάρκου, εὐθὺς πάλιν ὁ Νικαίας, προκομίσων, λέγει, ἐὰν ἔχῃς καὶ ἄλλα ρητὰ σύμφωνα μὲ αὐτό, καὶ τότε στέρξομεν καὶ τοῦτο, ὅπου τώρα προέβαλες. «Ὁ ἄδελφοί τί νὰ ἐκφωνήσω περισσώτερον καὶ δικαιότερον; τὴν ἀναίδειαν καὶ θρασυτητα τῶν τρισαθλίων ἐκείνων ἀποστατῶν; ἢ τὴν ἄμετρον ὑπομονήν, καὶ τὸν ἀκένωτον πλοῦτον τῆς εἰλικρινοῦς θεολογίας τοῦ φύλακος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, τὸ καύχημα τῆς Ἐφέσου, καὶ τὸν φωστῆρα πασης τῆς οἰκουμένης· βέβαια ἄδελφοί, καὶ τὰ δύο εἶναι ἀσύγκριτα, καὶ ἐκείνων ἡ τῆς κακίας ὑπερβολή, καὶ τοῦ ἁγίου ἡ ὑπερθαύμαστος ἐνστάσις καὶ θεολογία.

Ἰδὼν δὲ ὁ Βασιλεὺς τὴν φλόγα τῆς φιλονεικίας ἐπὶ μείζον ἐξάπτουσιν, εἶπεν· ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην νὰ αποφασίσωμεν τί πρέπει νὰ ἀποκριθῶμεν εἰς τοὺς Λατίνους, αἱ δὲ φιλονεικίαι βλέπω ὅτι προβαίνουν ἐπ' ἀπειρον, λοιπὸν διορίσατε τὴν πρὸς τοὺς Λατίνους ἀπολογία, οἵτινες ζητοῦν αὐτὴν ἀπαραιτήτως, τοὺς δὲ τοιοῦτους λόγους εἰς τὸ ἐξῆς ταμιεύσατε. Ἀπεκρίθη παρευθὺς ὁ Ρωσσίας Ἰσίδωρος, ἐὰν εὐρεθῶσι ρητὰ τῶν ἀνατολικῶν ἁγίων, διαλαμβάνοντα περὶ τούτου καὶ δυνάμενα νὰ μᾶς συμβιβάσωσι, δὲν θελομεν τότε στέρξει αὐτούς; καὶ δύνασαι εἶπεν ὁ Βασιλεὺς, νὰ δείξῃς εἰς ἡμᾶς τοῦτο τὸ μέγα καλόν; καὶ παρευθὺς ἐδείξε

ψευδοτετράδιον πλήρες παντοειδούς παραθορίας· τοῦτο εἶχε συνθήσῃ κάποιος Ἰωάννης Βέκκος, ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ λατινοφρονος Μιχαήλ τοῦ βασιλέως λατινοφρονήσας προεβλήθη παρ' αὐτοῦ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ὁποῖον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαήλ σύνοδος μεγάλη καὶ ἁγία συγκροτηθεῖσα καθήρε καὶ ἐξορίσθεις κακῶς, κακῶς ἐτελεύτησεν. Ἐκ τούτου ὁ Ρωσσίας αὐτὸς ἀνέγνω πολλὰ ρητά, τινὰ μὲν παρεφθαρμένα, ἕτερα κεκολοβωμένα, καὶ ἀποκεκομμένα καὶ ἐκόμπαζε λέγων ὅτι ὅλον τὸ βιβλίον ἦτον πλήρες τοιούτων ρητῶν· ἐχάρη πρὸς τοῦτο ὁ βασιλεὺς καὶ εἶπεν, ἄφετε τὰ πολλὰ καὶ ἐκλέξετε ἀπὸ ὅλα ἐν ἡ δύο καὶ γράψετε μὲ αὐτὰ ἰδικήν σας ἐκθεσιν πίστεως, ἵνα ἐκείνην πρὸς τοὺς Λατίνους πέμψωμεν. Ἀφ' οὗ δὲ συνεπληρώθη ἀπὸ τοὺς λατινόφρονας καὶ ἐστάλη πρὸς τοὺς Λατίνους δὲν ἤρесе πάλιν εἰς αὐτούς, ἀλλ' ἐζήτησαν ἐξηγήσεις εἰς αὐτὴν εἰς δώδεκα κεφάλαια, καὶ ὅτι εἶναι χρεῖα ἐξ ἀνάγκης, ἢ εἰς αὐτὰ ὅλα νὰ δώσουν ἀρκετὴν πληροφορίαν μὲ σαφεῖς καὶ καθαράς ἐξηγήσεις, ἢ χωρὶς ἄλλο νὰ δεχθοῦν ἐκεῖνο τὸ γράμμα, ὅπερ προτῆτερα ἐκεῖνοι ἐστεῖλαν αὐτοῖς;

Ὁ δὲ Βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτόν, λαβόντες τὴν ἀπόκρισιν ταύτην τῶν λατίνων, ἐπεσον εἰς ἀπορίαν καὶ ἐν πολλαῖς ἡμέραις ἐφύλαττον αὐτὴν μυστικὴν, συμβουλευόμενοι τίνι τρόπῳ νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν ὑπόθεσιν. Ἀλλὰ πάλιν ὁ οὐρανὸς τοῦ Πάπα ὠργισμένος πρὸς τὴν σκληρότητα τῶν Ἀνατολικῶν, ἐκλείσθη ἐπὶ πολὺ καὶ δὲν ἔβρεχε τὸ σιτηρέσιον, τετράμηνος δὲ καιρὸς παρήλθε καὶ ἐπανεληγμένοι ἐγένοντο αἰτήσεις δίκην ἐπαιτῶν· ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἀποκρίσεως ἠξιοῦντο, μόλις δὲ ποτε, ἀφοῦ εἶδον ὅτι κινδυνεύουσι καὶ πρὸς θάνατον ἀπὸ τῆς πείνης, συγκατένευσαν καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς ἀντὶ τετραμηνιαίου διμηνιαίου παρελθόν σιτηρέσιον. Εἰς ἐκείνην τὴν διανομὴν ὁ τοῦ Πάπα Καμεράριος ἐπίσκοπος Κορώνης Χριστόφορος τοῦνομα, δίδων τὰ φλωρία, ἃς δοθῇ, εἶπε μὲ πολὺν τὸν πόνον, ἃς δοθῇ καὶ τοῦτο τὸ ψυχικόν τοῦ Πάπα ὥσεί νὰ ἐρρίπτετο εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπρόσταξε μηδὲν νὰ δοθῇ τῷ Ἐφέσου, ὡς ἐσθίοντι, λέγει, κατὰ τὸν Ἰούδαν, τὸν ἄρ-

τον τοῦ Πάπα καὶ ἐναντιουμένῳ καὶ ἐχθραίνοντι αὐτῷ, σάουλλαν δὲ μᾶλλον (ἦτοι σχοινίον διὰ χρέμασμα) εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ τῷ δοθῇ· οὕτως ἐλήρησε κατὰ τοῦ δικαίου ὁ φαῦλος ἐκεῖνος.

Ὁ δὲ Βασιλεὺς θέλων νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἔνωσιν, συνήγαγε πάλιν τοὺς πάντας καὶ τέλος πάντων ἐφανέρωσεν αὐτοῖς ὅτι οἱ Λατῖνοι ζητοῦσιν ἐξηγήσεις εἰς τὸ γραμμάτιον, ὅπερ ἐστείλαμεν εἰς αὐτούς, ἀλλ' ἐάν πέσωμεν εἰς ἐξηγήσεις, θέλομεν εὖ γη εἰς ἄπειρον πέλαγος τῶν λόγων· ὅθεν λέγει, ἐμοὶ δοκεῖ ν' ἀποβλέψωμεν εἰς κάποιον τι ἐνωτικόν· καὶ λοιπὸν στοχασθῆτε ἂν ἐνδέχεται νὰ στέρξωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ. Καὶ τί ἄλλο ἐμελέτα καὶ ἐσχέπετο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, μὲ τοὺς κακοὺς ἐκείνους συμβούλους; ἤρχισαν οὖν νὰ ἐξετάζουσι τὸ περὶ τούτου, ἦτοι τί ποιητέον διὰ νὰ δεχθῶσι τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἦτοι τὴν δόξαν τὴν λατινικὴν καὶ πάλιν ἡ σχέψις ἐκινήθη τῆς ΕΚ καὶ τῆς ΔΙΑ. Ἀλλ' ἡ σχέψις μετέβη εἰς φιλονεικίαν μεταξὺ πάλιν τῶν αὐτῶν ἐκείνων καὶ τοῦ Ἀγ. Μάρκου. Ἔως τότε οἱ βασιλικοὶ ἄρχοντες ἦσαν ἐμποδισμένοι τοῦ νὰ ἐμβαίνωσιν εἰς τὰς τοιαύτας συνελεύσεις· καὶ τότε εἰς ἐκείνην τὴν συνέλευσιν ὤρισεν ὁ Βασιλεὺς καὶ εἰσῆλθον καὶ ἐκεῖνοι, λέγων, ἀπὸ τοῦ νῦν θέλω νὰ συνέρχωνται καὶ οἱ ἄρχοντες διὰ νὰ βλέπωσι καὶ ἐκεῖνοι, ποῖοι σπουδάζουσιν ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆς Πατρίδος καὶ ποῖοι ἐναντιοῦνται, ἴσως διὰ νὰ παραστήσῃ, ὡς τοιοῦτον τὸν κατ' ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον.

Ὁ προειρημένος Ἰαγάρης, εἷς τῶν εἰσελθόντων ἀρχόντων, ἰδὼν λέγει τρεῖς ἀντιλέγοντας τῷ Ἐφέσου, ἐκεῖνον δὲ ἀπολογούμενον καὶ ὑπερισχύοντα, ἔφη πρὸς τοὺς πλησίον· οὗτος ἐστίν, ὃν ἔλεγον, ὅτι ἐγένετο ἐκ φρων; ἐγὼ, λέγει, ἀπορῶ, εἴπερ ἡδύνατο ἀπολογεῖσθαι πρὸς τὸν ἕνα, αὐτὸς δὲ ἀπολογεῖται πρὸς πάντας. Διεφήμεσαν γὰρ πρότερον, οἱ ὄντως παράφρονες ἐκεῖνοι καὶ ἀσύνητοι, ὅτι ὁ Ἐφέσου παρεφρόνησε καὶ οὐκ οἶδε τί λέγει.

Διαλυθείσης λοιπὸν καὶ ταύτης τῆς συνελεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδὲν ἄλλο ἐγένεν, εἰμὴ γνωμοδοτήσεις τῶν πλειόνων (πλείονες γὰρ εἶναι πάντοτε οἱ εἰς τὸ κακὸν ρέ-

ποντες) καθώς ἐζήτησεν ὁ Βασιλεὺς, ἡγουν, ὅτι τὰ ρητὰ ἐκεῖνα τῶν λατίνων εἶναι γνήσια τῶν δυτικῶν ἀγίων. Ἀθλιοὶ οἱ τὰ οἰκεῖα μόλις συνιέντες καίτοι λαμπρά, καὶ τὰ ἑτερόγλωσσα δι' ἐρμηνέως ἐν περικοπαῖς καὶ τεμαχίοις καὶ ταῦτα παρερμηνευόμενα ἐπίστευσαν.

Διαλυθείσης πάλιν καὶ ταύτης τῆς συνελεύσεως, μετὰ τρεῖς ἡμέρας προσκαλοῦνται εἰς τὰ βασιλεία· καὶ τότε πάλιν προκατεσκεύασεν ἄλλο ὁ Βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ γνωμοδοτοῦν ἄλλοι, παρέξ Ἀρχιερεῖς καὶ Ἀρχιμανδρίται, καθὼς καὶ εἰς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους ἐγένετο· τοῦτο δὲ ἐπενόησε διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας, ἡγουν τὸν μέγαν Ἐκκλησιάρχην καὶ τοὺς λοιπούς, οἱ ὁποῖοι πολλοὶ ὄντες δὲν ἔκλιναν εἰς τὴν γνώμην του, ἐπόμενοι μᾶλλον τῷ ἐξάρχῳ καὶ προμάχῳ τῆς Ἐκκλησίας. Εὐθὺς πάλιν τίθεται εἰς τὸ μέσον τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἀγωνίζονται οἱ λατινόφρονες μὲ ὅλας τὼν τὰς δυνάμεις νὰ δείξουν τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ταῦτὸν τῷ διὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τὴν ΕΚ ἰσοδύναμον μὲ τὴν ΔΙΑ καὶ τῷ θεῷ Ἐφέσου μετὰ πολλῆς ἀντιλέγουσιν ὁμῆς καὶ σφοδρότητος· τότε δὴ καὶ ὁ δυστυχὴς Ἡρακλείας ἠθέλησε νὰ δείξῃ εἰς τὸν Βασιλέα κάποιον βιβλίον, διὰ νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς χρησίμον εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, ἀλλ' εὐθὺς σκώπτει τοῦτον ὁ πρῶτος σύγγελος Γρηγόριος μετὰ μεγάλου θυμοῦ ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως λέγων, καὶ νῦν ἔφερεις αὐτὸ ἀναγνωσθῆναι ἐπὶ συνόδου; πρῶτον ἀναθεμάτισον τὸν Καβάσιλαν καὶ οὕτω ἀνάγνωθι αὐτό· νῦν εὗρες αὐτό; ὅτε ἦσθε ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἔδεις δεικνύειν αὐτὸ οὐ μὴν δὲ ἐνταῦθα, εἶα, ἰδετε τί ἔφερον ἀναγνωσθῆναι ἐν τῇ συνόδῳ· εἰ βούλει ἀναθεμάτισον τὸν Καβάσιλαν καὶ οὕτως ἀνάγνωθι αὐτό· ἰδὼν λοιπὸν ὁ Ἡρακλείας τὴν ἰταμότητα καὶ θρασύτητα αὐτοῦ, καὶ τὰς διαθέσεις τῶν περὶ αὐτὸν δεινῶς κυμαινούσας καὶ ἐκείνον τῷ θυμῷ ζέοντα, ἐτι δὲ καὶ τὴν τοῦ Βασιλέως ἀποστροφὴν, συστρέψας τὸ βιβλίον ἐσιώπησεν.

Λοιπὸν ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, ἢ πρὸς τὸν λατινισμόν ἑξαψὶς ἐγένετο λαμπρότερα· καὶ φανερὰ οἱ λατινόφρονες ἤρχισαν νὰ ἐπαινοῦν τὴν δόξαν τῶν Λατίνων· ὅθεν εἰς μίαν συνέλευσιν ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου, δὲν εἶναι τίποτε εἶπον, ὁ-

λίγη εἶναι ἡ μεταξύ ἡμῶν καὶ τῶν Λατίνων διαφορὰ καὶ ἂν θελήσουν οἱ ἡμέτεροι, εὐκόλως θελωμεν ἐνωθῆ. Καὶ πάλιν εὐθὺς ἑτοιμος ὁ διάπυρος τῆς εὐσεβείας ζήλωτης καὶ διδάσκαλος, ὅγι, εἶπε, δὲν εἶναι ὀλίγη, καθὼς τὴν θέλετε, μάλιστα εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ.

Δὲν εἶναι αἵρεσις, ἀπεκρίθησαν ἐκεῖνοι, οὐδὲ δύνασαι νὰ τὴν ὀνομάσῃς αἵρεσιν, οὐδὲ ἄλλοι τῶν πρὸ σοῦ ἐλλογίμων καὶ ἀγίων ἀνδρῶν ἐκάλεσαν αὐτὴν αἵρεσιν.

Ναί, ἀπεκρίθη ὁ πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας, αἵρεσις εἶναι καὶ οὕτω ἐστοχάζοντο αὐτὴν καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν διδάσκαλοι· πλὴν δὲν ἤθελον νὰ ὀνοματίσωσι τοὺς Λατίνους ὡς αἵρετικούς, τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν ἐκδεχόμενοι καὶ τὴν φιλίαν τῶν πραγματευόμενοι· καὶ ἂν θέλετε, ἐγὼ νὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω, ὅτι τοὺς εἶχον οἱ Πατέρες ἡμῶν διὰ αἵρετικούς. Μόλις τόσον ἔφθασε νὰ εἰπῇ τῆς ὀρθοδοξίας ὁ ὁμολογητὴς καὶ εὐθὺς γίνονται πλήρεις θυμοῦ ὅτε Μιτυλήνης καὶ ὁ Λακεδαιμονίας.

Καὶ τίς εἶσαι σὺ καὶ ὀνομάζεις τοὺς Λατίνους αἵρετικούς; σηκώνονται εἰς τοὺς πόδας τῶν καὶ ἐγγύτερον αὐτοῦ ἐλθόντες τὸν ὕβριζον ἀδεῶς καὶ ἀναιδῶς ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου· ἕως πότε θελωμεν σὲ ὑπομένει νὰ λέγῃς τοιαῦτα; ἔχε ὑπομονὴν καὶ θέλεις ἰδεῖ. Ἡμεῖς εἰδοποιήσωμεν τὸν Πάπαν ὅτι λέγεις αὐτὸν αἵρετικὸν καὶ κατόπιν δεῶν ἢ νὰ ἀποδείξῃς αὐτό, ἢ νὰ πάῃς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον σοῦ πρέπει. Καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς μανίας καὶ ταραχῆς ἐφυγον ἔξω, ἀληθῶς ὡς ὑπὸ δαίμονός τινος ἐλαυνόμενοι.

Ἀληθῶς λοιπὸν, εἶπεν ὁ σοφώτατος Σχολάριος «ὅτι ἡμῖν τοῖς ὀφείλουσι συμμαχεῖν, ἀντὶ τοιούτων, φεῦ! πολέμοις ἐκέχρητο»· διότι πρῶτον μὲν ἐφάνησαν ἐχθροὶ τοῦ δύο μόνον, ὕστερον δὲ τρεῖς καὶ τέσσαρες καὶ ἔπειτα πέντε καὶ ἕξ καὶ τελευταῖον σχεδὸν ἅπαντες· ἀλλ' ὅμως ὁ θαυμάσιος, ὡσεὶ ἄκμων ἀνάλωτος καὶ ὡσεὶ ἀδάμας στερεὸς ἐφαίνετο εἰς τὰς ἐκείνων ὀργὰς καὶ ὀρμὰς καὶ κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἠθελε νὰ παρασαλεύσῃ οὐδὲ τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὸ στερεὸν τῆς ἀληθείας θεμέλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὤκοδόμησε καλῶς τὴν οἰκίαν του.

Μετὰ δύο ἡμέρας πάλιν παρὰ τῷ Πατριάρχῳ συναχθέντες

καὶ πάλιν λόγων πολλῶν περὶ τῆς ἐνώσεως κινήθεντων, ἤρ-
χισαν νὰ παρακινοῦν καὶ νὰ παρακαλοῦν εἰρηνικῶς καὶ τα-
πεινῶς τὸν Ἅγιον Μάρκον διὰ νὰ μεταχειρισθῇ κάποιαν
οἰκονομίαν καὶ συγκατάβασιν· ὁ δὲ Ἅγιος ἀπεκρίνατο ὅτι
δὲν δέχονται συγκατάβασιν τὰ τῆς πίστεως· καὶ πάλιν ἐ-
κείνοι σφοδρότερον ἐπετίθεντο δεόμενοι καὶ ζητοῦντες τὴν
παρ' αὐτοῦ συγκατάβασιν, ὀλίγη, ἔλεγον, εἶναι ἡ διαφορὰ
καὶ ὀλίγη συγκατάβασις θέλει μᾶς ἐνώσει, ἐὰν θελήσῃς νὰ
τὴν μεταχειρισθῇς· τότε δὴ ὁ καλὸς μιμητὴς τῶν πατέρων
του καὶ τέλειος τῆς ἀληθείας ὁμολογητὴς, ἀποκρινόμενος
εἶπεν ὅτι παρόμοιον εἶνε τοῦτο ὅπερ μοὶ λέγετε νὰ κάμω
μὲ ἐκεῖνο ὅπερ εἶπεν ὁ Ἐπαρχος εἰς τὸν Ἅγιον Θεόδω-
ρον τὸν γραπτόν· εἶπε γὰρ ὁ Ἐπαρχος τῷ Ἀγίῳ, ὅτι μίαν
καὶ μόνην φορὰν συγχοινωνήσατε μὲ ἡμᾶς καὶ οὐδὲν ἄλλο
ζητοῦμεν ἀπὸ ὑμᾶς, πορεύεσθε δὲ ὅπου ὑμεῖς θέλετε· ὁ δὲ
Ἅγιος Θεόδωρος ἀπεκρίθη πρὸς αὐτόν· ὦ Ἐπαρχε, παρό-
μοια λέγεις ὥσπερ ἤθελε τις εἰπῆ εἰς ἄλλον, δὲν σοῦ ζητῶ
οὐδὲν ἄλλο, παρὰ τὴν κεφαλὴν σου νὰ κόψω μίαν καὶ μό-
νην φορὰν καὶ μετὰ τοῦτα ὑπαγε ὅπου ἀγαπᾷς· τοῦτο καὶ
ὑμεῖς ζητεῖτε τώρα ἀπὸ ἐμέ· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἐ-
πειδὴ εἰς τὰ τῆς πίστεως δὲν χωρεῖ συγκατάβασις. Ταῦτα
εἰπὼν ὁ θεὸς Μάρκος ἠρέθισεν εἰς ὀργὴν τοὺς πρὸ ὀλίγου
παρακαλοῦντας καὶ ἀπὸ τῆς εἰρηνικῆς δῆθεν αἰτήσεως καὶ
ἀξιώσεως ἐξήφθη φλόξ φιλονεικίας καὶ ὁ ἀναιδὴς Νικαίας
Βησσαρίων ἀναιδῶς πάντῃ ἐσκώπε καὶ ὕβριζε τὸν Ἅγιον
καὶ μετὰ τὰ πολλὰ ταῦτα, ὡς ὑπὸ δαίμονος κεντούμενος
ἀναστὰς, εἶπε· Περιττὸν θεωρῶ τὸ νὰ κάθῃμαι νὰ φιλονεικῶ
μὲ ἄνθρωπον δαιμονιάρην, αὐτὸς εἶναι ἐξω φρενῶν καὶ τί
νὰ φιλονεικῶ μὲ αὐτόν; καὶ μὲ ἐκεῖνον τὸν θυμὸν ἐφυγεν.
Εἰς τοιαύτας καὶ τοσαύτας ὕβρεις τί ἀπεκρίθη ὁ Ἅγιος;
Παῖδι εἶσαι καὶ ὥσάν παιδί λαλεῖς. Τόσον μόνον καὶ οὐδὲν
ἄλλο, ὁ ἀνεξίκακος καὶ τῶντι γνήσιος τοῦ χριστοῦ μαθη-
τῆς· ὁ δὲ Πατριάρχης καὶ τότε καθὼς καὶ πρότερον, ὁρῶν
καὶ ἀκούων τὴν τοσαύτην ἀταξίαν καὶ ἀναιδέειαν, ὡς ἰχθὺς
ἐφαίνετο ἄφωτος, ἴσως καὶ νὰ ἐδυσχέρανε διότι δὲν ἠδύ-
ναντο, τοσοῦτοι ὄντες, νὰ ἐπιστομίσουν ἓνα ὅστις ἠμποδίζε
τὴν ἐπιθυμητὴν ἐνώσιν.

Τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ, ἐλθόντος τοῦ Βασιλέως εἰς τὸν Πατριάρ-
χην. συνῆλθον ἐκ προστάγματος καὶ οἱ λοιποὶ ἅπαντες καὶ
πάλιν οἱ περὶ τῆς ἐνώσεως κινοῦνται λόγοι καὶ πάλιν ὁ
πόλεμος τῆς ἐνώσεως ἐτοιμος· καὶ τέσσαρες ὁμοῦ μὲ καί-
νὸν συνασπισμὸν, ἤγουν ὁ Ρωσσίας Ἰσίδωρος, ὁ Νικαίας
Βησσαρίων, ὁ μέγας πρωτοσύγγελος Γρηγόριος καὶ ὁ δι-
δάσκαλος Ἀμνηρούτζης, διεμάχοντο πρὸς τὸν Ἅγιον Ἰτα-
μώτατα καὶ σκληρότατα. Θελήσαντος δὲ τοῦ Ἀγίου νὰ
ἀναγνώσῃ μέρος ἐκ τῶν λόγων τοῦ Καβάσιλα περὶ τοῦ
προταθέντος ζητήματος, εὐθὺς εἶπεν ὁ Ρωσσίας, ἡμεῖς διὰ
ἐνώσιν καὶ εἰρήνην ἤλθομεν ἐνταῦθα, οὐχὶ δια σχίσμα
καὶ διάστασιν. Θέλομεν λοιπὸν, ἵνα ἀναγινώσκωμεν τοὺς
ἐνωτικούς, ὅχι τοὺς σχισματικούς καὶ χωρίζοντας· ὁ Κα-
βάσιλας εἶναι σχισματικὸς καὶ δὲν θέλομεν νὰ ἀναγινώσκη-
ται. Ἐλαβε τὸν λόγον ὁ Λακεδαιμονίας, καὶ τί ἔχομεν λέ-
γει τὸν Καβάσιλαν; ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν αὐτὸν ἅγιον· ἀρχι-
ερεὺς ἦν, καὶ ἔχομεν κάκεινον, ὡς ἓνα τῶν νῦν ὄντων ἀρ-
χιερέων, ὡς τὸν Μονεμβασίας τυχόν, ἢ ἄλλον τινά· οὐδὲ
ἀνάγκην ἔχομεν στέργειν τὰ ἐκείνου συγγράμματα· τότε ἀ-
ποκριθεὶς ὁ Ἅγιος εἶπε· λοιπὸν νὰ ἀναγινώσκωμεν τὸν Κα-
βάσιλαν ὡς ἀναγινώσκωμεν καὶ τὸν Βεκκον.

Ὑπὲρ καὶ ἀγανακτήσας διὰ τὴν ἰταμότητα καὶ τὸ θρά-
σος αὐτῶν τὸ ὑπερβολικὸν καὶ καταλαβὼν, ὅτι πάντες σχε-
δὸν ἦσαν προδοδόμενοι καὶ ἐτοιμοὶ πρὸς τὴν τοῦ λατινι-
σμοῦ συγκαταθεσιν, ἐσιώπησε, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς πολλῶν συν-
ελεύσεων γινομένων, καὶ πολλῶν περὶ τῆς ἐνώσεως κινου-
μένων λόγων, βλέπων ὁ Ἅγιος ὅτι δὲν μένει πλέον ἐλπίς
ὠφελείας οὐδὲν ἀπεκρίνετο, ἀλλ' ἐκάθητο μόνον σιωπῶν καὶ
ἀλγῶν, καὶ ὀδυρόμενος κατὰ ψυχὴν τὴν ἐλεεινὴν καὶ ἀ-
θλίαν τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν, Ἀλλὰ, καί τοι τὸ ἱερὸν
καὶ θεῖον ἐκεῖνο στόμα ἐσίγησε καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας
ἐκλείσθη, εἶναι ὁμῶς ἀνάγκη νὰ ἀκολουθησῶμεν τὴν ἱστο-
ρίαν τῆς ψυχοφθοροῦ ἐκείνης καὶ ἀπο Θεοῦ χωριζούσης ἐ-
νώσεως, ἐπειδὴ θέλει δείξει εἰς ἡμᾶς καὶ τὸ τέλος καὶ τὴν
σφραγίδα τῶν ἀγώνων του καὶ αὐτὸν κατὰ πάντα νικητὴν
καὶ τροπαιοῦχον τελειότατον καὶ λαμπρότερον. Πausaμέ-
νου λοιπὸν τοῦ ἁγίου Μάρκου, οἱ περὶ τὸν Νικαίαν εἰς ἄλ-

λην συνέλευσιν, ἐκ προστάγματος Πατριαρχικοῦ, ἀνέγνωσαν εἰς τὸ μέσον τὰ ὑπὸ τοῦ Βέκκου διεφθαρμένα ρητὰ τῶν ἁγίων, ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ ὁποῖα ἔλεγον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ παρευθὺς ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ ἔσπερξε τὰ ρητὰ ὡς γνήσια τῶν ἁγίων, καὶ ἐδέχθη τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ καὶ μετ' αὐτὸν δέκα ἀρχιερεῖς, οἱ δὲ πλείονες δὲν ἐδέχθησαν αὐτὸ διότι αἱ γνῶμαι κατὰ τάξιν ἐπερχόμεναι, δὲν ἐδίδοντο ἐν μιᾷ γνώμῃ, ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος, ὁ Μονεμβασίας Δοσίθεος καὶ ὁ Ἀγχιάλου Σωφρόνιος, ἀντεῖπον τῇ γνώμῃ ταύτῃ τῆς ἐνώσεως· κατὰ πάντα ἔλεγον, οὐ πείθονται ἔχειν αἰτίαν τὸν Υἱὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἀλλ' οὐδ' ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔλεγεν πρὸς αὐτούς, ὁ καιρὸς πλημμελεῖ καὶ οὐδὲν τι ἀνῆκον ἐποίησαμεν τῷ πράγματι μνήσθητε τοίνυν τοῦ ἡμετέρου οἴκου ὅπως κινδυνεύει ἐν μέσῳ τῶν ἀσεβῶν, καὶ ἂν συμβῇ τι, ὁμοί! πόσον τὸ δεινὸν ἔχω, ὅτι διωγμὸς μέλλει γενέσθαι πολλῶ χείρων τοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, διὸ ὀφείλομεν καταλεῖψαι τὰς διαλέξεις καὶ τὰς φιλονεικίας καὶ εὑρεῖν τι μέσον καὶ χωρῆσαι εἰς αὐτό. Καὶ εἰς τὴν εἰκοστὴν πέμπτην συνέλευσιν ἔλεγε πάλιν ὁ βασιλεὺς· δότε γνῶμας μήτε βλαπτούσας τὴν ψυχὴν μήτε τὸ σῶμα, πλὴν εὐσεβῶς καὶ ἀπροκριματίστως, καὶ ἀπεκρίθησαν πάντες, εἴ τις οὐκ ἀγαπᾷ τὴν ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἦτω ἀνάθεμα, πλὴν μετ' εὐσεβείας. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα καὶ αὐτοὶ κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς τὸ τοῦ Λατινισμοῦ βάραθρον ἐκρημνήσθησαν, ἄλλοι δηλ. μετ' ὀλιγισμῶν, ἄλλοι μετ' ὀλίγων καὶ ἐλπίδας καὶ ἄλλοι μετ' ἀπείρας ἀβράς τὸ πλέον αἰσχιστον τὰ λαμπρὰ τῆς πίστεως τῶν πρωτοτόκια, κατὰ τὸν βεβήλον Ἡσαῦ, μετ' ὀλίγην κόπρον τῆς κοιλίας τῶν ἀλλὰξαντες. Ὁ δὲ καχομήχανος καὶ σαπρόγηρος Πατριάρχης, προσκαλεσάμενος τὸν Τυρνόβου Ἰγνάτιον, τὸν Μολδοβλαχίας Δαμιανόν, καὶ τὸν Ἀμασειᾶς τοὺς ὠνείδισε λέγων, πολλὰ καλὰ ἐποιήσατε εἰς ἐμέ, ἐγὼ δὲν σᾶς ἐπροβίβασα; δὲν ἔχετε ἀπὸ ἐμέ, εἴτι καὶ ἂν ἔχητε τὴν σήμερον; πῶς δὲν ἡκολουθήσατε τὴν ἐμὴν γνώμην, ἀλλ' ἀφήκατε νὰ με καθαίρουν οἱ ἐναντίοι μου; αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια εἰς αὐ-

τοὺς εἰδὼν τοὺς ἔσυρεν εἰς τὴν γνώμην τοῦ ὑστερον δὲ ἠθέλησεν ὁ μάταιος νὰ δοκιμάσῃ καὶ τὸν ἀκράδαντον τοῦτον στύλον τῆς πίστεως. Ὡς τῆς ἐσχάτης σου μωρίας ταλαίπωρε! Προσκαλεσάμενος λοιπὸν καὶ τὸν Ἅγιον Μάρκον ἤρρισε νὰ τὸν παρακαλεῖ καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτόν, μὴ στέκης ἐναντίον εἰς τὸ θεῖον τοῦτο ἔργον τῆς ἐνώσεως, ἀλλὰ συγκατάνευσον μικρὸν διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ Γένους ἡμῶν. Πλὴν δὲν εὔρεν ὁ καχομήχανος Πατριάρχης καλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον, εὔρε μᾶλλον ψυχὴν ἄδαμαντίνην καὶ ἀνένδοτον.

Ἐρρέθη ἀνωτέρω ὅτι ἐν τοιαύτῃ εὐρίσκοντο ἐνδεία οἱ μὴ λατινοφρονήσαντες Ἕλληνες, ὥστε καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῶν πράγματα ἐνεχειρίαζον καὶ ἐπώλουν, ὅπως οἰκονομήσωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Οὐκ ἐδίδετο δ' αὐτοῖς ὑπὸ τῶν Λατίνων τὸ ὀρισθὲν σιτηρέσιον ἵνα ἐξ ἀνάγκης καὶ τὴν ἐνωσιν δεχθῶσι καὶ τὸν ὅρον ὑπογράψωσιν ὅπερ καὶ ἐγένετο. Πρὸς τὴν μὴ ἀπόδοσιν τοῦ σιτηρείου συνήρκει καὶ ὁ καχότροπος μέγας πρωτοσύγγελος Γρηγόριος, ὡς ὁ αὐτὸς ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας Μακαρίου καὶ τοῦ μεγάλου Σακελαρίου ἀνευ αἰδοῦς ὠμολόγει (α.) Τὴν μεγάλην οὖν ἐνδειαν τῶν ἡμετέρων γινώσκων ὁ λατινοφρονήσας Μητροπολίτης Μιτυλήνης Δωρόθεος εἶπε τοῖς Λατίνοις: «Εἰ θέλῃ ὁ Πάπας δότω μοι φλωρία ἵνα δώσω ἐγὼ εἰς πρόσωπα, ἅπερ οἶδα, ὡς εὐεργεσίαν τοῦ Πάπα καὶ καταπέσω αὐτὰ εὐκόλως ἔχειν καὶ πρὸς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ὅρου καὶ πρὸς τὴν ἐνωσιν.» Ἐμαθε τοῦτο ὁ Πάπας καὶ διώρισε καὶ ἔδωκεν αὐτῷ φλωρία, ὡς τινὲς λέγουσι, 200 τα ὁποῖα ἔδωκε πρὸς τινὰς τῶν ὑποδεεστέρων ἀρχιερέων, ἔδωκε δὲ τῷ μεγάλῳ Σκευοφύλακι φλωρία 9. Τούτῳ τῷ Σκευοφύλακι Θεοδώρῳ Ξανθοπούλῳ ἔδωκεν ἔτι φλωρία 12 τῷ Λατινεπισκοπῷ Χριστοφώρῳ καὶ 12 τῷ Ἀμβροσίῳ, ὁ δὲ Νικομηδείας πλὴν τῶν ὄσων ἔλαβεν ἀπὸ τῶν Μιτυλήνης, ἔλαβεν ἔτι παρὰ τοῦ Πάπα φλωρία 18. Τὸν δὲ μέγαν Χαρτοφύλακα Μιχαὴλ τὸν Βαλσαμῶνα, τὸν μέγαν Ἐκκλησιάρχην Σίλβεστρον τὸν Συρόπουλον καὶ τὸν

Πρωτόδικον Γεώργ. τὸν Καπαδόκα, ἐβίασεν ὁ Βασιλεὺς διὰ τοῦ Φιλανθρωπικοῦ ἵνα τὸν ὄρον υπογράψωσιν.

Τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν συνήχθησαν πάλιν ἐκ προστάγματος βασιλικοῦ καί, βουλῆς προτεθείσης, ἠρώτησαν ἅπαντας καὶ ἱερωμένους καὶ ἄρχοντας καὶ πάντες ἑσπεύσαν τὴν μετὰ τῶν Λατίνων ἔνωσιν, μετὰ ταῦτα ἐστηκώθησαν εἰς τοὺς πόδας αὐτῶν κατὰ τὴν συνήθειαν ἵνα καὶ ὁ Βασιλεὺς εἴπῃ τὴν γνώμην του.

Ἄξιον δὲ νομίζω ὡς ἐν παρόδῳ νὰ προσθέσω καὶ ἐγὼ ἐν ταῦθα, ἐκεῖνο τὸ ἀξιοσημείωτον συμβεβηκός, τὸ ὁποῖον διηγεῖται ὁ φιλαληθέστατος ἱστορικός· ὅτε ὁ Βασιλεὺς ἐδημηγόρησε περὶ τῆς θεοκαταλύτου ἐνώσεως, εἰς κύων τῶν θηρευτικῶν, ὁ ὁποῖος συνείθιζε νὰ ἀκολουθῇ τὸν Βασιλέα καὶ νὰ κοιμᾶται ἐπάνω εἰς τὸ χρυσὸν προσκεφάλαιον ὁποῦ ἦτον ἔμπροσθεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βασιλέως καὶ ἐχρησίμευε διὰ ὑποπόδιον, ἐκάθειδε καὶ τότε ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου, σιωπῶν ὡς καὶ ἄλλοτε ἄρξαμένου δὲ τοῦ Βασιλέως δημηγορεῖν, εὐθὺς ἤρχισε καὶ ὁ κύων νὰ κλαυθμηρίζῃ, πολλοὶ δὲ ἐπεχείρισαν εὐθὺς ἐμποδίσαι καὶ κατισιγᾶσαι αὐτὸν καὶ μάλιστα οἱ βασιλικοὶ δορυφόροι, οἵτινες ἔσπεκον ἐκεῖ πλησίον, ἀλλ' εἰς μάτην· ἐδοκίμασαν μὲ φωνὰς καὶ μὲ ράβδους, οὐδόλως ἐσιώπησεν, ἀλλ' ἀδιακόπως τὸ κυνίνδιον ἐμελῶδει μέλος καὶ λιγυρὸν ἐκλαυθμηρίζε καὶ κυνικὴν τραγωδίαν ἐξύφανε καὶ γοερῶς συνῆδε τοῖς βασιλικοῖς θεσπίσμασι καὶ τρόπον τινὰ ἄλλο δὲν ἐφαίνετο, παρὰ ὅτι ἐκράτει τὸ ἴσον τῆς φωνῆς τοῦ λέγοντος καὶ διὰ τῆς κυνείας μουσικῆς τὸν ρυθμὸν αὐτοῦ ἐποίει καί, καθὼς οἱ μουσικοί, μὲ τὰς λεπτάς φωνὰς τῶν παιδίων, τὰς τῶν διδασκαλῶν καλλιφωνίας λομπρύνουσι καὶ μελωδικωτέρας ἀποτελοῦσιν, οὕτω καὶ ὁ κύων ἐκεῖνος ἀμυδρῶς ἤδε καὶ λιγυρῶς ὑλάκει καὶ κυνικῶς ἐτραγῶδει καὶ ἐμελοῦργει τῷ λέγοντι· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐκλαυθμηρίζεν, ὠλοφύρετο καὶ οὐ πρότερον ἔπαυσεν, εἰμὴ ὅτε ἐσιώπησε καὶ ὁ τὴν γνώμην ἀποφαινόμενος. (α.) Τοῦτό τινες ἐσημείωσαν ὡς ἀποτρόπαιον οἰωνόν· καὶ παρευθὺς ἐξηγήθη ἀπὸ αὐτοῦ ὡς ἔ-

πρεπε, ἡγουν, πῶς ὁ Θεὸς ἐκίνησε τὸ κτήνος ἐκεῖνο, καθὼς ποτε καὶ τὴν ὄνον τοῦ Βαλαάμ, εἰς τὸ νὰ θρηνῇ τὴν προδοσίαν, ἣν ἔκαμεν ὁ Βασιλεὺς τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος, διὰ νὰ ἐλεγξῇ τὸ ἄλογον τοὺς λογικούς. Ἀφοῦ ἔλαβε τέλος τοῦ Βασιλέως ἡ δημηγορία, εὐθὺς ἐπρόσταξεν ὁ Βασιλεὺς τοὺς βασιλικούς ὑπηρέτας νὰ προσέχουν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὁποῖον ἤθελον ἀκούσῃ νὰ λαλῇ κατὰ τῆς ἐνώσεως, εὐθὺς νὰ λέγῃσι πρὸς αὐτὸν ἵνα κάμῃ εἰς αὐτοὺς τὴν πρέπουσαν παιδευσιν.

Ὅθεν περιχαρῆς γενόμενος ὁ Βασιλεὺς ἔδραμεν εἰς τὸν Πάπαν δίδων ταύτην τὴν εἶδησιν ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ σύνοδος ἐδέχθη τὴν δόξαν τῶν λατίνων καὶ ἄλλο δὲν λείπει εἰμὴ νὰ γραφῇ ὁ ὅρος, κατὰ τὴν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων συνήθειαν καὶ νὰ τὸν υπογράψουν καὶ τὰ δύο μέρη, οἳ τε Ἀνατολικοὶ καὶ Δυτικοὶ καὶ ἔπειτα μίαν ἡμέραν νὰ πανηγυρίσουν τὴν κοινὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἔνωσιν εἰς ἓνα Ναὸν μὲ μίαν κοινὴν λειτουργίαν καὶ τούτου γενομένου νὰ ἀναχωρήσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλὰ δὲν ἐφάνησαν τὰ αὐτὰ εὐλογα καὶ εἰς τὸν Πάπαν, χωρὶς νὰ τελειώσουν καὶ τὰ ἄλλα ζητήματα ὁποῦ ἡτοίμασαν νὰ τοὺς προβάλῃσιν. Ἐχάρησαν μὲν διὰ τὴν δόξαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῖς ἀπεκρίθησαν δὲ ὅτι ὁ ὅρος δὲν θέλει γραφῇ, ἂν δὲν διορθώσουν ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν νὰ διαστρεφούν καὶ τὰ ἄλλα ἔθιμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἡγουν, ἐζήτουν νὰ δεχθῶν οἱ ἡμέτεροι, τὰ ἄζυμα εἰς τὴν λειτουργίαν, τὴν δόξαν τοῦ Πουργατουρίου, τὴν Μοναρχίαν τοῦ Πάπα καὶ τέλος νὰ ἀποβάλῃσιν ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τὰς ἐπικλήσεις, ἡγουν τὰς δεήσεις τοῦ ἱερέως εἰς τὴν μετρυσίασιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ὡς περιττάς καὶ νὰ πιστεύσουν, καθὼς ἐκεῖνοι, ὅτι δηλ. μὲ τὰ κυριακὰ λόγια τελειοῦνται τὰ μυστήρια. Αὐτὰ ἐτάραξαν σφοδρῶς καὶ μάλιστα τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πατριάρχην· διότι ἐφοβοῦντο, μάλιστα διὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, αἱ ὁποῖαι εἶναι συντεθειμέναι μὲ τὰς ἱερὰς ἐπικλήσεις τῆς μετουσιάσεως· πολλοὺς τρόπους μετεχειρίσθησαν καὶ πολλὴν ἐναντιότητα ἔκαμαν, ὥστε ὁποῦ ὁ βασιλεὺς ἡγανακτισμένος, προσκαλεῖ πάλιν τὸν μέγαν διδά-

σκαλον δηλ. τὸν ἅγιον Μάρκον. καὶ πάλιν τοῦτον παρακαλεῖ νὰ γράψῃ περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θείας μετουσιώσεως· ὁ δὲ καὶ ἐπέισθη καὶ ἔγραψε καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι οὕτω παρέδωκαν οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι νὰ τελῶνται τὰ θεία δῶρα, καθὼς ἀγιαζουσιν αὐτὰ οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἱερεῖς· ἔγραψε καὶ ἀπέδειξεν ὁ θεόσοφος διδάσκαλος, ἀλλὰ ποῦ ἔμαθε νὰ πείθεται τὸ γένος τὸ πεισματικώτατον; τόσας συχνὰς καὶ ἀλλεπαλλήλους ἐπιθέσεις καὶ ἐνστάσεις ἔκαμαν εἰς τὸν βασιλέα, ὥστε ἐξεβόησε μίαν ἡμέραν· «βλέπω ἀνθρώπους ἀπειθεῖς καὶ φιλονεικοῦντας αἰετὶ διὰ νὰ οὐστήσουν τὸ θέλημά των, ἀγωνιζομένους δὲ νὰ ἀναιρέσουν πᾶν ὅ,τι ἤθελε προλάβῃ νὰ εἰπῇ ἄλλος ὥστε ἂν τις ἐξ ἡμῶν εἰπῇ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, αὐτοὶ μέλλουσι νὰ φιλονεικοῦν καὶ παντοιοτρόπως θέλουσι σπουδάσῃ νὰ τὸ ἀναιρέσουν καὶ νὰ εἰποῦν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν». Ἰδοὺ ποίαν μαρτυρίαν ἔκαμε διὰ τοὺς ἡγαπημένους τοῦ Λατίνου· ὁ ἀπηλπισμένος βασιλεὺς καὶ μὴ βουλόμενος ἐβεβαίωσε καλῶτα τὸν λόγον τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὃν περ ἄφησε γεγραμμένον· «ὅτι οὔτε ἴσασι τὴν ἀλήθειαν, οὔτε μαθεῖν ἀνέχονται.»

Ἀφ' οὗ πολλάκις ἀντέστη ὁ ἄθλιος, συλλογιζόμενος, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἄλλος τρόπος οὔτε νὰ ζήσουν, διότι ὁ οὐρανὸς τοῦ Πάπα πάλιν ἐκλείσθη, οὔτε ἐκ τῆς Ἰταλίας νὰ ἀναχωρήσουν, διότι εὐρίσκοντο εἰς ἀσφαλέστατον περιορισμόν, ἀποστέλλει τὸν Ρωσσίας Ἰσίδωρον (τὸ ὄργανον τῆς θεοστυγοῦς ἐνώσεως) ὅπως ἐρωτήσῃ τί ὀρίζει ὁ μακαριώτατος πατὴρ ποιῆσαι βοήθειαν τοῖς χριστιανοῖς· καὶ ἀπεκρίθη διὰ τριῶν Καρδινάλιων, δοῦναι ἑξοδα καὶ κάτεργα εἰς τὴν ἐπάνοδον· δεῦτερον τριακοσίους στρατιώτας, ἵνα ἵστανται εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως δι' ἐξόδων τοῦ Πάπα· τρίτον καὶ δύο κάτεργα ἐκπαρτηροῦντα αὐτήν· δ' καὶ τὸ προσκύνημα τῆς Ἱερουσαλὴμ ἵνα γενηται ἐν τῇ πόλει· ὁμοίως αἱ γαλιάτζαι αἱ εἰς προσκύνησιν ἀπερχόμεναι τοῦ ζωοδόχου τάφου· ε'. ἵνα δώσῃ κάτεργα ἀρματωμένα εἰκοσι μετὰ ἀρόδων αὐτοῦ μῆνας ἕξ, ἡ δέκα κάτεργα ἕτος ἐν ἑκτον, ὅταν χρῆζῃ φωσάτον διὰ ξηρᾶς, ἵνα σπουδάσῃ ἐνώ-

πιον τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἔλθωσι τὰ γένη τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐτελεύτησεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης αἰφνιδίως τὴν ἐσπέραν τῆς δεκάτης Ἰουνίου 1439 διότι παρακινούμενος ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ τὸν Νικαίας, καὶ βουλόμενος νὰ υπογράψῃ εἰς τὸν λατινισμόν, ὡς ὁ Συρόπουλος λέγει, κόπρος ἐξήλθεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκεῖ ἐνθα ἔτρωγε, καὶ τὴν ψυχὴν ἀπέρριψε καὶ ὡς ἄλλος Ἄρειος ἀντιστάμενος διερράγη πρὶν τελειώσῃ ἡ σύνοδος, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Μοναστηρίου τῶν Δομινικανῶν τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς Νοβέλλας ἐπιλεγομένῳ. Ἐκδημήσαντος τοίνυν τοῦ Πατριάρχου, μόνος καταληφθεὶς ὁ βασιλεὺς διεπραγματεύετο γραφῆναι τὸν ὅρον καὶ τὴν ἐνωσιν τελεσθῆναι ἔχων συμβούλους πρὸς τοῦτο καὶ συνεργοὺς τὸν Ρωσσίας, τὸν Νικαίας καὶ τὸν μέγαν Πρωτοσύγκελον. Οὕτω ὤθησαν τεχνιέντως αὐτὸν εἰς πολλά.

Καὶ οὕτως ἀπεφασίσθη νὰ γραφῇ καὶ υπογραφῇ ὁ ὅρος καὶ νὰ λάβῃ τέλος ἡ ἐπιθυμητὴ ἐνωσις. Ὁ δὲ Ἁγ. Μάρκος, λέγει ὁ Συρόπουλος, ἐκάθητο σιωπῶν καὶ ἀλγῶν ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἔμαθεν ὅτι μέλλει νὰ γραφῇ καὶ ὁ ὅρος καὶ ἐμελλον νὰ τὸν κράξουν διὰ νὰ υπογράψῃ· παρεκάλεσε τὸν πανευτυχέστατον Δεσπότην τὸν Δημήτριον τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως καὶ μεταχειρισάμενος αὐτὸν μεσίτην εἰς τὸν Βασιλέα, ἀνέφερε δι' ἐκείνου οὕτως, ὅτι ἡ Ἁγία σου Βασιλεία γινώσκει καλῶς, ὅτι ἐγὼ οὐκ ἤθελον νὰ γένω ἀρχιερεὺς, οὔτε νὰ ἐλθῶ μετὰ τῆς συνόδου ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ἐξ ἀρχῆς ἐπεθύμησα νὰ διάγω, κατὰ τὸ δυνατόν μου, τὸν μοναδικὸν βίον καὶ ἡσύχιον, ἡ δὲ Ἁγία σου βασιλεία μὲ ἠνάγκασε καὶ εἰς τὰ δύο. Καὶ μὴ θέλων ἐφύλαξα τὴν ὀφειλομένην ὑπακοήν· διὰ τοῦτο ἐγὼ τώρα εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν πολλῶν μου ἀγώνων καὶ κόπων ζητῶ τὰ δύο ταῦτα· ἐν μὲν ἵνα μὴν ἀναγκασθῶ νὰ υπογράψω εἰς τὸν ὅρον, ἐπειδὴ τοῦτο τότε δὲν θέλω κάμῃ, ἂν καὶ αὐτὴν ἤθελα κινδυνεύσω τὴν ζωὴν· τὸ δὲ ἄλλο νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα πεφυλαγμένος.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημήτριου τοῦ Δεσπότη περὶ τοῦ ἁγίου καὶ γινώσκων καλῶς, πρῶτον μὲν ὅτι ὁ Ἁγίος δὲν ἦτον κάλαμος ὑπὸ ἁ-

νέμου σαλευόμενος, καὶ δεύτερον ἂν μεταχειρισθῇ βίαν ἔπρεπε νὰ μισθῇ καὶ νὰ δυσφημισθῇ ἀπὸ ὅλους καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς Κωνσταντινοπολίτας, ὅτι τυραννίαν μεταχειρίσθη καὶ τὸ θεμέλιον λοιπὸν τῆς ἐνώσεώς του ὡς τυραννικόν, ἔπρεπε νὰ ᾔηται σαθρόν καὶ προσωρινόν· καὶ τὸ περισσότερο ὅτι ἐκέλλε νὰ κηρυχθῇ πανταχοῦ, ὅτι τὸν σοφώτατον καὶ ἀγιώτατον, τὸν ἐξαρχὸν τῆς Ἀνατολικῆς Συνόδου, τὸν τοποτηρητὴν τῶν Ἀνατολικῶν θρόνων, ἐπειδὴ δὲν ᾔθελῃσε νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν προδοσίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐκακοποίησεν ὁ βασιλεὺς διὰ ταῦτα λοιπὸν συγκατένευσεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐπληροφόρησεν τὸν ἄγιον, ὅτι οὔτε νὰ ἀναγκάσῃ αὐτὸν νὰ ὑπογράψῃ, καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ ἐπιστρέψῃ ἐπιμελείᾳ καὶ φροντίδι βασιλικῇ· οὕτως ὑπεσχέθη καὶ οὕτως ἐποίησε ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν Ἅγιον.

Παρελθουσῶν δὲ τεσσάρων ἡμερῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου, ὁ τοῦ βασιλεως ἀδελφὸς Δημήτριος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Φλωρεντίας ἵνα μὴ ὑπογράψῃ τὸν ὅρον καὶ ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς δύο σοφωτάτους διδασκάλους Γεώργιον τὸν Σχολάριον τὸν μετὰ ταῦτα Γεννάδιον, καὶ τὸν Γεμιστόν.

Ὁ ὅρος συνετάχθη ὑπὸ Λατίνου τινὸς μοναχοῦ Ἀμβροσίου ὀνομαζομένου καὶ τῇ πέμπτῃ τοῦ Ἰουλίου συνήλθον ἅπαντες διὰ νὰ ὑπογράψωσι τὸν ὅρον τοῦτον ὑπέγραψαν ἐκ τῶν Ἑλλήνων δεκαοκτὼ ἀρχιερεῖς καὶ ἑνδεκα κληρικοί, δακρύοντες οἱ περισσότεροι. Δὲν ὑπέγραψε δὲ ὁ ἐξαρχὸς τῆς συνόδου καὶ τοποτηρητὴς τῶν Πατριαρχείων Ἅγιος Μάρκος, ὁ Σταυρουπόλεως Ἡσαΐας, ὃς πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὅρου ἀνεχώρησε κρυφίως εἰς Βενετίαν καὶ ἐφυλάχθη παρὰ τοῦ Δημητρίου, ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλέως, διότι ἤκουσάν τινες τῶν Λατίνων ὅτι οὐ στέργει τὴν ἑνωσιν καὶ ᾔθελον νὰ τὸν φονεύσουν, (α.) ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἰβηρίας ἐνεφάνισε πρῶτον τοῖς ἀρχιερεῦσι γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας ἐντελλόμενον αὐτῷ μηδόλως συνθέσθαι εἰς προσηκόν· ἢ εἰς ἀφαίρεσιν μέχρι καὶ ἰῶτα ἐνὸς ἢ μιᾶς κεραίας

(α) Συρόπουλ. σελ. 313.

εἴτα γυμνωθεὶς καὶ μωρίαν προσποιηθεὶς ἔκαμε τὸν σαλὸν καὶ μετὰ τὸ σχῆμα τοῦτο ἀπατήσας τοὺς θυρωροὺς ἐξέφυγεν, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου Ἰωάννης ὁ Εὐγενικός Διάκονος καὶ Ἀρχιφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὅστις καὶ λόγον κατὰ τοῦ βλασφήμου τούτου λιβελλοῦ ἐγράψεν· οὐδὲ τὸ τοῦ Λακεδαιμονίας ὄνομα ὑπάρχει ἐν ταῖς τοῦ ὅρου ὑπογραφαῖς.

Ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος, ὁ Ἀγχιάλου Σωφρόνιος, ὁ Μονεμβασίας Δοσίθεος καὶ ὁ Τραπεζοῦντος. οἵτινες πρότερον μὲν ἔδειξαν τῶν ζήλων καὶ εἰς τὰς γνωμοδοσίας δὲν ἐδέχθησαν τὸ ἐκ τοῦ Ἰού, ἔπειτα ὁμοῦ ἐκόντες ἄκοντες βιασθέντες ὑπέγραψαν οἱ δυστυχεῖς τὸν ὅρον. Ὁ Βασιλεὺς ὅστις προηγουμένως ἐξέβαλεν ἀπὸ τὰς γνωμοδοσίας τοὺς Ἐκκλησιαστικούς ἀρχοντας, ἐξ ὧν ἦτο εἰς καὶ ὁ ἡμέτερος ἱστορικός Συρόπουλος, οἵτινες ὡς μὴ χαίροντες τὸ δίκαιωμα τοῦ γνωμοδοτεῖν, ἐσιώπων εἰς τὸ ἐξῆς χαίροντες καὶ νομίζοντες ὅτι δῆθεν ἄνευ κόπου ἐφύλαξαν τὴν συνείδησιν αὐτῶν καθαρὰν ἀπὸ τοῦ δηλητήριου τοῦ παπισμοῦ, ἀλλ' ἡ τούτων χαρὰ δὲν ἐστάθη ἄχρι τέλους· προσέταξε γὰρ ὁ Βασιλεὺς ἵνα καὶ οὗτοι ὑπογράψωσιν· ἐξέστησαν, ἐταράχθησαν εἰς τὸ παράδοξον τῆς προσταγῆς· καίτοι πολλὰ παρακάλεσαντες αὐτὸν ἵνα μὴ ὑπογράψωσιν, ὅχι ἀπεκρίθη ὁ Βασιλεὺς πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ ἀνάγκη ἐστὶν ἵνα καὶ ὑμεῖς αὖριον ὑπογράψητε. Ὅθεν ἐκλιναν καὶ αὐτοί, ὡς λέγει ὁ Συρόπουλος «ὡς οὖν εἶδον λέγει τὴν βίαν καὶ τὸ ἀνυπαρτίτητον, καὶ ὅτι ἐναπελείφθη μόνος, καὶ ἀπὸ τῆς ἐντολῆς ἐνστάσεως τῇ μὲν ἐκκλησίᾳ εὐδαιμονία βοήθεια προσγίνεται, ἐμοὶ δὲ βλάβη ἀνθρωπίνως ἐπακολουθήσει εἶπον καὶ ἐγὼ ἐξ ἀνάγκης ἐπομαι τοῖς πολλοῖς, ἵνα ἐκπληρώσω τὸν ὀρισμὸν καὶ τὸ θέλημα τοῦ βασιλέως, καὶ ἵνα μὴ ᾔδοξω, ὅτι οὐδὲν ἀγαπῶ, οὐδὲ ἐφίεμαι τῆς συστάσεως καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς πατρίδος καὶ τὴν ὠφέλειαν τῶν Χριστιανῶν, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἀριθμοῦσιν ὑπὲρ τῆς πόλεως, διαμαρτυρούμενος καὶ νῦν, ὅτι οὔτε τῇ γνώμῃ, οὔτε τῇ προαιρέσει μου δοξάζω τὸ γεγονός ὡς ὑγιᾶ δόξαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Οἶδε γὰρ ὁ Θεὸς τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς μου, ὅτι οὐ στέργω τοῦτο, οὐδ' ἐκουσίως ὑπογρά-

»φω (α) καὶ οὕτως ὑπεγράψαμεν καὶ ἡμεῖς λέγει οἱ δέ-
»λαιοι ἐθελοακουσίως, οἱμοὶ ὡς οἶδας Χριστὲ Βασιλεῦ. »
Μετὰ τὸ ὑπογράψαι πάντας τοὺς Ἀνατολικοὺς ἔστειλεν ὁ
Βασιλεὺς μὲ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν
ἀρχόντων τὸν ὅρον εἰς τὸν Πάπαν ἵνα καὶ αὐτὸς ὑπογρά-
ψῃ, μεθ' ὧν ἦτο παρὼν καὶ αὐτὸς ὁ Συρόπουλος. Λαβὼν
δὲ τὸν ὅρον ὁ Πάπας Εὐγένιος εἰς τὰς χεῖράς του, καὶ
τὰς ἐν τῷ ὄρω ἡμῶν ὑπογραφὰς θεωρήσας, καὶ γινώσκων
ὁπόσῃν ἰσχύϊν εἶχεν ἡ τοῦ ἀγίου Μάρκου Ἐφέσου ὑπογρα-
φή, ἠρώτησεν, ὅτε τὸν ὅρον ὑπέγραψεν, εἰ ὑπέγραψεν ὁ Ἐ-
φέσου, καὶ ἀκούσας οὐχ ὑπέγραψεν ἔφη: Λοιπὸν ἐποιή-
σαμεν οὐδέν. (β) Ὅμως ἀδελφοὶ εἰς τοῦτο ὡς ἄλλος
Καϊάφας δὲν ἔσφαλεν· εἶπε μίαν ἀλήθειαν, ἥτις ἐστὶν ἀξία
νὰ γράφηται μὲ χρυσᾶ γράμματα. Ὁ Γεώργιος Κορέσσιος
ἐν τῷ τόμῳ τῆς Καταλλαγῆς σελ. 365 λέγει οὕτως: «ἐ-
»τυψαν σφοδρῶς τὸν Ἐφέσου οἱ ἀπηνεῖς ἐκεῖνοι ὅπως ὑ-
»πογράψῃ ὡς φαίνεται ἐν τύποις μετὰ τὸν Φλωρεντινὸν
»σύλλογον.»

Ἀφ' οὗ λοιπὸν κακῶς τὴν κακὴν ἐτελείωσαν ἔνωσιν τῇ
6 τοῦ Ἰουλίου ἱεροφορήσαντες ἅπαντες Λατίνοί τε καὶ Ἑλ-
ληνες καὶ λατινικῆς γενομένης λειτουργίας ἐν τῷ Ναῷ
ἀνεγνώσθη ὁ ψευδῶνυμος ὁρος λατινιστῶν μὲν ὑπὸ τοῦ Καρ-
δινάλιου Ἰουλιανοῦ Ἑλληνιστῶν δὲ ὑπὸ τοῦ Νικαίας Βησ-
σαρίωνος ἔχων ἐπὶ λέξει οὕτως.

Ὁρος τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς ἐν
Φλωρεντίᾳ γενομένης.

«Εὐγένιος δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ εἰς αἰδὸν τοῦ
»πράγματος μνήμην, συναινοῦντος τοῖς ὑπογεγραμμένοις καὶ
»τοῦ ποθεινοτάτου υἱοῦ ἡμῶν Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ
»περιφανοῦς βασιλέως τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῶν τοποτηρητῶν
»τῶν σεβασμίων ἀδελφῶν ἡμετέρων, τῶν Πατριαρχῶν καὶ
»τῶν λοιπῶν τῶν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν παριστανόν-
»των.

»Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ. Ἀ-

(α.) Συρόπουλ. σελ.

(β.) Συρόπουλ. σελ.

»φῆρηται μὲν γὰρ τὸ μεσότοιχον τὸ τὴν Δυτικὴν καὶ Ἀ-
»νατολικὴν διαιροῦν Ἐκκλησίαν, ἐπανήλθε δὲ ἡ εἰρήνη τε
»καὶ ἡ ὁμόνοια τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου ἐκεῖνου Χριστοῦ
»τοῦ ποιήσαντος ἐκάτερα ἐν, τῷ τῆς ἀγάπης τε καὶ εἰρή-
»νης καὶ ἰσχυρωτάτῳ δεσμῷ ἐκάτερον τοῖχον ζευγνύντος
»καὶ συσφίγγοντός τε καὶ συνέχοντος στοργῇ αἰδίου ἐνό-
»τητος· καὶ μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην τῆς ἀθυμίας ὁμήλην
»καὶ τὴν ἀπὸ τῆς χρονίου διαστάσεως μέλαιναν τε καὶ ἀ-
»χαριν ἀχλὺν ἡ γαληνιώσα πᾶσιν ἀκτὶς ἐξήστραψε τῆς πο-
»θεινοτάτης ἐνώσεως· εὐφραινέσθω ἡ μήτηρ Ἐκκλησία τὰ
»ἑαυτῆς τέκνα μέχρι τοῦδε πρὸς ἀλληλα στασιάζοντα εἰς
»ἐνότητά τε καὶ εἰρήνην ἥδη ἐπανιόντα ὁρῶσα· καὶ ἡ πρώτην
»ἐπὶ τῷ χωρισμῷ αὐτῶν πικρότατα κλαίουσα ἐκ τῆς νῦν
»αὐτῶν θαυμαστῆς ὁμονοίας σὺν ἀνεκφράστῳ χαρᾷ τῷ
»παντοδυνάμῳ εὐχαριστεῖτω Θεῷ· πάντες συνευφραινέσθω-
»σαν οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοί, καὶ οἱ τῷ ἀπὸ
»Χριστοῦ ὀνόματι κεκλημένοι τῇ μητρὶ τῇ καθολικῇ Ἐκ-
»κλησίᾳ συναγαλλέσθωσαν. Ἰδοὺ γάρ οἱ τε Δυτικοὶ καὶ Ἀ-
»νατολικοὶ πατέρες μετὰ τὸν μακαριώτατον τῆς διαφωνίας
»καὶ διαστάσεως χρόνον ἐκείνον πρὸς πάντα παραβαλλό-
»μενοι κίνδυνον τὸν ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ καὶ πάντα πόνον
»ὑπερβαλόντες πρὸς τὴν ἱερὰν ταύτην καὶ οἰκουμενικὴν
»σύνοδον τῇ τε τῆς ἱερᾶς ἐνώσεως ἐφέσει καὶ τοῦ τὴν πα-
»λαιὰν ἀγάπην ἀνακτῆσασθαι ἐνεκα γεγηθότες συνήλθον
»καὶ πρόθυμοι καὶ τοῦ σκοποῦ οὐκ ἀπέτυχον μετὰ γὰρ πο-
»λλὴν καὶ ἐπίπονον ἔρευναν τέλος τῇ τοῦ Παναγίου Πνεύ-
»ματος φιланθρωπία τῆς εὐκταιστάτης ταύτης καὶ ἀγιωτά-
»της ἐνώσεως ἔτυχον. Τίς οὖν ταῖς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίαις
»ἀξίως εὐχαριστεῖν δύναται ἄν; Τίς ἐνώπιον τοῦ πλούτου
»τῶν θείων οἰκτιρμῶν οὐκ ἂν ἐκπλαγείη; τίνας οὐκ ἂν καὶ
»σιδηροῦν στήθος τὸ τῆς θείας εὐσπλαγχνίας, οὐσης τη-
»λικαύτης, μαλθαξείε μέγεθος; ὄντως θεῖα εἰσι ταῦτα τὰ
»ἔργα οὐκ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας εὐρήματα καὶ διὰ ταῦτα
»μετὰ ἐξαιρέτου μὲν εὐλαθείας ἀποδεκτέα, θεοῖς δὲ ὕμνοις
»προβιβαστέα· σοὶ αἶνος, σοὶ δόξα, σοὶ πρέπει εὐχαριστία,
»Χριστὲ πηγὴ οἰκτιρμῶν, ὅς τοσοῦτον ἀγαθὸν τῇ νύμφῃ
»σου τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ κεχάρισαι, κἂν τῇ ἡμετέρᾳ

»γενεᾶ τὰ τῆς εὐσπλαγχνίας σου ἐδείξας θαύματα, ἵνα σου
»πάντες τὰ θαυμάσια διηγῶνται· οὕτω μέγα τῷ ὄντι καὶ
»θεῖον ὑμῖν ὁ Θεὸς δῶρον δεδώρηται, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς εἰ-
»δομεν, ὁ πολλοὶ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπιθυμήσαντες ἰδεῖν οὐ
»δεδύνανται. Συνελθόντες γὰρ Λατῖνοί τε καὶ Γραικοὶ ἐν
»αὐτῇ τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγίᾳ οἰκουμενικῇ συνόδῳ· σπουδῇ με-
»γάλῃ πρὸς ἀλλήλους ἐχρήσαντο, ὅπως μετὰ τῶν ἄλλων
»καὶ τὸ ἄρθρον ἐκείνο τὸ περὶ τῆς θείας ἐκπορεύσεως τοῦ
»Ἀγίου Πνεύματος μετὰ πλείστης ὁσῆς ἐπιμελείας καὶ
»συνεχοῦς συζητήσεως ἐξετασθεῖη. Προκρινισθεῖσιν δὲ μαρ-
»τυριῶν ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς καὶ πλείστων ῥήσεων τῶν
»ἁγίων διδασκάλων Ἀνατολικῶν τε καὶ δυτικῶν, τῶν μὲν
»ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, τῶν δὲ ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ λεγόντων
»τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἔν-
»νοιαν ἀποβλεπόντων ἀπάντων ἐν διαφόροις ταῖς λέξεσιν,
»οἱ μὲν Γραικοὶ διίσχυρίζαντο ὅτι τοῦθ' ὅπερ λέγουσι τὸ
»Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι οὐ ταύ-
»τη τῇ διανοίᾳ προσφέρουσιν ὥστε αὐτοὺς τὸν Υἱὸν ἀπο-
»κλείειν, ἀλλ' ἐπειδὴ περ αὐτοῖς ἐδόκει, φασὶ τοὺς Λατί-
»νους διαβεβαίωσθαι, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς
»καὶ Υἱοῦ ὡς ἀπὸ δύο ἀρχῶν, καὶ δύο πνεύσεων ἐκπο-
»ρεύεσθαι, διὰ τοῦτο ἐφυλάξαντο λέγειν τὸ Πνεῦμα τὸ
»Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ.
»Οἱ δὲ Λατῖνοι διεβεβαίωσαν μὴ κατὰ ταύτην τὴν
»διάνοιαν σφᾶς αὐτοὺς λέγειν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ
»Πατρὸς ἐξ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὡς ἀποκλείειν τὸν Πατέ-
»ρα τοῦ εἶναι πηγὴν ὡς ἀρχὴν τῆς ὅλης δυότητος, τοῦ
»Υἱοῦ δηλονότι ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ ὅτι ἐκ τοῦ
»Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ Υἱὸς οὐκ
»ἔχει ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἢ ὅτι δύο τιθέασιν εἶναι ἀρχάς
»ἢ δύο πνεύσεις, ἀλλ' ἵνα μίαν μόνην δηλώσωσιν εἶναι
»ἀρχὴν καὶ μοναδικὴν προβολὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
»καθὼς μέχρι τοῦδε διίσχυρίζαντο. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τούτων
»ἀπάντων μία καὶ ἡ αὐτὴ τῆς ἀληθείας συνάγεται ἔννοια
»τέλος εἰς τὴν ὑπογεγραμμένην ἁγίαν καὶ θεοφιλεῖ τῇ
»αὐτῇ διανοίᾳ, καὶ τῷ αὐτῷ νοί συνεφώνησαν, καὶ συνή-
»νεσαν ὁμόθυμαδὸν ἔνωσιν, ἐν τῷ ὀνόματι τοίνυν τῆς

»ἁγίας Τριάδος τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ
»ἁγίου Πνεύματος, ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ οἰκουμενικῆς
»τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ἐπιφημιζομένης συνόδου, ὀρίζομεν, ἵνα
»αὕτη ἡ τῆς πίστεως ἀλήθεια ὑπὸ πάντων πιστευθεῖ τε
»καὶ ἀποδεχθεῖ τὴν τῶν Χριστιανῶν, καὶ οὕτω πάντες
»ὁμολογούσιν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς
»καὶ τοῦ Υἱοῦ αἰδίως ἐστί, καὶ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν καὶ
»τὸ ἐπαρκτικὸν αὐτοῦ εἶναι ἔχειν τοῦ Πατρὸς ἅμα
»καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων αἰδίως ὡς ἀπὸ μιᾶς
»ἀρχῆς καὶ μοναδικῆς προβολῆς ἐκπορεύεται διασαφύν-
»τες, ὅτι τοῦθ' ὅπερ οἱ ἅγιοι διδάσκαλοι καὶ πατέρες, ἐκ
»τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι λέγουσι, τὸ
»Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς ταύτην φέρει τὴν ἔννοιαν, ὥστε
»διὰ τοῦτο δηλοῦσθαι καὶ τὸν Υἱὸν εἶναι κατὰ μὲν τοὺς
»Γραικοὺς αἰτίαν, κατὰ δὲ τοὺς Λατίνους ἀρχὴν τῆς
»ἁγίου Πνεύματος ὑπάρξεως, ὥπερ καὶ τὸν πατέρα καὶ
»ἐπεὶ πάντα ὅσα ἐστί τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ὁ Πατήρ τῷ
»μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ ἐν τῷ γεννᾶν δέδωκε πλὴν τοῦ εἶ-
»ναι πατέρα τοῦτ' αὐτὸ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ
»Υἱοῦ ἐκπορεύεται, αὐτὸς ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς αἰ-
»δίως καὶ γεγέννηται· ἐτι διοριζόμεθα τὴν τῶν ῥημάτων
»ἐκείνων ἀνάπτυξιν τὴν, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, χάριν τοῦ τὴν
»ἀλήθειαν σαφηνισθῆναι, ἀνάγκης τε τότε ἐπικειμένης,
»θεμιτῶς τε καὶ εὐλόγως ἐν τῷ συμβόλῳ προστεθῆναι·
»ἔτι ἐν ἁζύμῳ ἢ ἐνζύμῳ ἄρτῳ σιτίνῳ τὸ τοῦ Χριστοῦ
»σῶμα τελεῖσθαι ἀληθῶς, τοὺς τε ἱερεῖς ἐν θατέρῳ αὐτὸ
»τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ὀφείλει τελεῖν, ἕκαστον δηλονότι
»κατὰ τὴν τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας εἴτε Δυτικῆς εἴτε Ἀνα-
»τολικῆς συνήθειαν· ἐτι ἐὰν οἱ ἀληθῶς μετανοήσαντες ἀπο-
»θάνωσιν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ, πρὶν τοὺς ἀξίους τῆς
»μετανοίας καρποὺς ἱκανοποιῆσαι περὶ τῶν ἡμαρτημένων
»νόμου καὶ ἡμελημένων, τὰς τούτων ψυχὰς καθαρτικαῖς
»τιμωρίαις καθαίρεσθαι μετὰ θάνατον ὥστε δὲ ἀποκουφί-
»ζεσθαι αὐτὰς τῶν τοιοῦτων τιμωριῶν, λυσιτελεῖν αὐταῖς
»τὰς τῶν ζώντων πιστῶν ἐπικουρίας, δηλονότι τὰς ἱερὰς
»θυσίας καὶ εὐχάς, καὶ ἐλεημοσύνας καὶ τὰλλα τῆς εὐ-
»σεβείας ἔργα, ἅτινα παρὰ τῶν πιστῶν ὑπὲρ ἄλλων πιστῶν

»εἰώθε γίνεσθαι, κατὰ τὰ τῆς Ἐκκλησίας διατάγματα.
 »Ἐκείνων δὲ τὰς ψυχὰς, οἵτινες μετὰ τὸ βαπτισθῆναι οὐ-
 »δεμιᾶ ὁλως τῆς ἁμαρτίας κηλίδι ὑπέπεσον, καὶ ἐτι τὰς
 »μετὰ τὸ ἐφελκυσασθαι τῆς ἁμαρτίας κηλίδα, εἴτε ἐν
 »τοῖς αὐτῶν σώμασιν, εἴτε μετὰ τὸ τὰ σώματα ἀποδύ-
 »σασθαι, ὡς προεῖρηται, καθαρθείσας, εἰς Οὐρανὸν εὐθὺς
 »προλαμβάνεσθαι καὶ καθαρῶς θεωρεῖν αὐτὸν τὸν ἕνα καὶ
 »τρισυπόστατον Θεόν, καθὼς ἐστίν, ἕτερον μὲν τοι ἑτέρου
 »τελειότερον κατὰ τὴν τῶν βεβιωμένων ἀξίαν, τὰς δὲ
 »ψυχὰς τῶν ἐν θανάσιμῳ ἁμαρτία τῇ κατ' ἐνέργειαν, ἣ
 »καὶ ἐν μόνῃ προπατορικῇ ἀποβιούντων εὐθέως καταβαί-
 »νειν εἰς ἄδην, τιμωρίαις ὁμῶς ἀνίστοις τιμωρηθησομένας,
 »ἐτι ὀρίζομεν τὴν ἁγίαν Ἀποστολικὴν καθέδραν, εἰς τὸν
 »Ρωμαϊκὸν ἀρχιερέα διάδοχον εἶναι τοῦ μακαρίου Πέτρου
 »τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀληθῆ τοποτηρητὴν
 »τοῦ Χριστοῦ καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴν καὶ
 »πάντων τῶν Χριστιανῶν πατέρα τε καὶ διδάσκαλον ὑπάρ-
 »χειν, καὶ αὐτῷ ἐν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τοῦ ποιμαίνειν καὶ
 »διιθύνειν καὶ κυβερνᾶν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ
 »τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλήρη ἐξουσίαν παρα-
 »δεδοσθαι καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰ-
 »κουμενικῶν συνόδων καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμ-
 »βάνεται ἀνανεοῦντες ἐτι καὶ τὴν ἐν τοῖς κανόσι παραδε-
 »δομένην τάξιν τῶν λοιπῶν σεβασμίων Πατριαρχῶν, ὥστε
 »τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχην δεύτερον εἶ-
 »ναι μετὰ τὸν ἁγιώτατον Πάπαν τῆς Ρώμης, τρίτον δὲ
 »τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας, τέταρτον δὲ τὸν τῆς Ἀντιοχείας,
 »καὶ πέμπτον τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, σωζομένων δη-
 »λαδὴ καὶ τῶν προνομίων ἀπάντων καὶ τῶν δικαίων αὐ-
 »τῶν. Ἐδόθη ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ ἐπὶ χιλιοστῷ τετρακοσι-
 »στῷ τριακοστῷ ἐννάτῳ Ἰουλίου ἑκτη.»

Ὁ Πάπας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ὅρου ἐμήνυσε τῷ
 αὐτοκράτορι, ἵνα πέμψῃ πρὸς αὐτὸν τὸν Ἀγ. Μάρκον
 ὅπως δικασθῇ, ἐπειδὴ οὐδὲ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου
 ἐπέσθη, οὐδὲ τὸν ὅρον ὑπέγραψε. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἡρ-
 νήθη τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἀντεμήνυσεν (ὑπὸ Θεοῦ βέ-
 βαια κινεῦμενος) ὅτι ὁ Ἐφέσου Μάρκος ἐστὶν Ἀρχιερεὺς

ἡμέτερος καὶ κατ' αὐτὸν ἀνήκουσιν εἰς τὴν κρίσιν τὴν
 ἡμετέραν· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοῖς ὁ Πάπας ἀπήτησεν ἵνα στείλῃ
 πρὸς αὐτὸν τὸν Ἅγιον Μάρκον, προσκαλεσάμενος αὐτὸν
 ὁ αὐτοκράτωρ εἶπεν, ἐπειδὴ ὁ Πάπας ἀπήτησέ σε, ἀπελθε
 πρὸς αὐτὸν ἀνευ φόβου, καὶ ἀπολογήθητι ἀνυποστόλως
 πρὸς τοὺς λόγους αὐτοῦ. Ἀφικόμενος ὁ Ἅγιος Μάρκος
 εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Πάπα, ἐνθα ἐκάθητο ἐκεῖ σοβαρὸς καὶ
 ἐμβριθὴς εἰς ἕνα ὑψηλὸν καὶ ὑψηρμένον θρόνον ὁ γυναι-
 κοπρόσωπος περὶ αὐτὸν δὲ καὶ ὑπ' αὐτὸν οἱ Καρδινάλιοι
 καὶ τῶν ἐπισκόπων οἱ ἐγκριτοί, ὁ Πάπας διανοεῖτο ἵνα ἀ-
 φήσῃ τὸν Ἅγιον νὰ στέκῃ ὀρθίως ὡς δῆθεν ὑπεύθυνος
 κατὰ τὴν τάξιν τῶν κρινομένων· ἀλλ' ὁ μέγας ἐκεῖνος
 νοὺς πεπειθὼς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδησεώς του,
 ἐγὼ εἶπεν ἀδυνατῶ τοὺς νεφρούς μου καὶ τοὺς πόδας μου,
 καὶ οὐ δύναμαι ἵστασθαι· ὁ Πάπας προέτρεψεν αὐτὸν ἵνα
 στέρξῃ τὴν ἑνῶσιν καὶ ὑπογράψῃ τὸν ὅρον, ἄλλως νὰ
 καθαιρεθῇ, ὡς ἔπαθον οἱ ἀπειθοῦντες ταῖς οἰκουμενικαῖς
 Συνόδοις οἵτινες καθηρέθησαν καὶ ὡς αἰρετικοὶ ἀπεκηρύχθη-
 σαν. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς λοιποὺς λόγους τοῦ Πάπα ἀπε-
 κρίθη ὁ Ἅγιος τὰ εἰκότα· περὶ δὲ τῆς ἀπειληθείσης αὐτῷ
 καταδίκης εἶπε τὰ ἑξῆς: « Αἱ Σύνοδοι κατεδίκαζον τοὺς
 » μὴ πειθομένους τῇ ἐκκλησίᾳ ἀλλ' εἰς δόξαν τινὰ ἐναντίαν
 » αὐτῆς ἐνισταμένους καὶ ταύτην κηρύττοντας καὶ ὑπὲρ
 » αὐτῆς ἀγωνιζομένους διὸ καὶ αἰρετικούς ἐκάλουν αὐτοὺς,
 » καὶ κατεδίκαζον πρῶτον τὴν αἵρεσιν, εἶτα τοὺς ἀντεχο-
 » μένους αὐτῆς· ἐγὼ δὲν κηρύττω ἰδίαν μου δόξαν, οὐδὲ
 » τὰ ἐκαινοτόμησα, οὐδὲ ὑπὲρ ἄλλοτρίου τινὸς δόγματος
 » καὶ νόθου ἐνίσταμαι, ἀλλ' εἰς τὴν ἀκραιφνῆ δόξαν τηρῶ
 » ἑμαυτὸν, ἣν παρέλαβε καὶ κατέχει ἡ Ἐκκλησία ἀπ'
 » αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ ἐς δεῦρο, ἣν καὶ
 » ἡ Ρωμαϊκὴ ἀγ. Ἐκκλησία πρὸ τοῦ σχίσματος κατεῖχεν
 » ὁμοῦ μετὰ τῆς ἡμετέρας ἁγίας Ἐκκλησίας τῆς Ἀνα-
 » τολικῆς· ἣν τινα εὐσεβῆ δόξαν καὶ πρότερον μὲν αἰεὶ ἐπη-
 » νεῖτε καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ δὲ συνόδῳ πολλάκις αὐτὴν
 » ἐπηνέσατε καὶ οὐδεὶς δύναται κατὰ τι μέμψεσθαι ἢ κα-
 » τηγορεῖν αὐτῆς. Εἰ ταύτης τοίνυν ἀντιποιοῦμαι καὶ ἐξ
 » αὐτῆς παρεκκλῖναι οὐ βούλομαι, πῶς ἂν κατακριθεῖν

» δίκην, ἣν οἱ αἵρετικοὶ κατεδικάζοντο ; δεῖ γὰρ πρῶτον » τὴν δόξαν ἣν δοξάζω κατακρίναι. Εἰ δὲ αὕτη εὐσεβὴς » καὶ ὀρθόδοξος ὁμολογεῖται, πῶς ἐγὼ καταδίκης ἄξιός.» (α) Ταῦτα καὶ ἑτέρα τινα εἰπὼν ἀφελθεὶς ὑπέστρεψεν ἀδίκαστος εἰς τὰ ἴδια. Παρελθουσὼν δὲ δύο ἡμερῶν, ὁ Πάπας Εὐγένιος δις ἀπήτησεν ἐπιμόνως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἵνα ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ ἀντικαταστήσωσι Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καὶ προῖττειν μάλιστα ὡς τοιοῦτον Λαβίνον τινὰ κεχειροτονημένον ὄντα ἐπὶ φιλῷ ὀνόματι Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλ' ὁ πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος φοβούμενος μὴ χειροτονηθῇ ὁ Ρωσσίας Ἰσιδώρος, συνεβούλευσε τὸν αὐτοκράτορα ἵνα ἐπιτρέψῃ τὴν εἰς Βενετίαν ἀναχώρησιν τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Τραπεζούντος, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Δράμας, καὶ πεντήκοντα κληρικῶν, οἵτινες ἰκέτευον τὸν αὐτοκράτορα πρὸς τοῦτο καὶ οὕτως εὐρήσει εὐλογοφανῆ ἀπολογίαν. Ἀναχωρησάντων λοιπὸν τούτων ὁ αὐτοκράτωρ ἀπελογήσατο πρὸς τὸν Πάπαν, ὅτι οἱ πρῶτοι καὶ γεραίτεροι τῶν ἀρχιερέων μὴ δυνάμενοι πλέον ταλαιπωρεῖν ἐνταῦθα ἀπῆλθον εἰς Βενετίαν ὅθεν δὲν δύναμαι ποιῆσαι Πατριάρχην, ἐνταῦθα μὴ παρόντων πάντων τῶν ἀρχιερέων. (β)

Τούτων οὕτω γενομένων, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπῆτει παρὰ τοῦ Πάπα τὸ πρὸ πέντε μηνῶν ὀφειλόμενον εἰς τοὺς Ἕλληνας σιτηρέσιον, μόλις δὲ ἐδίδετο τοῦτο τοῖς ἐκεῖθεν ἀναχωροῦσι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἐξόδου. Τέλος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Φλωρεντίας καὶ ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν ἀπολειφθέντων Ἑλλήνων καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Βενετίαν τῇ 6 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1439 συνεπαγόμενος καὶ τὸν Ἀγίον Μάρκον, τὸν ὁποῖον ἐκράτησε παρ' αὐτῷ, ὅπως προφυλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ λατινικῆς ἐπιβουλῆς καὶ εἰς Βενετίαν διέσωσεν. Εἶτα καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἐμβιβάσας πλοῖον δι' ἀσφάλειαν καὶ ἀνάπαυσιν ἐπανήγαγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (γ). Περὶ δὲ τῆς ἐπανόδου τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν περὶ αὐ-

τὸν συνεφώνησεν ὁ Πάπας μετὰ ἐμπόρων Βενετῶν, ἵνα ἐμβιβάσωσιν αὐτοὺς ἐντὸς τεσσάρων πλοίων, τῶν ὁποίων τὰ δύο ἦσαν πλήρη πραγματειῶν καὶ μεταφέρωσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῶ ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπέσχετο ἐγγράφως ὁ Πάπας εἰς τὸν Βασιλέα, ὅτι θέλει δώσει δεκαπέντε πλοῖα πρὸς ἐπάνοδον καὶ εἴκοσι πολεμικὰ πρὸς φυλακὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δαπάνῃ ἰδίᾳ. «Ὁ ὑποσχόμενος ἐπανασῶσα ἡμᾶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ πολλῆς ἀναπαύσεως καὶ πολλῶν κατέργων καὶ μετὰ πολλῆς τιμῆς κατέστησεν ἡμᾶς, λέγει ὁ Συρόπουλος, καὶ εἴχομεν τοιαύτην ἄνεσιν καὶ εὐρυχωρίαν ἐν τοῖς φορτηγοῖς κατέργοις οἷαν ἔχουσι τὰ ἐκ τοῦ Καφὰ ἢ ἐκ τοῦ Ἀσπροκάστρου διὰ νηῶν φερόμενα ἀνδράποδα Ἰσαρχάσιοι τυχόν ἢ Σχύθαι.» Ἐν αὐτοῖς τοῖς πλοίοις ἐμβιβασθέντες (ἐν οἷς ἀντὶ ναυτῶν Βενετῶν εἰσῆχθησαν ὑποχείριοι Βούλγαροι, εὐδεμίαν γινώσκιν ναυτικὴν ἔχοντες) ἀπέπλευσαν ἐκ Βενετίας τῇ 19 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1439, διετίαν ὅλην ἐν Ἰταλίᾳ διατρίψαντες καὶ ἔφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ μεγάλους κινδύνους καὶ πολλὰς ταλαιπωρίας τῇ 4 Φεβρουαρίου τῇ ἐβδομάδι τῆς Τυρινῆς, πλὴν τῶν μεινάντων ἐκεῖ τριῶν, Ἰωσήφ τοῦ Πατριάρχου, ὅστις ἀπέθανεν ἐν Φλωρεντίᾳ, τοῦ τῶν Σάρδεων Μητροπολίτου εἰς τὴν Φερραρίαν, τοῦ Βησσαρίωνος Νικαίας καὶ Ρωσσίας Ἰσιδώρου οἵτινες ἔγεινον Καρδινάλιοι τοῦ Πάπα.

Καὶ ἐπειδὴ ἡ φήμη προλαβοῦσα ἐκήρυξε τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἀγίου δὲν ἔδραμε τόσον ὁ λαὸς εἰς τὴν τοῦ Αὐτοκράτορος προῦπάντησιν ὅσον ἔσπευσεν εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀριστέως καὶ λαμπροῦ τῆς Ἐκκλησίας ἥρωος· ἄλλοι τὸν ὀνόμαζον στύλον ἀκλόνητον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οἱ μὲν Ἀθανάσιον, οἱ δὲ Κύριλλον, οἱ δὲ γένον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον, οὗ καὶ τὸν ἱερώτατον θρόνον ἐπληρώσατο, ἦτοι τὴν Ἐφεσον. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, ἀφικόμενος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰ βασιλεια, ἔμαθε τὸν θάνατον τῆς τε ἑαυτοῦ γυναίκος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς εὐθέως ἀπὸ τῶν πλοίων ἀποβάντες, λέγει ὁ Δούκας, καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ σῆμα ἡσπάζοντο αὐτούς,

(α) Συρόπουλ. σελ. 304.

(β) Συρόπουλ. σελ. 299.

(γ) Συρόπουλ. σελ. 314. καὶ Νέκλ. Ἱεροσολ.

ἐρωτῶντες, πῶς τὰ ἡμέτερα, πῶς τὰ τῆς συνόδου; εἰ ἄρα ἐτύχομεν τὴν νικῶσαν; οἱ δὲ ἀπεκρίνοντο· πεπράχαμεν τὴν πίστιν ἡμῶν, ἀντηλλάξαμεν τῇ ἀσεβείᾳ τὴν εὐσεβείαν, προσδόντες τὴν καθαρὰν θυσίαν ἄζυμῳ τῇ γεγόνάμεν· κόψατε τὴν δεξιὰν ἡμῶν τὴν ὑπογράψασαν, ἐκρίζωσατε τὴν γλωσσάν ἡμῶν τὴν τοιαῦτα ὁμολογήσασαν.

Τρεῖς μῆνες παρήλθον ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα ἐμνημονεύετο, οὔτε ὁ ὅρος τῆς Φλωρεντινῆς ψευδοσυνόδου ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀνεγνώσθη· διότι ὁ αὐτοκράτωρ κατασχεθεὶς ὑπὸ λύπης ἐνεκα τοῦ θανάτου τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς οὐδὲν ἐφρόντιζε περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· οἱ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἑνωσιν ἀποστρεφόμενοι ἐπὶ πλέον στηριχθέντες καὶ τὸ μνημόσυον τοῦ αὐτοκράτορος παρασιώπων. Τούτου ἐνεκὴν ἀναγκασθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ ἠδουλήθη ποιῆσαι Πατριάρχην. Καὶ πρῶτον μὲν παρεκάλει καὶ ἠνάγκαζε τὸν Ἅγιον Μάρκον διὰ τινων ἀρχόντων ἵνα δεχθῇ τὴν Πατριαρχίαν· ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἀπεποιήθη ὅλως τοῦτο ὠρίσθη ἵνα συνέλθωσιν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἐκλέξωσι Πατριάρχην. Συνελθόντων δὲ τῶν ἀρχιερέων ἐπὶ τούτῳ ἐν τῷ Ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἦλθε καὶ ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐγὼ οὐκ ἦλθον ἐνταῦθα χάριν τοῦ ψηφίσαι, ἀλλ' ἵνα εἶπω ὃ βούλομαι πρὸς ὑμᾶς. Λέγω τοίνυν ὅτι ἐγὼ εἰς τὰ γεγονότα ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ οὔτε τῇ ἐγνώμῃ μου συνεφώνησα ὑμῖν τοῖς στέρξαι τὴν ἑνωσιν, ὡς καὶ ὑμεῖς οἴδατε, οὔτε ἔστερξα τὸ γεγονός ὡς ὑγιές, οὔτε ἐκ προαιρέσεως συνεθέμην· εἰ γὰρ καὶ μὴ θέλων οὐκ οἶδα δὲ ὅπως ὑπέγραφα ἐν τῷ ὄρω, ἀλλ' οὖν ἡγοῦμαι τὰ ἐν αὐτῷ ἐναντία τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδόσεως καὶ ἀλλότρια τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν· καὶ ἐκτοτε τοῖς τοῦ συνειδότος βαλλόμενος κέντροις ἠνιώμην καὶ ὡς ὑπὸ φορτίου μεγίστου πιεζόμενος ἐδυσχέραινον καὶ ἐζήνουν πῶς ἂν ἀποσεισάμην αὐτό. Νῦν οὖν εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ ὅτι ἡξίωσε με ἰδεῖν ὑμᾶς συνηγμένους καὶ εἰπεῖν ἅπερ ἐβουλόμην καὶ ἐνώπιον ὑμῶν τὸ ἄχθος ἀποτινάξασθαι· ἡδὴ τοιγαροῦν λέγω ὅτι ἀποβάλλομαι καὶ ἀποστέρησιν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔστερξα τὴν ἑνωσιν καὶ τὸν ὅρον

καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς ἀσύμφωνα καὶ ἀπάδοντα τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει τῆς ἀγ. καθολικῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀποστρέφονται. Παρέχω δὲ ἑμαυτὸν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπεύθυνον ὡς ὑπογράψαντα οὐ οὐκ ἐξήν.» (α.) Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀρχιερεῖς ἠθέλον ψηφίσαι αὐτὸν Πατριάρχην ἔλεγεν· «Ἀφετέ με παρακαλῶ ὅτι οὐ γενήσομαι· ὑμεῖς γὰρ στέργετε τὴν ἑνωσιν, ἐγὼ δ' οὐ στέργω αὐτήν· πῶς οὖν ἔνεστι γενέσθαι πατριάρχην, ἐπεὶ οὐ στέργω τὴν ἑνωσιν;» Ὡς οὖν πολλάκις παρακαλέσαντες τὰ αὐτὰ παρ' αὐτοῦ ἤκουον, ἐξελέξαντο τὸν Τραπεζοῦντος Δωρόθεον, τὸν Κυζίκου Μητροφάνην καὶ τὸν προηγούμενον τοῦ Βατοπαιδίου Γεννάδιον. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν ἀπέστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τὸν Τραπεζοῦντος τὸν μέγαν πρωτοσύγκελον Γρηγόριον καὶ Γεώργιον τὸν Δισύπατον ἵνα δοκιμάσωσιν αὐτὸν εἰ στέργει τὴν ἑνωσιν. Εἰπόντων δ' αὖθις αὐτῷ, ὅτι, ἐὰν στέρξῃ τὴν ἑνωσιν, ὁ αὐτοκράτωρ θέλει ποιῆσαι αὐτὸν Πατριάρχην, ἀπεκρίθη· «Οὔτε τὴν ἑνωσιν στέργω, οὔτε τὴν πατριαρχίαν δέχομαι.» Ἐκ τοῦ Τραπεζοῦντος μετέβησαν εἰς τὸν Κυζίκου Μητροφάνην καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν εἰ στεργεί τὴν ἑνωσιν, ὁ δὲ ἀπεκρίθη· «Ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν τὴν ἑνωσιν, ὀφείλομεν ἡμεῖς πρὸ πάντων στέργειν αὐτήν καὶ ἤδη στέργομεν.» Ἐδῶκε δὲ αὐτοῖς ἐγγράφον τὴν ὁμολογίαν τοῦ ταύτην, τὴν ὁποίαν ἀνήνεγκον εἰς τὸν Βασιλέα. Οὕτω λοιπὸν ὁ Κυζίκου διαμνηυθεὶς ἡτοιμάσθη καὶ ἀνελθὼν εἰς τὰ βασιλεία προσβλήθη παρὰ τοῦ Βασιλέως Πατριαρχῆς τῇ 4 Μαΐου τοῦ ἔτους 1440, καθ' ἣν ἡ τῆς Ἀναλήψεως παραμονὴ ἑορτάζετο. Ἀπερχομένου δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Βασιλείων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἄλλοι μὲν ἀπέστρέφοντο τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ ἄλλοι δὲ καὶ ἐφευγον. Λειτουργήσαντος δὲ αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς, οὔτε ὁ Ἅγιος Μάρκος, οὔτε ὁ Τραπεζοῦντος, οὔτε ὁ Ἡρακλείας συνελειτούργησαν αὐτῷ καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχιερέων ἐβούλοντο μὴ συλλειτουργῆσαι αὐτῷ ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ μαθὼν τοῦτο μετεκαλέσατο αὐτοὺς καὶ με πολλοὺς λόγους τοὺς κατέπεισε καὶ συνελειτούργησαν. Ὁ μέγας Χαρτοφύλαξ Μιχαὴλ ὁ Βαλσαμών καὶ ὁ μέγας

Ἐκκλησιάρχης Σίλβεστρος ὁ Συρόπουλος, ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως κολακευθέντες καὶ βιασθέντες, δὲν ἐκοινώνησαν τῷ ἀνόμῳ Πατριάρχῃ, ἀλλὰ παραιτηθέντες τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ· ἔλεγον δὲ οἱ ἄρχοντες τῷ Χαρτοφύλακι καὶ τῷ Ἐκκλησιάρχῃ, ὅτι οὔτε ἡμεῖς λέγομεν ὅτι ἐγείναν καλῶς τὰ ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ, ὅμως δι' οἰκονομίαν καὶ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ἅς μένη ὁ ὅρος ἀργὸς καὶ μόνον δεχθῇτε τὸ μνημόσυνον τοῦ Πάπα ὅπερ ἐστὶ λόγος φίλος· οἱ δὲ ἀντέλεγον θεολογικῶς ὅτι πολὺς ἐστὶν ὁ τοῦ μνημοσύνου λόγος· διότι ἐκεῖνοι μνημονεύονται ἐπ' Ἐκκλησίας, ὅσοι εἰσὶν ὀρθόδοξοι καὶ κοινωνικοὶ πρὸς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν, οἱ δὲ ἀκοινώνητοι οὐδὲ μνημονεύονται, οὐδὲ γὰρ ἔχει ἄδειάν τις τῶν ἱερωμένων εὐχεσθαι ἐπ' Ἐκκλησίας, ὁ δὲ Πάπας ἐστὶν ἀκοινώνητος· πῶς οὖν μνημονευθήσεται ὁ ἀκοινώνητος μετὰ τῶν κοινωνικῶν; (α.)

Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν τῆς **Πεντηκοστῆς** ὁ Ἅγ. Μάρκος ἔφυγε κρυφίως εἰς Προῦσαν καὶ ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς Ἐφεσον, τὴν ἡγαπημένην του ἐπαρχίαν.

Μετ' ἀνεκράστου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἐδέχθησαν τὸν ποιμένα αὐτῶν ὃς μετέβαλε τὴν λύπην αὐτῶν εἰς εὐθυμίαν. Ὁ δὲ Ἡρακλείας ρωμαλέω φρονήματι καίτοι γέροντων ἔφυγε πεζὸς τὸν ἄνομον Βασιλέα, ὡς Ἡλίας τὸν Ἰεζάβελ καὶ ἐσώθη εἰς Τουρούλον.

Σφοδρῶς λοιπὸν διαταραχθείσης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ γενομένην κακίστην ψευδοσύνοδον καὶ βιαιάν ψευδοένωσιν, ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει συνοδος συγχροτηθεῖσα εἰς Ἱεροσόλυμα ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Ἀλεξανδρείας Φιλοθέου, τοῦ Ἀντιοχείας Δωροθέου καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Ἰωακείμ, παρόντος καὶ τοῦ Καισαρείας Ἀρσενίου, ἀνεθεμάτισε τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον καὶ καθῆρε τὸν Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνη τὸν λατινόφρονα· καὶ γράμμα ἐνεχείρισαν τῷ Καισαρείας Καπαδοκίας Μητροπολίτῃ ἐντελλομένῳ νὰ κηρύξῃ πανταχοῦ τὴν εὐσέβειαν, ἔχον δὲ οὕτως :

(α.) Δωδεκάβιβλος Δοσιθέου σελ. 907.

α Ἐπειδὴ ἦλθε καὶ ὁ πανιερώτατος Μητροπολίτης ἐνταῦθα τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Καισαρείας Καπαδοκίας, ὁ καὶ πρωτόθρονός τε καὶ ἑξάρχος πάσης Ἀνατολῆς, ἅμα μὲν προσκυνῆσαι τὸν πάνσεπτον καὶ θεῖον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τάφον καὶ τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις ἱστορῆσαι ἱεροὺς τόπους, ἐνθα τὰ παράδοξα ἐτελέσθησαν τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας μυστήρια, ἅμα δὲ κοινώσασθαι πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ εὐσεβείας Χριστιανῶν μέγα μυστήριον καὶ δηλοποιῆσαι τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει σκάνδαλα πάντα, διὰ τὴν συναθροισθεῖσαν ἐν Φλωρεντίᾳ τῇ πρὸς Ἰταλίαν μιανὰν σύνοδον καὶ τὰ τῶν Λατίνων σὺν Εὐγενίῳ Πάπα δοξάσαν, ἅπερ οὐκ ἔξεστι· τινὰ προσθήκην δηλαδὴ ἐν τῷ τῆς πίστεως ἡμῶν θείῳ καὶ ἀμωμήτῳ συμβόλῳ ὑπογράψασαν καὶ πεισθεῖσαν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ θεῖον ἐκπορεύεται Πνεῦμα, τὰ τε ἄζυμα συγχωρήσαντες πρὸς ἡμᾶς θύεσθαι καὶ μνημονεύειν διὰ τοῦτο τὸν Πάπαν, ἔτι δὲ τὰ ἄλλα ὅσα παρά κανόνας ἄθεσμα ἐκείνων συγκατατεθείσαν καὶ στέρξαν καὶ ὅπως ὁ Κυζίκου Μητροφάνης ληστρικῶς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἥρπασε, συναινέσαντες τοῖς τε αἰρετικοῖς καὶ τῷ εἰρημένῳ Πάπα καὶ βασιλεῖ τῶν Ρωμαίων Πολαιολόγῳ τῷ λατινόφρονι, τοὺς μὲν πιστοὺς τε καὶ ὀρθοδόξους ἀπειλοῦντι, διώκοντι, τυραννοῦντι, ἐπιτιμοῦντι, τοὺς δ' ἀπίστους καὶ κακοδόξους προσκαλοῦντι, τιμῶντι ὡς καὶ ἀναβιδάζοντι τοὺς τῆς ἑαυτοῦ αἵρέσεως σύμφρονas καὶ ὑπερεκπερισσοῦ μάλιστα περιποιουμένους τούτους κατ' ἀντιπάθειαν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ εὐσεβείας· ὡς ἐκ τούτου τοῦ τρόπου καὶ Μητροπολίδι βέβηλα καὶ μικρὰ Ἐπισκοπῖδια πανταχοῦ, εἰς τοὺς θεῖους καὶ ἀγίους θρόνους τῆς ἀγίας μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως προτρέψας, ὡς ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ τάχα ἐνορίας ὑποκειμένους ἐδείξεν ὅμως ὁ εἰρημένος πανιερώτατος Μητρολίτης Κύριος Ἀρσένιος τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως μεγάλης Καισαρείας Καπαδοκίας, πρωτόθρονός τε καὶ ἑξάρχος πάσης Ἀνατολῆς ὡς οὐ μόνον πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας ὁ Μητρόφρονος Πατριάρχης τὰς παρανόμους χειροτονίας προτρέψας λατινοφρόνοις, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς τὰς τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολῆς ἀπάσης τέσσαρα ὁ ἀχειροτόνητος

χεχειροτόνηκε μητροπολίδια καὶ ἐπισκοπείδια, πρὸς τὴν Ἀμασίαν δηλονότι, Νεοκαισαρείαν, Τύανα καὶ Μακισόν, τὰ τῶν λατίνων πάντα φρονούντα καὶ πράττοντα, ἃ καὶ οὐ μόνον ἐντεῦθεν τὴν ἑαυτῶν ἀνεχόμεθα φθοράν καὶ ἀπώλειαν, ἀλλὰ γε μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμνὴν ἅπαντας ἐκεῖσε Χριστιανούς οὕτως ἀπατῶντα καὶ διαφθείροντα καὶ πολλὰ τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ σκάνδαλα προξενούντα διὰ τοῦτο ὁ εὐσεβὴς καὶ πιστότατος καὶ τῆς ὀρθοδοξίας πάσης ὑπέρμαχος τε καὶ ζηλωτὴς οὕτως ὁ εἰρημένος μητροπολίτης Καισαρείας Χριστοῦ καινοτομίαν καὶ λύμην τῶν ἑτεροδόξων πρὸς τὴν ὀρθοτάτην καὶ ὑγιαίνουσαν ὑμῶν πίστιν, ἡξίωσε συνοδικῶς λαβεῖν γνώμην παρ' ἡμῶν τῶν τριῶν ὀρθοδόξων Ἀρχιερέων ὅπως ἀποσοβῇσι τοὺς μὴ ὀρθῶς φρονούντας ἐκ πάσης τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ καὶ ὡς ὅτι πρωτογενέστερος οὗτος καὶ ὀρθόδοξος· ἐνθεν τοι καὶ ὀρίζομεν ἡμεῖς συνοδικῶς ὁμοῦ ἐν τῷ ὀνόματι τῆς ὁμοῦσι καὶ ἐπαρχικῆς τε ἀδιαιρέτου ἁγίας Τριάδος, τοὺς μὴ δι' ἀρετὴν εὐσέβειαν χειροτονηθέντας Μητροπολίτας τε καὶ Ἐπισκόπους πανταχοῦ, καὶ προσέτι ἡγουμένους ὁμοῦ καὶ πνευματικούς τάχα. Ὡσαύτως τὲς ἱερεῖς καὶ διακόνους καὶ πάσης Ἐκκλησιαστικῆς ἀπλῶς ψήφου, ἄλλως βεβήλους ὄντας καὶ ἀναξίους, τὸν δὲ τῆς αἵρεσεως καὶ διωγμοῦ τῆς ὀρθοδοξίας δραξαμένους καιρὸν καὶ δραμόντας ἀναξίως αἵρεσεως τρόπῳ πρὸς Ἐπισκοπὰς τε καὶ Μητροπόλεις, ὡς δῆθεν τάχα σωτήρας ψυχῶν, ἵνα σὺν αὐτοῖς ἄλλους φθέρωσι καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ἡμῶν Θεοῦ ἅπαν ὀρθόδοξον ποιμνίον, ὀρίζομεν ἀπὸ τῆς σήμερον ἀργούς καὶ ἀνιέρους εἶναι πάσης Ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ἄχρις ἂν ἐξετασθῇ ἡ εὐσέβεια κοινῶς τε καὶ οἰκουμενικῶς. Οὕτω μὲν οὖν καταπεισθέντες, ἕστωσαν ἀργοὶ καὶ ἀνιέροι ἀνθιστάμενοι δὲ ληστρικῶς τε καὶ παρανόμως ἕστωσαν ἀφωρισμένοι καὶ ἡλλοτριωμένοι τῆς ἁγίας καὶ ὑπερουσίου καὶ ὁμοουσίου Τριάδος ὡς ἀπειθεῖς καὶ ἀντίλογοι. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ τούτοις δεχόμενοι καὶ συναινούντες ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ ὑπερασπίζοντες· ἀποκαθιστῶμεν δ' ὁμῶς κήρυκα τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας τὸν ἄνωθεν εἰρημένον πανιερώτατον Μητροπολίτην κηρύξαι πανταχοῦ τὴν εὐσέ-

βειαν, μὴ αἰδούμενον πρὸς ἀλήθειαν πρόσωπον βασιλέως, ἡ Πατριάρχου, τοῦ μὴ ὀρθῶς φρονούντος καὶ πράττοντος, μὴ δὲ πλουσίου καὶ ἄρχοντος· ἀλλὰ παρρησίᾳ τὴν πίστιν καὶ ὀρθοδοξίαν κατέχοντα ἀφόβως καὶ ἀδιστακτικῶς κατὰ τὴν ἐντολὴν ἔχει αὐτὸν ἄδειαν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἕνεκεν εὐσεβείας ἐλέγξαι, ἐπιτιμῆσαι, καὶ διορθῶσαι τοὺς μὴ ὀρθῶς φρονούντας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐφ' ὅσον ἂν ἰσχύει ὁδεύειν, παρ' ἡμῶν αὐτῶν εἰληφότα τὴν συγγνώμην διὰ τῆς δοθείσης ἡμῖν χάριτος καὶ δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς καὶ ὀφείλει κατὰ τούτων ρῆσαι ἀδωροδοκῆτως τε καὶ ὀρθῶς τὴν εὐσέβειαν οὗ ἕνεκεν ἐπεδόθη αὐτῷ καὶ ἡ ἐγγραφὸς ἡμῶν γνώμη συνοδικῶς ὑπογραφείσα ἰδιοχείρως ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ τοῦ Γ' πνα'. τῆς νῦν τρεχούσης Ἰνδικτιῶνος Γ' (α.)

Καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἀνεθεμάτισε τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ψευδοσύνοδον· ἐπανελθόντος γὰρ τοῦ Ἰσιδώρου εἰς Ρωσσίαν διδάξαι τὸν λατινισμόν, ὁ μέγας Κνεζὴς Βασιλεὺς τὴν μὲν σύνοδον καὶ τὴν κατ' αὐτὴν ἔνωσιν μετὰ πάσης τῆς ἐν τῇ Ρωσίᾳ Ἐκκλησίας ἀνεθεμάτισε, τὸν δὲ Ἰσιδωρον καθεῖρξεν εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν, ἐνθεν φυγὼν ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου γενόμενος Καρδινάλιος Πολωνίας ἐτελεύτησε· ταῦτα λέγουσι τὰ ἱστορικὰ τῶν Ρώσων. Τὰ αὐτὰ ἐποίησεν ὁ Βοεβόδας τῆς Μολδοβλαχίας, ἐπανελθόντος τοῦ Νεάγωγι καὶ τοῦ Μητροπολίτου ἀπὸ τῆς Συνόδου, ἀπέβαλεν αὐτὴν καὶ ἀνεθεμάτισε. Τὰ αὐτὰ ἐποίησαν καὶ πάντες οἱ Ἰθῆρες, Μεγγρέλοι, Σουάνοι, Ἀλβανοί, Ἀβασγοὶ καὶ τὰ περὶ τὴν Ἰθῆριαν ὀρθόδοξα ἔθνη. Τὰ αὐτὰ ἐποίησε καὶ ὁ Βασιλεὺς Τραπεζοῦντος καὶ Ἀνατολὴ καὶ Δύσις. (β.)

Ὁ δὲ Ἅγιος Μαρκος εὕρισκόμενος τότε ἐν Ἐφέσῳ ἦτοι ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ ἔστειλε μίαν ἐπιστολὴν τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν Νήσων ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς διαλαμβάνουσιν ὡς ἑξῆς:

(α.) Νέκταρ. Ἱεροσολ. σελ. 236 καὶ 237.

(β.) Δωδεκάβιβλ. Δοσιθέου σελ. 910.

Τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν νήσων ὀρθοδόξοις
Μάρκος τῆς Ἐφεσίων Μητροπόλεως ἐν Κυρίῳ χαίρειν. (α.)

« Οἱ τὴν κοινὴν ἡμᾶς αἰχμαλωσίαν αἰχμαλωτεύσαντες
καὶ πρὸς τὴν Βαβυλῶνα τῶν Λατινικῶν ἐθνῶν καὶ δογμα-
τῶν θελήσαντες καταστῆραι, τοῦτο μὲν οὐκ ἡδυνήθησαν ἀ-
γαγεῖν εἰς πέρας, αὐτόθεν τε ἀπεμφαίνον ὀρώντες καὶ ἄλ-
λως ἀδύνατον, ἐν μεσῷ δὲ πού τῆς ὁδοῦ καταμείναντες αὐ-
τοί τε καὶ ὅσοι τούτοις ἐπηκολούθησαν, οὐτ' ἐκεῖνο λοιπὸν
μεμενῆκασιν, οὔτε τοῦτο γεγόνασιν. Ἱεροσόλυμα μὲν ἀπο-
λιπόντες, τοὺς ὡς ἀληθῶς ὁρασιν τῆς εἰρήνης καὶ τὸ Σιών
ὅρος τὴν βεβαίαν πίστιν καὶ ἄσειστον, Βαβυλώνιοι δὲ γενέ-
σθαι τε καὶ κληθῆναι μήτε βουλόμενοι, μήτε δυνάμενοι καὶ
διὰ τοῦτ' ἂν δικαίως κληθέντες γραικολατῖνοι, καλοῦμε-
νοι δ' οὖν ὑπὸ τῶν πολλῶν Λατινόφρονες, οὗτοι τοίνυν οἱ
μιξόθρηες ἄνθρωποι, κατὰ τοὺς ἐν μύθοις ἵπποκενταύρους,
μετὰ τῶν Λατινῶν ὁμολογοῦσι τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα
τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεσθαι καὶ τὸν Υἱὸν αἴτιον ἔχειν τῆς ἐ-
αυτοῦ ὑπάρξεως, οὕτω γὰρ καὶ ὁ αὐτῶν ὅρος διαλαμβάνει,
μεθ' ἡμῶν δὲ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι λέγουσι. Καί
μετ' ἐκείνων μὲν θεμιτῶς καὶ εὐλόγως τὴν προσθήκην ἐν
τῷ συμβόλῳ γεγονέναι, φασί, μεθ' ἡμῶν δὲ λεγεῖν ταῦτα
οὐ καταδέχονται. Καί τοι γε τὸ θεμιτῶς καὶ εὐλόγως γε-
νόμενον τίς ἂν παραιτήσαιο λέγειν; καὶ μετ' ἐκείνων μὲν
τὸ ἄζυμον, σῶμα τοῦ Χριστοῦ λέγουσι μεθ' ἡμῶν δὲ αὐτοῦ
μεταλαμβάνειν οὐκ ἂν τολμήσειεν ἄρ' οὐχ' ἱκανὰ ταῦτα
τὴν γνώμην αὐτῶν διαδείξει καὶ ὅτι οὐκ ἀληθείας ἐρευνᾶν
ποιούμενοι τοῖς Λατίνοις συνήλθον, ἦν ἐν χερσὶν ἔχοντες
προδεδώκασιν, ἀλλὰ χρυσοχοῆσαι βουλόμενοι καὶ πεπλα-
σμένην οὐκ ἀληθῆ συστήσασθαι ἑνωσιν, τίνα δὲ καὶ τρό-
πον αὐτοῖς ἠνώθησαν ἐπισκεπτέον· πᾶν γὰρ τῷ ἐταίρῳ ἐ-
νούμενον, δι' ἐνός τινος μέσου πάντως ἐνοῦται· τῇ μὲν οὖν
δόξῃ τῆς περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως ἔδοξαν
ἐνωθῆναι, σὺν αὐτοῖς ἀποφηνάμενοι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τοῦτο
ἔχειν τὴν ὑπαρξιν τὰ δὲ ἄλλα πάντα διάφορα· καὶ οὐδὲν
ἐν αὐτοῖς ἐν, οὐδὲ μέσον, οὐδὲ κοινόν, ἀλλὰ δύο μὲν σύμ-

(α.) Δοσίθεος Ἱεροσολύμ. Τόμ. Ἀγάπης σελ. 581.

βολα καὶ παρηλλαγμένα λέγεται πάλιν, ὥσπερ καὶ πρότε-
ρον, διτταὶ δὲ καὶ διάφοροι λειτουργίαι τελοῦνται, ἡ μὲν
δι' ἐνζύμου θυσίας, ἡ δὲ δι' ἄζυμου, διττὰ δὲ βαπτίσματα,
τὸ μὲν διὰ τῆς τρίτης καταδύσεως τελειοῦν, τὸ δὲ δι' ἐπι-
χύσεως ὕδατος ἐκ κορυφῆς ἄνωθεν· καὶ τὸ μὲν τῷ μύρῳ
προσchrῶμενον, τὸ δ' ὁμοῦ αὐτοῦ χρεῖαν ἔχον· διττὰ δὲ
τὰ ἔθνη πάντα καὶ ἐν πᾶσι παρηλλαγμένα, νηστεῖται τε καὶ
ἐκκλησιαστικαὶ τάξεις καὶ εἴτι τοιοῦτον. Τίς οὖν ἡ ἑνω-
σις, ὅταν μὴ φανερόν καὶ ἐπίδηλον σημεῖον ἔχη, καὶ πῶς
ἠνώθησαν οἱ τὰ οἰκεῖα στέργειν βουλόμενοι; τοῦτο γὰρ ποῦ
καὶ συνεφώνησαν, καὶ μὴ τοῖς ἐκ τῶν πατέρων παραδεχο-
μένοις ἀκολουθοῦντες· ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς αὐτῶν λόγος;
οὐδέποτε, φησὶν ἡ τῶν γραικῶν Ἐκκλησία τὸ ἐκ μόνου
τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, ἔλεγεν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκ τοῦ Πα-
τρὸς ἐκπορεύεσθαι· τοῦτο γὰρ τὸν Υἱὸν οὐκ ἐκβάλλει τῆς
ἐκπορεύσεως· ὥστε κατὰ τοῦτο καὶ πρότερον ἡμεν, καὶ νῦν
ἐσμέν ἠνωμένοι· φεῦ τῆς ἀνοίας· φεῦ τῆς τυφλώσεως· εἰ
δὲ αἰεὶ ἡ τῶν Γραικῶν Ἐκκλησία, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπο-
ρεύεσθαι, ἔλεγεν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἱερῶν Ἀ-
ποστόλων καὶ τῶν ἐν ταῖς Συνόδοις πατέρων παραλαβοῦ-
σα, τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ οὐδέποτε ἔλεγεν, οὐδὲ γὰρ παρέλα-
βε τοῦτο παρ' οὐδενός, τί γε ἄλλο, ἢ τὸ ἐκ μόνου τοῦ
Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι ἔλεγεν. Εἰ γὰρ οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, δη-
λον ὡς ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς· ὅρα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γεννή-
σεως· τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς φησὶ γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν
αἰώνων, μὴ τίς ἐνταῦθα τὸ ἐκ μόνου προστίθῃσιν; ἀλλ'
οὐδὲν ἦτον καὶ νοοῦμεν τοῦτο καὶ λέγομεν δεήσει· παρ'
οὐδενος γὰρ ἄλλου γεννᾶσθαι τὸν Υἱὸν μεμαθήκαμεν· διὰ
τοῦτο καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης, ἐκ προσώπου τῆς Ἐκ-
κλησίας πάσης καὶ τῶν Χριστιανῶν ἀπάντων, ἐκ τοῦ Υἱοῦ
φησὶ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦ-
μα οὐ λέγομεν, ἔηλον ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου λεγομεν·
διὸ καὶ μικρὸν ἀνωτέρω τὸν υἱὸν φησὶν, οὐ λέγομεν αἴτι-
ον. Καὶ ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ, μόνος αἴτιος ὁ Πατήρ.
Τί ἐτι; οὐδέποτε, φησὶ, τοὺς Λατίνους ὡς αἰρετικούς εἴ-
χομεν, ἀλλὰ μόνον σχισματικούς, τοῦτο μὲν οὖν παρ' αὐ-
τῶν ἐκείνων εἰλήφασιν, σχισματικούς γὰρ ἡμᾶς ἐκεῖνοι κα-

λοῦσιν, οὐδὲν ἡμῖν ἐγκαλεῖν ἔχοντες περὶ τὴν ἡμετέραν δόξαν, ἀλλ' ὅτι τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν ἀπεσχίσθημεν, ἣν ὀφείλομεν ὡς ἐκεῖνοι νομίζουσιν. Εἰ δὲ καὶ ἡμᾶς τοῦτο δίκαιον ἐκείνοις ἀντιχαρίζεσθαι καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἐγκαλοῦμεν περὶ τὴν δόξαν, σχεπτέον· τὴν μὲν οὖν αἰτίαν τοῦ σχίσματος αὐτοὶ δεδώκασι, τὴν προσθήκην ἐξενεγκόντες ἀναφανδόν, ἣν ὑπ' ὀδόντα πρότερον ἔλεγον· ἡμεῖς δὲ αὐτῶν ἐσχίσθημεν πρότερον, μᾶλλον δὲ ἐσχίσσαμεν αὐτοὺς καὶ ἀπεκόψαμεν τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος· διατί εἰπέ μοι πότερον ὡς ὀρθὴν ἔχοντες δόξαν, ἢ ὀρθῶς τὴν προσθήκην ἐξενεγκόντες· καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴπει, μὴ σφόδρα τὸν ἐγκέφαλον διασεσεισμένος· ἀλλ' ὡς ἄτοπα καὶ δυσεβῆ φρονούντας καὶ παραλόγων προσθήκην ποιήσαντάς, οὐκ οὖν ὡς αἰρετικούς αὐτοὺς ἀπεστράφημεν καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν ἐχωρίσθημεν· διατί γὰρ ἄλλο; φασὶ γὰρ οἱ φιλευσεβεῖς νόμοι, αἰρετικός ἐστὶ, καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἰρετικῶν νόμοις ὑπόκειται, ὁ καὶ μικρὸν γούν τι παρεκκλίνων τῆς ὀρθῆς πίστεως· εἰ μὲν οὖν οὐδὲν τι παρεκκλίνουσι τῆς ὀρθῆς πίστεως, μάτην ὡς εἰκεν αὐτοὺς ἀπεκόψαμεν· εἰ δὲ παρεκκλίνουσιν ὅλως, καὶ ταῦτα περὶ τὴν θεολογίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς ὃ βλασσίας ἀλλότριον· ἀλλὰ τί φησὶ δράσωμεν πρὸς τοὺς μέσους τούτους γραικολατίνους; οἱ τὴν μεσότητα περιέποντες, τὰ μὲν, ἐπαινοῦσι τῶν λατινικῶν δογμάτων καὶ ἐθῶν ἀναφανδόν, τὰ δ' ἐπαινοῦμεν, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔλοιντο· τὰ δ' οὐκ ἐπαινοῦσιν ὅλως· φευκταῖον αὐτοὺς, ὡς φεύγει τις ἀπὸ ὄφεος εἰς αὐτοὺς ἐκείνους ἢ κακείνων πολλῶ δήπου χείρονάς· ὡς χριστοκαπήλους, καὶ Χρισεμπόρους· οὗτοι γάρ εἰσι, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, οἱ πορισμὸν ἡγούμενοι τὴν εὐσέβειαν περὶ ὧν ἐπάγει λέγων· ἀφίστασο ποία δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βεριάρ; ἢ τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου; Ἡμεῖς μὲν μετὰ τῶν Πατέρων ἀπάντων, ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, οὗτοι δὲ μετὰ τῶν Λατίνων καὶ τὸν Υἱὸν πηγὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος λέγουσιν ἐκβάλλουσιν αὐτὸ δηλαδὴ τῆς θεότητος· καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου τῇ αἰτίᾳ διακρίνομεν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, οὗτοι δὲ μετὰ τῶν Λατίνων τῇ αἰτίᾳ τούτους συνά-

πτουσι· καὶ ἡμεῖς μὲν μετὰ τοῦ σεπτοῦ Μαξίμου καὶ τῶν τότε Ρωμαίων καὶ τῶν Δυτικῶν Πατέρων, οὐ ποιοῦμεν τὸν Υἱὸν αἰτίαν τοῦ Πνεύματος, οὔτε δὲ κατὰ μὲν τοὺς Γραικοὺς αἰτίαν, κατὰ δὲ τοὺς Λατίνους ἀρχὴν τοῦ Πνεύματος τὸν Υἱὸν ἐν τῷ ὄρω αὐτῶν ἀποφαίνονται· τιμᾶν γὰρ οὕτω δίκαιον γράφοντες, ἐπεὶ καὶ ὁροδοῦντες· αὐτοὶ τοῦτο συνέθεντο· καὶ ἡμεῖς μὲν μετὰ τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου, ὡς ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγομεν· οὗτοι μὲν μετὰ τῶν Λατίνων τὸν μὲν Υἱὸν ἀμέσως, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐμμέσως ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγουσι· καὶ ἡμεῖς μὲν μετὰ τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τῶν Πατέρων ἀπάντων τὴν διαφορὰν γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως ἀγνοεῖν ὁμολογοῦμεν· οὗτοι δὲ μετὰ τοῦ Θωμᾶ καὶ τῶν Λατίνων, τῷ ἐμμέσῳ καὶ ἀμέσῳ διαφέρειν φασὶ τὰς προόδους· καὶ ἡμεῖς μὲν τῆς ἀκτίστου καὶ θείας φύσεως, ἀκτιστον καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν εἶναι φαμέν, κατὰ τοὺς Πατέρας· οὗτοι δὲ μετὰ τῶν Λατίνων καὶ τοῦ Θωμᾶ τὴν μὲν θέλησιν τὴν αὐτὴν τῇ οὐσίᾳ καὶ τὴν θεῖαν δὲ ἐνέργειαν κτιστὴν εἶναι λέγουσι· κἂν τι θεότης ὀνομάζοιτο, κἂν τε θεῖον καὶ αὐλὸν φῶς, κἂν τε Πνεῦμα ἅγιον, κἂν τε τοιοῦτον ἕτερον· καὶ οὕτω κτιστὴν θεότητα καὶ κτιστὸν θεῖον φῶς καὶ κτιστὸν Πνεῦμα ἅγιον, τὰ πονηρὰ πρεσβεύουσι κτίσματα· καὶ ἡμεῖς μὲν οὔτε τοὺς Ἁγίους ἀπολαβεῖν τὴν ἡτοιμασμένην αὐτῶν βασιλείαν καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, οὔτε τοὺς ἀμαρτωλοὺς εἰς τὴν γέενναν ἐμπεσεῖν ἤδη φαμέν, ἀλλ' ἐνδέχεσθαι τὸν ἴδιον ἑατέρους κληρὸν καὶ εἶναι τοῦτο καιροῦ τοῦ μέλλοντος μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν κρίσιν· οὗτοι δὲ μετὰ τῶν Λατίνων τοὺς μὲν αὐτίκα μετὰ θάνατον ἀπολαβεῖν ἤδη κατ' ἀξίαν ἐθέλουσι, τοῖς δὲ μέσοις, εἴτουν τοῖς ἐν μετανοίᾳ τετελευτηκόσι πῦρ αὐτοὶ καθάρσιον ἕτερόν τι τῆς γέεννης ὑπάρχον ἀναπλάσαντες ἀποδιδούσιν, ἵνα δι' αὐτοῦ, φησί, καθαιρόμενοι τὰς ψυχὰς μετὰ θάνατον, ἐπὶ τὴν βασιλείαν καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν δικαίων ἀποκαταστῶσιν· τοῦτο δὲ καὶ ὁ ὁρὸς αὐτῶν περιέχει· καὶ ἡμεῖς ἀποστρεφόμεθα τὸ ἰουδαϊκὸν ἄζυμον τοῖς ἀποστόλοις κανονίζουσιν ὑπακούοντες· οὗτοι δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ὄρω, σῶμα Χριστοῦ τὸ παρὰ τῶν

Λατίνων ἱερουργούμενον ἀποφαίνονται· καὶ ἡμεῖς μὲν ἀθεμίτως καὶ παρανόμως καὶ τοῖς Πατράσιν ἐξ ἐναντίας τὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ προσθήκην γεγενῆσθαι φαμέν, οὗτοι δὲ αὐτὴν θεμιτῶς καὶ εὐλόως διορίζονται γεγενῆσθαι. Τοσοῦτον εἶδασι τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἑαυτοῖς συμφωνεῖν. Καὶ ἡμεῖς μὲν τὸν Πάπαν ὡς ἓνα τῶν Πατριαρχῶν λογιζόμεθα καὶ τοῦτο γε, ἂν ὀρθόδοξος ᾖ· οὗτοι δὲ αὐτὸν βικάριον τοῦ Χριστοῦ καὶ πατέρα καὶ διδάσκαλον τῶν Χριστιανῶν πάντων μάλα σεμνῶς ἀποφαίνονται· γένοιτο πατὴρ εὐτυχέστεροι, τὰ δὲ ἄλλα ὅμοιοι· καὶ γὰρ δεῖ κάκεινος οὐκ εὐτυχεῖ, τὸν ἀντίπαπον ἔχων ἐπιεικῶς διοχλοῦντα· καὶ οὗτοι τὸν πατέρα μιμεῖσθαι καὶ τὸν διδάσκαλον οὐκ ἀνέχονται. Φεύγετε οὖν αὐτοῖς, ἀδελφοί κτὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ· καὶ οὐ θαυμάστόν, αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός· οὐ θαῦμα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, ὧν τὸ τέλος ἐστὶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ περὶ τῶν αὐτῶν ὁ αὐτὸς ἀπόστολος. Οἱ τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοίλῃ καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων, ὁ μὲντοι στερρὸς θεμέλιος ἔστηκεν ἔχων τὴν σφραγίδα ταύτην. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν. «Εἰ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.» Βλέπετε προφητικῶς τὸ «κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ,» ἵνα μὴ τις τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Πάπα προβαλλῇται. Καὶ ὁ ἡγαπημένος μαθητής· «εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς καὶ τοιαύτην διδαχὴν οὐ φέρει, εἰς οἰκίαν αὐτῷ μὴ λαμβάνετε καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε· ὁ γὰρ λέγων αὐτῷ χαίρειν κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς· τούτων ὑμῖν ὑπο τῶν ἁγίων ἀποστόλων διωρισμένων, στήκατε κρατοῦντες τὰς παραδόσεις ἃς παρελάβετε, τὰς τε ἐγγράφους καὶ τὰς ἀγράφους, ἵνα μὴ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ συναπαχθέντες, ἐκπέσῃτε τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ. Θεὸς δὲ ὁ φημίσαι κινδύνων ὁ χαλεπώτατος, αἰρετικοὶ εἰσιν ἄρα καὶ ὡς αἰρετικούς αὐτοὺς ἀπεκόψαμεν. Διατί δὲ καὶ χρίωμεν

τῷ μύρῳ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἡμῖν προσιόντας· λέγει γὰρ ὁ τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου κανὼν ζ'. Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἰρετικῶν δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν. Ἀρειανούς μὲν καὶ Μακεδονιανούς καὶ Σαββατιανούς καὶ Νασατιανούς τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς καθαρούς καὶ Ἀριστερούς καὶ Τέσσαρας καὶ δεκατίτας ἡγουν τετραδίτας καὶ Ἀπολλιναριστάς δεχόμεθα, διδόντας λιβελλοὺς καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν μὴ φρονῶσαν ὡς φρονεῖ ἡ Ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία· σφραγίζομένους, ἥτοι χρίωμένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ, τό τε μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὰς ρίνας καὶ τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγωμεν· Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου. Ὅρας τίσι συνάπτωμεν τοὺς ἐκ Λατίνων ἡμῖν προσιόντας· εἰ οὖν οὗτοι πάντες αἰρετικοί, δῆλον κάκεινοι.

Τί δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Πατριάρχης Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, ἐν ταῖς πρὸς Μάρκον τὸν ἁγιώτατον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας ἀποκρίσεσι περὶ τούτων, γράφει· Αἰχμάλωτοι Λατίνοι καὶ ἕτεροι, παρουσιαζόμενοι εἰς τὰς καθολικὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ζητοῦσι μεταλαμβάνειν τῶν βείων ἁγιασμάτων· εἰ οὖν ἐγγωρητέον τοῦτό ἐστι, ζητοῦμεν μαθεῖν. Ὁ μὴ ὧν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστί· καὶ ὁ μὴ συνάζων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει. Ἐπεὶ οὖν πρὸ χρόνων πολλῶν ἀπεσχίσθη τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ρώμης φαμέν, τὸ περιώνυμον ἄθροισμα, ἥτις ἐκ τῶν ἐτέρων τεσσάρων ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν κοινωνίας ἀποσχισθεῖσα εἰς ἔθνη καὶ δόγματα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἀλλότρια, διὰ γὰρ τοῦτο, οὔτε ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεσίαις τῆς κοινῆς τῶν Πατριαρχῶν ἀναφορᾶς ὁ Πάπας ἡξιώται· οὐκ ὀφείλει οὐδὲ γένος λατινικὸν ἐκ χειρὸς ἱερατικῆς, διὰ τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων ἁγιάζεσθαι, εἰ μὲ κατὰ τὴν πρότερον ἀποσχέσθαι τῶν λατινικῶν δογμάτων καὶ συνηθειῶν καὶ κατὰ κανόνας κατηχηθῇ καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις ἐξισωθῇ· ἀκούεις ἀπεσχοινίσθησαν, οὐ μόνον εἰς ἔθνη, ἀλλὰ καὶ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ἀλλότρια, πάντως αἰρετικὰ καὶ ὅτι κατὰ κανόνας κατηχηθῇ, ὀφείλει καὶ

τοῖς ὀρθοδόξοις ἀξιωθῆναι· εἰ δὲ κατηχηθῆναι, δῆλον ὅτι καὶ τῷ μύρῳ χρισθῆναι· πόθεν οὖν ἡμῖν ἀνεφάνησαν ἐξαίφνης ὄντες ὀρθοδόξοι, οἱ διὰ τοσούτων διδασκάλων κριθέντες αἰρετικοί; Τίς αὐτοῖς οὕτω ραδίως ὀρθοδόξους πεποίηκεν; Ὁ χρυσὸς εἰ βούλοιο τάληθῃ λέγειν καὶ κέρδη τὰ σὰ· μᾶλλον μὲν οὖν ἐκείνους οὐτε πεποίηκεν ὀρθοδόξους, σὲ δὲ ποιήσας ἐκείνοις ὅμοιον, εἰς τὴν αἰρετικὴν ἀπεώσατο μοῖραν. Ἀλλ' εἰ μεσότητά τινα φησὶν ἐπενοήσαμεν τῶν δογμάτων, ἐκείνοις τε συναφθῆσόμεθα δι' αὐτῆς καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἔχομεν, οὐδὲν ἀναγκαζόμενοι λέγειν παρὰ τὰ εἰωθότα καὶ παραδιδόμενα, τοῦτ' ἐστὶν ἐκεῖνο, τὸ τοὺς πολλοὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπατήσαν καὶ πείσαν ἀκολουθεῖν τοῖς εἰς τὸν κρημνὸν τῆς δυσεθείας ἀπάγουσαν, πιστευσάντες γὰρ εἶναι τι μέσον ἀμφοῖν τῶν δοξῶν, ὅπερ ἐπὶ τινων ἐναντίων συμβαίνει πρὸς τὸ δεινὸν ἡτομόλησαν, ἀλλὰ λέξιν μὲν ἐνδέχεται μέσην δύο δοξῶν εὑρεθῆναι τῆς ἀμφοτέρας σημαίνουσας ὁμονύμως· δόξα δὲ μέση ἐναντίον δοξῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἀδύνατον· εἰ δὲ μὴ καὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους ἔσται τι μέσον καὶ καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως, ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ἐπὶ παντὸς γὰρ ἡ κατάφασις, ἡ ἀπόφασις. Εἰ μὲν οὖν ἀληθὲς τὸ λατινικὸν δόγμα, τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ψευδὲς τὸ ἡμέτερον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον· εἰ δὲ τὸ ἡμέτερον ἀληθὲς, ψευδὲς ἂν εἴη δῆπου τὸ ἐκείνων. Τί οὖν ἂν εἴη μέσον τούτων; Οὐδέν. Πλὴν εἰ μὴ λέξεις πρὸς ἄμφω τὰς δόξας ὁρῶσα, καθάπερ τις κόθορνος, αὕτη οὖν ἡμᾶς ἐνωθῆναι ποιήσει; Καὶ τί δράσωμεν ὅταν ἀλλήλους ἐξετάζωμεν, περὶ τῶν νοημάτων καὶ τῶν δοξῶν ἐνὶ καὶ ἀμφοτέρους ἡμᾶς προσειπεῖν ὀρθοδόξους, τοὺς τ' ἐναντία φρονούντας; ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμι· σὺ δ' ἂν εἰδείης ὁ πάντα φέρων καὶ πάντα ραδίως ἐπονομάζων, βούλει παρὰ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μαθεῖν ὅσα περὶ τῆς μεσότητος γράφει; Ἡ πρὸς πάντας ὁρῶσα τοὺς παριόντας εἰκών, ὁ τῶν ἀμφοτέρων ποδῶν κόθορνος, ἡ κατὰ πάντα ἀνεμὸν λίχμησις, ἐξουσίαν λαβοῦσα τὴν νεόγραφον κακουργίαν καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπίνοιαν· τὸ γὰρ ὅμοιον κατὰ τὰς γραφὰς τῆς εὐσεθείας πρόσχημα ἦν περὶ τῆς ἐπινοηθείσης τότε μεσότητος, περὶ δὲ τὴν αὐτὴν ἐξευροῦσαν σύνοδον τοι-

ἀδε πάλιν φησὶν: Εἴτε τῆς χαλάνης πύργον ὃς καλῶς τὰς γλώσσας ἐμέρισεν, ὡς ὄφελον γε καὶ ταύτας, ἐπὶ κακῷ γὰρ ἡ συμφωνία, εἴτε τῷ Καϊάφα συνεδρίῳ ᾧ Χριστὸς κατακρίνεται, εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτον τὴν σύνοδον ἐκείνην ὀνομαστέον, ἡ πάντα ἄλλον ἀνέτρεψε καὶ συνέχεε. Τὸ μὲν εὐσεβὲς δόγμα καὶ παλαιὸν καὶ τῆς Τριάδος ὁμοτίμον καταλύσασα, τῷ βαλεῖν χάρακα καὶ μηχανήμασι κατασεῖσαι τὸ ὁμοούσιον, τῇ δὲ ἀσεβείᾳ θύραν ἀνοίξασα διὰ τῶν γεγραμμένων καὶ λεγομένων μεσότητος, σοφοὶ γὰρ ἐγένοντο τὸ τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐκ ἔγνωσαν. Τόσαῦτα μὲν ἡμῖν ἀρκεῖ περὶ τῆς μεσότητος, ὅτι δὲ οὐδ' ἔστι μεσότης ἱκανῶς ἀποδεδειχόσι· καὶ ὅτι τὰ τοιαῦτα ζητεῖν ἀσεβὲς καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὰ πάντα δυνάμενος, ἐκείνους τε ἐπιγινῶναι τὴν οἰκείαν πλάνην παρασκευάσει καὶ ἡμᾶς αὐτῶν ἀπαλλάξῃ τῶν πονηρῶν ζιζανίων καὶ οἶον καθαρὸν καὶ εὐχρηστον σῖτον εἰς τὰς ἑαυτοῦ ἀποθήκας συναΐξει. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνης καίπερ κατακεκριμένος παρὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν διεμνηχανᾶτο παντοίους τρόπους συστήσαι τὸν λατινισμόν καὶ ἐπετίθετο τῷ αὐτοκράτορι, διότι οὐ διόρθου τὴν Ἐκκλησίαν· διόρθωσιν δὲ τῆς ἐκκλησίας ἔλεγε τὴν τοῦ λατινισμοῦ ὑπεράσπισιν. Τούτου ἕνεκα προσκαλεσάμενος ὁ αὐτοκράτωρ τῶν κληρικῶν τινὰς εἶπε: Θέλω ἵνα ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν γένηται ἡ τῆς Ἐκκλησίας διόρθωσις· ἔστειλε δὲ καὶ στρατιώτας, ἵνα φέρωσι τὸν Μεσημβρίας καὶ τὸν Ἀγχιάλου. Ἀλλὰ προτοῦ φθᾶσαι τὴν προθεσμίαν τῶν δεκαπέντε ἡμερῶν προέλαβεν ἡ ἰγ'. καὶ ἀνῆρπασε τὸν Πατριάρχην. Αὐτὸς γὰρ ἐπιστρέψας ἐκ τῶν βασιλείων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἀσθενήσας βαρέως καὶ ἀπροσδοκῆτως κακῶς ἐτελεύτησε πατριαρχεύσας ἔτη τρία καὶ μῆνας τρεῖς. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ παγκράχιστος ἐκεῖνος Γρηγόριος, ὁ πολλάκις ρηθεὶς πρωτοσύγγελος, τὸν ὁποῖον μετὰ ταῦτα ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος

τὸ τελευταῖον συναθροισθεῖσα ὡς λατινόφρονα καθήρεν ὁ-
στις ἀφίκετο εἰς τὴν Ρώμην τὴν πηγὴν τῆς ἀποστασίας,
ὡς κατωτέρω ρηθῇσεται.

Ἐρωτηθέντες δὲ οἱ ἐν Κων)πόλει εὐρισχόμενοι ἀρχιερεῖς
καὶ καθηγούμενοι ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἰωάννην διὰ ποίαν
αἰτίαν τὰ ἐν τῇ Φλωρεντία γινόμενα συνοδικὰ δὲν παρα-
δέχονται, ἔδωκαν ἑγγραφὸν εἰς αὐτὸν ἀπολογίαν διαλαμ-
βάνουσαν ὡς ἑξῆς :

«Τολμηρῶς ἀναφέρομεν τῇ κραταίᾳ καὶ ἀγίᾳ βασιλείᾳ
σου δέσποτα ἡμῶν βασιλεῦ, χθές μὲν τὰς ἡμετέρας ἀπο-
κρίσεις δεδώκαμεν τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἀρχουσιν αὐτοσχεδίῳ
γραφῇ ὡς ἂν ἀνεγέχωσιν οὗτοι τῷ θεῷ σου κράτει· ἐπεὶ
δὲ προσέταξε τὸ θεῖόν σου κράτος καὶ ὑπογραφὰς ἡμετέρας
προσθεῖναι ταῖς ἀποκρίσεσιν ἐν ὠριμωτέρᾳ βουλήῃ καὶ σχο-
λῇ πλέον συνελθόντες τὴν παρούσαν συντεθείκαμεν ἀναφο-
ράν, ἣ καὶ τὰ ἡμέτερα ὀνόματα ὑπογράφομεν οὐκ εἰδότες
μὲν τὸν τῆς ἀγίας βασιλείας σου σκοπὸν, ποιοῦντες δ' ὁ-
μῶς τὸ προσταττόμενον εὐπειθῶς ἐν ἀπλῇ καὶ ἀποικίῳ
καρδίᾳ· ἃ γὰρ ἀποκρινόμεθα καὶ ἀναφέρομεν, οὐ δυσχε-
ραίνομεν καὶ ὑπογραφαῖς βεβαιῶσαι· ἐπεὶ τίς μετ' ὑπογρα-
φῶν καὶ ἄνευ ὑπογραφῶν τῆς ἡμετέρας διανοίας ὁμολογοῦ-
μένως εἰσὶ. Ἀναφέρομεν οὖν, ὡς ἔχρην μὲν ἡμᾶς πολλὰ-
κις ἐρωτηθέντας καὶ ἀποκριναμένους μηκέτι λοιπὸν ἐνο-
χλεῖσθαι ταῖς αὐταῖς καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἐρωτήσεσιν· ἔδει
καὶ ἡμᾶς ἄγειν σχολὴν καὶ σιωπῇ λοιπὸν πρεσβεύειν τ' ἀ-
ληθῇ ἀρκοῦσαν ἀπόκρισιν τὴν διὰ τῶν ἔργων παρεχομέ-
νους· ἐπεὶ δὲ τὴν ἡμῶν σιωπὴν ἐπικίνδυνον γινώσκομεν οὐ-
σαν τοῖς ἀπλουστέροις, οὓς εἰκὸς ἐστὶ, διὰ τὴν συμβᾶσαν
τῇ Ἐκκλησίᾳ ταραχὴν σκανδαλίζεσθαι, ἅμα δὲ ὀφείλομεν
λόγον, ὑπὲρ τῶν ἐν ἡμῖν διδόναι πίστεως, κατὰ τὴν ἀπο-
στολικὴν ἐκείνην φωνήν, καὶ πρὸ πάντων ἱκανοποιεῖν ὁ-
φείλομεν τῷ θεῷ σου κράτει ἐν πᾶσι τοῖς πρέπουσι, διὰ
ταῦτα καὶ κοπιῶντες χαίρομεν καὶ ἀποκρινόμεθα περὶ ὧν
ἐρωτῶμεθα. Τὴν μὲν οὖν τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην οὕτω
περὶ πλείστου ποιούμεθα καὶ οὕτως ἐπιθυμοῦμεν τὴν ἡμε-
τέραν Ἐκκλησίαν αὐθις ἰδεῖν εἰρηνεύουσαν, ὥσθ' ὑπὲρ τῆς
εἰρήνης αὐτῆς καὶ πολλῶν ἀνεχόμεθα δυσχερῶν· οὐδὲν δὲ

μέγα ποιοῦντες, οἱ καὶ θεῖναι τὰς ἡμετέρας ψυχὰς ἐσμέν
ἐτοιμοί, ἐπειδὴν ἕκαστος, ὃ τε καιρὸς ἢ τε χρεῖα καλεῖ,
ὃ μὲντοι ποιοῦμεν ἔργοις τοῦτο καὶ λόγοις τῇ τοῦ Θεοῦ
χάριτι παρρησιαζόμεθα· οὐδὲ γὰρ λήληθεν ἡμᾶς, ὅπόσον
ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν ἐν πᾶσι πράγμασι· τὴν δὲ ἐν
τοῖς πνευματικαῖς ἀγαθοῖς εἰρήνην ὅσα καὶ ἐν μείζονι ἐστὶ,
μείζω τε καὶ τιμιώτερον εἰδότες, πολλῶ πλέον τῷ ταύτης
πόθῳ δικαιοῦμεθα· εἰ δὲ καὶ δοκοῦμεν προσίστασθαι τῷ τῆς
εἰρήνης καλῷ, ἀλλὰ τούναντίον μᾶλλον, ὑπὲρ τῆς ἀληθι-
νῆς εἰρήνης ἡμῖν ἡ ἐνστασις ἐστὶ πᾶσα, ἐπὶ τῷ τῆς εἰρή-
νης πρυτάνει μεταλλεύουσι τὰς ἐλπίδας ὅτι οὐ περιόφεται
τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν ξεομένην οὕτω δεινῶς καὶ σπαρατ-
τομένην, ἀλλ' εἰς ἐν φρόνημα συναξει πάντας ἀληθινὸν
καὶ ὑπὲρ τοῦ τοιαύτην εἰρήνην γενέσθαι, φεύγομεν ἀπὸ τῆς
εἰρήνης εἰς ἣν νῦν προσκαλούμεθα· ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς
ἡμετέρας ἐνστάσεως, ὅτι οὐκ ἐπὶ διαιρέσει τῶν Ἐκκλησιῶν
τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀληθοῦς καὶ
γνησίας εἰρήνης καὶ συστάσει τῆς ἀληθείας ἐστὶ καὶ ὅπως
τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης εὐρωμεν πολλὰ ἔχοντες δει-
κνύναι καὶ ἔργα καὶ λόγους, παραιτούμεθα· ἀρκεῖ γὰρ ὁ
Θεὸς ἀνωθεν ἐπιμαρτυρῶν ταῖς ἡμῖς συνειδήσεσι· ἐπεὶ δὲ
ζητεῖ παρ' ἡμῶν τὸ θεῖόν σου κράτος τίνα εἰσὶ τὰ σκαν-
δαλίζοντα ἡμᾶς καὶ ἀφιστῶντα τοῦ ὁροῦ τῆς ἐν Φλωρεν-
τία συνόδου καὶ τῆς δι' αὐτοῦ γενομένης εἰρήνης, ταῦτα
μὲν ἄλλου ἂν εἴη καιροῦ καὶ ἀριθμῆσαι καὶ ἐξετάσαι· ἐν
μετὰ ταῦτα ἐροῦμεν καὶ νῦν εὐστενῶς οὕτω σοὶ λέγομεν
παραιτούμεθα τοῦ γένους τὰς ἄλλας διαφορὰς ἡμῶν πρὸς
Λατίνων, οὐ μικρὰς καὶ αὐτὰς οὕσας· ἐν ᾧ ὁρῶ τοίνυν ἐ-
κείνῳ γέγραπται ὅτι θεμιτῶς καὶ εὐλόγως προσετέθη τὸ ἐκ
τοῦ υἱοῦ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως· τοῦτο δὲ οὐκ ἐστὶν
ἀληθές καὶ εἰ συναρπαγέντες ὑπεγράψαμεν, ὅσοι δὲ καὶ ὑ-
πέγραψαν· οὐδὲ γὰρ ἡδυνάμεθα ποιῆσαι εἶναι θεμιτὸν τὸ
ἀθέμιτον· ἕως ἂν τοὺς κειμένους νόμους μέλλομεν σώ-
ζειν· ἡμεῖς δὲ συνήλθομεν ἐκεῖ κατὰ τοὺς κειμένους κρι-
νοῦντες νόμους· ἐτι γέγραπται ὅτι ἐν τῷ «δι' υἱοῦ» ἢ διὰ
πρόθεσις σημαίνει τὸν υἱὸν κατὰ τοὺς γραικούς, αἰτίαν εἶ-
ναι τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, τοῦτο δὲ οὐκ

ἐστὶν ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς Γραικοὺς, ἐστὶν ὁ υἱὸς αἷτιος καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ διὰ πρόθεσις [τοῦτο βούλεται] οὐδεὶς γὰρ τῶν Γραικῶν διδασκάλων λέγει τὸν Υἱὸν αἷτιον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἐν ᾧ δι' Υἱοῦ σημαίνεσθαι αἷτιαν· ἀλλὰ τούναντίον μᾶλλον λέγουσιν ὅτι ὁ Υἱὸς οὐκ ἐστὶν αἷτιος καὶ ὅτι μόνος καὶ αἷτιος ὁ Πατὴρ τοῦ Πνεύματος, οὐκ ἐξ ἧν δ' ἡμῖν λέγειν οὐ δ' ἐξεστίν, ὅπερ οὐ λέγουσιν οἱ διδασκαλοὶ ἡμῶν· οὐδὲ ἄλλω· τινὶ πρέπει ἡμῖν πείθεσθαι, ἂν ἄλλο τι λέγωμεν παρ' ὃ οἱ διδασκαλοὶ λέγουσι· ἐτι δὲ λέγουσιν οἱ Λατίνοι τὸν Υἱὸν εἶναι ἀρχὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡμεῖς δὲ τοῦτο οὐ παραδεχόμεθα· μίαν γὰρ ἀρχὴν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος πιστεύομεν τὸν Πατέρα μόνον μηδεμίαν ὑπόστασιν θείαν ἄλλην ἐν τῷ κατηγορήματι τούτῳ τῆς ἀρχῆς περιλαμβάνοντες· ἐτι λέγουσι τὸ πνεῦμα ὑφίσταται ἢ ἔχειν τὸ ὑφεστὸς εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ἡμεῖς δὲ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων ἀκούομεν ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑφεστάναι λεγόντων ἐκ τοῦ Υἱοῦ μὴ ἔχειν τὴν ὑπαρξιν, ἀλλὰ τοῦ εἶναι καθάπερ καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ προῖέναι διὰ τὴν τῆς θείας οὐσίας ἐνότητά καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ, τοῦτέστι τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, χορηγεῖσθαι τῇ κτίσει φυσικῶς καὶ οὐσιωδῶς, ἀλλ' οὐ καταμέθεξιν καὶ διὰ ταῦτα λέγομεν, ὅτι ἔως ἂν ὁ ὅρος ἐκεῖνος διαμένῃ, καὶ ἐλέγχων τὴν ἡμετέραν συναρπαγὴν καὶ ὑπευθύνους ἡμᾶς ποιῶν τῷ κρίματι τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν δεσμεύων ἀλλοτρίᾳ καὶ ἀγνώστῳ διδασκαλίᾳ πίστεως, ἡμεῖς δὲ οὐδεμίαν μετὰ Λατίνων ἐξομεν ἐνωσιν· καὶ εἴ τις τὴν ἐκ συναρπαγῆς ὁμολογίαν ἡμῶν κύριος εἶναι βούλεται καὶ στέργειν αὐτήν, τοῦτον οὔτε λέγομεν, οὔτε ἐρωτῶμέν ποτε, τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἶναι, ὡς ἀλλότρια καὶ ἀήθη διαφυλάττοντα δόγματα· καὶ τοῦτο λέγομεν κοινῇ πάντες, οἳ τε ὑπογράψαντες, οἳ τε μὴ ὑπογράψαντες· ἐπεὶ καὶ ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὸ θεῖόν σου κράτος, καὶ τίς ἂν ἀληθὴς ὁ τρόπος γένοιτο τῆς ἀληθινης καὶ βεβαίας εἰρήνης καὶ πῶς ἂν λυθῇ τὰ ἐν ἡμῖν σκάνδαλα πρὸς δόξαν Θεοῦ ἀναφέρομεν ὅτι ἐὰν σύνοδος ἐνταῦθα πάλιν συγχροτήθῃ μετ' ἐλευθερίας τὸ ἐνδεές ἐκείνης θεραπευθεῖ τῆς συνόδου· τοῦτο γὰρ καὶ ἄλλοτε πολ-

λάχις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γεγένηται καὶ ἅμα εἰ σύνοδος μερική ἢ τὴν προσθήκην ἐργασαμένη τὸ ἐνδεές ὡς οἱ Λατίνοι λέγουσι τοῦ ἀνευθεοῦ συμβόλου ἐτόλμησαν ἀναπληροῦν τι κωλύει καὶ νῦν οἰκουμενικὴν σύνοδον γενομένην ἐνταῦθα, τὸ ἐνδεὸν καὶ ἐνοχλοῦν τῆς γενομένης συνόδου εὐπρεπῶς διορθώσασθαι· ἀλλ' ὅτι μὲν ράδιον ἐστὶ σύνοδον συνελθεῖν, ἐὰν μόνον βουλευθῶσι Λατίνοι· καὶ μὴ καθάπερ ἑρμαίου τινὸς δραξάμενοι τῆς προπετῶς ἐκεῖ γενομένης ὁμολογίας ἡμῶν ἔχονται· τοῦτο καὶ ἡμεῖς δείξομεν, ἐὰν εἰς τὸν περὶ τούτου καταστῶμεν λόγον καὶ πᾶσι δὲ φανερόν ἐστι τὸ τοῦ πράγματος πρόχειρον μία μόνον ἐστὶ δυσχέρεια, ἢ ἐκ τοῦ μὴ βούλεσθαι, ὅτι καὶ πᾶσα ἀνάγκη τοῦτο γενέσθαι τίς ἀγνοεῖ; φανερόν γάρ ἐστιν ὅτι οἱ ἅγιώτατοι Πατριάρχαι περὶ τῆς γενομένης ἐνώσεως φρονοῦσι καὶ γράφουσι καὶ πάντες οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· εἰ δὲ ἀνευ συνόδου τοιαύτης λύσαι τὰ σκάνδαλα βουλευθῇμεν, οὐδεὶς ἡμῖν προσέξει λοιπόν, οὐδὲ διαλάμψει τὸ τῆς εἰρήνης καλόν· εἰς πάντα τὰ ἡμῖν προκείμενα γέννη· διὰ τοῦτο οἷς ἂν εἴκει φροντίζειν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης κανονικῶς, σύνοδον συγχροτήτωσαν, ἣν δυνατόν ἐστὶν ἐνταῦθα γενέσθαι διὰ λεγάτου, χάκειν ἢ σύνοδος ἢ ἀνατρέψει ἢ βεβαιώσει τὰ γεγενημένα καὶ ὅλως τῆς περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν εἰρήνης σὺν Θεῷ τελειότατα προνοήσεται εὐθύνειν· ἔως ἂν μήτε οἰκουμενικὴν ἔχειν δύναμιν, μήτε τῆς ἡμετέρας δόξης ἢ, καὶ πρὸς τούτοις οὐδὲ συμπέρασμα ἀθετοῦμεν ὑφ' ἐτέρων γεγενημένον ἀλλὰ ὁ κακῶς συμπεράναμεν, τοῦτο ἀρνούμεθα· ὅσοι δὲ οὐκ ἐποίησαμεν τοῦτο τὸ συμπέρασμα, ἡμεῖς καὶ πολὺ δικαιότερον ἀφιστάμεθα ἅπαντες· διότι οἱ ποιήσαντες τοῦτο νῦν ἀρνοῦνται αὐτό· ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ οἰκονομίας γέγονε λόγος ἀναφέρομεν καὶ πρὸς τοῦτο· ὅτι τὸ οἰκονομεῖν τῆς Ἐκκλησίας ἐστί, συμφώνου τε οὔσης καὶ ἀστασιάστου πρὸς ἑαυτήν, καὶ ἐχούσης τὸ κράτος καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς, οὐκ ἐνός, ἢ δύο τριῶν ἢ τεσσάρων, οὐδὲ τῶν τυχόντων προσώπων, ἀλλ' Ἀρχιερέων, ὡς ὁ ἱερός τῆς Ἀλεξανδρείας εἶπεν Εὐλόγιος, ἀεὶν γὰρ τινες ἀφ' ἡμῶν οἰκονομίαν δέξονται, ἀνευ τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ἑαυτῆς ἐλευθερίαν ἐπανελθεῖν, οἱ

τοιούτοι οὐκ οἰκονομίαν ποιήσουσιν, ἀλλὰ μετατεθήσονται πρὸς τὴν Λατινικὴν ἐκκλησίαν καὶ δόξαν· τὸ γὰρ τὸ τῆς οἰκονομίας ὁ ὀρθὸς λόγος μεταχειρίζεται· τότε τὸ δόγμα τῆς εὐσεβείας, οὐδὲν παραβλάπτεται ὁ προειρημένος εἰπὲν Εὐλόγιος· λοιπὸν ἐν ἁγίῳ Πατριάρχῃ πληροφορήσας ἡμᾶς, ὅτι τὴν αὐτὴν ἔχει δόξαν μετ' ἡμῶν, καὶ πληροφορήσῃ οὕτως, ὥς ἡμεῖς ἀπαιτήσωμεν, εἰς ἱκανοποίησιν τῆς ἡμῶν συνειδήσεως, τότε συνελθόντες ὁμοσκεψόμεθα καὶ περὶ οἰκονομίας· καὶ εἴτι ἂν ἡμῖν τότε δόξῃ κοινῇ σκοπούμενοις μετὰ Θεόν, γράψομεν πρὸς τοὺς ἁγιωτάτους Πατριάρχας, καὶ ἐὰν ἐκεῖνοι συντεθῶσι τῇ ἀναφανησομένῃ τότε γνώμῃ ἡμῶν, γενήσεται, ἐπεὶ ἡμεῖς οὐδενὶ δυνάμεθα τῶν ἁγιωτάτων Πατριάρχων ἐκείνων διίστασθαι οὐδὲ πράττειν τι, ἄνευ τῆς ἐκείνων γνώμης· ταῦτα τολμηρῶς ἀναφέροντες τῇ ἁγίᾳ σου Βασιλείᾳ καὶ διὰ τὸν ὀρισμὸν αὐτῆς ὑπογράφομεν.

Ὁ Νικομηδείας Μακάριος.

Ὁ Τυρνόβου Ἰγνάτιος.

Ὁ Μολδοβλαχίας Δαμιανός.

Ὁ Πέργης ἐξ Ἀτταλείας Θεόγνωπτος.

Ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης Δέρχου Ἀκάκιος.

Ὁ μέγας Χαρτοφύλαξ καὶ ἀρχιδιάκονος ὁ Βαλσαμών.

Ὁ μέγας Ἐκκλησιαρχῆς διάκονος Σίλβεστρος ὁ Συρόπουλος.

Ὁ ἡγούμενος τῶν στουδίων Θεόδοτος ἱερομόναχος.

Ὁ Ἰσιδώρος ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς.

Ὁ ἐλάχιστος ἐν Ἱερομονάχοις καὶ πνευματικὸς Νεόφυτος Ἰωσήφ ἱερομόναχος καὶ ἡγούμενος τοῦ Κοσμιδίου.

Ὁ Παντοκρατορινὸς ἡγούμενος Γερόντιος ἱερομόναχος.

Τῆς περιβλέπτου ἡγούμενος Κύριλλος ἱερομόναχος.

Γερμανὸς ἱερομόναχος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.

Ὁ ἱερομνήμων διάκονος Θεόδωρος ὁ Γαλλιανός.

Ὁ δὲ Νικομηδείας Μακάριος καὶ Λέων ὁ Νομοφύλαξ ὄντες καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ συνέγραψαν ἰδίαν κατάκρισιν τῆς Συνόδου ἔχουσαν οὕτως:

Ἐν τῇ κατὰ Φλωρεντίαν γενομένῃ συνόδῳ περὶ τῆς ἐγώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν παραγενόμενος καὶ αὐτός, οὐχ ὥς

ἀναπληρῶν τόπον καὶ χρεῖαν ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὥς ὁπαδὸς καὶ ὑπηρέτης τοῦ τότε οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κληρικὸς ὢν ἐκεῖνου. Καὶ τὸ συμπέρασμα ἐκείνης τῆς συνόδου (ἡγουν τῆς ἐνώσεως) μετὰ λατινικῶν δογμάτων καὶ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκης καὶ τῶν ἄλλων ὧν ἐκεῖσε ὁρος διαλαμβάνει, μετὰ τῶν στερεάντων καὶ αὐτὸς παραδεξάμενος, κοινωνῶν τε τοῖς παραδεδομένοις καὶ δεφεντεύουσιν αὐτὰ καὶ ποιῶν ὅσα καὶ αὐτοὶ ἐποίουν μέχρι τῆς Πατριαρχίας τοῦ ἐν Μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἁγιωτάτου καὶ αἰοδίου Πατριάρχου κυρ' Ἰσιδώρου, δι' ἃ καὶ ἀναγκασθεὶς ὁ αἰοδῖμος ἐκεῖνος Πατριάρχης μετὰ συνόδου τινὸς ψήφον ἐξήνεγκε κατ' ἐμοῦ, ὥσπερ καὶ κατ' ἄλλων τινῶν, ὥς δὲ θεὸν ἀπαγορεύσας τὴν ἐμὴν μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν, ὅπερ μαθὼν ἐγὼ καὶ δεινὸν ἡγησάμενος καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν ἀποκεκομμένος καὶ ἐκκήρυκτος ὀφθῆναι, ἐν ἧ' ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη καὶ ἱερώθη καὶ ἦν ἁγίαν καὶ ὀρθόδοξον ὁμολογῶ καὶ φρονῶ καὶ κηρύττω. Εἰ γὰρ ἔδοξα κακῆϊνα τα λατινικὰ παραδέξασθαι, ἀλλ' ὥς σύμφωνα νομίσας τοῖς πρεσβευομένοις παρὰ τῶν Γραικῶν Ἐκκλησίας ὀρθόδοξοις δογμασιν, ὥς οἱ ἐκεῖσε ταῦτα δόξαντες κρίνειν αὐτὰ ἀπεφάναντο. Ταῦτα παραδεξάμεν. Τῇ δὲ τοῦ Θεοῦ χάριτι βέλτιον περὶ τούτων βουλευσάμενος, τὴν δὲ ἀπο τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν ἐκκοπήν οὐ φορητὸν ἡγούμενος· διὸ καὶ ἐτι περιόντος τῷ βίῳ τοῦ μακαρίτου καὶ αἰοδίου Πατριάρχου κυρ' Ἰσιδώρου, πολλάκις παρεκάλεσα αὐτὸν ἀμέσως καὶ διὰ πολλῶν ἀξιολόγων καὶ χρησίμων ἀνδρῶν καὶ μετὰ τὴν πρὸς Κύριον ἐκείνου ἐκδημίαν, τὸν νῦν παναγιωτάτον μου Δεσπότην καὶ αὐθέντην τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὁμοίως καὶ διὰ πολλῶν μεγάλων καὶ ἀξιολόγων ἀνδρῶν παρεκάλεσα, ἵνα μοι εὐεργετήσῃ συγγνώμην ἐφ' οἷς ἐπλανήθη καὶ ἔστερξα καὶ ἐφρόνησα μέχρις οὗ εἶπον καιροῦ καὶ δωρήσῃται μοι παραδοχὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, συγχώρησιν τῆς ἱερωσύνης καὶ τὸ ἐνεργεῖν αὐτήν· ὅς καὶ εὐχερῶς μὲν οὐκ εἶχε τοῦτο ποιῆσαι εἰμὴ μετὰ κρίσεως συνοδικῆς· γενομένων δὲ συνόδων πανιερωτάτων ἀρχιερέων ἱκανῶν, καὶ κατὰ διάκρισιν συγνωμο-

νησάντων ἐμοὶ καὶ συγχωρήσεως τυχῶν ψηφισαμένων, ἐπεὶ καὶ λίβελλον ὀρθοδοξοῦ πίστεως, καὶ ὁμολογίαν παρασχεῖν ἀπαιτήθην, ἥδη μετὰ πάσης μου προαιρέσεως, καὶ γνώμης ἐπὶ τῷ μάρτυρι καὶ τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις, καὶ πᾶσι τοῖς ἁγίοις ὁμολογῶ καρδίᾳ καὶ στόματι, χωρὶς τινος ὑποκρίσεως. Καὶ τοῦ ἄλλα μὲν φρονεῖν, ἄλλα δὲ λέγειν, καὶ φρονῶ καθὼς ὁμολογῶ ἄνωθεν ἡ ἀγία καθολικὴ ἐκκλησία τῶν Γραικῶν, ὅτι ὁ Πατὴρ ἀναρχος καὶ ἀναιτιος, αἷτιος δὲ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ μὲν γεννητῶς τοῦ δὲ ἐκπορευτῶς· καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ λέγεται ὡς μόνος αἷτιος, λέγεται τοῦ υἱοῦ φω- νῆς μηδὲ ὡς εἰσαγούσης τὸν υἱὸν αἷτιον εἶναι ἢ καθ' ἑαυτὸν, ἢ μετὰ τοῦ Πατρὸς ὡς εἶναι τὸν υἱόν, καὶ τὸν Πατέρα καὶ ἀλλόχοτον ὑπόληψιν καὶ μίαν ἀρχὴν τοῦ Πατρὸς, τοῦτο γὰρ τῆς λατινικῆς δόξης ἀποβάλλομαι, καὶ ἀθετῶ καὶ ἀποστρέφομαι, τοὺς δὲ οὕτω φρονούντας ἀκοινωνήτους ἔχω, καὶ ἀποβλήτους καὶ πόρρω τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως. Διὰ τοῦτο, καὶ τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην κακῶς καὶ ἀθέσμως ὁμολογῶ γεγονέναι καὶ ἀποκηρύττω, καὶ πᾶν ἄλλο ἔθος τῆς τῶν Λατίνων ἐκκλησίας ἀποκηρυττόμενον ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας τῶν Γραικῶν ἐκκλησίας ἀθετῶ καὶ ἀποστρέφομαι, καὶ πάντα τὰ κατὰ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας παρὰ τινων γεγονότα συγγράμματα, καὶ τῆς δόξης καὶ τῶν ἐθῶν ἀθετῶ καὶ ἀποστρέφομαι καὶ ἄλλην πᾶσαν καὶ παντοίαν αἵρεσιν ἀποβληθεῖσαν καὶ ἀναθεματισθεῖσαν, παρὰ τῶν ἁγίων ἐπὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ τῶν τοπικῶν ἀναθεματίζω καὶ αὐτὸς καὶ ἀποστρέφομαι, ὥσπερ καὶ τὴν κακοδόξιαν Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς. Ἐξέχομαι καὶ ὁλοσχερῶς τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν, καὶ πατρικῶν δογμάτων καὶ διδαγμάτων· δοξάζων καὶ φρονῶν ὅσα ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ τῶν Γραικῶν ἐκκλησία δοξάζει καὶ φρονεῖ. Ταύτην μου τὴν ὁμολογίαν ὁλῶ νῶ καὶ καρδίᾳ φρονῶν, καὶ ῥήματι ὁμολογῶν, καὶ τῇ χειρὶ συγγραφόμενος, καὶ ὑπογράφων παραδίδωμι τῷ Παναγιωτάτῳ μοι αὐθέντῃ καὶ δεσπότῃ καὶ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ, καὶ δι' αὐτοῦ τῇ ἀγίᾳ καθολικῇ καὶ

ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, μεθ' ἧς καὶ βιώσασιμι καὶ ἀποβιώσασιμι τῇ τοῦ Θεοῦ ἰσχύϊ ἐνδυναμούμενος πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου ἀμήν.

Ὁ Νομοφύλαξ διάκονος Λέων στέργων, καὶ βεβαιῶν ὑπέγραψα.

Ὅπισθεν δὲ τῆς ὁμολογίας ταύτης ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μέρει ἦν ταῦτα τὰ κάτωθεν γεγραμμένα τῇ ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ ὑπογεγραμμένου Μητροπολίτου ἁγινά ἐστι ταῦτα.

Ἐγὼ ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης Νικομηδείας Μακάριος, συγχώρησιν αἰτήσας ἐκ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐφ' οἷς ἔδοξα κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους, ἁμαρτεῖν εἰς αὐτήν, καὶ ἀπαιτηθεῖς ὁμολογίαν, εὐρέθη δὲ ἐνταῦθα ἐκτεθειμένη ὅπισθεν, ταύτην στέργω καὶ ἀσπάζομαι καὶ αὐτὸς ὅλη ψυχῇ καὶ παραδίδωμι τῷ παναγιωτάτῳ μοι δεσπότῃ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ, καὶ δι' αὐτοῦ τῇ ὀρθοδόξῃ καθολικῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῶν Γραικῶν, ἣν καὶ ὑπογράφω ἰδιοχείρως διὰ τὸ βεβαίον μηνὸς φεβρουαρίου, 16' τοῦ 760 εἰσους. (α)

Μαθὼν δ' ὁ Πάπας ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ τὴν ἑνώσιν οὐ στέργουσι καὶ τὴν Φλωρεντινὴν σύνοδον συνεχδικῶς κατέκριναν, ἀπέστειλε σοφοὺς τινὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἐλθῶσιν εἰς διάλεξιν μετὰ τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' οἱ σοφοὶ τοῦ Πάπα εὐτυχῶς οὐδὲν κατέρησαν, ἐλθόντες μόνον εἰς λόγους φιλονεικίας, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπῆλθον ἄπρακτοι εἰς Ἰταλίαν.

Ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ Γρηγορίου, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης β' ἐπὶ τὴν ἐντελὴ ἡτταντῶν Χριστιανικῶν ὀπλῶν καὶ τὴν ἀνωφελὴ ἀντίστασιν τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ Κωνσταντίνου, πάσας δὲ τὰς ἐκ τῆς ἐνώσεως προσδοκώμενας βοηθείας ψευθεύσας, καταβληθεὶς ὑπὸ νευρικοῦ πυρετοῦ πικρῶς μεταμελούμενος ἐπὶ τοῖς μάρτην διαπραχθεῖσι καὶ πι-

(α) Ἡ ἐκθεσις ταύτης τῆς πίστεως εὐρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει σεσαθρωμένη καὶ μόλις ἀναγνωσθεῖσα. ἤτις μετεγρᾶφη παρὰ τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἰεροσόλυμων κυρίου Νεκταρίου ἐν τῷ Συνταγματίῳ αὐτοῦ σελ. 231.

κρῶς ἀναμιμνησκόμενος τῶν νοουθεσιῶν τοῦ γέροντος πατρὸς Μανουὴλ Παλαιολόγου, ἀπέθανε τῇ 30 Ὀκτωβρίου ζήσαντος ἔτη ντ'. μῆνας ι' καὶ ἡμέρας ιε'. καὶ βασιλικῶς ταφέντος τῇ α'. Νοεμβρίου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Παντοκράτορος, ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολογος, ὅστις καὶ δράκων ἐπωνομάζετο διὰ τὰς γενναίας αὐτοῦ πράξεις ὅς ἔδειξε καὶ πρὸ τῆς βασιλείας. Ἐν Ἐφέσῳ δὲ τότε διατρίβων ὁ Ἅγιος Μάρκος προσκαλεῖται εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ διορθώτῃ τὴν Ἐκκλησίαν κακῶς ἔχουσαν· ὁ δὲ Ἅγιος ὡς ἔρμαιον ἀρπάσας τὸν καιρὸν, ἤγουν τὴν τοῦ νέου βασιλέως Κωνσταντίνου εὐσεβῆ γνώμην πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλησίας διόρθωσιν, ταχέως ἐφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἦτο τότε Πατριάρχης ὁ παγκάκιστος Γρηγόριος. Ὁ Ἅγιος Μάρκος λοιπὸν ἐστοχάσθη ἀναγκαίαν μίαν γενικὴν σύνοδον, διὰ νὰ ἀνατρέψῃ καὶ νὰ κατακρίνῃ συνοδικῶς τὰ ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ κακῶς καὶ ὀλεθρίως γυνόμενα.

Ὅθεν διὰ προστάγματος βασιλικοῦ συνεκροτήθη σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας μετὰ ἐνιαυτὸν ἓνα καὶ μῆνας ἕξ τῆς τελευταίας Ἰωάννου τοῦ Βασιλέως, παρόντων καὶ τῶν τριῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ἡγουν τοῦ Ἀλεξανδρείας Φιλοθέου, τοῦ Ἀντιοχείας Δωροθεοῦ καὶ Θεοφάνους τοῦ Ἱεροσολύμων καὶ κλείστων Μητροπολιτῶν καὶ διδασκάλων καὶ ἄλλων πολλῶν, πρὸς ἀναζήτησιν καὶ ἐπίκρισιν τῶν ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ πεπραγμένων. Συνελύσεις δὲ ἐν αὐτῇ ἐγέναν τέσσαρες.

Εἰς μὲν τὴν πρώτην καθῆραν Γρηγόριον Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχην, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν λατινόφρονα καὶ Ἀθανάσιον ἀντικατέστησαν ὡς ὁρθόδοξον καὶ διάλεξις περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐγένεε μετὰ ξυ Λεονάρδου Φράτορος καὶ Θεοδώρου τοῦ μεγάλου ρήτορος. (α.) Ὁ δὲ Γρηγόριος δραπετεύσας ἤλθεν εἰς Ρώμην, ἐνθα καὶ ἐτελεύτησεν.

Εἰς δὲ τὴν δευτέραν συνέλευσιν ἐνθύμῃσις ἐγένεε παρὰ τε

(α.) Τόμ. Καταλλαγῆς σελ. 457.

τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τοῦ Γεμιστοῦ, τοῦ Ἀμνηρούτζη, τοῦ Σχολαρίου, τῶν ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδῳ πεπραγμένων, καὶ συγγνώμην αἰτοῦσιν οἱ τῷ ἐκείνης ὁρῶν ὑπογράφαντες, καὶ ἐπομένως ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἀκυροῦται.

Εἰς τὴν τρίτην συνέλευσιν ἀνάκρισις ὁμοίως καὶ διδασκαλία γίγνεται περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν λοιπῶν δογματισθέντων. Εἰς τὴν τετάρτην τελευταίον οἱ ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδῳ παρουσιασθέντες ἀνακρίνονται, ἐὰν καὶ διὰ τὰς λοιπὰς καινοτομίας, καὶ διαφορὰς ἐλάλησαν· ἐκεῖνοι δὲ εἰπόντες πάντα τὰ γυνόμενα καὶ ταῦτα θεωρήσασα ἡ σύνοδος ἄκυρα ἀπέδειξε. Τελευταίον πάντες ὁμοφώνως ὡμολόγησαν νὰ εἶναι περιττὴ ἡ ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκη· ἐπειδὴ οὐδεμίαν διόρθωσιν χρειάζεται· τὸ τῶν ἑπτὰ συνόδων σύμβολον, καὶ νὰ μὴν εἶναι ἐλλειπὲς πρὸς σωτηρίαν τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ μὴ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἶναι μόνην αἰτίαν τὸν Πατέρα τῆς ὑπάρξεως Υἱοῦ καὶ Πνεύματος· ὁ Πάπας ἂν εἶναι ὁρθόδοξος, μὲ τοὺς τέσσαρας Πατριάρχας νὰ συνιστᾷ σύνοδον Οἰκουμενικὴν, καὶ ἴσως νὰ ὑπερτερῇ ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὸ ἀξίωμα, ὡς ὑποκειμένους τοῖς ἐκείνου νόμοις· μόνη δὲ ἡ Οἰκουμενικὴ σύνοδος νὰ κανονίζῃ, καὶ οὐχὶ ὡς μονάρχης ὁ Πάπας· οἱ Ἅγιοι νὰ βλέπωσι τὸν Θεόν, ἀλλ' οὐχὶ τελείως πρὸ τῆς κρίσεως μῆτε οἱ ἁμαρτωλοὶ νὰ ἔχωσι τὴν τελείαν τιμωρίαν πρὸ τῆς κρίσεως, ἢ λύτρωσις νὰ γίνηται εἰς τὸν ἄδην, καὶ οὐχὶ εἰς τὸ καθαρὸν πῦρ ἐξωθεν τοῦ ἄδου· τὴν κατ' οὐσίαν μεταβολὴν τοῦ μυστηρίου γίνεσθαι ὑπὸ τε τῆς Τριαδος καὶ τῶν κυριακῶν λόγων μετὰ τὰς εὐχὰς τοῦ ἱερέως, φέροντος κακείνου ὡς ὀργάνου πρὸς τὴν ἱεουργίαν.

Οἱ δὲ Πατριάρχαι ἀνεκήρυξαν ἄκυρον τὸ ἐπιτροπικὸν αὐτῶν.

Εἰς τοῦτον λοιπὸν τὸν καιρὸν ὁ μέγας οὗτος προστάτης τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Μάρκος, ἀνέλαβε πάλιν τὸν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀγῶνα, καὶ ἔδειξε τὸν συνειδημένον αὐτοῦ ζῆλον, διὰ νὰ συνάψῃ τὰ διεσπῶτα μέρη, ἅτινα μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Φλωρεντίας ἐπιστροφὴν, ἄχρι τοῦδε κακῶς καὶ ἀθλίως εἶχον πρὸς ἀλλήλα. Διὰ τούτους μὲν ἐνεθάρρυνε μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν θείων οἰκτιρμῶν

οἵτινες ἔχλαιον νυχθημερόν διὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ λατινισμοῦ· ἐκείνους δὲ ἔφερεν εἰς αἴσθησιν καὶ μετάνοιαν, ὅσοι ὡς ἀδιάφορον ἢ ὡς καλὴν τὴν ψυχοφθόρον ἔνωσιν ὑπελάμβανον· ἐτι δὲ ἐδίδασκε τοῖς ἐν τῇ πόλει, ἵνα μὴ φέρονται μὲ σκληρότητα καὶ ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς μετανοοῦντας καὶ προσφεύγοντας εἰς τὸ ἔλεος τῆς Ἐκκλησίας ἀδελφούς· καὶ οὕτω ποιῶν ἐπανάγαγε τοὺς πεπλανημένους, ἀνώρθωσε τοὺς πεπτωκότας, ἤνωσε τὰ διεστώτα, καὶ ἡσύχασαν αἱ ταραχαὶ μεταξὺ τῶν ὁμοφύλων. Καὶ καθὼς ὁ ἀπόστολος Παῦλος προβλέπων ἐκ θεοῦ Πνεύματος ὅτι ἐν τῇ Ρώμῃ μέλλει ἵνα λάβῃ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ποθοῦμενον αὐτοῦ θάνατον, ἀπὸ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἐφεσον, ἔκραξε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας· ἐλθόντων δὲ αὐτῶν τοῖς παρήγγειλε νὰ προσέχωσι καλῶς καὶ ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ κτλ. τέλος παρέδωκε τὴν ἐπιστασίαν καὶ φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφεσου. Οὕτω καὶ ὁ ἅγιος Μάρκος ἀσθενήσας μικρὸν καὶ συνιδὼν ὅτι τοῦ βίου ἐξέρχεται, ἐμήνυσε δι' ἐπιστολῆς πρὸς Γεώργιον τὸν Σχολάριον καὶ ἐδεήθη αὐτοῦ ἵνα ἀντ' αὐτοῦ φροντίξῃ τοῦ λοιποῦ περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος κατὰ Λατίνων, καὶ νὰ πολεμῇ γενναίως ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς ἐκεῖνος ἐπολέμει ἐναντίον τῆς ἤδη γενομένης ψυχοφθόρου ἐνώσεως, οὔσης ἐγκαίρου ἐτι καὶ προσφάτου, καὶ ἐχούσης καὶ τινὰς ἐκ τῶν ποτὲ ἡμετέρων βοηθούς· ταῦτα καὶ ἐτι περισσότερα γράψας πρὸς τὸ τέλος ἐδεήθη αὐτοῦ οὕτω. «Περὶ οὗ φησὶ ἀποκριθῆτω μοι ἵνα λάβω τελείαν πληροφορίαν τῆς παρουσίας ζωῆς ἐξερχόμενος, καὶ μὴ ἀηδῶς ἀποθιώσω ὡς ἀπεγνωκώς τὴν τῆς Ἐκκλησίας διόρθωσιν. ὦ σπλάχνα! ὦ ψυχὴ ὄντως θεία καὶ ἀποστολική! ὦ μέριμνα κατὰ Παῦλον, πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν!» Ὁ δὲ Γεννάδιος ἀσμένως ἀποδεχθεὶς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἁγίου, ἀπεκρίθη μὲ βαθυτάτην μετριοφροσύνην καὶ εὐλάβειαν πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ἵνα μὴ γράφωμεν αὐτολεξεῖ περιττῶς ὅλην τὴν ἐπιστολήν, ἀρκεῖ ἵνα γράψωμεν μόνην τὴν ὑπόσχεσιν ἣτις ἐπὶ λέξει ἔχει οὕτως. «Εἰ δέ γε, φησὶ κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς ἐντεῦθεν ἀποδημήσεται, πρὸς ὃν ἡτοίμασας σεαυτῷ τόπον τῆς ἀνα-

παύσεως, καὶ δι' ἡμετέραν ἴσως ἀναξιοσύνην, ἐνθα εἰ αὐτὸς ἄξιος, ἀπαθής, πληροφορῶν λέγω σοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων τῶν ἀοράτως παρισταμένων νῦν ἡμῖν, καὶ τῶν παρευρεθέντων ἐνταῦθα πολλῶν καὶ ἀξιολόγων ἀνδρῶν, ὅτι ἔσομαι ἐγὼ αὐτὸς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀντὶ σοῦ, καὶ ἀντὶ τοῦ σοῦ στόματος, ὅσα αὐτὸς ἐσπούδασας καὶ παρεδίδου, σέργω καὶ αὐτὸς καὶ ὑποσηρίξω καὶ πᾶσιν ὑποτιθεῖς (ἤτοι διδάσκων) μηδὲν οὐδ' ὅλως τῶν τοιούτων καθυφεῖς (ἤτοι παραβαίνων) τὸ παράπαν, ἀλλὰ μέχρι τῶν ἐσχάτων κινδύνων αἱματός τε καὶ θανάτου ἀγωνιζόμενος. Καὶ εἰ μικρὰ πάνυ τυγχάνει ἡ ἐμὴ περὶ τὰ τοιαῦτα πείρα καὶ δύναμις, ἀλλ' οὖν πείθομαι ὅτι ἡ μεγάλη σου ἀγιωσύνη ἀναπληρώσει τὰ ἐμὰ ἐλλείμματα, καὶ παρὼν ἡμῖν ἐνταῦθα, τῇ ἐνούσῃ σοι περὶ τὰ τοιαῦτα τελειότητι, καὶ ἀπάρας, ταῖς παῖς πρὸς θεὸν παρисиάστοις ἐντεύξεσι.»

Ἀλλὰ τέλος πάντων ἐφθασε καὶ εἰς τὸν Ἅγιον ἡ ὥρα ἵνα ἀφήσῃ τὴν κοιλάδα ταύτην τοῦ κλαυθμῶνος καὶ νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν οὐράνιον κληρουχίαν, διὰ νὰ λάβῃ ἐκεῖ παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ τὰς ἐπαξίους ἀμοιβὰς τῶν μυρίων ἀγώνων του καὶ νοστήσας ἡμέρας 14 ἔκειτο εἰς τὸν Γαλατὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν τοῦ πατρὸς του οἰκίαν· ἐδίδασκε τοὺς παρόντας τα πρέποντα Χριστιανοῦ καὶ ἐξαιρετικῶς ἐδίδασκεν ἵνα φεύγῃσι πάσῃ δυνάμει τὴν ψυχοφθόρον ἔνωσιν. Τοιαῦτά τινα παραγγείλας, παραινέσας καὶ διδάξας ἅπαντας νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὴν καλὴν ὁμολογίαν τῶν Πατέρων παρέδωκεν ἐν εἰρήνῃ τὸ πνεῦμά του εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰησοῦν ὁ καλὸς ποιμὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ γνήσιος μαθητῆς· ὁ Παυλοῦ τοῦ θεοῦ μιμητής. Εἰς τὴν ἱεράν του ταφὴν συνέδραμε πᾶσα ἡ πόλις, τῶν ἀρχιερέων οἱ τότε παρευρεθέντες, τῶν ἱερέων ὁ χορὸς ἅπας, τῶν μοναχῶν τὰ πλήθη, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβύτεροι μετὰ τῶν νεωτέρων ἵνα ἀξιωθῶν τῆς εὐλογίας καὶ χάριτος τῆς ἐκ τοῦ πανιέρου καὶ θεοῦ ἐκπεμπομένης σώματος, καὶ τὸ μὲν ἱερώτατον αὐτοῦ σῶμα, μετὰ τὴν πάγκοινον ταύτην ἐκφορὰν ὑπὸ παντὸς τάγματος προπεμπόμενον καὶ δορυφορούμενον μὲ τοὺς ἱερούς καὶ θεοὺς τῆς Ἐκκλησίας ὕμνους, ἔφερον ἐν τῇ τοῦ

μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τῶν Μαγγάνων Μονῇ (ἐνθα καὶ τὸ πρότερον τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐνεδύσατο) εἰς τὴν γῆν περὶ τὸ τοῦ Ναοῦ παράθυρον, κατὰ τὸ κοινὸν τῶν σαμάτων παρεδόθη, ἡ δὲ μακαρία τοῦ ψυχῇ τὸν χοῦν καταλιποῦσα, ἀπέπτη εἰς ὃν ἐπόθει δεσπότην καὶ δι' ὃν τοὺς μακροὺς καὶ συνεχεῖς ἐκείνους ἀγῶνας καὶ τὰ παλαίσματα ἐτέλεσε· καὶ συνηριθμήθη μὲ τοὺς ὁσίους, ὁ ὁσίος· ὁ δὲ Θεὸς ὁ δοξάζων τοὺς αὐτὸν ἀντιδοξάζοντας ἐδόξασε τὸν πιστὸν αὐτοῦ δοῦλον μὲ ἄπειρα θαύματα οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀποφάσει συνοδικῇ ἐτέλουν ἐτήσιον ἑορτὴν ἐν τῷ Γαλατᾷ τῇ 19 Ἰανουαρίου, ὡς σημειοὶ καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Νεκτάριος ἐν τῷ θ' τμήματι τοῦ συνταγματίου αὐτοῦ σελ. 185 καὶ 186.

Πλὴν διὰ νὰ μὴ ἀφήσωμεν παντάπασιν ἐστερημένας καὶ ἀμετόχους τῆς οὐρανοῦ καρυκείας τὰς φιλοθαυματοουργοὺς ψυχὰς, περιγράφω ἐνταῦθα καὶ ἐν τῶν τοῦ Ἁγίου Μάρκου θαυμάτων τὸ ὁποῖον παραδόξως ἐτέλεσεν ἐν τῷ Μεσολογγίῳ.

Ἀνὴρ τις Δημήτριος Ζουρμπαῖος ὀνομαζόμενος ἐντιμὸς καὶ πολλὰ πλούσιος, εἶχεν ἀδελφὴν τινα ἥτις βαρέως ἠσθένησεν, ὅθεν προσκαλεσάμενος ἅπαντας τοὺς ἰατροὺς τοῦ Μεσολογγίου καὶ δαπανήσας πολλὰ εἰς αὐτοὺς οὐδεμίαν ὠφέλειαν προξενήσαντας τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ, μᾶλλον ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα ἔμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀλαλος, ἀναίσθητος καὶ παντελῶς ἀκίνητος ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἰατροὶ τὴν ἀπεφάσισαν διὰ θάνατον. Τότε αὐτοὶ καὶ οἱ λοιποὶ αὐτῆς συγγενεῖς ἡτοίμαζον τὰ πρὸς τὴν κηδεῖαν τῆς χρειζόμενα· ἀλλὰ παραδόξως ἤκουσαν φωνὴν καὶ ἀναστεναγμὸν μέγαν ἐξερχόμενον ἐξ αὐτῆς καὶ γυρίσασα εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος εἶπε πρὸς αὐτοὺς, διατὶ δὲν μὲ ἀλλάζετε ἀλλὰ φορέματα ὅπου ἐπνίγην ἐντὸς τοῦ ὕδατος; ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς καὶ περιχαρὴς γενόμενος ὅπου ἤκουσεν αὐτὴν ὁμιλοῦσαν, ἔδραμε πλησίον τῆς καὶ ἐρωτήσας αὐτὴν τί ἔχει καὶ εἶπε τόσον βρεγμένη; ἡ δὲ ἀπεκρίθη: ἄρχιερεῦς τις ἐλθὼν ἐνταῦθα μὲ ἔλαθεν ἐκ τῆς χειρὸς μου καὶ μὲ ἐπῆγεν εἰς μίαν βρύσιν καὶ μὲ ἔβαλεν ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς καὶ ἀφοῦ μὲ ἐπλυνεν, εἶπε πρὸς ἐμέ: «Ὑπαγε

τώρα καὶ δὲν ἔχεις οὐδεμίαν ἀσθένειαν». Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς πάλιν τὴν ἠρώτησε διατὶ δὲν ἠρώτησας αὐτὸν τίς ἦτον ὅστις τὴν ὑγίαν σου ἐχαρίσατο; ἡ δὲ εἶπεν ἠρώτησας αὐτὸν τίς εἶσαι ἡ ἀγιοσύνη σου; καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι ἐγὼ εἰμὶ ὁ τῆς Ἐφέσου μητροπολίτης Μάρκος ὁ Εὐγενικός. Λαβόντες δὲ αὐτὴν ἵνα τὴν ἀλλάξωσι ὦ! τοῦ θαύματος ἐξεπλάγησαν ἅπαντες βλέποντες ὅτι ὄχι μόνον τὰ φορέματα αὐτῆς ἦσαν βρεγμένα, ἀλλ' αὐτὴ καὶ ὁ κράββατος καὶ τὰ λοιπὰ φορέματα εἰς τὰ ὅποια ἐκοίτετο. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἠγέρθη ἀμέσως τῆς κλίνης, μηδὲν λείψανον ἀσθενείας ἔχουσα. Μετὰ δὲ τὴν θαυματουργίαν ταύτην ζήσασα ἡ ρηθεῖσα γυνὴ εὐσεβῶς ἐτῆ δέκα πέντε καὶ ποιήσασα εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Μάρκου πρὸς μνήμην τοῦ θαύματος πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

Αὐτὸς ἐστὶν ὁ βίος, ἀδελφοί, καὶ οἱ ἀγῶνες καὶ τὸ τέλος τοῦ θεοσόφου κήρυκος καὶ κρατεροῦ παπομάστιγος, ἱεροῦ καὶ ἐν ἀγίοις δεδοξασμένου Μάρκου τοῦ ὄντως Εὐγενικοῦ καὶ λαμπροῦ ποιμένος τῆς Ἐφέσου καὶ κοινοῦ εὐεργέτου καὶ φωστήρος ὅλου τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος. Τοῦτον κατέπτηξαν πάντες, κατέπτηξε δὲ οὐχ ἥκιστα πάντων καὶ ὁ ἀγέρωχος Πάπας Εὐγένιος· καὶ μαρτυρεῖ ἡ τοῦ στόματος αὐτοῦ αἰοῖδιμος ἐκείνη ἀπόφασις τὴν ὁποίαν σὺν ἀοράτῳ τῇ λύπῃ ἐξεφώνησεν εἰπὼν· «Λοιπὸν ἐποιήσαμεν οὐδέν. Μόνος οὗτος ὁ θαυμάσιος ἐν τε τῇ Φερραρίᾳ καὶ Φλωρεντινῇ ψευδοσυνόδῳ ἐφάνη καὶ πρῶτον καὶ μέσον καὶ ἐν τῷ τέλει μάχαιρα μὲν δίστομος κατὰ τῶν ἐπὶ τῷ εὐγενεῖ σπόρῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων νόθων καὶ μοχθηρῶν ζιζανίων· θεοκρότητος δὲ σάλπιγξ θεολογίας καὶ ποταμὸς ἀκένωτος τῶν εὐσεβῶν συγγραμμάτων καὶ ὄρων τῶν ἁγίων πατέρων καὶ διδασκάλων καὶ νεκταροβρύτῳ φωνῇ καὶ ψυχῆς γενναίῳ παραστήματι τὰς τῶν συλλογισμῶν ἐκείνων σοφισματώδεις στροφάς τε καὶ πλεκτάνας καὶ τρόπους καὶ δόλους καὶ λόγους ὡς ἀφρόν τινα ἢ καπνὸν διαλύων ἐπὶ ταῖς περὶ τοῦ πουργατορίου διαλέξεσι καὶ περὶ τῆς τολμηθείσης τῷ Ἁγίῳ Συμβόλῳ προσθήκης.

Ἄλλ' ὦ πατέρων θεῖον ἐγκαλλώπισμα, τέμενος τῶν θείων χαρίτων, στόμα τῶν ἱερῶν θεολόγων, πρόμαχε τῆς ὀρ-

θοδόξου πίστεως, υπέρμαχε τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ζηλωτὰ θερμότατε τῆς πατροπαραδότου ὁμολογίας τοῦ Ἁγίου Συμβόλου, καθαιρέτα τοῦ παπικοῦ φρυγματος καὶ ἀνορθωτὰ τοῦ ἀνατολικοῦ φρονήματος, δόξα, καύχημα καὶ στυλε καὶ ἐδραίωμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἴλεως ἔπιδε εἰς τὴν ἐμὴν ἀναξιώτητα καὶ δέξαι μου τὸν ταπεινὸν καὶ εὐτελεῖ τοῦτον κόπον καὶ ἀντάμειψε τὴν προαίρεσιν τῆς ἁμαρτωλῆς μου ψυχῆς, μὲ τὰς πνευματικὰς καὶ οὐρανίους σου εὐλογίας· οἶδας γὰρ τὸν ζῆλον καὶ τὸν πόθον καὶ τὴν εὐλάβειαν ὅπου ἔχω εἰς τὴν σὴν ἁγιότητα, διὰ τοὺς μεγίστους καὶ μυρίους καὶ ὑπερβολικούς σου ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Οὐ μόνον δὲ τὸν ταπεινὸν ἐμέ, ἀλλὰ καὶ πάντα εὐλαβῆ σου Χριστιανὸν καὶ ἅπαντας τοὺς συνδρομητὰς τῆς ἱεράς σου ταύτης Βίβλου ἀντάμειβε ταῖς πλουσίαις σου δωρεαῖς καὶ χαρίσμασι· καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀξίωσον ἡμᾶς ἵνα εὐαρεστήσωμεν διὰ μετανοίας τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΟΝ ΤΟΥ ἉΓΙΟΥ.

Τὸν ἐξ εὐλαβείας βίον τὸν σόν, Μάρκε θεοφόρε, συγγραψάμενον σαῖς λιταῖς, ἀπέργασας οἶκον τῆς Τριάδος, ἐμὲ λιτάζω ὁ δοῦλός σου ἔνδοξε.

ΤΕΛΟΣ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΑΓΙΟΝΤΜΩ ΟΡΕΙ ΤΟΥ ΑΘΩΝΟΣ ΣΕΒΑΣΜΙΩΝ
ΠΑΤΕΡΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

Η ΙΕΡΑ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΑΘΩ.

Ὁ Πανοσιώτ. Προηγ. κ. Νικόδημος ἀντιπρόσ. Λαυριώτης. Ὁ τοῦ ἱερ. Κοινοβ. τοῦ Διονυσίου ἀντιπρόσ. ὁσιωτ. κ. Κυρίκιος. Ὁ τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Χιλανδρ. ἀντιπρόσωπ. προηγ. κ. Δαμιανός. Ὁ τοῦ Ἱ. Κοινοβ. Καρακαλ. ἀντιπρόσωπ. κ. Ματθαῖος Ἱεροδιάκονος. Ὁ τῆς Ἱ. Μον. τοῦ Φιλοθέου ἀντιπρόσωπ. κ. Δανιήλ. Ὁ τοῦ Ἱ. Κοινοβίου Κωνταμονίτου ἀντιπρόσωπ. κ. Κύριλλος. Ὁ γραμματεὺς τῆς Ἱ. Κοινοτ. ἀρχιμανδρ. κ. Νεόφυτος. Ὁ β'. γραμματεὺς τῆς Ἱ. Κοινοτ. ἀρχιμανδρ. κ. Νεόφυτος. Ὁ β'. γραμματεὺς τῆς Ἱ. Κοινοτ. Χρύσανθος Ἱερομόναχ. Βιτοπαιδινός. Ὁ νῦν ἀρχιγραμματεὺς τῆς Κοιν. Νικηφόρος Βατοπαιδινός. Ὁ νῦν β'. γραμμ. Ἀνθίμος Ἱερομ. Ἰδερίτης.

Η Ἱ. ΜΟΝΗ ΤΗΣ Μ. ΛΑΥΡΑΣ.

Τὸ Κοινὸν Αὐτῆς. Σώμ. 3. Ὁ ἀρχιμανδρ. Αὐτῆς κ. Βενιαμίν. Ὁ Πανοσιολογιωτ. Προηγούμενος κ. Διονύσιος. Ὁ ὁσιώτατος γέρων Νίκανδρος. Ὁ ὁσιώτατος γέρων Σάββας. Ὁ ὁσιωτατ. γέρων Γαβριήλ. Ὁ Πανοσιωτ. Προηγ. Βασίλειος. Ὁ Πανοσιώτ. Προηγ. Δανιήλ Λαυρ. Θάσιος. Ὁ ὁσιολογ. γέρων κ. Ἀλέξανδρος. Ὁ ὁσιώτα. γέρων κ. Χατζῆ Παρθένιος. Ὁ ὁσιολογιώ. γέρων κ. Γεράσιμος. Ὁ ἱερολογ. Ἱεροδιάκ. κ. Στέφανος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Γρηγό. Θεοταλός. Ὁ Πανοσιωτ. κ. Ἰγνάτιος. Ὁ Ὀσιωτατ. ἱατρός κ. Δανιήλ. Ὁ Ὀσιώτατος κ. Δαμιανός Μπογαζιανός. Ὁ Ὀσιώτατ. κύρ. Ἰωσήφ Λαυριώτης. Ὁ Ὀσιωτατ. τραπεζάρης κ. Παχώμιος. Ὁ Ὀσιωτ. νοσοκόμος κ. Νικηφόρος Σ. 2. Ὁ Ὀσιωτ. κ. Μακάρι. Σάμιος. Ὁ Ὀσιωτ. κ. Γαβριήλ Λαυριώτης. Ὁ Ὀσιωτατ. κ. Ἀθανάσιος τῆς αὐτῆς Μονῆς ἐκ Σερρών. Ὁ Ὀσιωτ. κ. Χατζῆ Ἰωαννίκιος. Οἱ τοῦ Προηγ. κ. Νικοδήμου μοναχοὶ ὁσιωτ. κ. Ἡσύχιος καὶ Νικόδημος. Σώμ.

2. 'Ο όσιωτ. 'Αντίπας τοῦ Γερ. Χατζῆ Παρθενίου. 'Ο 'Οσιώτατ. κ. 'Αγαθάγγελος κηπουρός. Σώμ. 2. 'Ο 'Οσιώτα. κ. 'Αρτέμιος. 'Ο όσιωτατ. κ. Χρύσανθος τοῦ Γερ. Τιμοθέου. 'Ο 'Οσιωτ. κ. Γρηγ. τοῦ ἀρχιμ. Βενιαμίν. Βασίλειος κηπουρός ἐξ 'Αδριανουπόλεως. Σώμ. 2. Χρήστος κηπουρός Θεσσαλονικεύς. 'Αθανάσιος κηπουρός ἐξ 'Ελευθερουπόλεως. 'Ο ἐκ τοῦ Καθίσματος τοῦ 'Αγ. Παντελεήμ. Γέρων 'Ιερόθεος Πάτριος. 'Ο ἐκ τοῦ Καθίσματος τοῦ τιμίου Προδρόμου 'Οσιωτατ. κ. Νικηφόρος. 'Ο ἐκ τοῦ καθίσματος τοῦ 'Αγ. Κωνσταντί. 'Οσιω. κ. Γερμανός Λαρισσαίος. 'Ο ἐκ τοῦ Καθίσμ. τῶν 'Αρχαγγέλων (Ἰωάν. Κουκουζέλου) Γέρω 'Ιωάσαφ. 'Ο Πανοσιώτατος 'Αντώνιος Πνευματικὸς ἐκ τοῦ ἡσυχαστηρίου τοῦ 'Αγίου Πέτρου. 'Ο 'Οσιωτατ. Χριστόφ. Χίος ἐκ τοῦ ἡσυχαστηρίου τοῦ 'Αγ. Συμεῶνος. 'Ο 'Οσιωτατ. γέρων κ. Ἰωάσαφ τοῦ Παπ. Γρηγορ. 'Ο 'Οσιωτ. κ. 'Ησαΐας ἐκ τῆς Σκήτ. τοῦ τιμίου Προδρόμου.

Η' Ι. ΣΚΗΤΗ ΤΗΣ Μ. ΛΑΥΡΑΣ ΑΓΙΑ ΑΝΝΑ.

Τὸ Κοινὸν αὐτῆς. Σώμ. 10. 'Ο Πανοσιωτ. Πνευματικὸς κ. Βησαρίων. 'Ο Πανοσιω. Πνευματικὸς κ. Ἰωάσαφ. 'Ο Πανοσιωτ. Πνευματικὸς κ. Δαμασκηνός. 'Ο Πανοσιώ. Πνευματικ. κ. Γρηγόριος. 'Ο Πανοσιω. Πνευ. κ. Σάββας. 'Ο Πανοσιώτ. Πνευματικ. κ. Δαμασκ. ἐκ Μαρωνείας. 'Ο Πανοσιωτ. Πνευμ. κ. 'Αμφιλόχιος πρῶ. Σίμ. πίτ. 'Ο Πανοσιώ. Πνευμ. κ. 'Αβέρκιος. 'Ο Πανοσιώ. Πνευματικ. κ. Χρύσανθος. 'Ο Πανοσιω. Πνευματικ. Προηγ. κ. Δανιήλ. 'Ο Πανοσιωτατ. κ. 'Αγαθάγγελος ἐκ Τούζλας. 'Ο Πανοσιωτ. κ. Ἰγνατίος ἐκ Καντουνάκων. 'Ο Πανοσιώτ. κ. Γεράσιμος ἐκ Μαδύτου. 'Ο 'Οσιωτ. κ. 'Αββακούμ. Ἱεροδιάκονος. 'Ο 'Οσιωτατ. κ. Βενιαμίν Ἱεροδιάκονος. 'Ο 'Οσιώτ. γέρων κ. Τιμόθεος. 'Ο 'Οσιωτ. γέρων κ. Χριστόφορος. 'Ο 'Οσιώτ. γέρων κ. 'Ηλίας. 'Ο 'Οσιώτ. γέρων κ. Δανιήλ. 'Ο 'Οσιώτα. γέρων κ. Θεόφιλος ἐκ Μαδύτου. 'Ο 'Οσιώτ. γέρων κ. Βενέδικτος. 'Ο 'Οσιωτ. γέρων κ. 'Αγαθάγγελος. 'Ο 'Οσιώτ. γέρων κ. Ἰάκωβος. 'Ο 'Οσιωτ. γέρων κ. Μητροφάνης. 'Ο 'Οσιώτ. κ. Κωνσταντῖος τοῦ Θεοφάνους. 'Ο 'Οσιώτ. γέρων κ. Κύριλλος. 'Ο όσιωτα. γέρων κ. Γεννάδιος. 'Ο όσιώτα. γέρων κ. 'Αντών. Πολυκάρπου. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Γεδε-

ών Σάμιος. 'Ο όσιώτα. γέρων κ. Ἰωάν. ἐκ τῆς 'Αναλήψεως. 'Ο όσιωτ. γέρων κ. 'Αντων. ἐκ Μαδύτου. 'Ο όσιώτα. γέρων κ. Συμεών. 'Ο όσιωτ. γέρων κ. Ἰωάσαφ ἐκ Μαδύτου. 'Ο όσιώ. γέρων κ. 'Αθανάσιος Κρής. 'Ο όσιωτ. γέρων κ. Ἰγνατίος Ἰατρός Πελοπ. 'Ο όσιωτ. γέρων κ. Παΐσιος Βηματάρης. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Ἰγνατίος ἐξ Ἰμβρου. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Ἰγνατίος ἐξ Ἰμβρου. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Κωνσταντῖος πρῶ. Γρηγοριάτ. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Χρυσόστομος. 'Ο όσιώ. Γ. Αὐξέντιος. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Δαμασκηνός. 'Ο όσιώ. γέρων κ. Δαμασκηνός. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. 'Αθανάσιος. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Σωφρόνιος Βυζάντιος. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Ἰγνατίος Νάξιος. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Μακάριος. 'Ο όσιώ. γέρων κ. Νεκτάριος ἐξ 'Αγραφῶν. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. 'Αρσένιος ἀπὸ 'Αγίων Γεώργιον. 'Ο όσιώτα. γέρων κ. 'Αρτέμ. Ζωγράφος. 'Ο όσιώτ. κ. Χερουβειμ Ζωγράφος. 'Ο όσιώτ. κ. Σάββας Ζωγρ. ἐκ Μαδύτου. 'Ο όσιώτ. κ. Χαρίτων 'Αγιογράφος. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. 'Αβράμιος ἐκ Ραιδεστοῦ. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Μόδεστος ἐκ Τριπόλεως. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Δανιήλ πρῶν Ρώσσοις. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Σωφρόνιος ἐρημίτης. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Γαβριήλ. 'Ο όσιώτ. κ. Συμεών. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Νικόδημος ἐκ μικρᾶς 'Αγ. 'Αννης. 'Ο όσιώτ. κ. Κ. Πρόχλος. 'Ο κ. Δημή. Βαρκάρης τῆς Σκήτης. 'Ο κ. Γεώργ. Παπᾶ Δούκα Κρής.

Η' Ι. ΣΚΗΤΗ ΤΗΣ Μ. ΛΑΥΡΑΣ ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΑ

Τὸ Κοινὸν αὐτῆς. 'Ο πανοσιώτ. Μακάριος ἀπὸ τὴν Ζωοδόχ. Πηγῇ. 'Ο πανοσιώτ. Νεῖλος ἐκ τῆς Κοιμῆ. τῆς Θεοτόκου. 'Ο πανος. 'Αντ. Κερασιώτης. 'Ο πανοσιώτ. Δανιήλ Σάμιος. 'Ο πανοσιώτ. 'Αγάπιος ἀπὸ τὸν Εὐαγγελισμόν. 'Ο όσιώτ. γέρων Ἰάκωβος Ζωγράφος. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. 'Ανθιμος ἀπὸ τοὺς όσίους πατέρας. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. Εὐθύμιος 'Ησυχαστῆς. 'Ο όσιώτ. Γ. Κ. Εὐστρ. ἀπὸ Ἰωάν. Θεολόγ. 'Ο όσιώτ. Γ. Κ. Μαξιμος ἀπὸ 'Αγ. 'Αποστόλους. 'Ο όσιώτ. γέρων Θεοδόσιος ἀπὸ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας. 'Ο όσιώτ. Γ. Παχώμιος Καισαρεύς. 'Ο όσιώτ. γέρων κ. 'Ακάσιος Ρύσιος. 'Ο όσιώτατ. γέρων Μακάριος ἀπὸ τὴν Σκέτην. 'Ο όσιώτ. Γ. Νεῖλος ἀπὸ 'Αγ. Συμεών. 'Ο όσιώτ. Γ. Δα-

νήλ ἀπὸ ἁγ. Εὐστάθιον. Ὁ ὁσιώτ. Γ. Κ. Συμεὼν ἀπὸ τοῦς Νεομάρτυρας. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Νεῖλος Λευκάδιος. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Δανιήλ Σμυρναῖος. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Ἰγνάτιος ἀπὸ ἁγ. Μεθόδιον. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Παχώμιος ἀπὸ ἁγ. Παχώμιον. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Δαμιανὸς ἐξ Ἀνδρου. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Νικόδημος ἀπὸ Ἀγ. Πάντας. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Ἱερόθεος. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Θεοφύλακτος. Ὁ ὁσιώτ. γέρων Χριστόφορος. Ὁ ὁσιώτατ. Κ. Πολύκαρπος Περιστασινός. Ὁ ὁσιώτ. Γ. Γρηγ. Γίνακοπολίτης.

ΚΕΦΑΛΙΑ ΤΗΣ Μ. ΛΑΥΡΑΣ ΚΕΡΑΣΙΑ.

Ὁ ὁσιώτ. κ. Βικέντιος Χατζηγεωργίου. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Πέτρος. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Δωρόθεος Χατζηγεωργίου. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Καλλίνικος. Ὁ ὁσιώτ. γέρων Ἀβράμιος Χατζηγεωργίου. Ὁ πανοσ. πνευμ. κ. Χαρίτων ἐκ τῆς Σχήτews τοῦ ἁγ. Βασιλείου. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Παῖσιος.

Η' Ι. ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ.

Τὸ Κοινὸν αὐτῆς. Σώμ. 5. Ὁ πανοσιώ. ἀρχιμανδρ. κ. Ἰάκωβος Σώμ. 2. Ὁ πανοσιώτ. προηγ. κ. Ἰάκωβος. Ὁ πανοσιώτ. προηγούμε. κ. Ἰωσήφ Βάρνης. Ὁ πανοσιώτ. προηγ. κ. Σωφρόνιος. Ὁ πανοσιώτ. προηγ. κ. Γρηγ. Δικάιος. Ὁ πανοσιώτ. πνευματικὸς κ. Βαρθολομαῖος. Ὁ πανοσιώτ. κ. Ἰωακείμ. Ὁ πανοσιώτ. κ. Δωρόθεος. Ὁ πανοσιώτ. κ. Ἀμβρόσιος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Θεόφιλος ἱεροδιάκονος. Ὁ ὁσιώτα. κ. Δαμιανὸς ἱεροδιάκονος. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Ἰάκωβος Τοπικάρης. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Εὐσέβιος. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Δωρόθεος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Κωνστάντιος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Γρηγόριος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Δοσίθεος Πελοποννήσιος. Ὁ ὁσιώτα. κ. Μιχαήλ Κασσανδρεὺς. Ὁ ὁσιώτ. κ. Δομετιανός. Ὁ ὁσιώτ. κ. Εὐτρόπιος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Ἰωάννης. Ὁ ὁσιώτ. κ. Μακάριος Προυσαεύς. Ὁ ὁσιώτ. κ. Θεόκτιστος Νικαεύς. Ὁ ὁσιώτ. κ. Ἀνατόλιος. Νικόλαος Ἀμπελικός. Γεώργιος Κερκυραῖος. Ὁ πανοσιώτ. κ. Νεόφυτος ἀπὸ κελ. Βατ. ἁγ. Ἀντώνιον.

Η' ΙΕΡΑ ΣΚΗΤΗ ΤΟΥ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ

Ὁ ὁσιώτ. κ. Ἡρωδίων Σινωπεύς. Ὁ ὁσιώτ. κ. Πανάρετος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Θεόδουλος. Ὁ πανοσιώτ. κ. Κυπριανός. Ὁ ὁσιώτ. κ. Ἀκάχιος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Σάββας Τοπικάρης. Ὁ

ὁσιώτ. κ. Βαρσανούφιος Ἡπειρώτης. Ὁ ὁσιώτ. κ. Συμεὼν Λακεδαιμόνων. Ὁ ὁσιώτ. κ. Ἀζαρίας Πελοποννήσ. Ὁ ὁσιώτ. κ. Παντελεή. Προικονήσ. Ὁ πανοσιώτ. κ. Μιχαήλ Βλάχος.

Η' Ι. ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ.

Τὸ Κοινὸν αὐτῆς. Σώμ. 5. Ὁ πανοσιώτ. ἀρχιμανδρ. κ. Κύριλλος. Σώμ. 2. Ὁ πανοσιώτ. ἀρχιμανδρ. κ. Ἀθανάσιος Σώμ. 2. Ὁ πανοσ. προηγ. κ. Ἱερόθεος Σώμ. 2. Ὁ πανοσ. προηγούμε. κ. Γαλακτίων. Σώμ. 2. Ὁ πανοσ. ἀρχιμανδρ. κ. Μελέτιος Σώμ. 2. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Συνέσιος. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Κύριλλος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Διονύσιος γραμματεὺς τῆς Μονῆς. Ὁ πανοσιώ. προηγ. κ. Ἰγνάτιος. Ὁ πανοσ. προηγ. κ. Διονύσιος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Εὐγένιος Δόμπρος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Ἀνθιμος ἱεροδιάκ. Ὁ πανοσ. προηγ. κ. Στέφανος. Ὁ πανοσ. κ. Ἀμβρόσιος. Ὁ ὁσιώ. κ. Γεννάδιος ἱεροψαλ. τῆς τῶν Ἰβήρων Μονῆς. Ὁ πανοσ. κ. Σωφρόνιος. Ὁ ὁσιώ. κ. Μάξιμος Βηματάρης. Ὁ πανοσ. προηγ. κ. Δανιήλ. Ὁ πανοσ. προηγ. κ. Ἰωήλ. Ὁ ἱερολ. κ. Νικόλαος ἱεροδιάκ. Διδάσκα. Ὁ πανοσ. κ. Ημεθέριος. Ὁ πανοσ. κ. Ἱερώνυμος. Ὁ ὁσιώ. γέρων κ. Μεθόδιος. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Βικέντιος Ἐκκλησιαστικός. Ὁ ὁσιώτ. γέρων κ. Γαβριήλ Ὁρολόγος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Δομέτιος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Κύριλλος ἐξ Ἡρακλείτσας. Ὁ ὁσιώτ. κ. Εὐθύμιος Μάγειρος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Ἰωαννίκιος Ἀρχοντάρης. Ὁ ὁσι. κ. Σεραφεῖμ Κυδωνιεύς. Ὁ πανοσ. κ. Ἀνατόλιος Προσμονάριος. Ὁ ὁσιώτ. κ. Νεόφυτος Ἱεροδιάκ. Ὁ ὁσιώτ. κ. Ἀκάκι. Δοχειάρχης. Ὁ ὁσιώ. κ. Παῦλος Σάμιος. Ὁ πανοσ. κ. Δαβὶδ Στακιώτης. Ὁ ὁσι. κ. Κλήμης Διαβαστής. Ὁ ὁσ. κ. Ἡσαΐας. Ὁ ὁσι. κ. Δωρόθεος Λέσβιος. Ὁ ὁσ. κ. Παχώμιος. Ὁ ὁσ. γέρων κ. Ἰγνάτιος ἐκ Νιάουσας. Ὁ ὁσ. κ. Ἀγαθόδωρος. Ὁ ὁσ. κ. Χαράλαμπος παραδοχειάρχης. Ὁ ὁσ. κ. Διονύσιος Ὁρειάρχης. Ὁ ὁσ. κ. Σάββας παρανοσοκόμος. Ὁ ὁσ. κ. Κλεόνικος. Ὁ ἐκ τοῦ Ἰβηρικοῦ κελλίου ὁσ. κ. Ἀβερκίος. Θεολόγ. Τσαγκάρης. Μαστρογρηγόριος ἐκ Σισανίου. Μαστροδημήτριος Χαλκεὺς Λέσβιος.

Η' Ι. ΣΚΗΤΗ ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ Ο' ΤΙΜΙΟΣ ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ.

Τὸ Κοινὸν αὐτῆς. Ὁ πανοσ. κ. Νεῖλος Ζωγράφος Σώμ. 2. Ὁ πανοσ. πνευματικ. κ. Ἰγνάτιος. Ὁ ὁσ. κ. Παχώμιος Ζωγράφος. Ὁ ὁσι. κ. Γαβριήλ Λειβαδᾶς μοσχοθυμιο-

ποιός Σώμ. 2. 'Ο δσι. κ. Γεράσιμος. 'Ο δσι. κ. Ραφαήλ
'Εσφιγμενίτης. 'Ο δσι. κ. Μιχαήλ Ζωγράφος.

ΤΟ 'Ι. ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ.

Τὸ Κοινόν Σώμ. 2. 'Ο πανος. προηγ. κ. 'Αβέρκιος. 'Ο
πανος. προηγ. κ. 'Ιάκωβος.

ΤΟ 'Ι. ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ ΤΟΥ ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ.

'Ο πανος. κ. 'Ιάκ. Κερκυραίος Προβατᾶς. 'Ο δσι. κ. Γα-
βριήλ 'Επιβατινός νοσοκόμος. 'Ο δσι. κ. Χαράλαμπος
Καισαρεύς. 'Ο δσι. κ. Νεῖλος Ζακύνθιος. 'Ο δσι. κ. Φιλά-
ρετος Πελοπον. ἀρχοντάρης. 'Ο δσι. κ. Δαβὶδ Λευκάδιος.
'Ο δσι. κ. Κοσμᾶς 'Εκκλησιαστικὸς Κερκυραίος. 'Ο δσι. κ.
κ. 'Αλύπιος Ζακύν. Δοχειάρης. 'Ο δσι. κ. Σωφρόνιος Ζα-
κύν. Οἰκονόμος. 'Ο δσι. κ. 'Αββακούμ 'Ηπειρώτης. 'Ο πα-
νος. κ. 'Ιερόθεος. 'Ο πανος. κ. Χαράλαμπος. 'Ο δσι. κ. Δα-
νιήλ Παπουτσῆς Ναυπάκτιος. 'Ο δσι. κ. Παφνούτιος Κρής.
'Ο δσι. κ. Βησσαρίων 'Ηπειρώτης. 'Ο δσι. κ. Δαβὶδ Λευκάδιος.
'Ο δσι. κ. Κοσμᾶς ἐκκλησιαστ. Κερκύρας.

Η 'Ι. ΣΚΗΤΗ ΤΟΥ ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ ΑΓ. ΠΑΝ-
ΤΕΛΕΗΜΩΝ.

Τὸ Κοινόν. 'Ο πανος. κ. Χαράλαμπος. 'Ο πανος. πνευ-
ματικ. κ. 'Αθανάσιος. 'Ο πανος. κ. 'Ελευθέριος. 'Ο πανος.
κ. Παῖσιος. 'Ο δσι. κ. 'Ιωάν. ἱεροδιάκ. 'Ο δσι. γέρων κ. 'Α-
νατόλιος Λευκάδιος. 'Ο δσι. γέρων κ. 'Ιάκωβος. 'Ο δσι. γέ-
ρων κ. 'Αντ. Μραζέρης. 'Ο δσι. γέρ Νάρκισσος Σπαρτιάτης.

Η 'Ι. ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ.

Τὸ Κοινόν Σώμ. 2. 'Ο παν. ἀρχιμαν. κ. 'Αθανάσιος. 'Ο
παν. προηγ. κ. Συμεὼν ἐκ Γανοχώρων. 'Ο παν. προηγ. κ.
Θεόκλ. Θεοταλός. 'Ο παν. προηγ. Στέφανος ἐκ Μαδύτου.
'Ο δσι. γέρ. κ. 'Αγάθων Μέγας 'Εκκλησιαρχὴς τοῦ οἴκου-
μεν. θρόνου. 'Ο παν. κ. 'Ανθιμος. 'Ο παν. κ. 'Αντών. Πε-
ριστασινός. 'Ο δσι. κ. Πανάρετος Κυδωνιεύς. 'Ο δσι. κ. Παῖσις
Λέσβιος. 'Ο δσι. κ. Πανάρετος Κυδωνιεύς. 'Ο δσι. κ. 'Αχάκιος
'Εκκλησιαστ. ἐκ Πόρου. 'Ο δσι. κ. 'Αβέρ-
κιος 'Ανδριός. 'Ο δσι. κ. Μάξιμος. 'Ο δσι. κ. Λυβρόσιος. 'Ο
δσι. κ. Διογένης. Λέσβιος. 'Ο δσι. κ. 'Ιωανν. κ. Κυδωνιεύς. Νι-
κόλ. Γεωργαλᾶς Κυδωνιεύς.

Η 'Ι. ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ.

Τὸ Κοινόν. 'Ο παν. κ. 'Ιωάν. Π. 'Ανδρέου. 'Ο δσι. κ. 'Αρ-
σέν. Βιβλιοδέτης. 'Ο δσι. κ. Νεόφυτ. 'Αρχοντάρης. 'Ο δσι.
κ. Δομετιανός ἐκ Βώλου δήμου Νεοχωρίου. 'Ο δσι. κ. Εὐ-
θύμιος ἀπὸ χωρίον Βάβδου Σώμ. 2. 'Ο δσι. κ. Γάιος Λέ-
σβιος Σώμ. 2. 'Ο δσι. κ. Διονύσιος. 'Ο δσι. κ. Δανιήλ. 'Ο δσι.
κ. 'Αγλάτιος.

ΤΟ 'Ι. ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ ΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ.

'Ο παν. κ. Καλλίστρατος.

Η 'Ι. ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ.

'Ο Παν. κ. Παῖσιος. 'Ο δσι. κ. Γρηγ. 'Αρχοντάρης. 'Ο δσι.
κ. Σωφρόν. Προικονήσιος. 'Ο δσι. κ. Νεόφυτ. Λαρυκοβινός
Σώμ. 2. 'Ο δσι. κ. Λεόντιος Μετρινός Σώμ. 2. 'Ο δσι. κ.
Πορφύριος Λέσβιος. 'Ο δσι. κ. 'Αβέρκιος 'Ολύμπιος.

ΤΟ 'Ι. ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ ΣΩΜ. 2.

ΚΕΛΛ. ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ.

'Ο παν. κ. Χρύσανθος. 'Ο παν. προηγ. κ. Δανιήλ. 'Ο παν.
πνευματικ. κ. 'Ιωσήφ. 'Ο δσι. κ. Τρύφων ἀπὸ ἄγ. Νικόλαον.

Η 'Ι. ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΦΙΛΟΘΕΟΥ.

Τὸ Κοινόν Σώμ. 4. 'Ο παν. κ. Νήφων Σώμ. 3. 'Ο δσι. κ.
Θεοφύλακτος Ρύσιος. 'Ο δσι. κ. Χρύσανθος. 'Ο δσι. κ. Καλ-
λίν. ἱεροδιάκ. 'Ο δσι. κ. Συνέσιος. 'Ο δσι. κ. 'Ανατόλιος.

ΤΟ 'Ι. ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ.

Τὸ Κοινόν, ὁ δσι. κ. 'Αθανάσιος, ὁ παν. κ. Εὐλόγιος, ὁ
δσι. Δημήτριος ἱεροψάλτ. ὁ δσι. κ. Γεώργιος, ὁ δσι. κ. Γε-
ράσιμος.

Η ΝΕΑ ΣΚΗΤΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ.

Τὸ Κοινόν Σώμ. 2. ὁ παν. πνευματικ. κ. Χριστόφορος,
ὁ παν. Κύριλλ. Ζ. Πελοποννήσιος, ὁ δσι. κ. Σεραφεῖμ Ζ.
ἱεροδιάκ. ὁ δσι. γέρ. κ. 'Αβράμιος Πελοπ. Δικαῖος, ὁ δσι.
γέρ. κ. Θεόκλητος, ὁ δσι. κ. 'Ιωάσαφ Ζωγράφ. Λέσβιος, ὁ
δσι. γ. κ. Ματθαῖος Πελοποννήσ. ὁ δσι. Γ. κ. Προκόπιος Ζω-
γράφ. ὁ δσι. Γ. κ. 'Ιωακείμ ἐκ Κεφαλληνίας, ὁ κ. Γεώργ.
'Αστερίου Ζωγράφ.

ΤΟ 'Ι. ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ.

Τὸ Κοινόν Σώμ. 2.

Η Ή. ΣΚΗΤΗ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ.

Ὁ παν. κ. Γαβριήλ Κρής, ὁ ὅς. κ. Γρηγ. ἱεροδ. ὁ ὅς. κ. Νικηφόρ. ἱεροδ. ὁ ὅς. Γ. κ. Θεόκλ. Σκιαθίτης Σώμ. 2.

Η Ή. ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΝΙΚΗΤΑ

Τὸ Κοινὸν Σώμ. 2. ὁ ὅς. κ. Θεόκλητος ἱεροδ. ἐκ τοῦ κελ. τοῦ Προφ. Ἡλιοῦ.

ΤΟ Ή. ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Τὸ Κοινὸν Σώμ. 2.

ΤΟ Ή. ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ ΤΟΥ ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ

Τὸ Κοινὸν Σώμ. 2.

ΤΟ Ή. ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ ΤΟΥ ΡΩΣΣΙΚΟΥ

Τὸ Κοινὸν Σώμ. 10.

ΤΟ Ή. ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΜΟΝΙΤΟΥ

Τὸ Κοινὸν Σώμ. 2.

ΟΙ ΕΝ ΚΑΡΥΑΙΣ.

Ὁ πανιερ. ἁγ. πρ. Πενταπόλεως κ. Νεῖλος Σώμ. 2. Ὁ πανιερ. ἁγ. πρ. Πηλουσίου κ. Ἀμφιλόχιος. Ὁ πανιερ. ἁγ. πρ. Ἐλευθερουπόλεως κ. Ἀγαθάγγελος. Ὁ παν. κ. Γαβριήλ ὠρολογιοποιός, ὁ παν. κ. Ἀγαθάγ. Καλυμαρχᾶς, ὁ παν. κ. Ἰωάσαφ Κομβολογᾶς, ὁ παν. Βενιαμὴν Φωτ. καὶ Ζ. Κ. Κοντράκης, ὁ ὅς. Κ. Προκόπιος ἱεροδ. ἀγιογράφ. ὁ ὅς. κ. Χαράλαμπος Ἰγνατέων, ὁ παν. κ. Δαμασκηνός κελ. Χιλανδαρινόν, ὁ ὅς. κ. Ἀντών. Σταμπαδοῦρος, ὁ παν. κ. Γρηγόρ. κελ. Διονυσίου, ὁ ὅς. κ. Ἀνθιμος Χρυσόχοος Σάμιος, ὁ παν. κ. Βενέδικτος Λευκάδιος, ὁ ὅς. κ. Ἰωσήφ Τρικεριώτης βιβλιοδέτης, ὁ ὅς. κ. Ἰλαρίων Βατοπαιδινός, οἱ ὅς. κ. Μηνᾶς καὶ Μάξιμος ἀπὸ ἁγ. Τριάδα, ὁ κ. Κωνστ. Ζωγράφος Κούφου Μάρκου, ὁ κ. Μιχαήλ Εὐαγ. Ζωγράφ. Θάσιος Σώμ. 2. ὁ κ. Χριστόδ. Ζωγράφος Ναρσαῖος, ὁ κ. Ἀναστάσ. Η. Ἀποστόλ. οἰκονομ. Ἀλθανός, ὁ κ. Στυλιαν. Η. Κωνστ. Ζωγρ. Ἀλθανός, ὁ κ. Βασίλ. Ἀναστ. Χρυσόχοος, ὁ κ. Α. Χρυσόχ. Πολυγερινός, ὁ κ. Κωνστ. Κρής Ζωγράφος, ὁ κ. Δ. Κυρίτσης Ἰατροῦ, ὁ κ. Θεόδ. Βασιλείου ἐκ Σερρών, ὁ κ. Κωνστ. Βρύσης ἐκ Πόρου.

ΕΚ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΗΜ. ΤΟΥ Κ. ΚΥΡΟΥ ΚΑΙ ΣΑΣ

Ὁ κ. Νικ. Κύρος Βολιώτης, ὁ κ. Κωνστ. Ἰωαννίδης, ὁ

κ. Μηνᾶς Τσιράγγελος, ὁ κ. Ἰωάν. Ν. Βολιώτης, ὁ κ. Κων. Κοντογεώργης.

Ἰωάσαφ ἀρχιμανδ. καὶ πνευματικ. ἐκ Ψαρρῶν Σώμ. 3.

ΟΙ ΕΝ ΝΕΛΙ ΕΦΕΣΩΙ

Ὁ Πανοσιολογιώτ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Τιμόθεος. Πανός. κ. Χριστόφορος Ἐφοιγμενίτης. Ὁσιώτ. κ. Θεόδ. Ἱεροδιάκονος. Ὁσ. κ. Γαβριήλ Μοναχ. Ἀγιορίτης. κ. Δημήτρ. Ἐπιπιάδης. κ. Σωτήριος Γ. Ὁρολογᾶς. κ. Θωμᾶς Γεωργιάδης. κ. Δημήτρ. Ι. Δημητρίου. κ. Κωνσταντ. Βεῖνόγλους 4. κ. Κων. Φουρναράκης. κ. Ἀρίστιππος Βλαστός Ἰατρός ὁ καὶ πατὴρ τοῦ Συντάκτου τῆς ἱερ. Βίβλου ταύτης Σώμ. 25. κ. Στέλιος Χ' Κωνταντίνου, κ. Λεωνίδας Τζωμόγλους. κ. Παῦλος Χ Ψ. κ. Χ' Ἀσλάνης Γεωργίου, κ. Δημήτρ. Ἰω. Λαγάρας, κ. Ἀλκιβιάδης Σπυρείδης, κ. Ἀντ. Πονηρίδης, κ. Γασπάρ Κασπαριάς, κ. Ἐμμανουήλ Ἀνταλῆς, κ. Δημήτ. Δεσκόπουλος, κ. Δημήτρ. Ἀσημακόπουλος 3, κ. Κωνσταν. Σαρῆ-Χαφύζογλου, κ. Ζήσος Ν Ρηγόπουλος, κ. Κωνσταν. Πέτρου Ἰωαννίτης Ζαχαροπλάστης, κ. Ἰωάννης Μουζάκης, κ. Σπυρ. Βαχάρης, κ. Ἰωάννης Γιαγιανουγλίδης διδ. κ. Χρῖστος Γ Παπαδῆς Τσαγκλιότης, κ. Ἰωάν. Χριστοδούλου Ζαχαροπλάστης, κ. Στυλ Βουγιαντζῆς, κ. Θεόδωρος Παναγιωτόπουλος, κ. Ἰω. Πακιρτζῆς, κ. Δημόκριτος Κ. Σαμαλτάνης, κ. Χ' Μιχάλης Κερεστετζῆς, κ. Ἀγγελῆς Μιχ. Κοντοῦ, κ. Νικόλαος Παπάζογλους, κ. Ἀγγελῆς Σαρόγλους, κ. Νικόλαος Βαμβάκος, κ. Γεώργιος Τσακίρακης, κ. Λεωνίδας Γ. Ζαμπουνόγλους, κ. Ἰπποκράτης Κουκουτσάκης, κ. Λεοντῆς Νικ. Παντέλα Χίος, κ. Νικόλαος Δ. Ζαφουρίδης, κ. Κωνσταντῖνος Χ. Ἰωάννου, κ. Χ' Ἀριστείδης Ἰω. Γεωργίου, κ. Ἰορδ. Λαντελίδης, κ. Γ. Χαλούτσου, κ. Ἀντ. Χ' Κλαδάς, κ. Δημήτριος Λαμπρίδης, κ. Νικόλαος Ζαμπαλάς, κ. Γ. Σκουλουδάκης, κ. Ἐμμανουήλ Γιαννουλάκης, κ. Ἐμμανουήλ Κυρατσάκης, κ. Βασίλειος Νικολάου, κυρία. Μαργαρίτα Μερβακίτου, Ἀθηναία Διευθύντρια, κ. Ἐλένη Ἐμ. Βεῖνόγλου, κ. Ἀθηνᾶ Ἀλεξάκη 2, κ. Θεοδοσία καὶ κ. Μορφῇ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Συντάκτου τῆς Ι. Βίβλου ταύτης 20, κ. Βασιλεῖκῃ Ν. Ἰντζέ, κ. Οὐρανία Ζουλάμογλου Ὀτμησιανή 3, κ. Ἀγγελικῇ Γ. Πονηρίδου.

ΟΙ ΕΝ ΣΩΚΙΟΙΣ

Ὁ τοῦ ἁγ. Ἐφέσοι ἀρχιεπίτρ. Πρωτοσύγγελος κ Παρ-
θένιος, ὁ Πανος. κ. Διονύσιος ἐκ Ν. Ἐφέσου, ὁ ὁσ. κ. Νι-
κόδημος Σάμιος, κ Ἀνδρέας Κανούλας κ Χ' Λ Ἀντωνι-
άδης, κ Δημήτριος Ξ Ἀλεξάκης, κ Β. Π. Δημητριάδης,
κ Ξενοκράτης Ν. Ρετζινογλους, κ Ἰωσήφ Δαυὶδ Λέσβιος,
κ Ἐμμανουὴλ Βογιατζόγλου Ἐφέσιος, κ Νικόλαος Βλα-
στὸς Φαρμακοποῖς ὁ καὶ αὐτάδελφος τοῦ συντάκτου τῆς
Ιερ. Βίβλου ταύτης σωμ. 25. Ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ κ. Ἀργυρῶ
Χ' Ἐλευθέρογλου 10. κ Δημ. Νικολαΐδης Λέσβιος, κ Δημ.
Μιχαηλίδης, Ἰωάσαφ ἀρχιμανδρ. πνευμ. ἐκ Ψαῶν.

